İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI VE MUKAYESELİ HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SIĞINMA HAKKI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ STATÜSÜ VE HAKLARI

İPEK ZEYN KABBANI

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLNİHAL AHTER YAKACAK

İSTANBUL, 2025

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI VE MUKAYESELİ HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SIĞINMA HAKKI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ STATÜSÜ VE HAKLARI

İPEK ZEYN KABBANI

TEZ JÜRİ ÜYELERİ
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLNİHAL AHTER YAKACAK (TEZ DANIŞMANI)
DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA OĞUZ TUNA
DR. ÖĞR. ÜYESİ MEVLÜT GÖL

İSTANBUL, 2025

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı:

İmza:

ÖZ

SIĞINMA HAKKI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ STATÜSÜ VE HAKLARI

Kabbani, İpek Zeyn
Uluslararası ve Mukayeseli Hukuk Yüksek Lisans Programı
Öğrenci Numarası: 254027001
Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0002-4715-8871
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası: 10685093

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter YAKACAK
Aralık 2025, 146 Sayfa

Eskiden göçebe kavimler bir yerden bir yere daha iyi yaşam koşullarını sağlamak için göç ederlerdi. Göç ederken de su, verimli toprağın olması, iklimin ve genel olarak hava şartlarının makul olması gibi faktörleri göz önünde bulundururlardı. Günümüzde siyasi çatışmaların, savaşların ve doğal afetlerin artmasından dolayı tarih kitaplarından hakkında çokça bilgi edinmeye alıştığımız mevsimsel veya emek göçleri gibi sıradan göç türü azalmış; salgın, savaş ve siyasi nedenlerden dolayı göç ve taşınma hareketleri artmıştır. Anlaşılacağı üzere mülteci hukukuna dair literatürde, göç kavramının tür ve çeşitleri vardır. Her göç hareketi için farklı bir tür ve kavram olduğundan her biri farklı hukuki sonuç doğurmaktadır. Keza bu kavramsallaştırma ve ortaya çıkan sonuç, göçün süjesine göre de değişiklik göstermektedir. Buna göre göçmen, mülteci, vatansız olan kişilerin her biri mülteci hukukuna göre farklı sınıflandırılmış ve her sınıfa göre farklı hak ve sorumluluklar verilmiştir. Bu çalışmada, uluslararası koruma statülerini her bir göç türü için ayrı ayrı incelenmiştir. 2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'nde çıkan savaşın sonucunda binlerce Suriyeli, komşu ülkesi olan Türkiye'ye sığınmıştır. Anayasanın ve uluslararası hukukun sağladığı güvencelere dayanarak Türkiye'de yaşamaya başlamıştır. Yugoslavya ve Ukrayna gibi örneklerden yararlanarak Türkiye'de yaşayan Suriyelilere "Geçici Koruma" statüsü verilmiştir. Statünün belirlediği çerçeveye uygun olarak hak ve yükümlülükler sağlanmıştır. 08.12.2024 tarihinde, güneşin doğmasıyla Esed rejimi devrilmiş, Suriye için yeni bir gelecek ve umut doğmuştur. Çalışmada sığınma hakkının çıkış noktası ve hukuki dayanakları ele

alındıktan sonra bütün uluslararası koruma statüleri anlatılmış, geçici koruma statüsü üzerinde durulmuştur. Statünün doğurduğu haklardan eğitim, sağlık, çalışma ve adalete erişim hakları incelenmiştir. Bu doğrultuda, Türk hukukunda ilk defa geçici koruma statüsünün alt yapısı sağlanmış, mevzuatta yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma, Mülteci, Mülteci Hukuku, Sığınmacı, Suriyeli Mülteciler, Türkiye.

ABSTRACT

THE LEGAL STATUS AND RIGHTS OF SYRIANS UNDER TEMPORARY PROTECTION IN TURKEY WITHIN THE FRAMEWORK OF THE RIGHT TO ASYLUM

Kabbani, Ipek Zeyn
LL.M. in International and Comparative Law
Student ID: 254027001
Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0002-4715-8871
National Thesis Center Reference Number: 10685093

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Gülnihal Ahter YAKACAK
December 2025, 146 Pages

In the past, nomadic tribes migrated from one place to another in search of better living conditions, taking into consideration factors such as access to water, fertile land, and favorable climatic conditions. In contemporary times, however, traditional forms of migration—such as seasonal or labor migration—have declined, while migration and displacement driven by political conflicts, wars, epidemics, and natural disasters have increased significantly. Within the literature of refugee law, migration encompasses various types and forms, each constituting a distinct legal category with different legal consequences. Accordingly, individuals classified as migrants, refugees, or stateless persons are subject to different legal regimes, each entailing specific rights and obligations under international and domestic law. This study comparatively examines the various types of international protection statuses. Following the outbreak of the civil war in the Syrian Arab Republic in 2011, thousands of Syrians sought refuge in neighboring Turkey. Based on constitutional guarantees and international legal obligations, Turkey granted Syrians the status of "Temporary Protection," as previously applied in situations such as those arising from conflicts in Yugoslavia and Ukraine. Within the framework of this status, specific rights and obligations were defined and implemented. On December 8, 2024, with the fall of the Assad regime, a new sense of hope and a potential future emerged for Syria. Against this background, the study first addresses the origins and legal foundations of the right to asylum, then

analyses all forms of international protection, with particular emphasis on Temporary Protection status. The rights arising from this status—namely access to education, healthcare, employment, and justice—are examined in detail. Thus, the study demonstrates how the Temporary Protection regime has, for the first time in Turkish law, been structurally and legislatively established and incorporated into the national legal framework.

Keywords: Asylum Seeker, Refugee, Refugee Law, Syrian Refugees, Temporary Protection, Turkey.

İTHAF

Seslerini duyduğumuz veya duyamadığımız, her daim zihinlerimizde, kalplerimizde, dualarımızda yeri olan ve haklarını savunmak için avaz avaz bağırmaktan asla vazgeçmeyeceğimiz, kalemlerini umutla tutan, öğrenmenin hayalini yüreklerinde taşıyan; mezun olabilen ya da yolları yarıda kalan başta Filistinli olmak üzere bütün Arap Dünyasındaki Müslüman Kardeşlerime …

Savaşın karanlık günlerinde imkansızlıklar içinde mezun olmayı başararak bana azmin ve umudun anlamını öğreten sevgili ağabeyim Amer'e ithaf olunur.

TEŞEKKÜR

Bu araştırma için beni yönlendiren, lisans eğitiminden beri bu yolda benim yanımda olan, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile kolaylaştıran, her aşamada yardımını ve desteğini asla esirgemeyen çok değerli danışman hocam Dr. Gülnihal Ahter Yakacak'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın editörlüğünü yapıp, dil ve anlatım hatalarını gideren ve daha doğru bir versiyon almasına sağlayan sevgili Seher Çakmar'a teşekkür ederim.

Başarmam için kendinden feda eden, hayatımın acı tatlı her anında hep yanımda olan biricik annem Basma'ya, babam Mahmud'a, ağabeyim Muhammed'e ve kardeşim Karam'a çok teşekkür ederim.

Beni hep destekleyen, düştüğümde elini uzatıp kaldıran, motive eden arkadaşların en güzeli, yoldaşım, canım eşim Abdurahman Kabbani'ye teşekkür ederim.

İpek Zeyn Kabbani
İSTANBUL, 2025

ÖNSÖZ

Geçmişten bu yana konuşulması zor ve sorumluluk taşıyan mülteci ve göçmen hakları, uluslararası sözleşmeler ve yasal yükümlülüklerle güvence altına alınmış evrensel insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır. Buna rağmen, hâlâ yeterli hukuki korumanın sağlanmaması; sağlık, eğitim ve çalışma gibi temel hizmetlerin temin edilmemesi; entegrasyon ve uyum sorunlarından dolayı istihdam fırsatlarının oldukça az olması gibi pek çok engelle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sığınmacıların bilinmezlik ve istikrarsızlıkla dolu yeni hayatlarını kurarken öncelikle yerinden edilme travmasını aşmaları, ardından toplumun dayattığı kural ve geleneklere uyum sağlayıp kabul görmeleri gerekmektedir. Bunun için, var olan siyasi ve ekonomik koşullara ayak uydurmak mecburiyetindelerdir.

Her ne kadar her göç ve mültecilik olgusunun kendine özgü nitelikleri ve özellikleri olsa da göçmenlerin ve mültecilerin karşılaştığı zorluklar genellikle ayrımcılık, aşağılık duygusu ve sosyal destek ağlarının eksikliği olarak tanımlanır. Bu süreç yeni toplumlarla entegrasyonun zorluğu, dil engelleri gibi diğer zorluklarla daha da karmaşıklaşmaktadır. Bu nedenle, hukuk ve sosyal bilimler alanındaki çalışmalar, mültecilerin ve göçmenlerin entegrasyonunun adil ve dengeli bir şekilde yönetilmesine odaklanmalı, ev sahibi ülkelerin yükümlülüklerini ve haklarını tanıtmaktan vazgeçmemelidir.

Bilhassa kadın sığınmacıların, yerinden edilme ve sert göç koşullarından geçerken çektikleri acıya ışık tutmak elzemdir; çünkü günümüzde kadın sığınmacı olmak anlatılan tüm zorlukların beraberinde, onurunu ve bedenini koruma mücadelesi verip çifte sorumluluk üstlenmesini, olabilecek her türlü şiddetin karşısında durmaya hazır olmasını gerektirmektedir. Kadın sığınmacılar, cinsel şiddet ve sömürüye karşı savunmasız olmalarının yanı sıra barınma ihtiyacından, aile ve toplum güvenliğinin kaybından kaynaklanan görünmez psikolojik zararlara katlanmaktadır. Bu nedenle kadın sığınmacıların haklarını güvence altına alan, onların tüm temel ihtiyaç ve gereksinimlerini dikkate alacak şekilde onurlu ve güvenli bir yaşam sürmelerini sağlayacak yasaların oluşturulması ve bu yasaların bağlayıcı mekanizmalarla uygulanmasının gerektiğini savunmaktayız.

Bu dünya içinde bir mülteciyim ben
Bir mülteci ve yalnızım, işkencesi altında düşüncelerimin beni taşıdığı gizemli bir bilinmezde ve rüyalarımı mesafeli görünmez olanın gölgeleriyle kuşatan bir âlemdeyim ben.
Akraba ve halkımdan uzak sürgündeyim ben ve onlardan biriyle karşılaşacak olsam o zaman kendi kendime şöyle sorarım: Bu kimdi?
Onu nereden tanıyorum?
Onunla bağım ne ve nedir beni ona yakın oturmaya iten sebep?
Kendimden kaçan mülteciyim ben ve dilimin söylediği kulaklarıma yabancı.
Bazen içime dalıyor ve orada saklı, gizemli özüme bakıyorum; orada gülüp ağlayan, cesur ve korkak olabilen bir öz görüyorum.
Sonra benliğim benliğimi şaşırtıyor ve ruhum öz ruhumu sorguluyor.
Yine de mülteci kalıyorum, bir yabancı, sessizlik bulutuyla kuşanmış bir siste kayboluyorum.
Halil Cibran[1]

[1]https://www.cafrande.org/halil-cibran-ben-bu-dunya-icinde-surgunun-multeciyim/ (02.12.2024)

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iv**
ABSTRACT ..... **vi**
İTHAF ..... **viii**
TEŞEKKÜR ..... **ix**
ÖNSÖZ ..... **x**
İÇİNDEKİLER ..... **xii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xv**
SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xvi**
BÖLÜM I GİRİŞ **1**
BÖLÜM II SIĞINMA HAKKININ ULUSLARARASI VE ULUSAL HUKUKİ TEMELLERİ **3**
2.1. Sığınma Hakkı Kavramı ve Hukuki Çerçevesi 3
2.2. Sığınma Hakkı Çerçevesinde Bazı Temel Kavramlar 6
2.2.1. Sığınma ve İltica Kavramları 6
2.2.2. Göçmen Kavramı 12
2.2.2.1. İklim Göçmeni 13
2.2.2.2. İskanlı Göçmen 14
2.2.2.3. Beyin Göçmeni 16
2.2.3. Mülteci Kavramı 21
2.2.3.1. Mülteci Statüsünün Gerekli Unsurları 22
2.2.3.2. Belirli Bir Tarih ve Coğrafyanın Varlığı 22
2.2.3.3. Irk, Din, Tabiiyet Gibi Açık Nedenlerin Varlığı 24
2.2.3.4. Geri Dönmeme İsteğinin Varlığı 26
2.2.3.5. Ülke Dışında Olma Unsuru 26
2.2.3.6. Mülteci Kavramının Kapsamın Dışında Olanlar 28
2.2.3.7. Mültecilere Karşı Uygulanan Ayrımcılık 29
2.2.3.8. Mülteci Statüsünün Sona Ermesi 31
2.2.4. Şartlı Mülteci Kavramı 32
2.2.5. İkincil Koruma Kavramı 33
2.2.6. Vatansızlık Kavramı 34
2.2.6.1. Kanunların İhtilafından Doğan Vatansızlık Halleri 36
2.2.6.2. İklim Vatansızı 37

2.2.7. Geçici Koruma Statüsünün Kavramı 38
2.3. Sığınma Hakkın Uluslararası Hukuki Temelleri 39
2.3.1. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Tarihli Protokol 50
2.4. Sığınma Hakkının Türkiye'deki Hukuki Temelleri 51
2.4.1. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 52
2.4.2. Türkiye'nin Geçici Koruma Rejimi ve 6203 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 52
2.4.3. Türkiye'nin 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne Çekince İleri Sürerek Katılması 55
BÖLÜM III GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNÜN ULUSLARARASI VE ULUSAL HUKUKTAKİ YERİ, ŞARTLARI VE UYGULAMA ALANLARI.. 58
3.1. Geçici Koruma Statüsünün Kavramsal Çerçevesi ve Tarihsel Gelişimi 58
3.2. Uluslararası Düzenlemelerde Geçici Koruma Statüsü 60
3.3. BM'nin Geçici Korumaya İlişkin Yaklaşımı ve UNHCR Rehberi 61
3.4. AB Mevzuatında Geçici Korumanın Düzenlenmesi 63
3.4.1. Kitlesel Akın Kavramı 66
3.4.2. Geçici Koruma Statüsünün Onaylanması için Alınan Konsey Kararı 67
3.5. Geçici Koruma Statüsünün Şartları 69
3.6. Geçici Koruma Statüsü ile Geri Gönderilmeme İlkesi 73
3.7. Geçici Korumanın Sona Erme Halleri 75
3.7.1. Gönüllü Geri Dönüş Kavramı 76
3.7.2. Yerel Entegrasyon Kavramı 77
3.7.3. Yeniden Yerleştirme Kavramı 78
3.8. Türk Mevzuatında Geçici Koruma Statüsü 79
3.8.1. Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Durumu 82
3.8.2. Geçici Koruma Yönetmeliğine Göre Gönüllü Geri Dönüş 86
3.8.3. ABD Örneği 86
BÖLÜM IV GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ ALTINDAKİ SURİYELİLERİN HAKLARI VE HAKLARIN UYGULAMADA KULLANIMI 89
4.1. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sahip Olduğu Haklar 89
4.1.1. Eğitim Hakkı 91
4.1.1.1. Uygulamada Karşılaşılan Temel Sorunlar 96
4.1.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim Hakkı 99

4.1.2.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar..... 105
4.1.3. Çalışma Hakkı ve Ekonomik Faaliyetler..... 106
4.1.3.1. Çalışma Hakkı ve Ekonomik Faaliyetleri Yapmanın Önündeki Zorluk ve Engeller 111
4.1.4. Hak Arama Özgürlüğü ve Adalete Erişim Hakkı..... 113
4.1.4.1. Hak Arama Özgürlüğü ve Adalete Erişim Hakkının Önündeki Engeller119
4.1.5. Seyahat ve Yerleşme Hakkı 120
4.1.5.1. Seyahat ve Yerleşme Hakkını Uygulamada Karşılaşılan Temel Sorunlar127
BÖLÜM V SONUÇ..... 129
REFERANSLAR..... 132
ÖZGEÇMİŞ..... 146

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Hindistan'ın Verdiği Beyin Göç Alanları (NCBI, 1970 – 1991)..... 18
Tablo 3.1. Kayıtlı Suriyeli Mülteci Verileri (BMMYK, 2024) 83

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGKD	Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	Anayasa
Bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK (UNHCR)	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komitesi
CPA	Comprehensive Protection Action
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
E	Esas
ESKHS	Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
ESKHK	Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Komitesi
GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
GSS	Genel Sağlık Sigortası
HD	Hukuk Dairesi
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İK	İş Kanunu
K	Karar
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
NCBI	Ulusal Biyoteknoloji Bilgi Merkezi
No	Numara
PIKTES	Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
Syf	Sayfa
T	Tarih

TBB	Türkiye Barolar Birliği
TCİB	Türkiye Cumhuriyeti İçişler Bakanlığı
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TÜCAUM	Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UÇÖ	Uluslararası Çalışma Örgütü
YÇİHK	Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
Yy.	Yüzyıl
Vd.	Ve devamı

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanlar yaşam mücadelesinin içerisinde her zaman daha iyi koşulların olduğu bölge ve yerleri arar ve yerleşmek için temel atarlar. İlk etapta, yerleşilecek bölge sırasıyla güvenlik, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için uygun görünse de aslında hukuki statüleri, dilleri ve buna benzer ikinci sırada düşünülebileceğimiz ihtiyaçlarını da göz önünde bulundururlar. Göç edip sürekli yer değiştirmek kimi insanlar için sıradan ve çok normalleşmiş bir durum iken, kimileri için istisnai olup beklenmedik bir durumun sonucunda meydana gelmektedir. Savaş, çatışma, herhangi bir siyasi durum, veyahut deprem, kıtlık, yanardağı patlaması gibi doğal afetler bu beklenmedik durumlara örnek verilebilir. Örneğin Çin hükümetinde farklı etnik kültüre ve dini inanca sahip olan vatandaşlara şiddet uygulanarak baskı ve zulüm yaşatılmaktadır. Çin'de o kesime farklı bir ad verilerek "Xinjiang" denilmektedir. Sincan bölgesinde yaşanan şiddetten dolayı Uygurlar oradan kaçıp komşu ülkelere veya gidebilecekleri daha güvenli ve özgürlüklerini rahatça yaşayabilecekleri yerlere sığınmaktadırlar. Bir diğer örnek ise, 1928 yılında Mısır'da Hassan al-Banna tarafından başlatılmış Müslüman Kardeşler siyasi akımının neden olduğu sığınmacı sorunudur. Günümüze kadar devam eden siyasi karışıklıklardan doğan baskı ve sınırlamalar neticesinde Mısırlı vatandaşların başka ülkelere sığınma taleplerine neden olmuştur.

Dünya genelinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) istatistik raporuna göre 2024 yılının sonu itibarıyla dünyada zorla yerinden edilmiş 120 milyon insan bulunmaktadır.[2] Türkiye özelinde bahsedecek olursak yine BMMYK'nin 2023 yılının ortasında yapmış olduğu nüfus istatistiklerine göre, Türkiye'de mülteci uyruklarının 3.332.696 kadarı Suriye Arap Cumhuriyeti'nden, 126.387 kadarı Afganistan'dan, 115.241 kadarı Irak'tan ve 11.976 kadarı İran İslam

[2]https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-dunya-genelinde-zorla-yerinden-edilenlerin-sayisinin-120-milyona-ulastigini-bildirdi/3248413 (05.12.2024)

Cumhuriyeti'nden oluştuğunu yazmaktadır.[3] Yine aynı istatistiklere göre, Orta Doğu ülkelerine kıyasla Avrupa'ya sığınmak için giden kişilerin oranları çok daha azdır.

Uygulamadan uzaklaşıp alanın teorik kısmıyla ilgilendiğimizde, uluslararası hukuk felsefesinin mülteciler ve özellikle yerinden edilmiş "vatansızlar" ile ilgili olarak büyük düşünür Kant'ın "Edebi Barış" adlı denemesine yer vermek yerinde olacaktır. Kant eserinde, iltica hakkının meşru olduğunu ve ulus devletin elbette inisiyatifine bırakılması gerektiğini ancak, devletin egemenliğini ve güçlülüğünü arttırdığını ayrıca bu hakkın antlaşmalar ve sözleşmeler ile desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. Arendt ve Derrida da Kant'ın bu düşüncesini geliştirerek ona katılmıştır. Zira, sığınmacı kabulünün ahlaki bir görev olmanın yanı sıra kozmopolitik hukukun olmazsa olmaz temel bir unsuru olduğunu eklemişlerdir.[4]

Çalışmada sığınmacı, mülteci, vatansız, göçmen, geçici koruma, gibi farklı hukuki terimlere değinilmiştir. Her birinin arasında temel farklar bulunmaktadır ve uygulamada her biri farklı bir sonucun oluşmasına sebep olmaktadır. Çalışmada Mülteci Hukukunun temel kavramları açıklanacak, özellikle iltica ve sığınma hakları kavramlarının arasındaki fark ortaya konup karışıklık giderilerek sosyolojik ve hukuki kullanılışı anlatılacaktır. Çalışmanın temel amacı temel kavramların açıklanmasının yanı sıra, 2011 yılından itibaren Suriye Cumhuriyeti'nde başlayan savaşın ve Türkiye'ye gelen Suriyeli vatandaşların geçici koruma durumlarını izah etmek, henüz Türk hukukunda yeni bir kavram olan ve tam anlamıyla Suriyeli sığınmacıların gelişiyle oturmuş geçici koruma statüsünü anlatmak; Geçici Koruma altında olan kişilerin elde edebilecekleri hak ve yararları incelemektir. Sağlık, eğitim, çalışma gibi temel hakların nasıl düzenlendiği izah edilmeye çalışılacaktır.

[3] https://www.unhcr.org/tr/bilgi-dokumanlari-ve-tablolar (05.12.2024)
[4] Ceylan Lortoğlu, "Suriyeli Mültecilerin 'Misafir' Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış", *İnsan ve İnsan* 4 (2017): 55.

BÖLÜM II

SIĞINMA HAKKININ ULUSLARARASI VE ULUSAL HUKUKİ TEMELLERİ

2.1. Sığınma Hakkı Kavramı ve Hukuki Çerçevesi

Sığınma hakkı, zulüm veya tehlikeden kaçmak/uzaklaşmak için başka bir yere giderek yardım isteyen kişi/kişilere din, ırk, milliyet, renk ve mezhep ayrılığı yapılmaksızın korunma hakkına sahip olmak anlamına gelir. Başlıca İslam Hukuku, Roma ve Kilise Hukuku olmak üzere hemen her hukuk siteminde var olan bir kavramdır.5 Uluslararası belgelerde üzerinde anlaşılmış tek bir tanım olmamasına rağmen Norveçli Hukukçu Grahl-Madsen tarafından sığınma hakkını teşkil eden ve bu hak kapsamında olan bazı asgari haklar ele alınmıştır. Bir diğer anlatımla sığınma hakkından bahsedebilmek için kavramın şu unsurları barındırması gerekmektedir:

a) Sığınmacıyı sığınmak istediği ülke topraklarına kabul etmek
b) Sığınmacının orada kalmasına izin vermek
c) Sığınmacıyı ülkeyi terk etmeye teşvik edici politikalardan kaçınmak
d) Sığınmacıyı iade etmekten kaçınmak
e) Sığınmacıya kovuşturma, cezalandırma veya başka bir şekilde kısıtlama yapmaktan kaçınmak.[6]

Bu unsurlardan anlaşılacağı üzere sığınma hakkı diğer insan hak ve hürriyetlerinden farklı olarak devletlerin egemenlik yetkisine bağlıdır. Devletler egemenlik yetkileri uyarınca topraklarına sığınmak için gelen ve kendilerinden sığınma bekleyen kişilerin

[5]Esra Yılmaz Eren,"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Sığınma Hakkı: Sığınma Arama Hakkından Sığınma Aramaya Erişim Hakkına", *TAÜHFD* 5 (2023): 754.
[6] Roman Boed,"The State of the Right of Asylum in International Law", *Duke Journal of Comparative and International Law 5* (1994): 3.

bu taleplerini kabul etme veya reddetme yetkisine sahiptir.[7] Birey ve Devlet Odaklı Kuramları şu şekilde özetleyebiliriz.[8]

> Devlet Odaklı Yaklaşıma göre, Bireyin kendisine sığınma sağlanması devlet açısından bir yükümlülük olarak kabul edilmeyecektir. Diğer bir ifadeyle devlet bireyin durumunu değerlendirip kendi öncelikleri çerçevesinde takdir ettiği sonuca vararak talep edilen korumayı sağlayacak ya da reddedecektir. (Özbek, 64)

Sığınma hakkıyla ilgili Uluslararası hukuki düzenlemelere baktığımızda buradan, bireyin ülke sınırlarında kalma sınır dışı edilmeme veya geri gönderilmeme hakkı gibi bütün düzenlemelerin sığınma talebinin kabul edilmesinden sonra doğan yükümlülüklerden ibaret olduğu anlaşılır fakat öte yandan devletin mutlak kabul etme yükümlülüğünün bulunmadığı görülür. Nasıl ki devletin mutlak egemenliğine dayanan Devlet Odaklı Yaklaşımın merkezinde devlet bulunuyorsa, Birey Odaklı Yaklaşımın merkezinde de Temel İnsan Hakları vardır. Yani bu, insanların korunmasını ve evrensel insan haklarının güvence altına alınmasını içerir ki bu haklar arasında sığınma hakkı da vardır, üstelik bu hak tamamen insan oldukları içindir.[9] Burada sığınmanın öznesi devlet değil bireydir. Bütün insanlar temel haklarla doğarlar ancak bu hakları koruma vazifesi devlete aittir.[10] Birey Odaklı Yaklaşıma göre sığınma talebinin kabul ya da reddedilmesi söz konusu değildir çünkü sığınma hakkı kişiye ait olan bir haktır. Devletin tek yükümlülüğü sığınma talep eden kişiyi ülkesel sınırların içerisine kabul etme, bireyin ülke içerisinde kalmasına izin verme ve bireyin cezalandırılma veya

---

[7] Zerrin Savaşan,"AB'de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma Sistemi Oluşturma Amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar", *İnsan Hakları Yıllığı* 27 (2009): 14.

[8]Erdal Özbek,"Sığınma Hakkı ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması",(Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 64, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=2MF-Olaf9MeT90ah2y4uyg&no=GDfglzAHRhQBFMZxCsAlKg

[9] *"İnsanın varlık değeri temel haklara sahip olmasının ana nedenidir. Bu ana neden, dinsel bakış açısında insanın kutsal bir varlık olmasıdır. Dinsel olmayan bakış açısında ise, bu varlığın değerli olduğunu inancından temel almaktadır."* Michael Perry, "Idea of Human Rights: Four Inquiries", *Journal of the Society of Christian Philosophers*, (2002): 257.

[10] *"Locke için ise doğa durumu bir başı buyrukluk değil ama özgürlük durumudur. Locke için doğa yasası Hobbes gibi güç, zor ve aldatma yasası değildir. Onun için doğa yasası; insanların akılsal yaratıklar olarak tanrı ve kendi temel eşitlikleri üzerine düşünen evrensel olarak bağlayıcı bir ahlaksal yasa demektir.8 Kişilerin kendini koruma ve savunma hakkı ve özgürlük hakkı vardır. Locke için hükümet insanların sivil çıkarlarına hizmet için kullanılmalıdır. İnsanların yaşamlarını, mülklerini, özgürlüklerini yani haklarını korumalıdır. Yani amaç aslında doğa hukukuna uymayı sağlamaktır"* Aslı Çavuşoğlu, "Doğal Haklar ve Jeremy Bentham", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 37 (2019): 28.

benzeri şekilde özgürlüğünden alıkonulmaması gibi unsurları içeren bu hakkı koruma altına almaktır.[11]

Uluslararası belge ve hükümler incelendikten sonra hangi kuramın benimsendiği kolayca anlaşılabilir. Örneğin İHEB 14. maddesinde *"Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkına haizdir"* ifadesiyle sığınma hakkından bahsedilmiş, sığınmacının sığınma talebinde bulunabileceği, bu hakkı arayabileceği fakat öte yandan devletin kabul etme zorunluluğunun bulunmadığı bildirilmiştir.[12] Ancak ifadeden tam olarak "sığınma olanaklarından faydalanma hakkının" düzenlendiği anlaşılmaktadır. Buna karşın olarak 1936 tarihli SSCB Anayasası'nın 129. Maddesinde *"Emekçi halkın çıkarlarını savundukları, bilimsel faaliyetleri veya ulusal kurtuluş mücadeleleri nedeniyle kovuşturmaya uğrayan yabancı yurttaşlara sığınma hakkı tanır"*[13] madde metninden kolayca sığınma hakkının koruma altına alınacağının taahhüt edildiği anlaşılmaktadır. Bir diğer deyişle, devletin güvence sağlama vazifesini üstleneceği söylenmektedir. Bu düzenlemenin en mantıklı açıklaması o dönemin siyasi çıkarları incelenerek de yapılabilmektedir. Bahsedilen SSCB Anayasası'nın ilgili maddesi dışında 1967 tarihli BM Ülkesel Sığınma Bildirisi'nin 1. maddesinde İHEB'in 14. maddesine atıf yapılmıştır. Maddede sığınma hakkının devlet ve ulus devletin egemenliğiyle bağlantılı olduğu vurgulanmıştır. Afrika Birliği Örgütü Mülteci Sözleşmesi'nin 2. maddesinde ve keza 1966 tarihli Bangkok Bildirisi'nin 3. maddesinde olduğu gibi Cartagena Bildirisi'nin III/4 maddesinde de sığınma hakkının devlet tarafından verilmesi gerektiği belirtilmiş ancak düzenlemede devlete herhangi bir yükümlülük yüklenmeyip sadece tespit edici açık olmayan bir hüküm verilmektedir.[14] Bölgesel mülteci belgeleri dışında bazı bölgesel İnsan Hakları belgelerinde de sığınma hakkı ele alınmıştır. Örneğin, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı ve 1969 tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 22. maddesine

[11] Neva Öztürk, *"Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, Sayı 2 (2016): 198.
[12]https://www.hsk.gov.tr/eklentiler/dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf (23.10.2024)
[13] https://www.scribd.com/doc/123668044/1936-SSCB-Anayasas%C4%B1 (23.10.2024)
[14]*Afrika Birliği Örgütü Mülteci Sözleşmesinin 2/2 "Mültecilere sığınma hakkı tanınması barışçıl ve insani bir eylemdir ve herhangi bir üye devlet tarafından düşmanca bir eylem olarak kabul edilemez" Cartagena Bildirisinin III/4 "Sığınma hakkı verilmesinin ya da mülteci statüsünün tanınmasının barışçı, politik olmayan ve sadece insancıl doğasını teyit etmek ve her iki durumun da mültecilerin menşe ülkelerine karşı düşmanca bir tutum olarak addedilmeyeceğine ilişkin uluslararası kabul görmüş ilkenin önemini vurgulamak"*

göre *"Her birey, siyasi suçlar veya ilgili yaygın suçlar nedeniyle takip ediliyorsa, devletin mevzuatı ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak yabancı bir bölgede sığınma talep etme ve sığınma hakkına sahiptir."*[15]

Yukarıda çeşitli uluslararası belgelere ait olan örneklerden anlaşıldığı üzere sığınmayı bireye ait bir hak olarak görmeyen yasal düzenlemeler, hep uluslararası sözleşmelere atıfta bulunmuştur. Üstelik, sığınma hakkının varlığını ulus devletin egemenliği ile bağlantılı olarak devletin takdir yetkisiyle ilişkilendirmiştir. Fakat Amerika İnsan Hakları ve Afrika İnsan ve Halkları Hakları Şartı gibi antlaşmalarda devlet odaklı kuramın benimsendiği açıkça görülmekle beraber birçok düşünür ve hukukçu tarafından savunulduğunu da söyleyebiliriz.[16] Birey ve Devlet Odaklı kuramın tespiti, Sığınma Hakkının muhatabının kim olduğunu belirlemeye fayda sağlamaktadır.

Sığınma Hakkı kapsamında yaşam hakkı, din özgürlüğü, toplanma ve dernek kurma özgürlüğü ve hareket etme hakkı gibi birçok temel insan hak ve hürriyetlerini barındırdığını görebiliriz. Nitekim, başka bir ülkede zulüm nedeniyle sığınma hakkı arayabilmek için bir kişinin kendi ülkesini terk etme hakkına sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda, sığınma hakkının hareket etme hakkından daha öncelikli bir hak olduğu da açıktır.[17]

2.2. Sığınma Hakkı Çerçevesinde Bazı Temel Kavramlar

2.2.1. Sığınma ve İltica Kavramları

Türk Dil Kurumuna göre sığınmak kelimesinin anlamı *"korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak"* olarak

---

[15]Article 22 *"Every person has the right to seek and be granted asylum in a foreign territory, in accordance with the legislation of the state and international conventions, in the event he is being pursued for political offenses or related common crimes."* https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm (çeviri bana aittir 23.10.2024)

[16]*Grahl- Madsen'e göre "Bir devletin bölgesel sığınma hakkın temin etmesi onun kendi egemenliğin olağan kullanımı"* Hüseyin Özcan, *Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017, 40.

[17]*Tamas Foldesi,"*The Right to Move and Its Achilles Heel, The Right to Asylum,*" Connecticut Journal of International Law* 8, (1993): 290.

karşımıza çıkacaktır.[18] Gerçekten de "sığınma birey açısından bir koruma beklentisini teşkil ederken sığınılan yer açısından da bir koruma yükümlülüğü oluşturmaktadır.[19]

Uluslararası hukuk literatüründe herhangi bir ülkeye sığınıp iltica başvurusunda bulunan ve başvuruları henüz sonuçlanmayan kişiler "sığınmacı" olarak kabul edilmektedir.[20] 1951 tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesinde sığınmacı mülteci statüsünü talep eden kişi olarak tanımlanmıştır. İngilizcede "mülteci" teriminin karşılığı "refugee" olarak çevrilirken; sığınmacı "Asylum Seeker" olarak çevrilmektedir. Bu nedenle iki terimin arasındaki ayrıma dikkat etmek oldukça önemlidir.

Türk Hukuk sistemine göre "sığınmacı" sadece iltica başvurusun özelinde değil ancak mevzuattaki herhangi bir uluslararası koruma başvurusunun sonuçlanmasını bekleyen kişiye verilebilen bir statüdür.[21] Bir başka anlatımla

> Sığınmacı, mültecilik statüsü incelenen ve bu sebeple geçici koruma sağlanan (de facto mülteci) kişidir. Sığınmacı gerek bireysel olarak gerek grup halinde uluslararası koruma talep eden kişidir. Sığınmacı henüz koruma talebi ülke makamlarınca nihai karara bağlanmamış olan kişidir. (Çiçekli,234)

Bu tanım farklılığı 1951 tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesinde Türkiye'nin çekince olarak ileri sürdüğü coğrafi sınırlamadan kaynaklanmaktadır.[22] Detaylı bir inceleme yaptığımızda Türkiye, sığınmacıların iltica başvurularının neredeyse tamamı denecek kadar azını onaylamıştır. Bazı yazarlar sığınmacılığı bir statü olarak nitelendirmeyip fiili bir durumdan ibaret olduğunu ifade etmiştir.[23]

---

[18] https://sozluk.gov.tr/ (16.10.2024)

[19] Özbek, "Sığınma Hakkı ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması" 23.

[20] "Jean-François Durieux sığınma başvurusunu "mülteci zamanı" olarak tanımlamaktadır" Ekin Deniz Uzun,"Hukuk ve Uygulamada İnsanca Sığınma Üzerine Dünyadan ve Türkiye'den Notlar," Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, cilt 30, sayı 2, (2024) : 622.

[21] *"Sığınmacılar: İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorunda zorundadırlar, ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler"* Bülent Çiçekli,"Göç Terimleri Sözlüğü", Uluslararası Göç Örgütü, sayı 18 (2009): 49.

[22] Bülent Çiçekli, *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, İstanbul, Seçkin Yayıncılık, (2016): 234.

[23] Işıl Egemen Demir, "YUKK Kapsamında Uluslararası Koruma Statüsü Sahiplerinin ve Sığınmacıların Ülkeden Uzaklaştırılması," *Hukuk Fakültesi Dergisi* (2015): 49.

Sığınmacı ve göçmen kavramlarının arasındaki farklara ışık tutmak oldukça önemlidir. Bu anlamda sığınmacılar, vatandaşı oldukları ülkeden bir zulüm ve tehlikeden veya zulme uğrama korkusundan kaçıp başka bir ülkeye sığınma ihtiyaçlarına sahipken, göçmenler herhangi bir tehlikenin bulunması gerekmeden daha iyi yaşam koşullarını sağlamak için bir yerden başka bir yere göç eden kişilerdir.[24] Bu durumda göçmenlerde vatandaşlık unsurunun bulunması gerekmezken ve göç edilecek ülke belliyken, sığınmacılar için öngörülmeyen tehlike unsuru onları menşe ülkesinden istem dışı ayrılmaya zorlar ve onlara sığınma ülkesini seçme olanağı vermez.[25]

Literatürde sığınmacı türleri ve sınıflandırması hakkında ne yazık ki çok fazla bilgi yoktur. Ancak, yazarlar belli konulara göre sığınma biçimlerini sınıflandırmaya çalışmıştır. Mesela, Hellwig 1903 yılında yayımlandığı *Sığınmacıların Temel Hakları* adlı kitabında yabancı sığınmacı, köle sığınmacı, suçlu sığınmacı gibi sığınmacıların durumlarına göre kategorize ettiği görülmektedir.[26] Bununla beraber, Lieber sığınmacıları sığınmanın yerine ve zamanına bağlı olarak teritoryal, ekstrateritoryal ve savaş zamanında sığınma şeklinde sınıflandırmıştır. Modern hukukun gelişmesiyle birlikte diplomatik sığınma ve konsolosluğa sığınma gibi sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır.[27] Zira bu sınıflandırmalar, kiliseye sığınmanın yerine kullanmak için geliştirilmiştir.[28]

a) İç ve Dış Sığınmacı

Kişinin kendi menşe ülkesini terk edip başka bir ülkeye sığınması dış sığınmanın en tipik örneğidir. Bir kişinin vatandaşı olduğu ülke koruma tanımıyor veya koruma yükümlülüğünü yerine getirmiyorsa, bu durumda kişi yabancı bir devlet ya da topluluktan sığınma talebinde bulunabilir.[29] Günümüzde uluslararası hukukun hak

[24]Savaşan,"AB'de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma Sistemi Oluşturma Amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar",15.
[25]Elena Loredana Pirvu,"Migration And Right To Asylum," *Acta Universitatis Danubius Juridica* 14, (2018): 61.
[26]Albert Hellwig,"Das Asylrecht Der Naturvaturv", University of Michigan Library, (1903): 53.
[27]Mehmet Selman Öktem,"Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri," İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, 14.
[28]*"Kilise sığınma hakkı kiliseleri ve bitişik binaları, manastırları ve manastır çevresini, papazların, piskoposların ve daha yüksek kilise görevlilerinin evlerini, mezarlıkları, ruhban okullarını sığınma yeri olarak kabul etti"* Antonin Lojek,"Modern Devletlerin Oluşum Sürecinde Sığınma Hakkı-Kısa Tarihi Yolculuk", *NKÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, (2021): 301.
[29]Özcan, *Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı*, 44.

niteliğini kazanmış olan bu sığınma türü insan haklarının korunmasıyla bağdaşmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'nin 14. maddesindeki *"Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir"* ifadesinden dış sığınmanın vurgulandığı anlaşılabilmektedir.[30] Yine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1967 tarihli açıklamasında dış sığınma kavramının düzenlendiği görülebilmektedir.[31] Buna karşın sığınmacının kendisine zulüm yapan ülkenin sınırları dışına çıkmaksızın başka bir devlet tarafından koruma talep etmesine iç sığınma denilmektedir. İç sığınmanın ortaya çıkış biçimi şu şekilde olabilmektedir: Diplomatik sığınma, Savaş Gemisine Sığınma, Askeri Üsse Sığınma, Konsolosluğa Sığınma, Savaş zamanında sığınma ve Nötr sığınma.[32] İç sığınmanın türlerini kısaca değindiğimizde,

b) Diplomatik Sığınma

Diplomatik sığınma uygulaması 16 yy. başlarında Avrupa'da uluslararası diplomatik imtiyazların genişlemesiyle ortaya çıkmıştır.[33] Nitekim Latin Amerika'da çok fazla uygulama alanı bulmuş ve konuyla alakalı Latin Amerika ülkeleri arasında politik sebeplerden dolayı zulme uğrayan kişilerin korunmasını amaçlayan 1945 tarihli Karakas Diplomatik Sığınma Antlaşması imzalanmıştır.[34] Ona göre "Diplomatik sığınma bir devletin yabancı bir devlet sınırları içinde, bu devlet makamları tarafından yapılan zulüm nedeniyle kaçan bir kişiye, kendi sefaret binaları bünyesinde sığınma tanımasıdır"[35] Konuyla ilgili davası Milletlerarası Adalet Divanı'nda görülen meşhur bir olay yaşanmıştır. 1948 yılında Peru'da başarısız darbe girişiminden dolayı hakkında tutuklama kararı çıkan Victor Raul Haya de la Torre, Kolombiya'ya sığınma talebinde bulunmuştur. Fakat Peru yönetiminin ülkeden çıkmasına izin vermemesi üzerine, Torre 6 yıl Kolombiya Elçiliği'nden ayrılamamış, orada sığınmacı statüsünde

[30]https://www.hsk.gov.tr/eklentiler/dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf (16.10.2024)
[31]https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_25.pdf (16.10.2024)
[32]Gabija Leclerc, Maria M. Mentzelopoulou, Anita Orav,"Extraterritorial Processing of Asylum Claims,"European Parliamentary Research Service, (2024): 4.
[33]Ahmet Hamdi Topal,"Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı," *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (2014): 55.
[34]Esra Ata,"Uluslararası Hukukta Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklar", (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2017) 88 https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=6G3h9gmgn8pakcOGK8NkIw&no=
[35]Özcan, *Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı*, 47.

kalmıştır. Nihayet 1954 yılında ülkeden çıkma izni alıp Meksika'ya gitmiştir.[36] Unutmamak gerekir ki, elçilik binaları ülkenin topraklarından sayılıp egemenlik sahasının kapsamında değerlendirilmektedir. Uluslararası antlaşmalara bakıldığında diplomatik sığınmayla ilgili evrensel toplayıcı bir sözleşme üzerinde bir anlaşmanın bulunmadığı fark edilecektir. Hatta, Uluslararası Adalet Divanı ve Latin Amerika yönetimi diplomatik sığınmaya ilişkin özel Uluslararası Teamül Hukukunu reddetmiştir. Tarihte olmuş ve halen olmakta olan örnekleri mevcut olsa da devletlerin diplomatik sığınma uygulamasına sıcak bakmama nedeni devletin egemenliğini sınırlama ve yükümlülük altına sokma endişelerinin olmasıdır.[37]

c) Savaş Gemisine Sığınma

Kural olarak bir ülkenin kara suları tıpkı toprakları gibi ülkenin egemenliği ve hakimiyeti altındandır.[38] Bir ülkenin diğer bir ülkenin açık denizinde gemi bulundurması, musahip ülkenin yargısına bağlıdır[39] Bu kuralın istisnası ise, savaş gemileri ve bir ülkenin devlet başkanının bulunduğu gemilerdir. Dolayısıyla kişiler savaş gemilerinin dokunulmazlığından yararlanarak sığınma haklarını kullanabilirler.[40]

d) Askeri Üsse Sığınma

Uygulaması nadir olan bu tür sığınma Uluslararası Hukuk Teamül Kuralları'nda kabul görmemiş olsa da 1945 tarihli Karakas Tetoriyal Sığınma Antlaşması'nın 1. maddesinde zikredilmiştir. Maddeye göre, "Her devlet, egemenliğini kullanırken, kendi topraklarına uygun gördüğü kişileri kabul etme hakkına sahiptir; bu hakkın kullanılması, başka bir devletin şikâyet etme hakkının önüne geçer".[41] Bu anlamda Askeri Üsse Sığınma, en basit anlatımla, kişinin başka bir devletin askeri tesisine giriş

[36]https://www.icj-cij.org/case/7 (17.10.2024)
[37]Topal, "Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", 57.
[38]Ümmühan Elçin Ertuğrul, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletinin Egemen Hakları," *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XXI, Sayı 1, (2017): 45.
[39]Leopold Bolesta Kozierbrodzki, "Le Droit d'asile," Çeviren: Yılmaz Altuğ Leyde, (1962): 374.
[40]Özcan, *Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı*, 49.
[41]Article 1 *"Every State has the right, in the exercise of its sovereignty, to admit into its territory such persons as it deems advisable, without, through the exercise of this right, giving rise to complaint by any other State."* https://www.diplomacy.edu/resource/caracas-convention-on-territorial-asylum/#:~:text=Every%20State%20has%20the%20right,complaint%20by%20any%20other%20State. (05.02.2025)

yaparak, sığınma ve koruma talep etmesidir. Darbe, iç savaş, siyasi kovuşturma durumlarında söz konusu olabilmektedir. Bu tür sığınma tamamen olağanüstü siyasi nitelikli olup de facto bir sığınma şeklidir.[42]

e) Konsolosluğa Sığınma

Her ne kadar 1961 tarihli Viyana Antlaşması'nın 55/2 maddesinde *"Konsolosluk binaları, konsolosluk görevlerinin yerine getirilmesi haricinde kullanılmaz"* şeklinde bir düzenleme yapılmış olsa da[43], tarihte ve uygulamada konsolosluk binalarının sığınma amacıyla kullanıldığına dair örneklere rastlamaktayız.[44] Örneklerden birine göre, ünlü çift uyruklu Avusturalyalı yazılımcı Julian Assange 2010 yılında İsveç'te cinsel saldırı ve tecavüz suçlarından dolayı hakkında tutuklama kararı çıkmıştır. Assange, kefaletle koşullu çıkma kararının ardından 2012 yılında Londra Ekvator Konsolosluğu'na giderek sığınma talebinde bulunmuştur. Assange'ın sığınma talebinin onaylanmasından 5 yıl sonra, İsveçli başsavcı Marianne Ny. cinsel taciz soruşturmasının düşürüldüğünü açıklamıştır.[45]

f) Savaş Zamanlarında Sığınma

Olağan sığınma türü olan siyasi çatışmalar ve savaşın yarattığı tehlike yüzünden oluşan sığınma hallerinin oldukça fazla örneği vardır.[46] Özellikle sınırda ve komşu konumunda olan ülkelerin arasında çok sayıda sığınma eylemleri vardır. Örneğin, 2003 yılında Irak'a karşı yapılan ABD işgali sonucunda Suriye ve Türkiye'ye çok sayıda Iraklı sığınmak zorunda kalmıştır.[47]

[42] Jane McAdam, *The Refugee in International Law*, 3rd ed. (Oxford University Press, 2007).34
[43]https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094424bm_16.pdf (06.02.2025)
[44]*Özcan, Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı,* 50.
[45]https://www.theguardian.com/world/2018/may/15/julian-assange-ecuador-london-embassy-how-he-became-unwelcome-guest (19.10.2024)
[46]Bülent Erdil,"Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye'nin Göç Politikalarına Etkileri," *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4, Sayı 2, (2020): 73.
[47]Bilge Deniz Çatak Aşkar, Sibel Erdoğan, "Türkiye'de Yaşayan Iraklıların Suriyeliler ile Paylaştıkları Mültecilik Deneyimleri," *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi,* No. 3 (2023): 139.

g) Nötr Sığınma

Tarafsız sığınma işlevini gören nötr sığınma savaş zamanında savaşın taraflarının yakınlarına veya savaş esirlerine nötr bir devletin bölgesinde sığınma tanınması anlamına gelmektedir.[48] Bunun en iyi örneği, 1989 yılında Çin'in başkenti Pekin şehrinde meydana gelen Tiananmen Meydanı Olayları'ndan sonra aktivist öğrenci liderlerinin nötr sığınma yeri Hong Kong olmuştur.[49]

2.2.2. Göçmen Kavramı

Göçmen kavramının uluslararası mecrada kabul edilmiş açık ve net bir tanımı olmamakla beraber göçmenliğin temel unsurlarının en sade ve anlaşılabilir şekilde ifade edilebileceği düşüncesindeyiz. Nitekim göçmenlik durumundan bahsedebilmek için mutlaka bir zaruretin veya tehdidin olması gerekmemektedir. Daha açık bir ifadeyle, göç eden kişiyi mülteci veya sığınmacıdan ayırt eden en belirgin özellik aslında zorlayıcı bir sebebin olmamasıdır.[50] Yine de BM'nin göçmenler için yaptığı genel tanımı ifade etmekte fayda vardır. Buna göre yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey göçmen olarak değerlendirilebilmektedir ve dikkat edilmesi gereken bir husus var ki birey sözcüğü kişinin statüsünde belli bir sınırlama yapmamıştır.[51] Dolayısıyla turist, tüccar ya da iş adamı hatta sığınmacı olması fark etmeksizin göçmen olarak değerlendirilebilmektedir. Çünkü göç eden kişi göç etme eylemini daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için gerçekleştirir. Öte yandan savaş gibi güvenin olmadığı zorlayıcı durumlarda göçmenlik özelliği kaybedilmektedir.[52]

Göçün en temel ve akla ilk gelen nedeni yoksulluktur. Kişi ekonomik şartların çok kötü olduğu yerden iyi olan yere geçmeyi amaçlar. Bunu ekonomik göçmen şeklinde

[48]Özcan,"Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı", 48.
[49]https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59767408 (19.10.2024)
[50]"insan kaynaklarının uluslararası göçünün, bir kişinin, daha iyi yaşam koşulları bulmak ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, gönüllü olarak geldiği ülkesini terk etme kararına dayandığı bilinmektedir" Elena Loredana Pirvu,"Migration and Right to Asylum",Acta Universitatis Danubius Juridica, No.14, (2018): 61.
[51]Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath,"Göç Terimler Sözlüğü", Uluslararası Göç Örgütü,No.31(2004): 37.
[52]Sibel Özel,"Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü", Yeditepe Hukuk Fakültesi Dergisi 17, Sayı 2 (2020): 720.

tanımlayabilmekteyiz.[53] Kapitalizmin egemen olduğu bu dünyada enflasyon ve ekonomik krizlerle başa çıkmak imkânsız denecek kadar zor olabilmektedir. Böyle zamanlarda bireyin düzene karşı bulduğu tek çözüm göç etmek olabilmektedir. Bununla birlikte örnekler değişiklik gösterse de göçmenlerin her zaman bir tane nedeni olmayabilir. Yani birden fazla faktör bir araya gelerek onu göç etme kararına itebilmektedir. Buna Haitili göçmenleri örnek gösterebiliriz. Karayıp Deniz'inde bir ada ülkesi olan Haiti Cumhuriyeti güncel araştırmalara göre batı yarımkürenin en fakir ülkesi sayılmaktadır. 2010 yılında 7.0 büyüklüğünde bir deprem sonucunda 200 bin kişiyi aşkın can kaybı yaşanmıştır. Haiti Cumhuriyeti'nin kuruluşundan ve Kızılderelilerin katliamından bu yana Meksika ve Amerika'ya sürekli bir göç hareketi bulunmaktadır.[54] Zira bu göç hareketlerinin ekonomik sınıflandırılmasını sadece Haiti Cumhuriyeti'nin ekonomik durumuna göre yapmak isabetli olmamaktadır.[55]

2.2.2.1. İklim Göçmeni

Göçün bir diğer türü ise iklimden kaynaklanan iklim göçüdür. Buna göre deniz seviyesinin yükselmesi, şiddetli depremin bıraktığı yıkımlar, susuzluk ve tarımın imkansızlaşması, sel baskınları gibi aşırı doğa olayları veya insan kaynaklı felaketler insanları göç etmeye mecbur bırakmaktadır. Bunun belirgin örnekleri Fukushima ve Çernobil olaylarıdır. Ekşi ilgili makalesinde, 2050 yılına kadar 200 milyon insanın iklim sebebiyle yerlerini değiştireceğinin tahmin edildiğinden bahsetmiştir.[56] Çoğu ada ülkesi gibi Maldivler Cumhuriyeti'nin de sular altından kalma endişesi vardır; bu nedenle genel milli bütçesinin bir kısmını yeni bir vatan kurmak için ayıracağını açıklamıştır. Keza, Okan ve Emekli geniş bir araştırmanın sonucu olan ilgili makalelerinde Güney Avrupa'dan Venedik, Batı Avrupa'dan Amsterdam, Ada ülkelerindeki kentlerinden Londra ve Uzakdoğu ülkelerinden Tokyo'yu seçip deniz seviyelerinin ilerlemesi ve gelecekteki durumu hakkında bir açıklamada

[53]Mehlika Özlem Ultan, "Avrupa Birliği'nde İstenen Göçmen Profili Analizi: Ekonomik Göçmen Mi, Politik Göçmen mi?," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 22, Özel Sayı, (2017): 1445.
[54]https://www.migrationpolicy.org/country-resource/haiti (13.03.2025)
[55]James Ferguson,"Migration in the Caribbean: Haiti, the Dominican Republic and Beyond", Minority Rights Group International (2003): 19.
[56]Nuray Ekşi, "İklim Mültecileri," *Göç Araştırma Dergisi* 4 (2016): 20.

bulunmuşlardır.[57] Çalışma klimatolojik ve meteorolojik analizler ve verilere göre yapılmış olup sonuç olarak suni bir önlem alınmadığı takdirde deniz seviyesinin değişimleri nedeniyle Tokyo gibi birçok şehrin gelecekte sular altında kalacağı öngörülmüştür. Maldivler örneğine dönecek olursak, Maldiv Adasının sakinleri bu endişeye sahip olup daha güvenli ve istikrarlı bir yere göç etmeyi isteyebilirler. Bu iklim göçmenlerine tipik bir örnek oluşturur. Her geçen gün iklimsel değişikliklerin ve bunun sonucunda doğan risk ve tehlikelerin bilinçli bir şekilde farkına varıp engellenmezse bu evrensel bir sorun haline gelip hepimizi yakından ilgilendirecek ve göç edeceğimiz herhangi bir yer kalmayacaktır.

2.2.2.2. İskanlı Göçmen

Türk hukuk literatürüne baktığımızda göçmen kavramıyla ilgili uluslararası literatüründen farklı bazı kavramlara rastlamaktayız. O farklılıkların en belirgin örneği 5543 Sayılı İskân Kanunudur.[58] Kanunun 3/d maddesine göre göçmenler *"Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır."* Bu tanımdan anlaşılacağı üzere Türkiye'de göçmen olarak sayılabilmek için öncelikle Türk soyuna sahip olmak, aynı zamanda Türk kültürünü bilmek ve ona sadık kalmış olmak gerekir. Bununla beraber, göçmen olabilmek için kişinin niyeti yerleşmek olması gerekir. Yine aynı maddenin f fıkrasında iskanlı göçmenin tanımı şu şekilde verilmiştir: *"Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskanları sağlananlardır."* Ahıska Türklerinin durumu bunun iyi bir örneğidir. 1578 yılında Osmanlı İmparatorluğu Gürcistan'ı fethedip Ahıska bölgesini ve bununla beraber Ardahan, Artvin, ile Batum'u Osmanlı topraklarına eklemiştir. Anadolu Türkleri gibi Ahıskalıların da yaşayışları, kültürleri ve dilleri tamamen Osmanlı'ya ait olmuştur. Ancak 1828 yılında Rus işgalinin ve daha sonra oluşan siyasi karışıklığın sonucunda bölgeyi Ermenilere vermişlerdir. 1921 tarihinde bu coğrafyalar Ahıska, Kars ve Moskova Antlaşmaları ile Sovyet Yönetimine bırakılmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında Rus Hükümet Başkanı

[57] Okan Oğan, Gözde Emekli,"Küresel İklim Değişikliği Bağlamında Kırılgan Mekanlarda Son Şans Turizm'in Kıyı Kentleri ve Deniz Seviyesi Değişimleri," Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara, 12-14.10.2022, 134.
[58]https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5543.pdf (06.02.2025)

Stalin, Ahıska Türklerinin din adamlarını ve aydınlarını bir kısmını öldürtmüş, bir kısmını ise isimlerini zorla Gürcüceye değiştirip insan haklarına aykırı bir şekilde çok sınırlı sayıda yiyecek ve içecek stoğuyla hayvan vagonlarına bindirerek Orta Asya'ya yani Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'a sürgün etmiştir.[59] Kalan Ahıska Türkleri Çeçenler, İnguşlar, Balkarlar, Karaçaylar ve Kalmıklarla beraber "tehlikeli halklar" kategorisinin kapsamında görüldüğü için Kolhoz Sistemi'nin[60] içerisin alıp çalıştırılmıştır. Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar ise demiryolu inşaatında çalıştırılmıştır. Çoğu etnik grupların anayurtlarına geri dönmelerine izin verildiği zamanda bile Volga Almanlar, Kırım Tatarlar ve Ahıska Türklerine izin verilmemiş "özel iskân" rejimine tabi tutulup temel haklarından yoksun bırakılmışlardır.[61] 1999 yılında Gürcistan Avrupa Konseyi'ne üye olmak için başvuru yaparken Ahıska Türklerinin 12 yıl içerisinde yani 2011 senesinin bitimiyle anavatanlarına geri dönüş işlemlerinin tamamlanacağına dair söz vermiştir.[62] Fakat, Gürcistan'ın ekonomik durumu planı olanaksız kılmıştır. 2 Temmuz 1992 yılında 3835 Sayılı "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun" kabul edilip Amaç maddesinde

> Eski Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerde dağınık halde yaşayan ve Ahıska Türkleri olarak adlandırılan soydaşlarımızdan Türkiye'ye gelmek isteyenler, en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Bakanlar Kurulunca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla, serbest veya iskanlı göçmen olarak kabul olunabilirler yazılmıştır. (Kıprızlı, 91)

Kanun maddesi yerine getirilip 1993 yılın sonunda 150 Ahıska Türkü aile iskanlı göçmen olarak Iğdır iline yerleştirilmiştir. Nitekim, İskân Kanunu'nun güncellenmesinden ve Türk Vatandaşlık Kanunlarının diğer hükümlerinden istifade ederek 70.000'i aşkın Ahıska Türkü İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa, Yalova vb. şehirlere yerleştirilmiş, Türk Vatandaşlığı kazandırılarak asıl Türk kimliğine geri döndürülmüştür.[63]

---

[59] Ande Reisman,"Beging without Belonging: Seattle's Ahıska Turks and the Limitations of Transnationalism for Stateless Diaspora Groups",(Master Thesis, University of Washington, 2012), 14, https://digital.lib.washington.edu/server/api/core/bitstreams/62fe103b-2323-4700-aa00-e2c27c164b17/content

[60]Kolhoz Sistemi: *Toprağın mülkiyeti kamuya ait olmasıyla beraber, 99 yıl boyunca çok basit bir bedele karşı çiftçiye kiraya verildiği sistemdir. Bu sistem ilk olarak 1920li yıllarda Stalin'in döneminde kollektif çiftçiler politikası adı altında 1930 yıllarında ise tüm Sovyetler Birliğinde yayılmıştır.*

[61]Ayşegül Baydar Aydıngün, "Perceptions Journal of International Affairs," *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları,* cilt 3 sayı 4 (1999): 2.

[62]Göktuğ Kıprızlı, "Sovyet Politikalarının Mağdurları: Ahıska Türkleri Örnek Olay (1944-1968)," *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 56 (2019): 91.

[63] Salimya Ganiyeva, "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göç Etmesi ve Türk Vatandaşlığına Alınması ile ilgili Hukuki Sorunlar," *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 20, Sayı 1 (2012): 22.

İskanlı göçmen başlığı altında "münferit göçmen" kavramına da yer vermek gerekir. Münferit göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek amacıyla gelen ailedir. Diğer taraftan, iki ülke arasında yapılan bir anlaşma varsa ve Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olan bir aile anlaşmanın sonucunda göç ediyorsa o halde onlara münferit değil "İskân Kanuna Göre Toplu Göçmen" tanımı yapılmaktadır.[64]

2.2.2.3. Beyin Göçmeni

Beyin göçü, yetenekli, eğitilmiş, tecrübeli ve zeki kişilerin ülkelerinin kendilerine yeterli desteği ve gereken ilgiyi göstermediğinden dolayı başaramayacağını düşündükleri için inandıkları fikir veya düşünceyi yaşatmak veya geliştirmek için başka ülkeye göç etmesi anlamına gelmektedir.[65] Beyin göçleri sadece bilimin değil sanatın da her alanında olabilmektedir. Ülkenin yeterince destek verememesinin bazı nedenleri olabilir. Kaynakların yetersiz olması; ülkenin geçirmekte olduğu kötü ekonomik şartlar, siyasi olaylar ve doğal afetler; ülkenin henüz gelişmemiş bir ülke olması gibi durumlar bu nedenler arasında sayılabilir. Ne yazık ki, bir ülkenin parlak ve aydın filizlerine sahip çıkamayıp başka ülkeye kazandırması oldukça büyük bir kayıp olarak değerlendirilir. Nitekim, beyin göçünde iş kişinin sadece ülkeyi bırakıp başka ülkeye gitmesiyle sınırlı kalmamaktadır. Beyin göçü alan ülkeler o beyinleri alıp onları kendi menfaati doğrultusunda yetiştirmekte, onlara yatırım yapmakta, hatta kendi kimliklerini, dillerini, kültür ve geleneklerini işleyip onlardan bir beklenti içerisine girmektedir. Yine de beyin göçmeni veren ülke açısından bir değerlendirme yapacak olursak finansal açıdan bir avantajın olduğunu söylemek gerekir. Göçmenler anavatanlarında kalan ailelerine maddi destekte bulunurken bu katkıyı gittikleri yabancı ülkeden kazandıkları dövizden yapmaktadırlar.[66] Dolayısıyla, bu havaleler sonucunda anavatana bir katkı ve kalkınma söz konusudur. Bu durum ilk defa 2002 yılında "Latin Amerika ve Karayipler'de İşçi Havaleleri" adında bir rapor düzenleyerek dikkate alınmıştır. Daha sonra 2003 yılında Dünya Bankası transfer maliyetlerini düşük tutarak bu işlemi bir kar elde etme yöntemine çevirmiştir. Tüm

[64]Necla Öztürk Yılmaz, "5543 Sayılı İskân Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması," *TBB Dergisi* No.68 (2007): 24.

[66]Şenay Gökbayrak, "Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, cilt 63 (2008): 73.

bunları akılda tutarak söylemek gerekir ki bazı göçmenler göç ettikleri ülkelerde para kazanıp yüksek bir konum ve mertebeye ulaşınca kendi anavatanlarına dönerek döviz farkından yararlanıp ya yatırım yaparak iş kurarlar ya da kendi tecrübe ve deneyimlerini aktararak ülkenin kalkınmasına yardımcı olurlar. Literatürde buna "Beyin dolaşımı" kavramı denilmektedir.[67] Fikrimizce, anavatan için her ne kadar iyi bir kazanç ve yatırım kaynağı olarak gözükse yine de kaybedilen değer ile bir kıyaslama yapıldığında beyin göçü veren ülkenin zayıf ve güçsüzlüğünü yansıtması üzücü bir gerçektir.

Yapılan bir araştırmaya göre 1981 – 2000 yılları arasında en çok beyin göçü veren ülkeler sırayla Hindistan, Meksika, Türkiye olmuştur.[68] Hindistan örneğinden başlayarak beyin göçünün temel nedenlerini detaylı bir şekilde inceleyelim. Düşük maaşlar ve yıllık artan enflasyon oranları başta olmak üzere kötü ekonomik şartlar ülkede ciddi bir sorun ve kaçış nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, insanlar yüksek olmasa da en azından sabit düzeyli maaşların bulunduğu yerlerin arayış içinde olmuşlardır. İkincisi, Hindistan'ın kalabalık ve yoğun nüfusuna paralel olarak işsizlik durumu çok fazladır. Bu nedenle okunan bölüm ve alınan eğitim ile bir iş bulmak neredeyse imkânsızdır.[69] Yapılan araştırma ve istatistiklere göre Hindistan'dan en çok Amerika'ya beyin göçü gerçekleşmiştir. Gelişmemiş ülke kategorisinde olan Hindistan'a nazaran yüksek yaşam standardının ve döviz farkından doğan birikim sağlama imkanının bulunmasından dolayı Amerika ideal bir seçenek olarak gözükmektedir.

Aşağıda 1966 – 1986 yılları arasında Hindistan'dan ABD'ye eğitim almak amacıyla göç eden Hindistanlı göçmenlerin istatistiği paylaşılmıştır. Ona göre, doktorluk, en fazla göç veren meslekler arasındadır. Nitekim, "National Center for Biotechnology Information" (NCBI) tarafından sunulan bir rapora göre 1970 – 1991 yılları arasında Hindistan'da her 2400 Hindistanlı vatandaşa bir Hindistanlı doktor düşerken Amerika'da her 1325 Amerikan vatandaşına 1 Hindistanlı doktor düşmektedir.

[67]Lindsay Lowell, "Policy Responses To The International Mobility Of Skilled Labour," ILO Migration Papers No.45 (2001): 18.
[68]Richard Adams, "International Migration, Remittances and The Brain Drain," Washington D.C. World Bank Policy Research Working Papers, No. 3069 (2003): 5.
[69]Richard Adams, *International Migration, Remittances and The Brain Drain*, 75.

Raporun devamında Hindistan'ın dünyanın en büyük doktor ve cerrah beyin göçü veren ülke olduğu ifade edilmiştir.[70]

Tablo 1.1. Hindistan'ın Verdiği Beyin Göç Alanları (NCBI, 1970–1991)[71]

Yıl	Mühendisler	Doğa Mühendisleri	Bilgisayar Mühendisleri	Sağlıkçılar ve Cerrahlar	Toplam
1966	647	226	---	40	913
1967	1067	315	---	87	1469
1968	944	241	---	96	1281
1970	2361	439	---	242	3042
1971	3236	741	---	821	4798
1972	2515	702	---	1513	4730
1973	641	225	---	1630	2496
1974	669	227	48	1049	1993
1975	980	264	86	1357	2687
1976	900	274	82	1611	2869
1977	790	328	65	1567	2750
1978	1153	385	102	596	2236
1982	1059	259	137	---	1455
1983	1040	255	84	---	1379
1984	779	142	37	461	1419
1985	1310	236	145	486	2177
1986	1003	274	---	---	1277
Toplam	21,094	5,533	786	11,556	38,971

2015 – 2017 Yılları arasında yapılan bir araştırmaya göre, ABD'de sağlık hizmetlerinin gelişmiş olmasını sosyal güvenlik ve sağlık sistemlerinin ve sigorta kurumlarının Hindistan'a göre daha iyi olmasını, genel olarak yaşam kalitesinin daha yüksek olmasını, devletin işleyişinin iyi olmasını, vatandaş-devlet ilişkisinin iyi kurulmuş olmasını, devletin vatandaşa sunduğu sosyal, eğitim, sağlık, güvenlik, yargı

[70] R.R. Gulati,"India's Brain Drain to the US", Current Science, Vol. 59, No. 4 (1990): 197.

[71] NCBI 1988 yılında ABD Ulusal Tıp Kütüphanesine ve ABD Sağlık Bakanlığına bağlı olarak biyomedikal ve genetik bilgileri toplamak ve verileri analiz etmek üzere araştırmacılara ücretsiz olarak aktaran bir bilgi merkezi olmak için kurulmuştur. Beyin göçü bahsi kapsamında Hindistan'da ki beyin göçün sebeplerini istatistiklerle birlikte rapor halinde sunulmuştur. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12282407/ (08.10.2025)

gibi hizmetlerin kalitesinin yüksekliğini Hindistan'daki beyin göçünün temel nedenleri arasında saymak mümkündür.[72] Buna ek olarak Hindistan'da kadınların işe alınmamaları ve eğitim hakkından mahrum edilmeleri gibi cinsiyet eşitsizliğinden doğan haksızlıklar görülmüştür. Üstelik dini inançlarını özgürce yaşamaktan menedildiklerine rastlanmıştır.[73] Son olarak, eğitim sistemin güçsüzlüğü ve kaynakların sınırlılığı ayrıca ülkedeki siyasi ve ekonomik durumun karışıklığı her daim beyin göçünü tetiklemiş ve bırakıp gitme fikrini parlatıp ideal bir çözüm olarak bireyin hayaline sunmuştur.

Türkiye'deki beyin göçünü inceleyecek olursak, 1960 yıllarında ekonomik durumun kötüleşmesiyle birlikte artışa geçmiştir. Tarihe bakıldığında Türk göçmenlerin en çok Avrupa'ya bilhassa Batı Almanya'ya göç ettiği görülür.[74] Yukarıda zikrettiğimiz ve onlara cazip gelen ihtiyaçların temini karşılığında ciddi bir yetenek, genç enerji ve bilim alışverişi söz konusu idi. Nitekim, Türkiye'den Avrupa'ya yapılan beyin göçleri ile işgücü antlaşmalarından doğan işçi göçleri arasında epey farklılıklar olup ikisini karıştırmamak gerekmektedir.[75] 1960 yılında Avrupa kıtasının genelinde gençlerin ve üretimlerin azalmasına karşı Türkiye'deki siyasi ve ekonomik durumun kötüleşmesi ve işsizlik oranlarının artması sonucunda ülkeler arasında işgücü antlaşmaları meydana gelmiştir. 1963 Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortaklık Antlaşması buna bir örnek oluşturur. Bu tür antlaşmalar, her iki tarafın da menfaatini sağlamaktadır. Türkiye için yurtdışından gelen döviz ve havale farkı ülke ekonomisini bir nebze rahatlatabilir, ayrıca işsizlik sorununa bir çözüm olarak düşünülebilir. İş amacıyla göçen işçiler bir zaman sonra sığınma ve aile birleştirme talepleriyle temelli olarak Almanya, Avusturya veya Belçika'da yerleşmeye karar verdikleri bilinmektedir.[76] Bu durumdan farklı olarak, Türkiye'nin zor ve istikrarsız siyasi ve ekonomik şartlarından

[72]Gulati,"India's Brain Drain to the US", 197.
[73] Dinç Kırlı, "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında 'Period. End of Sentence' Belgeseli," *Kadın/Woman 2000,* Cilt 23, Sayı 1 (2022): 185.
[74] Yaprak Kurtsal,"Türkiye'de Tersine Beyin Göçü Geçmişe ve Günümüze Bakış", İstihdamda 3i (2011): 68.
[75] *Göç Terimleri Sözlüğüne bakıldığında Beyin Göçün tanımı:"Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin çatışma ya da fırsat azlığı gibi nedenler yüzünden menşe ülkeden üçüncü bir ülkeye göçü" buna karşın Göçmen İşçi terimin tanımına göre "Vatandaşı olmadığı bir devlete ücretli bir faaliyetle iştigal edecek olan, iştigal eden veya iştigal etmiş olan kişidir*" Perruchoud Redpath, "Göç Terimler Sözlüğü", B ve G harfleri.
[76]Tahsin Bakırtaş, Orhan Kandemir, "Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği," *Education Journal*, (2010): 14.

bunalmış, düşük maaşla çalışan ya da iş imkânı bulamayan yetenekli ve eğitimli kişiler (ekseriyetle genç doktor ve mühendis kesimi) Avrupa'ya göç etmeyi tercih etmişlerdir.

Özel olarak Ankara Hıfzıssıhha Okulu ve John Hopkins Halk Sağlığı Okulu'nun yaptığı bir araştırmaya göre göç eden doktorların %85,4'ü erkek, %14,6'sı kadındır. Gitme sebepleri arasında, gelir yetersizliğinin %68, meslekte ilerleme zorluğunun %12, tam bir hekim ile çalışma güçlüğünün ve meslektaşlar arasındaki iyi ilişkilerin olmayışının %6, konfor içinde yaşama arzusunun %6, ve son olarak sağlık yönetimindeki yetersizliklerin %6 oranında olduğu tespit edilmiştir.[77] Zamanla Türkiye'nin ekonomik durumunun biraz daha iyileşmesi ve siyasi olayların bir nebze olsun istikrarlı bir hal alması ve ayrıca ülkenin yatırım ve iç kaynaklarının güçlenmesi "tersine beyin göçü" kavramını meydana getirmiştir.[78] Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Uğur Şahin gibi parlak isimler aslında beyin göçüne verilecek en yaygın örneklerdendir. Uğur Şahin, Covid-19 salgının yayılmasıyla BioNTech'ın kurucu ortağı olup ilk Covid-19 aşısını geliştiricisidir. Bunun dışında AIDS, sıtma ve verem gibi ciddi hastalıklara karşı pek çok çalışmalara ortaya koymuştur.[79]

Durumu, ülkeye olan ekonomik yansıması açısından değerlendirecek olursak, Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2022 yılında yayınladığı bir rapora göre, resmi yıllık enflasyon oranları her geçen yıl daha fazla artmıştır. Ekonomistler raporda bu oranın artış sebeplerini araştırırken eğitim için yurt dışına çıkan ve geri dönmeyen kişilere değinmişlerdir. 2021 yılında 103 bin 613 Türk vatandaşı ülkeyi terk ettiği görülürken 2023 yılında 139 bin 531 kişinin terk ettiği saptanmıştır. Ülkeden ayrılanların yaş grupları ise 25-29 arasındadır. Konu ile bağlantılı olarak sosyolog ve yazar Besim Dellaloğlu Assosicated Press'e yaptığı açıklamada göç etme olasılığı en yüksek kişilerin tıp ve bilişim uzmanları olduğunu belirtmiş, ancak yüksek eğitimli kişilerin ayırt etmeksizin her sektörden ayrılmak istediğine dair sözlere yer vermiştir.[80]

---

[77] Fatma Başaran,"Türkiye'de Beyin Göçü Sorunu", Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976, 136.
[78] *Tersine Beyin Göçü "Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin üçüncü bir ülkeden kabul eden ülkeye göçü"* detaylı bilgi için bkz. Zeynep Esra Tanyıldız, Selin Arslanhan,Yaprak Kurtsal,"Tersine Beyin Göçü Politikalarının Sanayi Politikalarına Entegrasyonu", TEPAV Politika Notu (2011): 1.
[79] https://www.klimik.org.tr/koronavirus/biontechin-kuruculari-ugur-sahin-ve-ozlem-tureci-aidse-karsi-asi-gelistirmeye-calisiyoruz/ (06.02.2025)
[80] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararasi-Goc-Istatistikleri-2023-53544#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Yurt%20d%C4%B1%C5%9F%C4%B1ndan%20T%C3%BCrkiye'ye%20g%C3%B6%C3%A7,unu%20ise%20yabanc%C4%B1%20uyruklular%20olu%C5%9Fturdu. (05.12.2024)

Son olarak, yapılan bir anket çalışmasında yurtdışına giden mühendislerden Türkiye'ye geri dönmeyi düşlenenlerin yüzdelik oranları paylaşılmıştır. Buna göre, bu kişilerin %52'nin geri dönmeyi düşünmediği, %39'unun geri dönmeyi düşünmediği ve geriye kalan %9'luk kesimin bu konuda kararsız olduğu saptanmıştır.[81] Çalışmanın devamında kişilerin geri dönmeleri için teşvik edici uygulamaların ve Türkiye'de sağlanması gereken koşulların ne olması gerektiği sorusunun cevabını alabilmek için bir anket düzenleyerek bir sonuç elde etmiştir. Buna göre, mesleki açısından tatmin edici ortamın sağlanmasının %62, siyasal ve ekonomik istikrarın olmasının %20 ve sosyal yaşamın kalitesinin yükselmesinin %16 oranında olduğu yönünde sonuçlar ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda maaşların istikrarlı bir şekilde tatmin edici ve ülkenin ekonomik koşullarıyla uygun bir düzeyde olması, iş imkanlarının artması, ayrıca işyerlerindeki pozisyonlarda ilerleme ve gelişme fırsatlarının bulunması çoğunluk için öncelik olup göç vermeye karşı sağlanabilecek çözümlerin başında gelir.[82]

Özetle, göçmen kavramı uluslararası benimsenmiş bir tanımı olmayan geniş bir kavramdır. Nedeni iklim koşulları olabileceği gibi siyasi karışıklıklar veyahut ekonomik şartlar da olabilmektedir. T.C.İ.B Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılında yayınladığı raporda açıkladığı gibi göçmenler aslında kendi "kişisel rahatlık" ve menfaatlerinin peşindedirler.[83] Dolayısıyla yukarıda anlatılmaya çalışıldığı üzere tek bir nedene bağlı kalmaksızın göçün birden fazla nedeni olabilir ve zorunlu mecburi bir koşulun olması söz konusu değildir.

2.2.3. Mülteci Kavramı

Göçmen kavramından farklı olarak "mülteci" kavramı hem uluslararası hem de ulusal mecralarda birden fazla tanımı olan bir kavramdır. Tanımların çeşitliliği, kavramı daha iyi anlaşılması, ilerde bireyin hukuki statüsünün belirlenmesi ve ayrıca bunun sonucunda doğacak hakların netleştirilmesi için önemlidir. Mülteci kavramının çeşitli

[81] Şenay Gökbayrak,"Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar- Türk Mühendislerinin Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme", A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü (2006): 210.
[82] Gökbayrak,"Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar", 80.
[83] T.C.İ.B,"Türkiye Göç Raporu", Yayın No. 32(2015): 55. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2013_yillik_goc_raporu.pdf (05.12.2024)

tanımlarının arasında uluslararası nitelikli Avrupa Birliği Konseyi'nin tanımı ilk sırada yer alır.[84] Ardından 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol'de yer alan tanım gelir.

2.2.3.1. Mülteci Statüsünün Gerekli Unsurları

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanımın daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için bazı yazarlar kavramın içindeki temel unsurları ayırmış ve ayrı başlıklar altında işlemiştir.[85] Cenevre Sözleşmesi'ne göre mültecilik durumunun oluşabilmesi için 4 temel unsurun varlığı söz konusudur:

a) Belirli bir tarih ve coğrafya
b) Irk, din, tabiiyet gibi açık nedenler
c) Haklı nedenlerle korkma ve geri dönmeme isteği
d) Ülke dışında olma unsuru

2.2.3.2. Belirli Bir Tarih ve Coğrafyanın Varlığı

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol'ün tanımı[86]

> 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ¸ülkenin dışında bulunan ve bu ¸ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle , yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.

Tanım metninden anlaşılacağı üzere, mülteciler, 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sebebiyle bu tanım kapsamında değerlendirilecektir. Bir diğer

---

[84] AB Konseyin Göç tanımları El Kitabı için bkz. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf (07.02.2025)

[85] Süleyman Dost, "Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu," *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (2014): 36.

[86] https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf (29.09.2024)

deyişle II. Dünya Savaşı'ndan itibaren gelişen olaylar dikkate alınmaya başlanacaktır. Tarih sınırlamasının yanı sıra 1. madde'nin B/2 fıkrasında da *"1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olayları veya (b) 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olayları anlamında anlaşılacak ..."* şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Dolayısıyla, Avrupa coğrafyasında "1 Ocak 1951 tarihinden önce" şeklinde bir sınırlamanın mevcut olduğu söylenmelidir.[87] Bu sınırlamanın uygulamada adil olmadığı yani 1951 tarihinden sonra da Avrupa'nın dışında çok fazla olayın olmasından dolayı ülkesine geri dönemeyen kişilerin de mülteci olarak değerlendirilmeleri gerektiği düşünüldüğü için 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokolü kabul edilip m.1/2'ye göre söz konusu sınırlama metinden ihraç edilmiştir. Ancak bazı ülkeler sözleşmeye taraf olurken sınırlamayı çekince olarak ileri sürüp taraf olmuştur.[88]

Coğrafi sınırlandırmayı eleştiren Avrupa ülkelerinin uyguladıkları FRONTEX (European Border and Coast Guard Agency) adında bir birlik kurulmuştur. Amacı ise Avrupa'nın sınırlarını korumak ve sığınmacıların Avrupa'ya geçmelerini engellemektir. Ne yazık ki, sığınma ve göç hareketlerini engellemek için hukuk dışı yöntemlere başvurulduğundan yıllardır medya kanallarında, mahkemede davalar yankılanmaktadır ancak elde tutulur bir sonucun olduğunu söylemek yanıltıcıdır. Zira, 2021 yılında İtalya sahilinde Yunanistan'dan gelen sığınmacıların bindikleri tekneyi ateşe vererek batmasına neden olduklarını unutmak mümkün olmadığı gibi sağ kalan sığınmacıları tutuklayıp işkence ve kötü muamele yaptıklarını ifade etmemiz gerekmektedir.[89] "Frontex" ve "Schengen Bölgesi" birlikleri temelde Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin refah ve gelişmişlik düzeylerini arttırmak için geliştirilen birer adımdır.[90] Dolayısıyla Avrupa'nın mülteci politikası genel manada negatif olup altında, İslam düşmanlığı, kendi var olan iş imkanlarının paylaşmama tutumu, gelecek

[87] Yakup Bulut, Akın Soner, Sedat Karakaya,"Türkiye'nin Mülteci Politikaları: Suriyeli Mültecilerin Durumuna İlişkin Bir İnceleme", Van yüzüncü yıl Üniversitesi sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi (2018): 207.

[88]Türkiye, Vatikan, Kongo, Monako ve Madagaskar haricinde bütün ülkeler coğrafi sınırlamayı kaldırmıştır. Dost,"Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu", 37.

[89]https://www.amnesty.org.tr/public/icerik/yunanistan-multeci-ve-gocmenlere-uygulanan-siddet-ve-geri-itmeler-fiili-bir-sinir-politikasidir (30.09.2024)

[90] Bulut, Akın, Karakaya,"Türkiye'nin Mülteci Politikaları", 211.

mültecilerin olan eğitim seviyesini düşürmesinden endişe, sosyal baskının ve önyargıların siyaset dünyasına yansıma endişesi gibi birçok neden yatabilmektedir.[91]

2.2.3.3. Irk, Din, Tabiiyet Gibi Açık Nedenlerin Varlığı

Mülteci statüsünün belirlenmesinde ikinci koşulun gerçekleşmesi için açık ve net bir şekilde zulme uğrama gibi haklı bir korkunun olması gerekmektedir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin metnine bakıldığında "ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce" şeklinde ifade etmiştir. Nitekim, ifadesindeki sayılan ögelerin tahdidi olmayıp ancak tadidi olduğunu söylemekte fayda vardır. Korku her ne kadar sübjektiflik ifade etse de onu tehdit eden unsurun objektifliği ve gerçekliği inkâr edilemez; tüm bunların korkuyu haklı kılma payı göz ününde bulundurulmalıdır. Bir diğer deyişle, zulüm kavramı sözleşmede açıklanmamıştır; dolayısıyla, korkunun haklı olabilmesi için her somut olaya göre bir değerlendirme yapılması zorunludur. Zira, Sözleşmede zulüm kavramının bilinçli olarak açıklanmama sebebi de kanımızca budur. Bu nedenle her somut olayın üzerinde bir inceleme yaparak, ilgili kişinin dinine, ırkına, siyasi düşüncesine, ailevi durumuna, kişisel deneyim ve geçmişine göre bir değerlendirme yapılıp sonucunda haklı bir korkunun olup olmadığı kanısına varılması beklenmektedir.[92]

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne dayanarak insan onur ve haysiyetine aykırı sayılabilecek nitelikteki fiilleri ve genel olarak sözleşmeye aykırılık teşkil edecek eylemleri zulüm kavramının kapsamında değerlendirme mümkündür.[93] Keza, din ve ibadet özgürlüğüne karışılıyorsa, onunla ilgili olarak sınırlamalar getirilip bu hakka dair müdahalelerde bulunuluyorsa yine zulümden bahsetmemiz olanaklıdır. Aynı şekilde bu durum eğitim hakkı için de geçerlidir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan "Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı" adlı kılavuzda sığınmacı veya mültecinin adalet kaçağı olmadığının ancak adaletsizliğin mağduru olduğunun, cezalandırılmanın yapılması için önce adli kovuşturmanın zulüm boyutlarına varıp

[91] Zehra Hopyar, "Avrupa'nın Mülteci Politikası," *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, No.2 (2016): 5.
[92] Çiçekli, "Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar", 54.
[93] https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur (30.09.2024)

varmadığının saptanması gerekip mültecinin veya sığınmacının geldiği ülkenin yasalarına ve evrensel insan hakları standartlarına saygı duyup ona uygun davranıp davranmadığından emin olmak gerektiği yazmaktadır.[94] Tanımda ifade edilen "ırk" kavramını biyolojik dar anlamıyla değil aksine geniş ve daha çok sosyolojik manada yorumlamak daha isabetlidir. Bunun için 1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin tanımına baktığımızda ırk ayrımcılığı şu şekilde tanımlanmıştır:[95]

> Siyasî, iktisadî, sosyal, kültürel veya toplumsal hayatın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel hürriyetlerin eşit ölçüde tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve hürriyetlerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da millî veya etnik kökene dayalı her tür ayrım, dışlama, kısıtlama ya da ayrıcalık tanıma anlamındadır

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği konuyla ilgili görüşünü AB Vasıflandırma Yönergesinin 10. maddesinde belirtmiştir. Buna göre "ırk kavramının değerlendirilmesinde renk, soy ve belirli bir etnik gruba mensubiyeti göz önünde bulundurmak gerekmektedir.[96] Örneğin Cezayir uyruklu başvurucu, Anayasa Mahkemesine, sınır dışı edilme kararına karşı yerel mahkemenin bu kararı iptal etmesi için başvurmuştur. Başvuru dilekçesinde, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Tarihli Protokolü ve ulusal iç mevzuatın ilgili İçişleri Bakanlığı'nın yönetmelik kararına dayandırmıştır. Başvurucu 2010 yılında Cezayir'de "Reshad Hareketi" adında bir siyasi partide üye olarak faaliyet gösterdiği için ülkesinde tutuklanıp işkence ve kötü muameleye maruz kalmıştır, ardından Türkiye'ye kaçıp sığınma talebinde bulunmuştur. Ancak talebi reddedilmiş pasaportu olmadığından hakkında sınır dışı edilme kararı çıkmıştır. Bunun üzerine başvurucu sınır dışı edilme kararın iptal edilmesi kararından dolayı ülkesine geri gönderilmesi halinde hayatı tehlikeye gireceğinden Anayasa mahkemesine yukarıda belirttiğimiz hukuki dayanaklara göre başvurup istemi 2013 yılında oy çokluğu ile kabul edilmiştir.[97]

---

[94] Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği, *Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı*, İstanbul, Bomonti Sahaf, 2013, 15.

[95] https://www.ihd.org.tr/her-tlirk-ayrimcilinin-ortadan-kaldirilmasina-k-uluslararasi-slee/ (05.12.2024)

[96] BMMYK El Kitabı, paragraf. 68. AB Vasıflandırma Yönergesi Madde 10(1) /a.

[97] Anayasa Mahkemesi Kararı- 1. B., B. 2013/9673 T. 30.12.2013

Bir dine mensup olmak veya olmamak sonucunda gelen ibadet ve dini görevleri yerine getirmek veya getirmemekten dolayı kişinin uğradığı ayrımcılık da zulüm kavramı kapsamında değerlendirilebilir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki insanların İslam dinine mensup olmalarından dolayı vatandaşlarına karşı uyguladığı şiddet ve çeşitli insan hakları ihlalleri sonucunda vatandaşların farklı ülkelere kaçıp sığınma talebinde bulunmaları bunun bir örneğidir.[98]

2.2.3.4. Geri Dönmeme İsteğinin Varlığı

Kişinin haklı bir nedenden korkuyor olması yukarıda bahsettiğimiz zulüm kavramıyla bağlantılıdır. Yani kişinin yaşam hakkını veya vücut bütünlüğünü zedeleyecek eylemlerin olabileceğine dair en ufak bir şüphesi varsa ve buna dair somut bir nedeni bulunuyorsa o zaman haklı bir nedenle korkma ve geri dönmeme isteğinin varlığından söz edebiliriz. Bu yüzden göçmenlerden farklı olarak kıtlık, doğal afet, salgın gibi nedenlerden kaçanlar mülteci statüsünün kapsamı dışındadır.[99] Bu bağlamdaki en temel dayanak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir.[100]

2.2.3.5. Ülke Dışında Olma Unsuru

Mülteci statüsünün diğer unsurlarından biri de kişinin menşe ülkesinin dışında olması şartıdır. Fakat bu tek başına yeteli değildir; kişinin menşe ülkesinin himayesinden yararlanmıyor olması gerekmektedir.[101] Vatansız kişilerin ise ikamet ülkesini terk etmesi gerekmektedir. Sözleşme'de "*Vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanmayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden*

---

[98] *"Uygur uyruklu davacı Türkiye'deki sığınma talebin reddedilmesi sonucunda sınır dışı edilme kararına karşı yerel mahkemeye kararın durdurulması için dava açmıştır. Ancak, davası ret ile sonuçlanan davacı davasını Danıştay'a taşıyarak 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne dair Cenevre Sözleşmesinin 3 maddesine dayanarak ülkesinde Doğu Türkistan İslami Hareket Örgütün mensup olmasından dolayı Çin Hükümeti tarafından istenildiğini, ülkesindeyken zulme uğradığını ayrıca geri gönderilmesi durumunda hayatı tehdit altında olacağını söylemiştir. Sonuç olarak, Danıştay mahkemesi yerel mahkemenin kararını bozarak sınır dışı edilme işlemin durdurulmasını oybirliğiyle karar vermiştir."* Danıştay Kararı- 10. D., E. 2009/8048 K. YD. T. 30.6.2010

[99] Sibel Özel, "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi," *B.U.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* sayı 37 (2018): 257.

[100] https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_TUR (07.02.2025)

[101] Neslihan Özkerim Güner,"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Mültecilerin Haklarının Korunmasındaki Rolü", *Göç Araştırmaları Dergisi* cilt 2, sayı 2 (2016): 214.

yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs" tanımındaki *"tabiiyeti yoksa"* ifadesinden anlaşılması gereken aslında "*vatansızlard*ır". Kural olarak, vatandaşlık, birey ile devletin arasındaki bağın oluşmasından kaynaklanmaktadır ve sonuçlarından biri de devletin bireye koruma yükümlülüğü doğurmasıdır. Aksi halde uluslararası korumanın devreye girmesi söz konusudur.[102]

1951 Tarihli Mülteciler Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesine ve 1967 tarihli Protokol'deki tanım, uluslararası düzenlemelerin arasında en benimsenen tanımdır. Bununla beraber, 1986 Afrika İnsan ve Halklar Haklarını Sözleşmesi'nde mülteci kavramına dair yapılmış tanıma göre

> "Her birey bu Şartta tanınan ve güvence altına alınan haklardan ve özgürlüklerden, ırk, etnik grup, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da herhangi diğer görüş, uyrukluk ya da sosyal köken, servet, doğum ya da başka statü gibi herhangi ayrım olmaksızın yararlanmaya hak sahibi olacaklardır"103

Tanımda "her birey" ifadesinin mültecileri kastettiği anlaşılır.

1984 Cartegena Mülteci Bildirisi ise, Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde uluslararası bir konferansta mültecilerin haklarını ve insan haklarını korumak için hazırlanan bir bildiridir. Ona göre mültecinin tanımı şu şekilde yapılmıştır:*"... zulme uğramak veya genel bir şiddet, iç savaş, insan hakları ihlalleri gibi durumlar nedeniyle zorla yerinden edilen kişidir"* Bildiride, Mülteci statüsüne sahip olan kişiler sadece siyasi nedenlerle zulme uğramış olanlar değil, aynı zamanda her türlü tehditler nedeniyle yerinden edilen tüm bireyleri kapsamaktadır.[104]

Ulusal düzenlemelerde Mülteci kavramına yapılan tanıma baktığımızda Türkiye'de konuya ilişkin ilk kanun 6458 sayılı 2013 tarihinde kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunudur. Kanunun 61 maddesi uyarınca

---

[102] Özge Demirdelen,"Kanunlar İhtilafı Bağlamında Mülteci Ve Vatansızların Durumu Ve Vatandaşlık Esasına Göre Yetkili Hukukun Değerlendirilmesi," (Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2017), 27, https://openaccess.cag.edu.tr/items/009d3ec4-1a0b-47f2-862f-0466f1d175aa/full

[103]https://hukukbook.com/afrika-insan-ve-halklarin-haklari-sarti/ (02.10.2024)

[104]http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/MULTECI%20MEV/1984%20CARTAGENA%20M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%20B%C4%B0LD%C4%B0R%C4%B0S%C4%B0.pdf (02.10.2024)

> "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir."105

Kanun maddesindeki tanımın 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin tanımını esas alarak düzenlendiğini vurgulamakta fayda vardır.

2.2.3.6. Mülteci Kavramının Kapsamın Dışında Olanlar

1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'ye göre mülteci olabilmek için yukarıda bahsettiğimiz unsurlar, kriter niteliğini taşımaktadır. Bahsedilen unsurların yanı sıra Sözleşme'nin 1(D)(E)(F) maddelerinde belirlenmiş birkaç durum vardır.[106] O durumda olan kişilerin mülteci olarak sayılmaları mümkün değildir. Maddeden anlaşıldığı üzere, Maddede belirtilen kişiler üç ayrı başlık altında toplanabilir: (1) BM'nin koruması altında olanlar; (2) uluslararası korumaya ihtiyacı olmayanlar; (3) insanlığa ve barışa karşı suç işleyenler veya mülteci sıfatıyla ülkeye sığınma niyetiyle gelmeden önce ağır ve siyasi olmayan bir suç işlemesinden dolayı uluslararası korumaya layık olmadığını düşünülenler. İlgili maddenin devamında, geldiği ülkesinden kendi isteğiyle geri dönenlerin veya daha önce mülteci olarak sayılmış ve statüleri iptal edilmiş olanların da kavramın dışında değerlendirileceği açıklanmaktadır.

---

105 https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf (07.02.2025)

106 *"D) Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimselere uygulanmayacaktır. Durumları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun konuyla ilgili uygun kararları çerçevesinde kesin olarak halledilmeden, yararlandıkları bu tür koruma veya yardımlar herhangi bir sebeple sona eren kişiler, işbu Sözleşmeden tamamen yararlanırlar.*
E) Bu Sözleşme, ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına sahip olanların sahip bulundukları hak ve yükümlülüklere sahip sayılan bir kişiye uygulanmayacaktır.
F) Bu Sözleşme hükümleri:
(a) barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine;
(b) mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine;
(c) Birleşmiş Milletler 'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır." https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf (02.10.2024)

2.2.3.7. Mültecilere Karşı Uygulanan Ayrımcılık[107]

Ayrımcılık kişinin kendisiyle aynı konumda veya benzer durumda olanları olumsuz muameleye tabi tutması anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre, "etnik köken, din, dil, cinsiyet, cinsel yönelim, kültürel pratikler ya da engellilik gibi durumlar nedeniyle toplumdaki çoğunluk ya da baskın gruplara dahil olmayan kişi veya grupların mensuplarının farklı muameleye tabi tutulması veya zarar görmesidir."[108]

Ayrımcılık doğrudan uygulanabileceği gibi dolaylı bir şekilde de uygulanabilmektedir. Mesela, Beyaz tenli bir kişinin siyah bir kişiyle evlenmesinden dolayı işten atılması dolaylı ayrımcılığa örnek olabilir. Bu durumda kişi doğrudan ayrımcılığa maruz kalmaz ancak kendisiyle yakın ilişkide bulunan bir başka kişi nedeniyle ayrımcılığa uğramış olur. Ne yazık ki, mülteciler çoğu zaman ayrımcılığın tüm çeşitleriyle karşılaşmak zorunda bırakılırlar.[109] Örnek olarak Türkiye'de çoklu ayrımcılığın gerçekleştiği durumlardan biri de sınır kapılarındaki bazı mültecilerin hem mülteci hem de kadın olmalarından dolayı işe alınmamaları veya orantılı bir şekilde istihdam edilmemeleri gibi uğradıkları ayrımcılıktır.[110]

Bir araştırmada mültecilere karşı yapılan ayrımcılık dini yönelim, yurtseverlik ve hoşgörü bakımından değerlendirilmiştir. Arap mülteciler bilhassa Suriye'den gelen vatandaşlar büyük çoğunluğunun Müslüman olmasından dolayı Türkiye'deki *"Muhafazakâr*" kesim tarafından din kardeşleri perspektifleriyle karşılanmışlardır. Yurtseverlik ve milliyetçilik bakımından ise, gelen mülteciler farklı dil ve kültüre uyum sağlayamadıkları için kamu düzenini ve asayişi bozma endişesi uyandırmaktadır. Ayrıca, halkın ekonomik yönden iş işsizlik endişesini de tetiklemekteler, çünkü mültecilerin çoğu dilencilikle uğraşır ya da oldukça düşük

[107] *Mülteciler: Bu kavram burada sosyolojik anlamıyla kullanılmış olup Türkiye'nin koymuş olduğu coğrafi sınırlamadan dolayı Arap coğrafyasından gelen sığınmacıların mülteci statüsünün hukuki olarak olanaksız olduğunu hatırlatmakta fayda vardır.*

[108]https://www.milliyet.com.tr/egitim/sozluk/ayrimcilik-nedir-tdk-sozluk-anlami-ne-demek-ayrimcilik-yapmak-ne-demek-6596876# (05.10.2024)

[109] Sinan Sürücü, Bahar Sommer Konuk, "Çoklu Temelde Ayrımcılık Yasağı," *Legal Hukuk Dergisi* Cilt 17, Sayı 203 (2019): 4636.

[110] Hilal Barın, "Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri," *Göç Araştırmaları Dergisi* cilt 1, sayı 2 (2015): 32.

ücretlerle yasa dışı bir şekilde çalışmayı kabul eder.[111] Türkiye'nin Suriye'den gelen sığınmacılara uyguladığı "açık kapı politikası" ve "misafirperverlik" kavramlarını birleştirip Türkiye'de Türk halkıyla Suriyeliler arasında oluşan ayrımcılık olaylarını sosyo-felsefik bir perspektiften incelediğimizde, akla ilk gelen Alman sosyolog Nobert Elias'ın ayrımcılıkla ilgili teorisidir. Buna göre,

> "dışarlıklıların içeriye akın etmesi her zaman yerleşik olanın hayat biçimine bir kafa tutuş demektir. Yeni gelenlere yer açma zorunluluğu ve dışarlıklıların kendilerine yer bulma ihtiyacından dolayı doğan gerilim her iki tarafın farklılıkları abartmasına neden olur. Ancak yerleşiklerin önyargılarını harekete geçirme için daha iyi kaynakları bulunmaktadır. Yerleşikler daha uzun bir yerleşime sahip oldukları için "burası bizim atalarımızın toprağıdır" argümanına dayanarak hak iddia etmektedirler. Dışarlıklılar ise yalnızca farklı ve yabancı değildirler; aynı zamanda istilacı ve işgalci olarak görülürler."112 "Bu bakımından Gazianteplilerin, Suriyelilerle ilgili şikayetlerinde Suriyelilerin parklarında, hastane kuyruklarında, otobüslerde çok fazla görünür olduğunu; bu nedenle ailece oturamadıklarını ve yer bulamadıklarını dile getirmişlerdir"113

Avrupa'da mültecilere karşı yapılan ayrımcılığın nedenlerini ve genel olarak yabancılara olan tutumu incelediğimizde, 11 Eylül 2001 olayının toplumda etkisi hala geçmeyen büyük bir iz bıraktığını görürüz. Özelde İslam dinine mensup olan ve genelde bütün Arap mültecilere karşı büyük bir önyargı ve ırkçı yaklaşımın varlığı aşikârdır. 2008 yılında ekonomik durumların kötüleşmesiyle birlikte işsizlik kaygıları artmıştır. Arap Baharı Avrupa'ya gelen göç oranlarını arttırmıştır.[114] Avrupa'daki mültecilerin Batı kültürüne uyum sağlayamaması, dil bilmemesi ve farklı dine ait olmaları gibi çeşitli nedenlerden dolayı ayrımcılığa maruz kaldıkları düşünülür.[115] Örneğin İsviçre'deki Mülteci kamplarından birinde ucuz işgücüyle mülteci işçi alımı yapılmaktadır.[116] İngiltere ve Belçika'da daha ucuz ve kolay kontrol edilebilir olduğu gerekçesiyle mülteci ve göçmenleri yüzen kamp adında suyun yüzünde kalan bir

---

[111] Yeliz Kındap Tepe, Vezir Aktaş, "Suriyeli Mültecilere Yönelik Olumsuz Tutumun Belirleyicileri Dindarlık, Yurtseverlik, Ayrımcılık ve Hoşgörü Olabilir Mi?," *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 2 (2019): 119.

[112] Zygmunt Bauman, Çev. Abdullah Yılmaz, *Sosyolojik Düşünmek*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2019, 60.

[113] Lortoğlu,"Suriyeli Mültecilerin 'Misafir' Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış",74.

[114] *2010 ile 2020 yılların arasındaki AB ülkelerine göç oranlarını incelemek için bkz.* https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-3/europe (07.02.2025)

[115] Hilal Barın, "Avrupa'da İslamofobi Bağlamında Göçmen Karşıtlığı ve Mülteci Krizi," Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, ULİSA (2021): 220.

[116]https://pangeakolektif.org/blog/isvicre-multeci-kamplari-ucuz-isgucu-pazari-halil-gundogan (05.10.2024)

konteynerin içerisinde barındırmaktadır.[117] Oysa Ukraynalı mültecilerin Suriyelilere nazaran daha az negatif ayrımcılığa maruz kaldıkları tartışmasızdır. Mülteci olmak başlı başına bir zorluktur, insanın atalarının geldiği toprakları terk etmesi, doğup büyüdüğü evinden uzaklaşması ve en önemlisi vatanından edilmesi oldukça acıdır. Fakat bazen sığınılan ülkelerde mültecilerin bulundukları zor durumlar göz önünde bulundurularak farklı bir ayrımcılık türü uygulanmaktadır. Bu noktada "pozitif ayrımcılık"tan söz etmek gerekecektir. TDK'nin açıklamasıyla pozitif ayrımcılık "Toplumdaki diğer kişiler ile eşit koşullarda yaşamadığı düşünülen belli gruplara çeşitli ayrıcalıklar tanıyarak onları desteklemektir".

Bir araştırmaya göre yukarıda zikrettiğimiz uyum sağlayamama ve düzene uygun davranmama sorunlarının neticesi olarak ortaya çıkan nefret ve ayrımcılık olayları aslında bazı mültecilerin boşluk, yalnızlık, özlem, yabancılık, köksüzlük, aşağılık duygusu, anadilinin aşağılanması, kırgınlık, suçluluk ve önyargı gibi olumsuz duyguların varlığından kaynaklanmaktadır. Bunun için önerilen çözüm pozitif ayrımcılığı uygulamaktır.[118] Türkiye'de birçok dernek tarafından mültecilere özellikle Suriye ve Iraklı göçmenlere yönelik sosyal uyum ve adaptasyon projeleri düzenlenmektedir.

2.2.3.8. Mülteci Statüsünün Sona Ermesi

Mülteci statüsünün sona ermesi durumu incelendiğinde aşağıda verilen ilk 4 maddenin mültecinin kendi isteğine bağlı olduğu görülecektir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1C maddesinde sayılan hallere göre:

a) Vatandaşı olduğu ülkenin korunmasından kendi isteği ile tekrar yararlanırsa;
b) Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar kazanırsa;
c) Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlık kazandığı ülkenin himayesinden yararlanıyorsa;

[117] https://tr.euronews.com/2023/08/15/hangi-avrupa-ulkeleri-multecileri-yuzer-barinaklarda-tutuyor (05.10.2024)
[118] Nazan Aykut, Fatma Kahraman Güloğlu, "Göçmenlerin Sosyal Uyumlarının Ayrımcılığa Dönüşmesine Karşı Çok kültürcü Sosyal Hizmet," *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (2013): 403.

d) Kendi arzusu ile veya zulüm korkusu yüzünden terk ettiği ülkeye kendi arzusu ile tekrar yerleşmek üzere dönmüşse;
e) Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korunmasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse,
f) Tabiiyetsiz olup da mülteci tanınmasına yol açan koşullar ortadan kalktığı için ikametgahının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise mülteci statüsü sona erecektir.[119]

Belirtmek gerekir ki, kişinin kendi ülkesinden örneğin doğum belgesini veya adli sicil kayıt belgesini istemesi, ülkesinin korunmasından yararlanması anlamına gelmiyor iken, pasaportunu yenilemek için başvuruda bulunması veya kimlik bilgilerini doğrulaması her somut olayın detayına göre değişiklik gösterse de genel olarak ülkeden yaralandığı yönünde yorumlanır ve mülteci statüsünü sona erdirir.[120]

2.2.4. Şartlı Mülteci Kavramı

Uluslararası Hukuk literatüründe uluslararası koruma çeşitleri arasında olmayan bir kavram olmasına rağmen Türkçe mevzuatta Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 62. maddesinde Türkiye'nin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne dair Cenevre Sözleşmesi'nde coğrafi sınırlandırmayı çekince olarak ileri sürerek taraf olduğu antlaşmaya alternatif olabilmesi için düzenlenmiştir. Şartlı mülteci kavramı, Türkiye'nin coğrafi sınırlama konusunda sergilediği ısrarcı tutumuna karşı olan eleştiri ve baskıları azaltmaya yönelik alternatif bir çözüm olarak düşünülebilir.[121] Ona göre 62. madde uyarınca,

> "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir."

[119]https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf (07.10.2024)
[120] Esra Yılmaz Eren, *Mülteci Hukukunda Geçici Koruma,* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2017), 43.
[121] Dost,"Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu", 48.

Kanun maddesinde ifade edildiği üzere, mülteci statüsünden farklı olarak, coğrafi olarak Avrupa'nın dışından gelen ve mülteci statüsü için uygun olacak bütün diğer unsurlara mutabık olan kişiler YYUK 62. maddeye göre "şartlı mülteci" olabilmektedir. Bir diğer önemli hususa göre, gelen kişiler hedefledikleri üçüncü ülkeye gidene kadar Türkiye'de kalma izni isteyip şartlı mülteci başvurusunda bulunabilirler. Bu anlamda, şartlı mültecilik bireysel başvuru ile kazanılabilen bir statü olup kitlesel nüfus hareketlerinde uygulanmaz; dolayısıyla Türkiye'ye gelen Suriyeli vatandaşlara şartlı mülteci demek doğru değildir.[122]

2.2.5. İkincil Koruma Kavramı

Tıpkı şartlı mülteci kavramında olduğu gibi tamamlayıcı korumanın türevi olarak nitelendirilen bir kavram olan "ikincil koruma" Uluslararası koruma çeşitleri arasında yer almayıp 6458 Sayılı Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 63. maddesinde düzenlenen bir kavramdır. Amacında zulüm korkusundan ülkesini terk eden kişiyi menşe ülkesine veya vatansız ise ikamet ülkesine gönderildiğinde onu, olabilecek olumsuz durumlara karşı korumaktır.[123] YUKK 63. maddenin ifadesiyle:

> "Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir".

Öncelikle bu tür korumanın gerçekleşmesi iki koşula bağlıdır. Kişinin mülteci ya da şartlı mülteci olmaması gerekir. İkincisi, menşe ülkesine veya ikamet ülkesine gönderildiği takdirde kanun maddesinde sayılan hallerin hiçbirinin olma olasılığı yoktur.[124] Avrupa Birliği Nitelendirme Yönergesi'nin 2/f ile 15. maddesini YUKK'nin 63. maddesiyle karşılaştırdığımızda benzediğini ve ikisini tamamlayıcı bir koruma

[122] Özel,"Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi", 718.
[123] Gamze Aydoğdu, "Şartlı Mülteci, İkincil Koruma ve Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Boşanma Davalarında Uygulanacak Hukukun Belirlenmesi," *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* cilt 10, sayı 66 (2023): 542.
[124] Ali Kemal Nurdoğan, Mustafa Öztürk, "Geçici Koruma Statüsü ile Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı," *Süleyman Demiral Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 23, sayı 3 (2018): 1166.

statüsü niteliğini taşıdığını göreceğiz. Bu anlamda, AB Nitelendirme Yönergesi'nin 2/f maddesi *"mültecilik statüsü için gerekli şartları taşımamakla birlikte hususları"* düzenliyordu, madde 15 ise *"ciddi bir zarara maruz kalacağı hususunda inandırıcı sebepleri"* düzenlemektedir.

Konuyla ilgili örnek olarak Hollanda vs. Elgafaji davasını incelemekte fayda vardır. Iraklı davacı Noor Elgafaji 2011 yılında Hollanda'ya mülteci olarak başvuruda bulunmuştur ancak başvurusu Irak'ta ciddi bir tehlikenin olmadığı gerekçesiyle reddedilince kendisinin yaşam hakkının ihlal edildiğini ve AHİS'e karşı bir kararın söz konusu oluştuğunu ileri sürerek AHİM'e başvurmuştur. İkincil korumanın şartlarından birisi de,

> "a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak …"

durumların olmamasıdır. Sonuç olarak davacının gerçekten de insan haklarının ihlal edildiği ve Irak'a geri gönderilmesinin tehlike arz ettiği yönünde karar vererek, ikincil koruma statüsünün uygulanmasının daha doğru olacağını belirtmiştir.[125]

2.2.6. Vatansızlık Kavramı[126]

Her ne kadar İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 15. maddesinde "her insanın bir ülkenin vatandaşı olma hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından ya da vatandaşlığını değiştirmek hakkından yoksun bırakılamaz" şeklinde bir düzenleme yapılmış olsa da ne yazık ki savaş sonrası durumlar, etnik grupların durumları, bireylerin cinsel tercihlerin değişmesiyle kanunların uyumsuzluğu, kayıp kayıtların olması gibi olumsuz olarak nitelendirilebilecek durumlar vatandaşlık bağının ya hiç olmaması bir diğer deyişle, kişinin doğuştan herhangi bir ülkenin vatandaşlığına sahip olmaması ya da kişinin vatandaşı olduğu ülke hukuki veya fiili nedenlerle korumaması

[125] https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/cjeu-c-46507-meki-elgafaji-noor-elgafaji-v-staatssecretaris-van-justitie (09.10.2024)

[126] Alman-İsviçre hukukunda "Heimatlos", Fransa'da Charles Claro döneminde "apatride" Uluslararası hukuk literatüründe "stateless" terimi kullanılmaktadır.

gibi sonuçlar doğurmuştur.[127] Anayasal perspektiften bakacak olursak, George Jellinek'in devlet teorisinde devletin insan, toprak ve egemenlikten oluştuğunu savunmuştur. İnsan kavramını açıklarken "millet" terimine değinmiştir. Zira devlet ile milletin arasında bir hukuki bağın varlığından bahsetmiştir.[128] Bu anlamda "*vatandaşlık bir kişinin belli bir devlete ait bulunduğunu, devletle kişi arasındaki bağlılığını gösteren, kişinin devlete sadakat yükümlülüğünü belirten ve kişi ile devlet arasındaki hukuki ilişkinin temel dayanağını oluşturan bir kavramdır"*[129] Bu doğrultuda, hiçbir devletin vatandaşlığına sahip olmayan vatansız "de jure" olurken, siyasi nedenlerden dolayı devlet korumasını kabul etmeyen veya reddeden vatansız "de facto"dur.

Türkiye 1954 yılında "Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Dair Konvansiyonu" imzalayıp 06.06.1960 yılında yürürlüğe girmiştir. Konvansiyonun genel hükümlerine göre, üye devletler vatansız kişilerin ülkesindeki yabancılarla aynı muameleye tabi tutulması gerektiğini vurgulamıştır. "YUKK'nin 50. maddesinde vatansızlık tespit işleminin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne bırakıldığı görülür ve vatansızlara, ikamet belgesine eş değer "vatansız kişi kimlik belgesi" adında bir belge verileceğine yönelik düzenlemeler yer alır." YUKK'nin 51. maddesinde ise, vatansız kişilere tanınan haklar ve güvenceler düzenlenmiştir. Buna göre, kural olarak ve kavramın niteliği itibariyle sınır dışı edilmeleri söz konusu olamaz. Ayrıca, yabancılara imtiyazlı olarak karşılıklılık şartından muaf olup çalışma izinleri konusundaki hukuki tutum yabancıların çalışmasına yönelik kanunla aynıdır. Son olarak hareket etmeleriyle ilgili olarak 5682 sayılı Pasaport Kanunun 18. maddesinin sunduğu "Yabancılara mahsus damgalı pasaportlar" hakkı ile bazen sınırlı bir süreliğine veya sınırlı ülkelere geçebilmektedirler.[130]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2023 yılında yayımladığı raporuna göre, dünya genelinde yaklaşık 4,4 milyon vatansız kişi bulunmaktadır.[131] Vatansızların dağılımı genellikle Güneydoğu Asya ve Ortadoğu'da daha fazladır.

[127] Mehmet Kavuk, "Yabancılar Hukukunda Vatansızlar ve Mülteciler," *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, sayı 28 (2015): 184.
[128] Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, (Bursa, Ekin Basım Yayını, 2011), 133-135.
[129] Demirdelen,"Kanunların İhtilafı Bağlamında Mülteci ve Vatansızların Durumu", 45.
[130] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5682.pdf(07.02.2025)
[131] https://www.unhcr.org/ibelong/statelessness-around-the-world/(07.02.2025)

Vatansızlık durumu çoğunlukla siyasi durumlardan ve savaş durumlarından doğmaktadır.[132] 1941 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nda, Nazi politikaları gereği, Yahudiler Alman vatandaşlığından çıkartılmış, vatandaşlık haklarından zorla feragat ettirilmişlerdir. Bir diğer örnek ise, Rohingya vatansızlarıdır. Bangladeş, sınırında olan Myanmar'ı, Rohingya halkını, yerli halkı olarak kabul etmemiştir. Kabul etmemelerindeki temel neden aslında, etnik ve dini farklılıklardır, Rohingyalıların çoğu Müslüman iken Myanmarlılar Budist'tir. Sonuç olarak Rohingya halkı hiçbir ülkenin vatandaşlığına bağlı olmayıp vatansız statülülerdir.[133] Arap kültüründe vatansız kişilere "Bidoon/ bidun" "*içeriden olmayan*" anlamına gelen terim kullanılmaktadır. "Bidoonlar" çoğunlukla Arap Yarımadasında yaşayan ama herhangi bir vatandaşlığa tabi olmayan etnik gruplardır. Birçoğu Filistin kökenli olmasına rağmen İsrail tarafından vatanından edilerek "kimliksiz" ve yukarıda anlatıldığı gibi "bidoon" olmalarına sebep olmuşlardır.[134] Eğitim ve sağlık gibi temel hak ve hürriyetlerden mahrum bırakılmışlardır. Statülerinin karışıklığından dolayı birçok sosyal ve ekonomik zorlukla karşılaşmaktadır. Yıllardır AHİM tarafından bu konuyla ilgili Kuveyt ve Suudi Arabistan'a epey eleştiri ve uyarılar gelmekte, ancak maalesef sorunun çözülmesi için ciddi bir tavır sergilenmemektedir.[135]

2.2.6.1. Kanunların İhtilafından Doğan Vatansızlık Halleri

Vatandaşlığın verilme veya kaybedilme yasaları devletten devlete değişkenlik gösterebilmektedir. Her devlet kendi vatandaşlık kanunu belirleme yetkisine sahiptir. Kimi ülkeler vatandaşlığı kan bağı esasına göre verirken kimi de doğum yerine göre verebilmektedir.[136] Örneğin, Brezilya'da doğan X kişisi "Jus Soli" yani "Toprak Hukuku"na bağlı olup doğum yerine göre Brezilya vatandaşı olmayı hak kazanır. Buna karşın Almanya, Japonya, İtalya ve Güney Kore gibi ülkeler "Jus Sanguinis" yani "Kan Hukuku"nu benimseyip kan bağına göre vatandaşlığın kazanılmasını

[132] Osman Fazıl Berki, "Vatansızlık," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* cilt 5, sayı 1(1948): 170.
[133] https://tr.euronews.com/2017/10/12/vatansiz-unutulmus-ve-caresiz-halk-rohingyalar (09.10.2024)
[134]https://www.alquds.co.uk/%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%AF%D9%88%D9%86-%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86%D9%8A%D9%88%D9%86-%D8%A8%D9%84%D8%A7-%D9%87%D9%88%D9%8A%D8%A9-%D9%84%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%85%D8%A8%D9%8A/(09.10.2024)
[135]https://sabq.org/saudia/kdqo5d-2(09.10.2024)https://afam.org.tr/kuveytin-vatansizlari-bidun-toplumunun-siginagi-komorlar/(09.10.2024) https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/08/kuwait-end-discrimination-against-stateless-bidun-children-in-their-right-to-education/ (10.10.2024)
[136] Demirdelen,"Kanunların İhtilafı Bağlamında Mülteci ve Vatansızların Durumu", 48.

öngörmüştür, bunun için X kişinin İtalya'da doğması onun İtalya vatandaşı olacağı anlamına gelmemektedir ve yasaların zıtlığı ve değişikliğinden dolayı vatansızlık durumları ortaya çıkabilmektedir. Çifte vatandaşlık durumlarından bahsedecek olursak bazı ülkeler kendi vatandaşlığından başka ikinci bir vatandaşlığın alınmasına müsaade etmemektedir. Bunların arasında Çin, Japonya, Hindistan, Kuzey Kore ve Malezya sayılabilir buna göre, X kişisinin annesi Çin vatandaşı, babası da Toprak Hukuku'nu benimseyen bir ülkenin vatandaşı ise olasılığı düşük olmakla beraber X kişisinin vatansız kalması söz konusu olabilmektedir.

2.2.6.2. İklim Vatansızı

Daha önce Jellinek'in devlet teorisini incelerken devletin toprak, insan ve egemenlikten oluştuğunu vurgulamıştık.[137] Fakat iklim değişikliği, doğal afetler, çevresel nedenler, kuraklık, deniz seviyesinin yükselmesi, ozon tabakasının delinmesi gibi olumsuz doğa olaylarının gerçekleşmesi devlet kavramındaki temel ögelerden birinin değişmesine bazen de yok olmasına neden olabilmektedir. Bu öge kimi zaman toprak iken kimi zaman da egemenliktir.

> Toprak parçasının bütünüyle yok olması devletin de ortadan kalkması demektir. Böylesi bir durumda olmayan bir devletin vatandaşlığı da söz konusu olmayacağından devlette ki kalan insanların statüsü vatansız olacaktır.138 Egemenliğe gelince ise, başka ülkeler tarafından ülke topraklarının ilhak edilerek devlet egemenliğinin değişmesi, sınırların kayması, başka ülke topraklarıyla birleşmesi gibi durumların ortaya çıkması halinde de yine vatansızlık durumundan bahsetmekteyiz"139

Pasifik Okyanusu'nda yer alan Marshall Adaları ve Tuvalu ülkesinde yaşayan kişilerin deniz seviyesinin yükselmesi ve küresel ısınmadan dolayı vatansız kalmaları riski günden güne artmaktadır.[140] 1990 yıllarında Yugoslavya'nın dağılması ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünün sonucunda birçok Rus, Çerkez, Bosna-Hersekli, Kosovalı, Sırp ve Boşnak gibi etnik gruplar vatansız kalmıştır.

---

[137] *Jellinek'in üç unsur kuramıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz*. Birden Güngören Bulgan, *Georg Jellinek'in Hak ve Devlet Kuramı,* (İstanbul, On iki levha Yayınları ,2017) 138.
[138]Ahmet Mutlu, İbrahim İrdem, Berna Üre, "Ekolojik Mültecilik," Memleket Siyaset Yönetim dergisi, Cilt 10,Sayı 23 (2015): 97-98.
[139] Demirdelen, "Kanunların İhtilafı Bağlamında Mülteci ve Vatansızların Durumu", 52.
[140]https://seap.nationalityforall.org/statelessness/marshall-islands-causes-of-statelessness/ (10.10.2024)

2.2.7. Geçici Koruma Statüsünün Kavramı

Son zamanlarda çok fazla güncellenmeye maruz kalan geçici koruma kanunları bu yüzyılın en başvurulan hukuki koruma statülerindendir. Uygulama açısından ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de ancak genel tanımı aynıdır. Bu doğrultuda geçici koruma diğer uluslararası koruma statülerinden ayırt eden özelliği zülüm ve tehlikeden kaçan kişilerin kitlesel biçimde sığınma hareketinde bulunmalarıdır.[141] Burada geçici koruma statüsü hakkında kısaca ve genel bir şekilde değinilip, çalışmanın ikinci bölümünde ilgili statüyle ilgili ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Yugoslavya'nın Dağılması, Kosova Krizi, Kuzey Irak savaşı gibi olayların neticesinde olan kitlesel halde yapılan sığınma hareketlerin düzenlemek için geçici koruma mekanizması geliştirilmiştir. Geçici koruma şartlı mülteci ve ikincil korumadan farklı olarak tamamlayıcı nitelikte olmayıp tanımını 1951 Cenevre Sözleşmesinde ve 1967 tarihli Protokolde yapılmamıştır. İlk defa 1936 yılında İspanya'nın iç savaşından Fransa ve İngiltere'ye kaçan kişiler için uygulama alanı bulmuştur.[142] Daha sonra, Macaristan'da olan Ekim devriminden kaçan iki yüz bin kişinin Avusturya ve Yugoslavya tarafından sağlanan sığınma 9 ay sürmüştür. Ardından, 1990 yıllarında Kosova krizi ile beraber 1991 eski Yugoslavya'daki siyasi karışıklıklardan dolayı Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Hemen bir sonraki yılda ise, Bosna-Hersek bağımsızlığını kazanmasıyla bölgedeki Boşnak ve Hırvatların 95%i bölgeyi terk etmek zorunda kalarak topraklarını geri dönmüşlerdir. Bu büyük kitlesel akının geçici koruma kurumunun düzenlenmesine sebep olmuştur.[143] Fakat, sınır ve şartlarını belirlemek kitlesel akını maruz kalan ülkenin inisiyatif ve yetkisine bırakılmıştır. Örneğin, İngiltere'de "İstisnai Kalma İzni" (Exceptional leave to remain) mekanizmasını düzenlemişken birtakım devletler "B-Statüsü" eşdeğeri insani statü olan (Humanitarian Status) gibi düzenlemeleri çözüm olarak bulmuşlardır.[144] Burada kitlesel Akın (Mass Influx) kavramın niteliğini ve anlamını açıklamakta fayda vardır sınırlı bir süre içerisinde çok sayıda kişinin sığınma sebeplerinden birisinin

[141] Meltem İneli Ciğer, "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine," *Göç Araştırma Dergisi* cilt 2 (2016): 67.
[142] Esra Yılmaz Eren, "Geçici Koruma Statüsü ve Türkiye'deki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlere İlişkin Bir Değerlendirme," Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (2016): 110.
[143] Yılmaz Eren, "Mülteci Hukukunda Geçici Koruma", 58.
[144] İsmail Hakkı İşcan, "İngiltere'nin Avrupa Birliğinden Ayrılış Sürecinde Göç Faktörünün Etkisi" *BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi* sayı 6 (2021): 490.

zorlanmasıyla uluslararası bir sınırı geçmesi olarak tanımlamak isabetli olmakla birlikte yine de AB uygulamasında mutlak bir sayı belirtilmemiştir.[145]

BMMYK İcra Komitesinin 2004 tarihli kararı uyarınca Kitlesel Akın kavramın anlamında "her toplu göç kitlesel sığınma olarak değerlendirilmeli mi?" sorusunu sormamız gerekmektedir. Bu sorunun cevabını 4 temel kritere göre cevaplanması beklenmektedir. Zira, somut olayın niteliğine uygun olarak cevaplanıp hareketin bir toplu göç veya kitlesel sığınma olarak değerlendirileceğini karar verilecektir. Buna göre,

a) Uluslararası bir sınıra ulaşan insan sayısının önemli sayıda olması
b) Hareketin gerçekleşme süresi
c) Olağanüstü durumun devamında ev sahipliğini yapan ülkenin barındırma ve karşılama kapasitesinin yetersiz kalması
d) Bireysel sığınmacıları alma olanağın bulunmaması[146]

2.3. Sığınma Hakkın Uluslararası Hukuki Temelleri

Daha önce anlatılan birey odaklı kuramı kabul edenler gerçekte sığınma hakkına "İnsan Hakları" perspektifinden bakıp, bireyi sığınma kavramının öznesi olarak görmektedir. Adlandırma ne olursa olsun ister sığınmacı ister mülteci, sadece insan olmaları nedeniyle kişilere temel insan hakları temin edilmesi gerekmektedir.[147] Bu gerekliliğin temelinde herhangi bir antlaşma veya uluslararası belgeye bağlılık değil tamamen insanın doğasına ve onuruna saygı olmalıdır. Elbette temel insan hakları dışında başka "Mülteci Hakları" adı altında toplanan bir takım asgari haklar da vardır.[148] Ancak, bu hakların sınırları ve şartları devletten devlete değişkenlik göstermektedir. Bunun en temel sebebi "egemenliktir".

[145] Yılmaz Eren, "Mülteci Hukukunda Geçici Koruma", 66.
[146] BMMYK İcra Komitesi 2004 tarihli "Kitlesel Akın Hallerinde Uluslararası İş birliği ve Yük ve Sorumluluk Paylaşımı Konusunda Kararı"
[147] Elif Çelik, "İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü," *Hacettepe Fakültesi Dergisi* cilt 9 sayı 2 (2019): 285.
[148] Eda Bozbeyoğlu, "Mülteciler ve İnsan Hakları", *Moment Dergisi (2015):* 74.

Geri gönderilmeme ilkesi üzerinden örnek verecek olursak her devletin "geri gönderilmeme" ilkesini uygulama şekli farklıdır. İlkenin özü ve sınırlarına bağlı kalarak her ülke kendine has bir uygulama yapar. Bunun en temel nedeni devletin kendini koruma arzusudur. Ne yazık ki, uygulamada mültecilerle ilgili konulara bakıldığında onlar hakkında her zaman terörizm, oturum izni sorunları, yasa dışı eylem endişeleri, çeşitli kaçakçılık ve benzeri uluslararası suçlar gibi önyargılar bulunmaktadır.[149] Bu yüzden, devletlerin bu korumacı tavrını[150] ve kendi çıkarlarını gözetme arzusunu anlamak zor değildir ve uygulamada üzücü olsa da devletlerden insan haklarına riayet edip onları korumasından çok haklarını ihlal etmemesini beklemek daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Ne ilginç ki İHEB'in 14. maddesinde yer alan "*Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır*" şeklindeki açık beyana rağmen sığınma hakkının bir insan hakkı olarak kabul edilmesi konusunda tartışmalar vardır.[151]

Sığınma hakkını insan hakları arasında kabul etmeyenlerin savunduğu görüş şu şekilde açıklanabilir: İHEB 14. maddesinde zulümden kaçan kişilerin başka devletlere sığınma haklarının olduğunu bildirir, fakat ilgili maddede devletlerin sığınma hakkını kabulüne yönelik bir mecburiyetinin olduğuna dair bir ifade yoktur.[152] Düzenlemenin niteliği tavsiye edici olup hukuki açıdan herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Yine takdir yetkisi devlete bırakıldığından dolayı burada insan haklarından bahsetmenin imkânsız olduğu düşünülmektedir. Bunun aksini düşünüp sığınma hakkının bir insan hakkı olduğunu savunanlar[153] görüşlerini 1951 tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesi'nin 31. maddesine dayandırmaktadır. İlgili maddeye göre,

> "Taraf devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, madde 1'de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğruca gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya

[149] Özbek, "Sığınma Hakkı ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması",74.
[150] Meltem İneli Ciger, "Why Do States Share The Burden During Refugee Emergencies," *SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* cilt 5, sayı 2 (2015): 74.
[151] Ali Özdemir, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Kitlesel Sığınma" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (2015): 44.
[152] Sibel Yılmaz, "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı"(Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2016), 9, https://acikerisim.uludag.edu.tr/entities/publication/8f26e2f6-f68e-410c-b383-491da9f1fda1
[153] *"...Liberalizm yaklaşımına göre ise insan hakları tüm insanlar için evrensel olduğundan insan haklarının korunması uluslararası toplumun ortak yararı ve ortak sorumluluğundadır. İnsan haklarının sahibi ve taşıyıcısı olan devlet değil bireydir. Bu çerçevede sığınmacılar devletin egemenliğinin bir ürünü olarak görülmemektedir."* Özdemir, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Kitlesel Sığınma", 45.

> bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir. Taraf devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar."

1951 tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ni imzalayan taraflar sözleşmeye bağlanmışlardır.[154]

Fikrimizce sığınma hakkı en az yaşam hakkı kadar insan hakları kapsamındadır. Zira bu hak, bütün dinlerin ve inançların hak anlayışlarında bulunan ve onlara uygun düşen bir kavramdır.[155] Zulümden kaçan ve sığınma ihtiyacı olan kişilere sığınma hakkını tanımak insanlığın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu hak elbette temel insan hakları arasında olması gerektiği gibi asgari düzeydeki haklar arasında da yer alması gerektiği düşüncesindeyiz.

İkinci Dünya Savaşı döneminden günümüze kadar yaşanan ve halen yaşanmakta olan korkunç olaylar ve barbarlıkların ardından, maddi hukukta, bazı yazarların bu anlayışı reddetmesi ve devletin de koruma yükümlülüklerini yerine getirmemek için çabalaması vardır. Ancak şüphesiz ki sığınma hakkı insanın onuruyla bağdaşan dolayısıyla insan haklarına ait olan bir haktır.[156]

Bu başlığın altında sığınma hakkının başta karşılaştırmalı olarak farklı ülkelere ait anayasalarda olmak üzere ve diğer uluslararası hukuki belgelerde nasıl ele alındığını incelenecektir.

Anayasalar, onun için inşa edildiği devletin temel yasa ve ilkelerinin en üst kanunu olma niteliğini taşıyan normlardır. *"Devletin işleyişini, kuruluşunu yani niteliğini, yapısını, hükümet şeklini, organlarını ve bu organlar (yasama, yürütme ve yargı) arasındaki ilişkileri ve kişilerin temel hak ve hürriyetlerini düzenleyen kurallar*

---

[154] *Sözleşmeyi imzalayıp taraf olan devletleri incelemek için bkz.* https://www.unhcr.org/us/media/states-parties-1951-convention-and-its-1967-protocol (07.02.2025)

[155] *Tanrı ve Kiliseye sığınmak hakkında ayrıntı bilgi için bkz.* https://www.gotquestions.org/Bible-asylum.html (07.02.2025)

[156] Fuat Şenoğlu, "Türk Mevzuatında İnsan Hakları ile İlgili Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Normu," *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (2005): 151.

bütünü" olduğu gibi aynı zamanda demokrasinin simgesidir.[157] Tarih boyunca anayasacılık hareketleri her zaman hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramlarını istikrarlı bir şekilde hayata geçirmek için çaba sarf etmiştir.[158] 1215 yılında Magna Carta adlı anayasal belge çalışmasından beri temel insan hak ve hürriyetleri elde etme ve onları güvence altına almanın mücadelesi verilmiştir.[159] İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en demokratik denilebilecek anayasalardan biri olan 1949 Tarihli Federal Alman Anayasası'nın 16/a maddesinde sığınma hakkı şu ifadelerle güvence altına almıştır: *"Siyasi nedenlerle kovuşturulanlar, sığınma hakkına sahiptir."* Kanun metninden sığınma hakkının sübjektif kamu hakkı olduğu anlaşılabilir. Bir diğer anlatımla, sığınma hakkı insanın doğasından gelen temel insan haklarından biridir.[160]

Uygulamada ise, 2015 ile 2016 yıllarında Suriye krizinde Almanya "açık kapı politikasına" benzer bir sığınmacı politikası uygulamıştır.[161] Alman Federal İstatistik Kurumu'nun 2023 raporuna göre, 2015 yılından itibaren Almanya 973.000 Suriyeli sığınmacıya sınırlarını açmıştır.[162] Ancak Suriye krizin dışında başta anayasal düzenlemede olmak üzere çeşitli sığınmacı ve mülteci haklarına riayet etmesinden dolayı Almanya'da Afganistan, Bosna-Hersek, Filistin gibi çok farklı etnik ve kökenden gelen sığınmacılar vardır.[163] Ayrıca Alman topraklarının bir kısmının zamanında Rusya, Polonya, Litvanya, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerin eline geçtiğini ve arkasında bıraktığı 12 milyon yerinden edilmiş kişinin etkisini unutmamak gerekmektedir.[164] Söz konusu 16/a madde hükmün sonuçlarından biri de yasal oturum iznidir. Bunun tarihteki en yaygın örneği 1958 yılında Fransa'nın Cezayir'i işgali

---

[157] Şenoğlu, "Türk Mevzuatında İnsan Hakları ile İlgili Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Normu", 26.

[158] Meltem Dikmen Caniklioğlu, "Anayasalı Devletten Hukuk Devletine Daha Çok Var Mı?" İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1 (2015): 44.

[159] G. Mosca, çev. Mukabil, Ozyoruk. "Magna Carta'dan 20'inci Asra Kadar İngiliz Anayasa Hareketleri", *Payot Hukuk Fakültesi Dergisi* (1936): 39.

[160] Özcan, "Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı",128.

[161] *"...2014 ve 2015 yılları arasında Orta Doğu ve Afrika'nın bazı bölgelerinde yaşanan siyasi istikrarsızlık nedeniyle Almanya'ya sığınma başvurusunda bulunan kişilerin sayısı tarihi bir zirveye ulaştı ve 2015 yılında Almanya'da yaklaşık 890.000 sığınmacı kaydedildi. Bu durum, yeni hükümet içi mekanizmaların kurulmasına yol açtı"* https://globalcompactrefugees.org/gcr-action/countries/germany (07.02.2025)

[162]https://www.infomigrants.net/en/post/61640/syrians-in-germany-facts-figures-and-data (07.02.2025)

[163]https://www.statista.com/topics/6199/refugees-and-asylum-in-germany/#topicOverview (07.02.2025)

[164] Hale Nur Altan, Muhammet Musa Budak, "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Almanya Göç Politikalarının Dönüşümü," *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi,* cilt 22, sayı 4, (2023): 411.

neticesinde Cezayirli sığınmacıların Almanya'ya kaçarak Almanya'da yasal bir şekilde ikamet etme olanağını bulmalarıdır.[165]

Toparlayacak olursak Federal Alman Anayasası'nın 16/a maddesine dayanarak "Sığınma Hakkını" güvence altına almak için 4 temel koruma mekanizması düzenlenmiştir. İlkinde sığınmacılar geçici koruma statüsü kapsamında değerlendirilip 3 yıl süreyle ikamet izni almaya hak kazanırlar. Çalışma ve aile birleşim haklarından faydalanabilirler. İkincisinde 1951 Tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesi kapsamında mülteci olarak değerlendirilen kişiler yine 3 yıllık süreyle ikamet izni alıp mülteci statüsü gereği mülteci haklarından yararlanabilirler. Üçüncüsünde, sığınmacı ve mültecilerden farklı olarak Ek-korumalı olanlar ise 1 yıl ile en fazla 5 yıllık oturma iznini alıp menşe ülkelerinde ölüm cezası veya işkence gibi tehlikeli durumlardan korunurlar. Fakat, iş piyasasına atılma haklarına rağmen aile kurmak veya ailelerini bir araya toplamak isteme hakları yoktur. Sınır dışı edilme yasağı olan son Alman koruma mekanizmasına göre ise, kişilerin menşe ülkelerine veya ikamet ettikleri ülkelere geri dönmeleri özgürlükleri açısından herhangi bir risk veya tehlike taşıyorsa veyahut sağlık durumları buna müsaade etmiyorsa sınır dışı edilmeleri yasaklanır veya somut durumun niteliğine uygun olarak ertelenebilir.[166] Her ne kadar FRONTEX politikasını benimseyen bir AB ülkesi olsa da yine de şaşırtıcı bir şekilde Almanya sığınmacılara karşı olan hoşgörülüğünü sergilemekten, yukarıdaki örneklerden anlatıldığı üzere çekinmemiştir.

İtalyan Anayasası'na baktığımızda Anayasanın 10. maddesinde açıkça uluslararası hukukun genel ilkelerini kabul ettiğini beyan ettikten sonra ilgili maddenin 3. fıkrasında "Sığınma Hakkı"na ilişkin hüküm şu ifadelerle aktarılmıştır *"Kendi ülkesinde İtalyan Anayasası ile güvence altına alınan demokratik özgürlükleri fiilen yaşamasına izin verilmeyen yabancılar, kanunla belirlenen şartlara uygun olarak, Cumhuriyet topraklarında sığınma hakkına sahiptir."*[167] Kanun metninden anlaşılacağı üzere sığınma hakkı devletin takdir yetkisine bağlıdır ancak "kanunla

[165] Fuat Güllüpınar, "Almanya'da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine," *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 14, sayı 1 (2014): 7.
[166] https://handbookgermany.de/tr/permanent-residence (07.02.2024)
[167]https://adaletbizcom.teimg.com/adaletbiz-com/images/dosyalarim/TALYA_ANAYASASI.pdf (07.02.2025)

belirlenen şartlara uygun olarak" ibaresinden yola çıkarak AB ortak standart düzenlemelerine ve AB tarafından oluşturulan Ortak Avrupa İltica Sistemi'ne (CEAS) tabi olacağı şüphesizdir.[168]

İtalya, Anayasasında sığınma hakkını güvence altına almış olmasına rağmen uygulamada yaşanan son dönemlerde sığınmacılara karşı politikası oldukça olumsuzdur.[169] 1990 yılına kadar Türkiye gibi 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesine coğrafi kısıtlama şartını ön koşul olarak belirleyen İtalya, kısıtlamanın kaldırmasıyla sığınmacı politikalarında ciddi yenilikler yapmıştır. İtalya'da iltica başvurularının değerlendirilmesi, ilgili komisyonlar ve teşkilatların arasında bir görev dağılımı halindedir.[170] Fakat ne yazık ki onaylanma olasılığı Almanya'ya kıyasen oldukça düşüktür.

İsviçre Konfederasyonu Federal Anayasası'nın 121/1 maddesindeki düzenlemesine göre *"İsviçre'ye giriş ve çıkışla, yabancı uyrukluların ikameti ve daimî yerleşimi ve sığınma hakkı tanınmasıyla ilgili yasa yapımı konfederasyonun yetkisindedir"*[171] Bu hükümden sığınma hakkının bütünüyle hükümetin tasarruf yetkisinde olduğu anlaşılır; bundan dolayı burada herhangi bir sübjektif kamu hakkından bahsetme olanağı yoktur. Nitekim, İsviçre'nin iltica başvurusunda bulunan kişilere dağıttığı bilgi kılavuzunu incelediğimizde mülteci statüsünü 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak yaptığı ve genel olarak sözleşmeye bağlı olduğu görülecektir. Keza koruma mekanizmaları mülteci, geçici olarak kabul edilen mülteci ve geçici olarak kabul edilen kişiler olarak 3'e ayırıldığı görülmektedir. Mültecilerin statülerine göre hak ve yükümlülükleri değişmektedir. Bu anlamda İsviçre hükümeti gelen sığınma taleplerini değerlendirip uygun gördüğü takdirde onaylar veya reddeder. Ardından kişileri yukarıda bahsettiğimiz 3 farklı sınıflandırmalardan birisine dahil ederek sığınma olanağını sağlar.[172]

---

[168]Ortak Avrupa İltica Sistemi hakkında bilgi edinmek için bkz. https://euaa.europa.eu/tr/hakkimizda/ne-yapiyoruz (06.02.2025)

[169] Muzaffer Akdoğan, Canan Sağıroğlu, "İtalya ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa'nın Zorlu Sınavı," *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi* cilt 2 (2017): 151.

[170] Şenol Uzun, "İtalya'da Göç Yönetimi: İltica Prosedürleri ve Kabul Politikaları" Göç Araştırmaları Dergisi, cilt 7, sayı 2 (2021): 264.

[171] https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en#preamble (07.02.2025)

[172] file:///Users/mac/Downloads/info-flue-va-tr.pdf (26.10.2024)

1974 Tarihli Portekiz Cumhuriyeti Anayasası'nın 33/8 maddesinde sığınma hakkı sübjektif bir hak olup devlet tarafından koruma altına alınarak sınırlarını şu ifadelerle belirlemiştir.[173] *"Sığınma hakkı, demokrasi, toplumsal veya ulusal kurtuluş, halklar arasında barış, insan hak ve özgürlükleri lehine faaliyetlerinin sonucu zulme uğrayan veya ağır tehdit altında olan yabancılara ve vatansız kimselere verilir."* Aynı maddenin 9. fıkrasında "Kanun siyasi mülteci statüsünü belirler." denilmektedir. Portekiz Cumhuriyeti taraf olduğu 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin "mülteci" tanımına iktibas etmiştir.

Birleşik Krallık örneğini incelediğimizde, Krallığın yazılı bir anayasasının olmamasından dolayı göç ve iltica politikalarını düzenleyen yasaları incelemek gerekmektedir.[174] Bu anlamda 2023 yılında parlamentoya sunulmak üzere yasadışı göç hareketlerini engellemeye yönelik yasal sığınma kanunu tasarlanmıştır. Bu anlamda, küçük tekne, kamyon veya sahte belgeleri ibraz ederek düzensiz ve yasadışı bir şekilde sığınan kişilerin sığınma talepleri değerlendirilmeyeceği gibi güvenli üçüncü bir ülkeye gönderilebileceklerdir. Zaten ilgili kanununa göre Birleşik Krallık'a sığınma talebinde bulunabilmek için sığınmacının fiziki olarak Krallığın topraklarında olması gerekmektedir. Birleşik Krallık'ın bir diğer sığınma şartlarından biri de istisnalar dışında genel olarak sığınmacının AB ülkelerinin vatandaşı olmaması gerekmektedir. Birleşik Krallık'ta iltica başvurusunun 3 temel aşaması bulunmaktadır.[175] İlk olarak, 1951 tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesi uyarınca Mülteci tanımına uygun olarak başvuran kişinin mülteci tanımına uyumlu olması ve krallıkta 5 yıllık kalma iznine sahip olması gerekmektedir. Aksi halde, mülteci statüsüne uygun olmadığına karar verilirse insani koruma veya refakatsiz sığınmacı statülerine uygun olup olmadığı değerlendirilir. Bu değerlendirmeye bağlı olarak sığınma talebi reddedilir veya onaylanır. Reddedilen başvurulara karşı itiraz olanağı mümkündür.[176]

---

[173] https://adaletbizcom.teimg.com/adaletbiz.com/images/dosyalarim/PORTEK_Z_ANAYASASI.pdf (30.10.2024)

[174] Eric Barendt, "Is There a United Kingdom Constitution?" *Oxford Journal of Legal Studies* 17, (1997): 137.

[175] https://www.gov.uk/claim-asylum (07.02.2025)

[176] https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migration-to-the-uk-asylum/ https://www.refugeecouncil.org.uk/information/what-is-the-illegal-migration-act/#:~:text=The%20Act%20places%20a%20legal,third%20country%20such%20as%20Rwanda. (29.10.2024)

Arap ülkelerinden Suudi Arabistan Krallığı ve İran İslam Cumhuriyeti'nin ortak yönü İslam şeriatına göre yönetiliyor olmalarıdır. Bu yüzden her iki devletin anayasasında "sığınma hakkı"nı aradığımızda bu hakkın dayanağına Kuran-ı Kerim'deki Tevbe Suresi'nin 6. ayetinde rastlanmaktadır.[177] Ayetin T.C Diyanet Bakanlığı'nın açıkladığı güncel meali,

> *"*Eğer müşriklerden biri senden korunma isterse, Allah'ın sözünü duymasına fırsat vermek için onu koruma altına al; sonra onu kendi güvenlik bölgesine ulaştır. Bu uygulama, onların bilmeyen bir topluluk olmalarından dolayıdır." Ayetin açıklaması ve tefsiri ise şu şekildedir: "İslâm âlimleri bu ayetten, Müslümanların –kendilerine savaş açtıkları bir topluluğun üyesi bile olsa– Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda delil gösterilmesini isteyen bir gayrimüslime bunu açıklamakla ve Allah'ın dinini öğrenmek isteyenlere bu hizmeti vermekle yükümlü oldukları sonucunu çıkarmışlardır. Yine bu ayetin yanı sıra Resûlullah'ın söz ve uygulamalarından, ister İslâm dinini yakından tanıma amacıyla isterse ticarî, turistik veya diplomatik bir amaçla İslâm ülkesine güvence alarak girmiş kimseye (müste'min) verilen teminat hükümlerine titizlikle riayet edilmesinin farz olduğu hükmüne ulaşılmıştır"178

Sığınma hakkının temeli yüce ayetten kaynaklansa da elbette iki ülkede işleyiş açısından değişiklikler söz konusu olacaktır. Suudi Arabistan'ın ilk göç ve ilticaya ilişkin düzenlemeleri 1992 yılında yapılmıştır. Suudi Arabistan Nizamnamesi'nin 42. maddesinde sığınma hakkıyla ilgili "Devlet*, kamu yararı gerektiğinde siyasi sığınma hakkını uluslararası antlaşmalara uygun olarak verir"* şeklinde bir ifade yer alır.[179] Sığınma başvuruları Birleşmiş Milletlerin resmi internet sitesi üzerinden Arabistan tarafından değerlendirilip 1951 Tarihli Mülteci Sözleşmesi uyarınca uygun şartların varlığı halinde sığınma başvuruları sonuçlanmaktadır.[180]

İran İslam Cumhuriyeti'nin sığınmayla ilgili hukuki düzenlemeleri 1963 yılında yapılmış olup halen yürürlüktedir. Nizamnamenin 155. maddesi *"İran İslam*

---

[177] Waleed Halit El-Rab'i, "Uluslararası ve İslam Hukukunda Siyasi Sığınma Hakkı" Yüksek Lisans Tezi, Kuveyt Üniversitesi, 2008, 551. https://journals.ku.edu.kw/jsis/index.php/jsis/article/view/1699 (29.10.2024)

[178] https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Tevbe-suresi/1236/1-6-ayet-tefsiri (29.10.2024)

[179] Metnin aslını için bkz.https://laws.boe.gov.sa/BoeLaws/Laws/LawDetails/16b97fcb-4833-4f66-8531-a9a700f161b6/1 (30.10.2024)

[180]https://help.unhcr.org/ksa/faqs/%D8%B7%D9%84%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%AC%D9%88%D8%A1-%D9%88-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B3%D8%AC%D9%8A%D9%84/#:~:text=unhcr.org%2Fksa%2F.,%D8%A8%D8%B1%D9%8A%D8%AF%20%D8%A5%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%B1%D9%88%D9%86%D9%8A%20%D9%84%D8%A5%D8%A8%D9%84%D8%A7%D8%BA%D9%83%20%D8%A8%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B1%20%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%AC%D9%86%D8%A9. (29.10.2024)

Cumhuriyeti, İran yasalarına göre vatan haini veya sabotajcı olmayıp siyasi sığınma arayan kişilere bu hakkı verebilir" şeklindedir.[181]

Son olarak Latin Amerika ülkelerinden Brezilya, 1997 Tarihli 9474 Sayılı Brezilya Mülteciler Kanunu'nun 1. maddesinde 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne uygun olarak Uluslararası Koruma statülerinin durumunu tanımlayarak sığınma hakkını koruma altına almış ve benimsemiştir.[182]

Sığınma Hakkın Uluslararası sözleşme ve tavsiye niteliğindeki belgeleri nasıl korunmaya çalıştığı ile ilgili olarak, 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi sığınma hakkının uluslararası arasındaki önemini 14. Madde 1. fıkrasında vurgulamıştır. Buna göre,

> "Herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkelere sığınmacı işlemi görme hakkı vardır. (2) Bu hak, gerçekten siyasal nitelik taşımayan adi bir suçla ilgili veya Birleşmiş Milletler ilke ve amaçlarına aykırı eylemlere dayanan kovuşturmalar halinde ileri sürülemez"

Hukuk devlet olma hedefini taşıyan modern devletler iç hukuklarındaki düzenlemelerde söz konusu hükümden esinlenmişlerdir.[183]

Bahsi çokça geçmiş olan 1951 Tarihli Cenevre Mülteci Hakları Sözleşmesi ve 1967 Tarihli New York Ek Protokolü'nden kısaca bahsetmek gerekmektedir. Adı geçen uluslararası düzenlemede doğrudan sığınma hakkı veya sığınmacılarla ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Zira Sözleşmenin 33. maddesinde şu ifadeler geçmektedir:

> "Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir"

---

[181] Metnin aslını ulaşmak için bkz. https://www.constituteproject.org/constitution/Iran_1989?lang=ar (30.10.2024)

[182] *Metnin Türkçe Çevirisi "Bir kişi, aşağıdaki durumlarla karşı karşıya kaldığı için mülteci olarak kabul edilecektir: 1- Irk, din, milliyet, sosyal grup veya siyasi görüşler gibi nedenlerle zulme uğrama konusunda makul korkuları nedeniyle, vatandaşı olduğu ülkeden çıkmış ve bu ülkenin korumasına güvenemez veya bu korumayı istemez. 2- vatandaşları olmayan ve daha önce sürekli ikamet ettikleri ülkeden çıkmış olan kişiler, yukarıdaki 1 fıkrasında belirtilen koşullar nedeniyle bu ülkeye geri dönemez veya dönmek isteyemezler 3- Ciddi ve yaygın insan hakları ihlalleri nedeniyle, kişi vatandaşı olduğu ülkesini terk etmek zorunda kalır ve başka bir ülkede mülteci olarak yaşam arar* http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/l9474.htm (02.12.2024)

[183] https://www.hsk.gov.tr/eklentiler/dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf (07.02.2025)

bu sözleşmenin hükmünün sığınma hakkına yol açtığını söylemek yanlış değildir. Nitekim, 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesi'nin birçok devletin anayasası ve birçok farklı uluslararası antlaşmalar tarafından esas alındığını hatırlatmakta fayda vardır. Buna rağmen 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesi'nde sığınma ve iltica hakkının açıkça düzenlenmemesi, sığınma hakkını temel insan hak ve hürriyetlerin arasında değerlendiren görüşler tarafından çok fazla eleştiriye maruz kalmıştır. Üstelik, sözleşmenin oluş hedefine ulaşamadığını düşünülmektedir. Bu eleştirilere karşı Sözleşmenin taslak metninin görüşüldüğü konferansta Fransa sığınma hakkını açıkça düzenlenmeyip bilinçli bir boşluk halinde bırakılmasını desteklemiştir. Fransa, bir devletin en doğal haklarından birinin gelen sığınma taleplerini reddetmek olduğu düşüncesindedir.[184]

"San Jose Paktı" olarak bilinen 1969 Tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi bölgesel nitelikli bir düzenleme olup Pakta sadece Amerikan Devletleri'nin örgütlü üyesi olan devletler taraf olabilmektedir.[185] Yine bağlayıcılığı olmayan tavsiye niteliğinde olan bu belgede sığınma hakkının düzenlemesini ve sınırlarını devletlerin takdir yetkisine bırakmıştır. Sözleşmenin 22/7 maddesine göre

> "Her kişi, siyasal suçlar ve bunlarla bağlantılı adi suçlardan ötürü takibata uğramış olması halinde, o devletin mevzuatı ve uluslararası sözleşmeler uyarınca, bir yabancı ülkeye iltica etme ve o ülkeden kendisine mülteci statüsü verilmesini talep etme hakkına sahiptir."186

Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı, Afrika Birliği Örgütü üyesi olan Afrika ülkelerini tek bir çatı altında toplayan bir başka bölgesel düzenlemedir.1979 yılında Doğu Afrika'daki Liberya ülkesinin Monrovia şehrinde imzalanmıştır. Şartın 12/3 maddesi uyarınca *"Haksız olarak izlenen ve şiddete maruz kalan her kişi, ilgili ülkenin yasasına ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak yabancı ülkeye sığınma hakkına sahiptir."* Görüldüğü üzere sığınma hakkı yine devletin egemenlik yetkisini bağlanmış ve uluslararası sözleşmelerle bağlantılı olarak bireylere bağışlanmıştır.

---

[184] Arzu Güler, "Mülteci Sorunu ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme: Siyasi Gerçeklik ve Normatif Düzen İkilemi," *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi* cilt 13, sayı 51 (2016): 53.

[185] Meltem Yılmaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8 Maddesi Kapsamında Dış Görünüş Tercihleri*, (İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020), 83.

[186]Metnin aslına ulaşmak için bkz. https://www.oas.org/dil/access_to_information_American_Convention_on_Human_Rights.pdf (30.10.2024)

Arap ülkelerinden Bahreyn Devleti, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan Krallığı, Irak Cumhuriyeti, Umman Devleti, Katar Devleti, Kuveyt Devleti ve Fas Devleti'nin bulunduğu bir grup devlet, 1994 yılında Kahire'de, mültecilere ilişkin hususları düzenleyen "Arap Sözleşmesi"ni imzalamıştır. Sözleşme tavsiye niteliğinde olup 6. maddesinde sığınma hakkının varlığı ve önemi vurgulanmakta fakat devletlerin bir yükümlülüğü olduğuna yönelik herhangi bir ifade içermemektedir. Bu maddeye göre *"Sığınma hakkı verilmesi barışçıl ve insani bir eylemdir ve hiçbir devlet bu eylemi kendisine karşı yapılmış düşmanca bir eylem olarak görmemelidir"*[187] "Arap İnsan Hakları Şartı" yine 1994 yılında kabul edilmiş ancak 2008 yılında yürürlüğe girmiş bir başka antlaşmadır. Şart, Mısır'ın başkenti Kahire'de imzalanmış Irak, Somali, Cibuti, Oman, Komorlar ve Moritanya dışında bütün Arap ülkeleri Şarta taraf olmuştur. Şart, insan hak ve hürriyetlerini ilgilendiren hususları içermiştir. Sığınma hakkı, Şartın 23. maddesinde geçmektedir. Buna göre *"Her vatandaş, eziyetten kurtulmak maksadıyla diğer ülkelerden siyasi sığınma isteme hakkına sahiptir. Kamu hakkını ilgilendiren bir adi suçtan kovuşturma geçirenler bu haktan yararlanamaz. Siyasi suçlular teslim edilemez."*[188]

Yine tavsiye niteliğinde olan 1966 tarihli Bangkok Deklarasyonu'nun 3. maddesinin 1. fıkrası uyarınca *"Bir devlet ülkesinde bir mülteciye sığınma tanıma ya da reddetme konusunda mutlak hakka sahiptir."*[189] Bu ifade, açıkça devletin egemenliğini pekiştirmektedir. Bu anlamda sığınma hakkının verilmesi tamamıyla devletin takdir yetkisine aittir.

Son olarak, Dublin II Yönetmeliği sığınma hakkı konusunda Avrupa ortak sığınma sistemini ve Avrupa Birliği'nin sığınma politikalarını benimseyerek 15. fıkrasında insan hak ve hürriyetleri dikkate alan bir düzenleme yapmıştır. Yönetmeliğin18. maddesinde 1951 tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak sığınma hakkını şu ifadelerle garanti altına almıştır: *"Sığınma hakkı, 18 Temmuz 1951 tarihli*

[187]http://www.madde14.org/index.php?title=Arap_%C3%9Clkelerinde_M%C3%BCltecilerin_Durumunu_D%C3%BCzenleyen_S%C3%B6zle%C5%9Fme (31.10.2024)
[188] https://hukukbook.com/arap-insan-haklari-sarti/ (31.10.2024)
[189] https://www.aalco.int/final%20text%20of%20bangkok%20principles.pdf (31.10.2024)

Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol kurallarına gereken saygı gösterilerek ve Anayasa uyarınca garanti altına alınır."[190]

2.3.1. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Tarihli Protokol

Mülteci ve sığınmacılar için temel bir hukuki dayanak teşkil eden 1951 tarihli sözleşme, mültecilerin haklarını özellikle, devletlerin tehlike ve zulümden kaçan kişilere karşı olan yükümlülüklerini düzenleyen en önemli sözleşmelerden biridir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere ulusal mevzuatta ilgili sözleşmeye birçok hususta dayanıp hükümleri iç hukukta benimsenmiştir. Öyle ki, 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme mülteci hukuk literatüründe mülteci hakları konusunda temel bir kaynak teşkil etmesinin yanı sıra, insan hak ve hürriyetlerini güvence altına alan önemli sözleşmelerin arasında değerlendirilmektedir.[191] Detaylı bir şekilde incelediğimizde sadece mülteci statüsünün değil bütün uluslararası koruma statülerinin bu sözleşmede düzenlendiği görülecektir. İlgili sözleşme 14 Aralık 1950 yılında ve 429 Sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararıyla Cenevre şehrinde yapılan konferansta kabul edilip imzalanmıştır. 31 Ocak 1967 tarihinde ise protokol imzalanmış 4 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin önsözünde mültecilerin hak ve sorumluluklarını karşılamak bütün taraf devletlerin yükümlülüğü olup ancak uluslararası iş birliğiyle gerçekleşebileceği vurgulanmıştır.[192] Fakat ne yazık ki, mülteci hakları ve iltica kavramını düzenleyen maddelere karşı çekince koyma imkânı sunmak bu yükümlülükten kaçmanın yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmenin mültecilerin eğitim, çalışma, sağlık, mülkiyet, sosyal güvenlik gibi temel haklarını düzenlenmesine rağmen 42. maddede taraf devletlere ayrımcılık yapmama, geri göndermeme ilkesi, dini ibadet ve eğitim özgürlüğü ve yargıya serbest erişim dışında

[190] http://www.madde14.org/index.php?title=AB_Dublin_II_Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi (31.10.2024)

[191] Tom Clark, "Mainstreaming Refugee Rights. The 1951 Refugee Convention and International Human Rights Law" Netherlands Institute of Human Rights 17/4 (1999): 392.

[192] Sözleşmenin önsözünde ki ifadelere göre *"Birleşmiş Milletler Antlaşması ve 10 Aralık 1948'de Genel Kurul'ca kabul olunan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin, insanların ana hürriyetlerden ve insan haklarından, fark gözetmeksizin faydalanmaları ilkesini teyit ettiğini dikkate alarak, Birleşmiş Milletlerin, birçok defa, mültecilere karşı derin ilgisini ortaya koyduğunu ve mültecilerin temel hürriyetleri ile insan haklarını mümkün olduğu kadar kapsamlı bir şekilde kullanmalarını sağlamaya çaba gösterdiğini dikkate alarak…"*

mültecilerin yararına olan temel hak niteliğini teşkil eden maddelere çekince koyma imkânı sağlanmaktadır.[193]

2.4. Sığınma Hakkının Türkiye'deki Hukuki Temelleri

Türk hukuk sisteminde sığınma hakkıyla ilgili herhangi bir düzenleme arandığında ne eski ne de yeni bir hükme rastlanacaktır. Halbuki 1961 Anayasası'nda kanun koyucu AİHS, Evrensel İnsan Hak Bildirisi ve Federal Alman Anayasası'ndan esinlenerek Temel Hak ve Hürriyetlere yer vererek bir anayasa tasarısı hazırlamıştır. Buna rağmen ne 1961 Anayasası'nda ne de başka bir T.C. anayasasında sığınma hakkına yer verilmiştir. 1982 Anayasası'nın 16. maddesinde "Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir" denilmiştir. Bu ifadede "yabancılar" sözcüğünden diğer T.C. vatandaşlarından ayrı olarak milletlerarası antlaşmalara tabi tutulacakları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla 1982 Anayasa'nın 90/5 madde hükmüne bakmamız gerekmektedir. Buna göre

> "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."194

Bu düzenlemeden yola çıkarak tavsiye niteliğinde olsa dahi Evrensel İnsan Haklar Bildirisi'nin ve Türkiye'nin coğrafi çekinceyi ileri sürerek taraf olduğu 1951 Tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesi gibi milletlerarası antlaşmalar bazı yazarlar tarafından içeriği itibariyle sığınma hakkı sübjektif bir hak olarak tanımlanmamaktadır.[195] Türk iç mevzuatta her ne kadar kanun koyucu tarafından "sığınmacı" kavramından uzaklaşılsa da "ikinci koruma, geçici koruma, şartlı mülteci" gibi kavramların ardından hep sığınma hakkının özünü saklandığı sezilmektedir.

---

[193] Arzu Güler, "Mülteci Sorunu ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme: Siyasi Gerçeklik ve Normatif Düzen İkilemi," *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi* cilt 13 (2016): 54.
[194]https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (30.10.2024)
[195] Özcan, "Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı", 132.

2.4.1. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

11.04.2013 tarihinde yayımlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye'deki yabancılar ve farklı uluslararası koruma statülerine sahip olanların hukuki durumlarını düzenlemek amacıyla ortaya çıkmıştır. Kanun birçok tanım ve hüküm açısından 1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'ye zemin alarak tasarlanmıştır.[196] Ülkeye giriş yapmış fakat ülkenin vatandaşı olmayan bir kişi için bulunduğu vize, insani koruma veya sığınma gibi hukuki niteliği ve durumunu düzenlemek amaçlanmıştır.[197]

Kanunda uluslararası koruma statülerinin yanı sıra "şartlı mülteci ve ikincil koruma" gibi literatürde güncel kavramlara yer verilmiştir. Bu kavramların tanımı yapılmış, statü sahiplerinin hukuki hak ve sorumlulukları belirtilmiştir. Yine YUKK kapsamında, yabancıların ülkeye girişi, ikametleri, sınır dışı edilmeleri, idari gözetim ve çalışma hakları da düzenlenmiştir.[198] Bu anlamda, kanunun 5682 Pasaport Kanunu ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu gibi diğer iç mevzuatla bağlantılı olduğu açıkça görülebilmektedir. Bu kanunun önemli çıkış noktalarından biri de 1982 Türk Anayasası'nın 10. maddesidir. Buna göre *"Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi, düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir."*[199] Dolayısıyla, (Anayasanın 16. maddesindeki sınırlamaların haricinde) yabancılar temel hak ve özgürlükleri bakımından Türk hukuk sistemine göre eşitlik ve genellik ilkesine tabi tutulmaktadır.[200]

2.4.2. Türkiye'nin Geçici Koruma Rejimi ve 6203 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği

Uluslararası literatürde tanımı ve düzenlemesi olmayan geçici koruma rejimi, olayların gelişmesi sonucunda ihtiyaçtan dolayı meydana çıkmıştır. Zamanla oluşan kitlesel sığınma hareketleri ve büyük sayıdaki ani göç akımlarından dolayı bu ihtiyaç ortaya

[196] Güven Şeker, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme," *İnsan Hakları Yıllığı* cilt 32 (2014): 120.
[197] Şeker, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", 107.
[198] Rıfat Erten, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme" *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt 19 (2015): 3.
[199] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf (04.03.2025)
[200] Erten, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", 5.

çıkmıştır.[201] Çalışmanın ilerleyen bölümünde geçici koruma sistemi detaylıca irdelenecektir. Burada sadece Türk hukuk sistemine uyarlanış biçimi ve iç mevzuattaki hayata geçişi, 2011 yılında Türkiye'de oluşan sığınma hareketi göz önünde bulundurularak ele alınacaktır. Türkiye'nin geçici koruma sistemini uygularken Avrupa'dan özellikle Bosna-Hersek ve Kosova tecrübesinden etkilendiği gerçeği inkâr edilemez.[202] Yine de diğer mevzuatla uyması ve toplumun arasındaki uygunluğunu denetlemek için ciddi reformların yapılması zorunlu hale gelmiştir.[203]

Türk hukuk sisteminde geçici koruma rejimi ve geçici koruma statüsü 2011 yılında Suriyelilerin Türkiye'ye yaptıkları geniş sığınma hareketleriyle ihtiyacı tetiklemiştir.[204] Hızla artan kitlesel sığınma akımları kontrol eden ve düzenleyen bir hukuki çerçevesinin bulunmaması (ilk başlarda) oldukça karışıklığa neden olmuştur. 2013 yılında YUKK'nin yürürlüğe girmesiyle beraber geçici koruma statüsü 91. maddede düzenlenmiştir. İlgili kanunun 91 maddesine göre

> "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." Aynı maddenin ikinci fıkrasında "Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir."

Madde hükmünde geçici korumanın kapsamı ve uygulanışına ilişkin bir düzenleme yapmak için kanun koyucu tarafından Cumhurbaşkanına bir yönetmelik çıkartma yetkisi tanınmıştır. Bunun üzerine 22.10.2014 tarihinde 6203 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çıkartılmıştır.[205]

Her ne kadar geçici koruma statüsüne sahip olan kişileri kapsıyor olsa da uygulamada yönetmeliğin muhatabı aslında 2011 yılından 8 Aralık 2024 yılına kadar Suriye savaşından doğan Suriyeli sığınmacılardır. Yönetmelikte, geçici korumanın şartları,

---

[201] Ayşe Dicle Ergi, Yiğit Kader, "Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Rejiminde Geçicilik Unsuru: 'Geçici' Olan Nedir?," *İnsan Hakları Yıllığı* Cilt 42, Sayı 2 (2024): 89.
[202] Özel, "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi", 266.
[203] Neva Öztürk, "Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* cilt 66, (2017): 241.
[204] Abdullah Aydın, Fuad Ömer Kahraman, İsmail Sarıteke, "Türkiye'deki Suriyeli Nüfusun Hukuki Statüsü ile İlgili Bir Analiz" *Turkish Studies,* cilt 13/7 (2018): 393.
[205] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf (05.03.2025)

usulü, korumanın dışında tutulacak olanlar, geçici korumanın verdiği haklar ve hizmetler ve bunların sona erme halleri düzenlenmiştir.[206] Yönetmeliğin amacı birinci maddede yazılmıştır; buna göre:

> "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91'inci maddesi çerçevesinde, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir"

İlgili Yönetmeliğin 8. maddesi ise geçici korumanın kapsamı dışında tutulacak olanları düzenlemiştir. Olan Maddede sayılan korumanın dışında tutulacak kişiler aşağıdaki gibidir:

a) Uluslararası mahkemelerde veya ülkesinde barışa karşı suçlar, savaş suçları veya insanlığa karşı suçları işleyen kişiler
b) Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı suç işleyen kişiler veya bu sayılan suçlara iştirak eden ya da işlenmesine teşvik veya tahrik edenler.
c) Ülkesinde silahlı çatışmaya veya terör eylemlerini gerçekleştiren veya planlayan veya bu tür eylemlere iştirak eden ve kalıcı olarak sonlandırmayanlar (sonlandırdığında geçici korumanın kapsamında dahil olabilmektedir)
d) Milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturanlar
e) TCK'ye göre devlete karşı suç işleyenler
f) Türkiye'de işlenmesi halinde hapis cezası verilmesi gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya (vatansızlar için) ikamet ülkesini terk edenler[207]

Uluslararası düzenlemelere bakacak olursak geçici koruma ile ilgili olarak, BMMYK 2014 tarihli Geçici Korumaya İlişkin Rehber Kuralları'nda detaylı bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme Kosova Krizi'nden gelen ve acilen yapılması gereken bir düzenleme şeklinde yapılmıştır. Daha öncesinde AB sığınma mevzuatında geçici

[206] Ahmet Hamdi Topal, "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü," *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* cilt 2 (2015): 15.
[207] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20146883&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5.6206 (13.10.2024)

korumaya ilişkin "Yurdundan Ayrılmaya Zorlanmış Kimselerin Kitlesel Sığınma Durumunda Geçici Koruma Sağlamak için Asgari Standartlar Hakkında ve Üye Devletler Arasında Bu Tür İnsanları Ülkeye Kabul Etmesi ve Sonrasında Bunun Sonuçlarına Katlanmasına İlişkin Olarak 20 Temmuz 2001 Tarihli 2001/55/EC (AET) Sayılı Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi hazırlanmıştır. Söz konusu yönergede açıkça kitlesel akının ve geçici korumanın niteliği ve tanımı ile ilgili açıklama yapılmıştır.[208] AB'nin Geçici Koruma Yönergesi'ni Türk mevzuatındaki YUKK'de düzenlenen geçici koruma şart ve sınırlarıyla karşılaştırdığımızda süre bakımından bir farklılık görülecektir. AB'nin yönergesinde bir süre belirlenmiştir; yönergenin 4. maddenin birinci fıkrasına göre geçici korumanın süresi 6 aylık sürelerle uzatılmış, 1 yıl ve azami olarak 3 yıl olarak öngörülmüş iken YUKK'de herhangi bir süre öngörülmemiştir. Buna karşın geçici koruma kapsamına dahil edilmeyecek olanlarla ilgili olarak AB yönergesi ile YUKK benzerlik göstermektedir. BMMYK'nin 2014 yılında düzenlediği Geçici Korumaya ilişkin Rehber Kuralları'nın içeriğine kısaca değinecek olursak, orada Geçici Korumanın tanımının (paragraf 8) Geçici Korumanın Uygulama Halleri (Paragraf 9-11) Geçici Korumanın Yararlanma Koşulları (Paragraf 12-15) Geçici Korumanın Sona Erme Halleri (Paragraf 16-18) düzenlenmiştir.

2.4.3. Türkiye'nin 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne Çekince İleri Sürerek Katılması

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolün mülteci kavramını incelediğimizde madde metninde tarihi ve coğrafi sınırlamadan bahsedilmiştir. Bu bölümde Türkiye Cumhuriyeti'nin sözleşmeye coğrafi sınırlamayı çekince olarak koymasıyla taraf oluşu ele alınacaktır. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni 1961 yılında kabul etmiştir. 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokole ise yukarıda bahsettiğimiz sadece coğrafi çekinceyi ileri sürerek 01.07.1968 tarihinde taraf

[208] *Madde 2 "Geçici Koruma: üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınması ya da yakın bir kitlesel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akınla, etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması anlamına gelir" d. "kitlesel sığınma, yurdundan ayrılmaya zorlanmış, özel bir ülke ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda kişinin, ulaşmaları ister kendiliğinden ister yardım sonucu olsun örneğin bir tahliye programı aracılığı ile- Topluluğa ulaşması anlamına gelir"* https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma (14.10.2024)

olmuştur. Türkiye'nin ileri sürdüğü bu coğrafi çekince çok fazla eleştiriye maruz kalmasına sebep olmuştur.[209] Avrupa Birliği, Türkiye'yi AB üyesi olarak kabul etmesi için yapması gereken reformların arasında söz konusu coğrafi çekinceyi kaldırması gerektiğini açıkça ifade etmiştir.[210] Eleştirenlerin arasında bulunan Uluslararası Af Örgütü önce 2009'da "İki Derede Bir Arada" adlı raporu daha sonra 2016 yılında "Türkiye, 65 yıl önce imzalanan Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ne Koyduğu sınırlamayı Kaldırmalıdır" başlığı altında yayımladığı yazıda Türkiye'nin mültecilerin temel haklarının önüne geçip engellediğini söylemiş ve koyduğu coğrafi sınırlamayı kaldırması için çağrıda bulunmuştur.[211]

Coğrafi sınırlamaya ilişkin olarak bir diğer şikâyet ise AHİM'e bireysel başvuru şeklinde ulaşmıştır. Davanın konusunu kısaca özetlemek gerekirse, başvurucu A.D. İran uyruklu olup Sünni mezhepli ve evlidir. İran Kürt Demokrat Parti üyesi olmasından dolayı İran'dan Türkiye'ye kaçarak sığınma talebinde bulunmuştur ancak Türkiye koyduğu coğrafi sınırlamadan dolayı sığınma talebini reddedip ülkesine geri göndermiştir. İran'da Şii mezhepli P.S. ile tanışıp evlenmiştir ancak İran Şeriat Hukukuna aykırı olduğundan dolayı yaptıkları evlilik hem geçersiz hem de suç niteliğini taşımaktadır. Bu nedenle 1999 yılında A.D. Türkiye Van şehrine yasa dışı yollarla kaçıp hamile eşiyle sığınma talebinde bulunmuştur. Ancak yine Avrupa'dan gelmediklerinden dolayı sığınma talepleri reddedilmiştir. 2003 yılında ise sınır dışı ihtarın çıkması sonucunda AHİM'e, AHİS'in madde 3 (ülkesinde işlediği suçun cezası olarak hakkında çıkan kırbaç cezasından dolayı) madde 13 ve madde 14'ü ihlalinden dolayı başvurmuştur. 2006 yılında mahkeme sınır dışı eylemin gerçekleşmesi halinde 3. maddenin ihlali söz konusu olacağını kabul edip uyarıda bulunmuş ancak coğrafi sınırlamanın varlığından dolayı Türkiye'nin herhangi bir sorumluluğunun

[209] Özel, "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi", 716.
[210] First Meeting of the EU-Turkey Visa Liberalization Dialogue Agreed Minutes https://www.mfa.gov.tr/data/agreed%20minutes%20ve%20annotated%20roadmap.pdf (29.09.2024)
Daha fazla bilgi için bkz. Goularas, Gökçe Bayındır, Sunata, Ulaş, "Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi," *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi,* cilt 2/1. (2015): 12-40.
[211] *"Avrupalı olmayan sığınmacıların mülteci statüsü almamaları, sığınmacıların başta çalışma hakkı olmak üzere birçok sosyal ekonomik ve kültürel haktan yararlanmalarının ve Türkiye'de uzun vadeli bir gelecek planlamalarının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir."* https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-65-yil-once-imzalanan-cenevre-multeci-sozlesmesine-koydugu-sinirlamayi-kaldirmalidir(29.09.2024)
https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/001/2009/tr/ (29.09.2024)

bulunmadığını AİHS'nin herhangi bir maddesinin ihlali söz konusu olmadığını onaylamıştır.[212]

Türkiye'nin coğrafi sınırlamaya bu kadar sıkı bağlanma sebebine gelince o dönemin ekonomik hali ve genel olarak Türkiye'nin coğrafi stratejik konumu itibariyle "geçiş ülke" olarak değerlendirilip tarih boyunca kitlesel göçlere maruz kaldığını göz önüne bulundursak söz konusu sınırlandırmanın ülke için sadece milli güvenliği korumak ve kamu düzenini muhafaza etmek için bir önlem olduğu anlaşılacaktır. Kaldı ki, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nden doğan mülteci ve sığınmacılara karşı uluslararası yükümlülüklerini zaten diğer alternatif koruma mekanizmalarıyla yerine getirmektedir; onlar da yeri geldiğinde çalışmamızda detaylı bir şekilde incelenecektir.[213]

[212] Levent Korkut, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır dışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği," *Ankara Barosu Dergisi*, 66 (2008): 20–35.ECHR, Fourth Section, D. – Turkey, 22.06.2006; 35-38. Bir diğer örnek için bkz. AG and Others v. Turkey 15.06.1999, Başvuru No. 40229/98. https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/echr/1999/en/17274(30.09.2024) *özetle, Başvurucu İran uyruklu olup İran kaçmış, ülkesinde terör örgütünde üye olup faaliyet göstermesinden dolayı tutuklama emri çıkarılmıştı. Bu nedenle Türkiye üzerinden AB ülkelerine sığınma talebinde bulunacaktı. Ancak görüşmesi gereği gibi yapılmadığı ileri sürerek ve var olan coğrafi sınırlamadan dolayı Türkiye'nin ilk iltica ülkesi veya güvenli 3cü ülke koşullarını taşımasına rağmen sığınma talebinin reddedilmesi sonucunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.14'e aykırılık teşkil ettiğini iddia ederek hukuk yollarına başvurmuştur. Sonuç olarak, AHİM sığınma hakkının AİHS'de düzenlenen bir hak olmadığından dolayı incelemeyi kabul etmemiştir.*

[213] Doğuş Şimşek, "Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği," *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* cilt 40/2 (2018): 376.

BÖLÜM III

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNÜN ULUSLARARASI VE ULUSAL HUKUKTAKİ YERİ, ŞARTLARI VE UYGULAMA ALANLARI

3.1. Geçici Koruma Statüsünün Kavramsal Çerçevesi ve Tarihsel Gelişimi

Geçici Koruma kavramı diğer mülteci hukuk literatüründeki kavramlardan farklı olarak zaman içinde yaşanan politik krizlerin sebep olduğu ihtiyaçlardan ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç zamanla krizin niteliği ve büyüklüğüyle bağlantılı olarak gelişmiştir. Uluslararası arenada Geçici Koruma üzerine birleşmiş bir tanım ve ölçütlerin bulunmaması, uluslararası örgütlerin ve ülkelerin bağımsız bir şekilde inisiyatif alıp kendine ait uygulamalar üretmelerine yol açmıştır.[214] Doğal afet, savaş, siyasi istikrarsızlık, ekonomik zor koşullar, işsizlik gibi çeşitli nedenlerden dolayı göç eden ve yerinden edilmiş kişiler için uygun tanım ve uluslararası koruma statüleri düzenlenmişken zamanla gelişen çok sayıda ani sığınmacı hareketleri için geçici koruma rejimi düzenlenmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımını zemin alarak insani krizlerin ardında bıraktığı enkazı ve sebep olduğu çok sayıda sığınma hareketini kontrol etmek için, aynı zamanda sözleşmedeki mülteci tanımının kapsamı dışında kalan ama kitlesel akın halinde sığınan mağdurlar için Geçici Koruma müessesi kurulmuştur.[215]

Geçici Koruma Statüsünün tarihi 1930lu yıllarda başlamış olup ilk kez Fransız ve İngilizler tarafından, İspanya'nın iç savaşından dolayı göç eden İspanyol sığınmacılara verilmiştir. 1956 yılında Avusturya, Macaristan'dan gelen sığınmacılar için aynı

[214] Dikran M. Zenginkuzucu, "Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi", Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Sayı 1 (2018): 37.
[215] Sufi Yüksel, *Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü*, (İstanbul, Yetkin Yayınları, 2023), 23.

uygulama izlenmiştir.[216] Geçici Koruma uygulamasını geliştirerek 1980lerde "Kapsamlı Eylem Planı" (CPA) adında bir politika uygulanmıştır. Politikaya ABD ve diğer Avrupa ülkeleri katılmıştır. Ona göre, Vietnam Savaşı'ndan dolayı yerinden edilmiş mağdurların ve sığınmacıların üçüncü güvenli ülkelere Geçici Koruma statüsü kapsamında yerleştirilmesi hedefleniyordu.[217] Henüz yeni kurulmuş olan Geçici Koruma rejimi Vietnam'dan kitlesel ve ani bir şekilde çok sayıda göç eden kişilere uygulanıyordu. O kişiler çoğunlukla Endonezya, Hong Kong, Filipinler, Tayland ve Malezya'ya geçici olarak yerleştiriliyordu.[218]

1960 ve 1970 yılları arasında Afrika'da ciddi sayıda sığınma hareketleri olmuştur. O dönemde Afrika kıtasında Cezayir ve Uganda gibi birçok ülke bağımsızlığını kazanmak için mücadele veriyordu. Bu süreçte, pek çok etnik, siyasi ve sınır içi çatışmalar söz konusuydu.[219]

1992 yılında BMMYK'nin kurulmasıyla Geçici Koruma statüsü hukuki anlamda daha fazla sağlamlaştırılmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde Yugoslavya'nın dağılması çok fazla insan hakları ihlaline ve çok sayıda kişinin yurdundan edilmesine yol açmıştır. Detaylı bir anlatımla Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya Sosyalist Cumhuriyeti'nden oluşan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılmadan önceki toplam nüfusu 23.7 milyondu. Slovenya gibi bazı topraklar herhangi bir çatışma olmadan bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Hırvatistan ve Bosna-Hersek gibi bazı ülkeler çok ciddi kayıplar yaşamış ve bağımsızlığını elde etmek uğrunda uzun ve kanlı süreçlerden geçmek zorunda bırakılmıştır. Bağımsızlığını kazanmadan önce 4,4 milyon nüfusa sahip olan Bosna-Hersek'te, savaşın sonunda yerlerinden edilenlerin sayısı 2,6 milyona ulaşmıştır. Yerinden edilen kişilerin durumu incelendiğinde kitlesel akın halinde Avrupa'ya özellikle Almanya'ya sığındıkları için Geçici Koruma Statüsü kapsamında değerlendirilmişlerdir.[220] Avrupa, Yugoslavya'nın dağılmasının olumsuz etkilerini henüz atlatamamışken, 1998 yılında

[216] Zeynep Önal, "1939 İspanyol Göçünde Sürgün ve Kimlik Kavramlarının Alımlanması," *Litera Journal Of Language*, Cilt 34, Sayı 1 (2024): 270.
[217] Meltem İneli Ciğer, "Temporary Protection in Law and Practice" , Brill Nijhoff, vol. 10 (2015): 3.
[218] Zenginkuzucu, "Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi", 46.
[219] B.C. Nindi, "Africa's Refugee Crisis in a Historical Perspective," *Gideon Were Publications*, No. 15 (1986): 104.
[220] İrem Şengül, "Avrupa'da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri" T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015): 42.

Kosova Krizinden dolayı yeni bir kitlesel akın durumuyla yüzleşmek zorunda kalmıştır.[221] Sırp askerlerinin "etnik temizlik" amacıyla yaptıkları saldırılardan kaçmak isteyen Kosovalılar çoğunlukla AB ülkelerine sığınmışlardır. 69.650 kişi Batı ve Orta Avrupa ülkelerine sığınarak Geçici Koruma statüsünden yararlanmıştır.[222] 2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'nde çıkan savaş, çok sayıda kişiyi yerinden etmiştir. Suriyeli sığınmacılar kitlesel akın halinde sınır ülke olan Türkiye'ye gitmek zorunda kalmışlardır. Bu yakın tarihteki Geçici Koruma Statüsünün tatbik edildiği en iyi örneklerdendir. En güncel istatistiklere göre, Türkiye 3.648.983 Suriyeli sığınmacıyı Geçici Koruma Statüsü altına almıştır.[223] Türkiye'de Geçici Koruma Statüsü altında yaşayan Suriyelilerin durumu ayrı bir başlık altında anlatılacağı için burada yalnızca örnekle yetinilmiştir.

3.2. Uluslararası Düzenlemelerde Geçici Koruma Statüsü

Eski Yugoslavya ve Kosova Krizi esnasında Geçici Koruma kurumunun eksiklikleri ve kırılgan noktaları açığa çıkmıştır. Bazı devletlerin sorumluluk paylaşımı ilkesini kabul etmemesi, hızla çoğalan kitlesel akınları kontrol edememe, mevcut kapasitenin yetersizliği gibi nedenlerden dolayı çok fazla keyfi uygulama ve hak kaybı yaşanmıştır.[224] Bunun gibi sorunları çözmek için başta uluslararası örgütler ve devletler Geçici Koruma rejimini iyileştirmeye yönelik bir takım öneri ve düzenlemeler yapmıştır.

AB hukukuna baktığımızda, yapılan düzenlemeler herhangi bir emredici hüküm içermemekle beraber, ilk olarak 2001 yılında AB'ye üye devletlerin kitlesel akın durumları olduğu zaman izleyecekleri bir AB Geçici Koruma Direktifi tasarlanmıştır.[225] Direktifte Geçici Korumadan yararlanacak kişilerin asgari hakları, korumanın süresi, statüsünün sona erme halleri gibi hususlar yer alsa da bunlar sadece

[221] Julija Sardelic, "From Temporary Protection To Transit Migration: Responses To Refugee Crises Along The Western Balkan Route" European University Institute No. 35 (2017): 8.
[222] Neva Öztürk, "Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* cilt 66 (2017): 218.
[223] Ziad Alahmad, "Turkey's Temporary Protection: Syrians Perspective", Area and Culture Studies No. 29 (2023): 140.
[224] Öztürk, "Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme", 229.
[225] Meltem İneli Ciğer, "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine", Göç Araştırma Dergisi, cilt 2 (2016): 71.

tavsiye niteliğinde olup devletler için herhangi bir bağlayıcılığı yoktur.[226] Zira, özellikle 2015 yılındaki Suriyelilerin büyük sığınma hareketinden sonra söz konusu direktifin zamanla artan ihtiyacı karşılayamadığı, direktifin yetersiz kaldığı kanısına ulaşılmıştır.[227] Direktifin etkili olmamasının bir diğer nedeni de devletlerin geçici koruma altında olan sığınmacıların sorumluluğunu paylaşmaktan kaçınmalarıdır. Külfet paylaşımını reddetmeleri, 2015 yılındaki kitlesel akınların en çok Yunanistan, İtalya, Almanya ve Bulgaristan'a yoğunlaşmasına yol açmıştır.[228] Evrensel ve bağlayıcı bir belgenin olmayışı bir takım olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bunların en önemlisi devletlerin kendi geçici koruma politikalarını uygulayıp keyfi davranma riskine girerek 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni ihlal etmeleridir. Keza, geçici koruma statüsü kapsamında olan kişilerin uluslararası hukuktan doğan hak ve yükümlülüklerinin ne olduğuyla ilgili bir belirsizliğin olmasıdır.[229] 2001 tarihli ABGKD'den sonra BMMYK, 2011 yılında yapılan Uzmanlar Toplantısının[230] sonucu olarak 2014 tarihinde "Geçici Koruma Rehberi veya Yerleştirme Düzenlemeleri Kılavuzunu" düzenlemiştir.[231] Yapılan düzenlemede uluslararası iş birliğini geliştirme ve külfet paylaşımını arttırmaya yönelik çalışmaların yanı sıra geçici koruma statüsüyle ilgili asgari ilke ve şartlar belirlenmiştir.[232]

3.3. BM'nin Geçici Korumaya İlişkin Yaklaşımı ve UNHCR Rehberi

Geçici Koruma Kılavuz İlkeleri veya Geçici Koruma Rehberi anlamına gelen UNHCR, 2014 yılında BMMYK'nin ABGKD yerine geçmesi için düzenlenen tavsiye niteliğinde uluslararası bir belgedir. Var olan eksikleri tamamlamak ve olabilecek sorunları telafi etmek için belli bir çerçevede hazırlanmıştır.[233] Buna göre, rehberin 9 numaralı paragrafında geçici koruma statüsüne söz konusu olabilecek haller belirtilmiş

[226] https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj/eng (28.03.2025)
[227] Tülay Yıldırım Mat, Miray Azaklı Köse, Merve İspirili Armağan, "Kitlesel Sığınmada Avrupa Birliği Sığınma Politikası: Ayrımcılık Yasağı Temelinde Bir İnceleme," *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* Cilt 22 (2023): 396.
[228] İneli Ciğer, "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine", 72.
[229] İneli Ciğer, "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine", 73.
[230] https://www.unhcr.org/us/media/guidelines-temporary-protection-or-stay-arrangements (07.04.2025)
[231] https://www.unhcr.org/us/media/expert-meeting-international-cooperation-share-burdens-and-responsibilities-summary (07.04.2025)
[232] Zenginkuzucu, "Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi" Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Sayı 1 (2018): 48.
[233] Öztürk, "Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme", 230.

ve o hallere uygun olarak düzenlemeler yapılmıştır. Rehberde ki sayılan haller şunlardır:

i. Geniş ölçekli sığınmacı akınları veya benzer insani krizler (botlarla gelenleri ve denizde kurtarma senaryolarını da içerecek şekilde, karmaşık veya karışık sınır aşan nüfus hareketleri)
ii. Akışkan veya geçişken bir kapsam (örn. Başlangıçta hareketin nedeninin veya niteliğinin tam olarak belli olmaması veya krizin sonunda, geri dönüş motivasyonunun değerlendirmeye tabi kılınmasının gerekliliği)
iii. Menşe ülkede uluslararası koruma ihtiyacını doğuran ve ülkeye güvenli ve insanlık onuruna yakışır şekilde dönüşü engelleyen diğer istisnai ve geçici şartların bulunması[234]

BMMYK tarafından hazırlanan rehberde, BM'nin geçici koruma rejimine olan yaklaşımının uluslararası cemiyetin iş birliği içinde olmaları ve kollektif olarak yükümlülük paylaşmaları üzerine kurulu olduğu açıkça görülebilmektedir. Nitekim, BM'nin geçici koruma sistemine olan temel eleştirisi kapasitenin yetersizliği ve devletlerin bunu bireysel sığınma usulüne dönüştürerek keyfi karar ve politikalar uygulamasıdır.[235] BM'ye göre, geçici koruma rejimi sadece insani kriz ve tehlike durumlarından kaçan kişilere sığınak sağlayan devletlerin uygulamalarını yansıtmaktadır. Diğer koruma statülerinden farklı olarak bireysel statü tespiti yapılamadığından dolayı kalıcı ve uzun vadeli bir çözüm bulunana kadar sığınma talep eden kişilerin kabul edilmesini insan temel hak ve hürriyetlerine riayet ederek garanti etmektedir.[236]

Rehberin 8.ci paragrafında, geçici koruma statüsünün genel olarak hangi doğrultuda olması gerektiğine yer verilmiştir. Bu anlamda, rehberde metinden yola çıkarak geçici koruma statüsünün şartları esnek, kalıcı bir çözüm olmadığından süreyle kısıtlı, çözüm odaklı, siyasi çıkar ve beklentilerden bağımsız olmalıdır.[237] Bununla beraber rehberde

[234] https://www.unhcr.org/us/media/guidelines-temporary-protection-or-stay-arrangements, 3. (06.04.2025)
[235] Alice Edwards, "Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention," *Melboure Journal of International Law* No.13 (2012): 10.
[236] İneli Ciğer, "*Temporary Protection in Law and Practice*", 48.
[237] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 24.

geçici koruma statüsünün korunması altındaki kişinin asgari hak ve sorumluluklarının beraberinde temel ilkelere yer verilmiştir.[238] Rehber metni incelediğimizde şu hususların düzenlendiğini anlamaktayız:

- Kişilere belirli bir süre boyunca kalma hakkı tanınması ve buna dair belgelerin tutulması.
- Keyfi tutuklamalara karşı güvence ve insana yakışır, ayrımcılıktan uzak bir muamele.
- Sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hakların sağlanması.
- Sadece ulusal güvenlik, kamu düzeni ve sağlığını tehdit eden durumlara karşı hareket özgürlüğünün kısıtlanabilmesi.
- Doğum, ölüm, evlilik gibi nüfus vukuatlarının kaydedilmesi.
- Statü sahibinin can güvenliğinin cinsel ve ayrımcılık temelli suçlara karşı korunması
- Refakatsiz çocuklara yönelik entegrasyon ve uyum sağlama programlarının geliştirilmesi
- Aile birliğinin korunması ve aile birleşim hakkının güvence altına alınması
- Engelli ve özel ihtiyaçları olan bireylerin hak ve yükümlülüklerinin ayrıca düzenlenmesi
- çalışma ve sosyal güvenlik hakkından yararlanmaya yönelik düzenlemelerin yapılması.
- BMMYK ve gerektiğinde diğer uluslararası örgütler ile sivil toplum kuruluşlarına erişim hakkının güvence altına alınması.[239]

3.4. AB Mevzuatında Geçici Korumanın Düzenlenmesi

Tarihte yaşanan kriz ve savaşların sonucunda 2001 yılında Avrupa Birliği tarafından hazırlanan geçici koruma yönergesi, büyük çaplı sığınmacı akınlarını düzenlemeyi veya olağanüstü durumlarda sığınmacıların hızlı bir şekilde geçici koruma statüsüne uyum sağlayabilmelerini amaçlamaktadır.

[238]Ahmet Apan, "Kitlesel Akın Yönetiminde Siyasal Gerçekçilik Aracı Olarak Geçici Koruma: AB ve Türkiye Örnekleri," *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 55, Sayı 1 (2022): 12.
[239]UNHCR, Guidelines, 3-4 https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2014/en/74916 (06.04.2025)

AB tarafından hazırlanan hukuki düzenlemeler aslında AB'in sığınma hareketlerine olan yaklaşımını ve genel olarak göç politikalarını açıklayabilmektedirler. Bahsedilen yönergenin iki temel hedefi vardır: birincisi, kitlesel akın halinde gelen sığınmacıların temel hak ve asgari koruma uygulamalarını belirlemek; ikincisi, AB'ye üye devletler arasında dayanışma ve yük paylaşımını dengeli bir şekilde sağlamaktır.[240] Ancak Yugoslavya krizinde Hırvatların başlarda Macaristan, Avusturya ve İtalya'ya yönelip Danimarka gibi ülkelerin zorlayıcı ve olumsuz tavırlarından sonra İsveç, İsviçre ve Almanya'ya gidişleri, amaçlanan dengeyi bozmuş ve yönergenin çok fazla eleştiriye maruz kalmasına sebep olmuştur. Buna paralel olarak, yönergenin başarısız olmasındaki önemli sebeplerden biri de devletlerin isteksiz ve pasif tutumlarıdır. Ama ne ilginç ki, Rusya-Ukrayna savaşında yönergenin uygulanması ve geçici koruma statüsünün yönergeye göre uyarlanması söz konusu yönergenin önemi ve işlevselliğini kanıtlamıştır.[241] AB'nin 2001 tarihli yönergesinden önce, aynı hedef doğrultusunda 1996 yılında bir çalışması vardır: "*Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımıyla ilgili Bir Uyarı ve Acil Durum Prosedürüne Dair Konsey Kararı".* Fakat, Eylül 1995 tarihinden önceki sığınmacıların kapsam dışı bırakılmasından dolayı eleştirilip yürürlükten kaldırılmıştır.[242] Ardından, 2001 yılında Tampere Zirvesi'nde tarihi çekince kaldırılıp iyileştirme sürecinden sonra AB Geçici Koruma Yönergesi yayınlanmıştır.[243] Yine de "yerinden edilmiş kişiler" ibaresinin tekrar kullanılmasından dolayı "yerinden edilmiş kişiler" vasfının kimler için geçerli olabileceği Direktif'in 2. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre "yerinden edilmiş kişiler" *"menşe ülkelerini veya bölgelerini terk etmek zorunda kalan veya özellikle uluslararası kuruluşların yaptığı bir çağrı üzerine tahliye edilen, güvenli bir şekilde geri dönemeyen üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişilerdir.*" Bu açıklama uyarınca silahlı çatışmalar veya tahliyeden

[240] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 37.
[241] Mikael Elinder, Oscar Erixson, Olle Hammar, "How Large Will the Ukrainian Refugee Flow Be, and Which EU Countries Will They Seek Refuge In?" Delmi Publications Policy Brief, sayı 3 (2022): 2.
[242] Rukiye Gülerce, "İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukukunda Geçici Koruma Statüsü," *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (2024) 127.
[243] Yönergenin tam ismi "Yerinden Edilmiş Kişilerin Kitlesel Akını Halinde Sağlanacak Geçici Korumanın Asgari Standartları ve Bu Kişilerin Kabulün Sonuçlarının Üstlenilmesi Konusunda Üye Devletler Arasında Bir Gayret Dengesinin Sağlanmasına İlişkin Önlemler Hakkında Yönerge" İngilizce dilindeki karşılığı ise "Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on Minimum Standards for Giving Temporary Protection in the Event of a Mass Influx of Displaced Persons and on Measures Promoting a Balance of Efforts Between Member States in Receiving such Persons and Bearing the Consequences Thereof" https://www.refworld.org/legal/reglegislation/council/2001/en/17729 (07.04.2025)

dolayı yurdunu terk etmek zorunda kalan kişiler yerinden edilmiş olarak değerlendirilebilir. Bu noktada yerinden edilmiş kişilere en iyi olabilecek örneklerden biri 1948 ve 1967 yıllarında İsrail – Filistin savaşı sırasında İsrail'in vahşeti ve katliamlarından kurtulmak için yurdundan ve toprağından edilmiş insanlardır.[244]

2023 yılı 7 Ekim tarihinde topraklarını savunmak ve İsrail'in gasp ettiği bölgeleri iade edip özgürlüğüne kavuşturmak amacıyla Gazze Şeridinde başlayan savaş, hala devam etmekte olup her geçen gün, çok sayıda ölüm ve acı bırakmaktadır. En güncel istatistiğe göre 7 Ekim 2023 tarihinden bu yana Gazze Şeridinde 67 bin 173 Filistinli hayatını kaybetmiştir.[245] Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansına göre, 1,9 milyon Filistinli yerinden edilmiştir; bu rakam ise Gazze'nin savaştan önceki nüfusunun neredeyse %90'ını teşkil etmektedir.[246]

Yönerge 9 bölüm ve 34 maddeden oluşmakta olup 1. maddesinde yapılış amacı yazılmıştır. Buna göre,

> "Bu yönergenin amacı, üçüncü ülkelerden kendi ülkelerine geri dönemeyen kişilerin kitlesel akınları durumunda geçici koruma sağlamak için asgari standartlar belirlemek ve üye devletler arasında bu tür kişilerin kabul edilmesi ve kabul edilmesinin sonuçları konusunda çaba dengesini teşvik etmektir"247

Yönergenin 2. maddesinde geçici koruma kavramı şu çerçevede çizilerek açıklanmaya çalışılmıştır:

> "Üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen, yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınması durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akınla, etkili işleyişi olumsuz bir şekilde etkilenmeksizin başa çıkabileceğine dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması."

madde metni, geçici koruma statüsünü tehlikeden kaçamak için yapılan kitlesel sığınma hareketleriyle bağdaştırmaktadır. Bu nedenle geçici koruma statüsünü diğer

[244] https://dijitalhafiza.com/kavramlar-sozlugu/yerinden-edilmis-kisiler (08.04.2025)
[245] https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazzede-2-yildir-suren-israil-saldirilarinda-can-kaybi-67-bin-173e-ulasti/3709620 (20.10.2025)
[246] https://www.al-monitor.com/ar/originals/2025/01/hrb-ghzt-alty-astmrt-15-shhrana-balarqam-akthr-mn-46-alf-qtyl-wnhw-19-mlywn-nazh (08.04.2025)
[247] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055 (07.04.2025)

bireysel koruma statülerinden ayıran kitlesel akın kavramını detaylı biçimde incelemek gerekmektedir.

3.4.1. Kitlesel Akın Kavramı

AB Geçici Koruma Yönergesinin 2. Maddesinin (d) fıkrasında kitlesel akın kavramının tanımı şu şekilde yapılmıştır: "*kitlesel akın, belirli bir ülke veya coğrafi bölgeden, yerinden edilmiş çok sayıda kişinin Topluluğa gelişi anlamına gelir. Bu kişilerin Topluluğa gelişleri kendiliğinden veya yardımla; örneğin, bir tahliye programı aracılığıyla gerçekleşmiş olabilir.*" yeterli düzeyde açık olmayan bu tanımın üzerine BMMYK'nin yönergeye dayanarak kitlesel akın kavramına ilişkin yaptığı yorumdan yola çıkarak, bireysel sığınma statüleri verilemeyecek kadar çok sayıda sığınma hareketlerinin oluşması sonucunda kitlesel akın veya toplu sığınmalar ortaya çıkmaktadır.[248]

Her ne kadar 1951 Cenevre sözleşmesinde tanımı yapılmamış olsa da literatüre baktığımızda kitlesel akın kavramına dair birçok tanım yapılmıştır. Bu anlamda kitlesel akın kavramı "özgürlüğün kısıtlanması veya şiddet ve silahlı çatışmaların olması gibi tehlikeli durumların sonucunda çok sayıda yabancının sınırlı bir süreliğine menşe ülkelerinden başka bir ülkeye sığınmaları" şeklinde açıklanabilir.[249] 2004 yılındaki BMMYK İcra Komitesi'nin 100 Sayılı kararında kitlesel akın kavramını açıklayan birtakım özellikler çizilmiştir.[250] Bu özellikler özünde, kitlesel akın durumunun gerçekleşmesi için iki temel koşullun olmasıyla bağlantılıdır. Bununla ilk olarak sığınmak istenilen ülkenin sınırlarına ani bir şekilde kayda değer insanın gelmesi, ikinci olarak son varış ülkesinden mülteci statüsü veya diğer bireysel statüleri belirleme kapasitesidir.[251] Devletlerin kitlesel akınına müsaade eden kapasitenin varlık veya yokluk kıstası, acil durum sürecinde kitlesel akınla gelen sığınmacıların masrafları karşılama ve onları özümseme veya müdahalelerden bulunma olanağının bulunmasıyla ilgilidir.[252] BMMYK'nin yayınladığı karar, kapasitenin yetersizlik

[248] Özdemir, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Kitlesel Sığınma", 105.
[249] Yılmaz Eren, "Mülteci Hukukunda Geçici Koruma", 66.
[250] https://www.refworld.org/policy/exconc/excom/2004/en/42049 (07.04.2025)
[251] Merve Dilan Aksoy, "Geçici Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türk Vatandaşlığını Kazanması," *Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (2023):14.
[252] Yılmaz, "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı", 63.

nedenlerini düzenlemeyip bunu ev sahibi devletlerin inisiyatifine bırakmıştır. Aynı şekilde, kitlesel akın tanımındaki "çok sayıda" ifadesi için geçerlidir. İfadeyi karşılayacak belli bir sayı belirlemeyip her somut olayda ayrıca AB'nin yapacağı değerlendirmeye bırakılmıştır.[253]

Kitlesel akın halinin oluşması için açık ve rakamsal bir sayının belirlenmemesi, keyfi davranışlara sebep olmuş ve mevzuatta muğlak bir durum oluşturma riskinden dolayı eleştirilmiştir.[254] Buna karşın, bir sayı belirlemeksizin devletlerin takdir yetkisine bırakılması bazı yazarlar tarafından olumlu biçimde yorumlanmıştır. Bu sayede geçici koruma statüsünün esnek ve çözüm odaklı doğasıyla uyum halinde olmaktadır.[255] Kitlesel akının varlığı geçici koruma statüsünün hayata geçmesi için elzem bir rol oynamaktadır. Bir diğer anlatımla, geçici koruma statüsünün anahtar kavramı olan kitlesel akın, geçici koruma statüsünü diğer bireysel (olağan) sığınma usullerinden ayırmaktadır.[256]

3.4.2. Geçici Koruma Statüsünün Onaylanması için Alınan Konsey Kararı

Geçici Koruma Statüsünün AB Yönergesi uyarınca uygulanabilmesi AB Konseyi'nin kararına bağlıdır. Statünün kitlesel akın hallerinde re'sen uygulanması düzenlenmemiştir. Aksine, Geçici koruma statüsünün hayata geçmesi için bazı aşamaların tamamlanması gerekir. Bu anlamda, AB Komisyonu, Konsey'e, statünün aktive edilmesinin hem gerekliliği hem de aktive kararının içeriği ve şartlarına ilişkin bir öneride bulunur. Ardından, üye devletler (eğer varsa) Komisyonca sunulan teklifle ilgili önerilerini sunar. Daha sonra, sunulan öneriler komisyonca 3 temel hususu göz önünde bulundurarak karara bağlanmak üzere incelenir.

Komisyonun sunacağı öneride söz konusu 3 temel hususa ilişkin önerileri mutlaka içermelidir. Bu hususlar şöyledir: 1- Geçici korumanın uygulanacağı belirli kişi gruplarının tanımlanması 2- Geçici Korumanın yürürlüğe gireceği tarih 3- Yerinden

[253] Aksoy, "Geçici Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türk Vatandaşlığını Kazanması", 15.
[254] Meltem İneli Ciger, "Time to Activate the Temporary Protection Directive," *European Journal of Migration and Law*, No. 18 (2016): 15.
[255] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 40.
[256] Sibel Safi, "Uluslararası Hukukta Mülteciler, Sığınmacılar ve Entegrasyonun Yasal Göstergeleri," *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* yıl 17, sayı 34 (2018): 36.

edilmiş kişilerin hareketlerinin ölçeğine ilişkin bir tahmin.[257] Yapılan incelemenin sonunda nitelikli çoğunluğun sağlanması halinde Geçici Koruma statüsünün aktive edilmesi için bir karar çıkartılır. Nitelikli çoğunluğun sağlanmasını benimsemek AB topluluğun siyasi iradesine hizmet etmektedir.[258] Buna rağmen, yönergenin hazırlık aşamasında İspanya ve Fransa gibi bazı üye devletler nitelikli çoğunluğu aramaktan ziyade kararın oy birliğiyle alınmasını tercih etmişlerdir.[259] Yine de oy çokluğu üzerinde karar kılınması, devletlerin arasındaki yük paylaşımını arttırma ve yükümlülük açısından olumlu sonuçlar doğuracağından dolayı bu kararın isabetli olduğunu düşünmekteyiz.

Geçici korumanın sona ermesi, azami sürenin dolması veya herhangi bir AB üye devletin teklifi üzerine geçici koruma halinin kaldırılması için yeniden bir konsey kararı alınmalıdır. Ancak, statüyü ortadan kaldıran konsey kararı, korumanın kapsamında olan kişilerin temel hak ve hürriyetlerini güvence altına alıp hiçbir ihlale neden olmadan, geri göndermeme ilkesine riayet ederek alınmalıdır. Bu şekilde konsey kararlarının keyfilikten kaçındığı ve adil bir karar aldığından emin olunabilmektedir.[260] Geçici korumanın sona erme halleri bölümünde konu daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Son olarak geçici koruma statüsünün Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesine göre konsey kararıyla 2001 yılından sonra tekrar aktive edildiği, güncel örneklerden olan Ukrayna örneğinde karşımıza çıkmaktadır. 24 Şubat 2022 yılında Rusya'nın devlet başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'nın Donbas bölgesinde resmi olarak bir özel askeri operasyon başlatıp Ukrayna'nın tamamını ele geçirmeyi planladığını duyurmuştur.[261] 2022 yılından bu yana Avrupa İstatistik Ofisi Eurostat'a göre ülke içinde 4,3 milyon Ukraynalı yerinden edilmiştir. Avrupa'ya 6.7 milyon kişinin sığındığı düşünülmektedir.[262] Ukraynalı sığınmacıların aktive edilen AB geçici koruma

[257] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055 paragraf 5. (08.04.2025)
[258] Ümmühan Elçin Ertuğrul, "Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergersinin Etkinleştirilmesi Prosedürü," 2nd International Conference on Scientific and Academic Research, Konya, 18.03.2023, 425.
[259] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 43.
[260] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 50.
[261] Ergün Köksoy, Samet Kavoğlu, "Savaş İletişimi: Rusya- Ukrayna Savaşı Üzerine Bir İnceleme" Akdeniz İletişim Cilt 41 (2023): 102.
[262] https://www.dw.com/tr/avrupadaki-ukraynal%C4%B1-m%C3%BClteci-say%C4%B1s%C4%B1-43-milyonu-a%C5%9Ft%C4%B1/a-68205787

yönergesi sayesinde komşu ülkelerde geçici koruma statüsü kapsamında sığınabilmişlerdir. BMMYK'nin kayıtlarına göre sadece Şubat ve Mayıs ayları arasında 10.867.098 Ukraynalı 7 komşu ülkeye sığınmıştır. İlk Sırada Polonya olmak üzere (1.422,482) Romanya, Rusya, Macaristan, Moldova, Slovakya ve Belarus'a kitlesel akın hareketleri yapılmıştır. Moldova'nın 3 Mart 2022 tarihinde yaptığı AB başvurusunun henüz sonuçlanmamasından dolayı gelen Ukraynalı sığınmacıları 1951 Cenevre Sözleşmesine uygun olarak mülteci kapsamında değerlendirmek zorunda kalmıştır.[263] Bununla beraber, 21 yıl sonra askıdan alınıp aktive edilen ABGKD'nin nasıl uygulanması gerektiği, özellikle AB üye devletleri arasında bilgi alışverişi ve iş birliğinin devamlılığının korunmasıyla ilgili hususların düzenlenmesi için 2022/382 sayılı konsey uygulama kararının uygulanmasına yönelik Operasyonel yönerge kılavuzu yayınlanmıştır.[264] Yayınlanan bu kararda geçici korumadan kimlerin faydalanacağı, ilgili kitlenin tahmini kapasitesi dolayısıyla devletlerin arasındaki beklenilen yük paylaşımı ve dayanışma çalışmaları vurgulanarak belirlenmiştir. Ayrıca, geçici koruma statüsünün yürürlüğe girme tarihi karar metninin içeriğinde yer almıştır.[265] 24 Şubattan önce Ukrayna'da herhangi bir uluslararası veya muadili olan bir ulusal koruma statüsünden yararlananlar, 24 Şubattan sonra da Ukrayna'da yerinden edilmiş bir kişi olarak geçici korumadan faydalanabilir. Keza, 24 Şubat 2022 yılından önce Ukrayna'dan kaçan ve normal şartlarda korumanın dışında olup ancak korumaya ihtiyacı olanlar yine geçici korumadan faydalanma hakkına sahiptir.[266] Bu doğrultuda, korumadan faydalanacak kitle geniş tutularak, korumanın esnek ve çözüm odaklı özelliği sağlandığını görebiliriz.[267]

3.5. Geçici Koruma Statüsünün Şartları

1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci hukuku açısından çok önemli bir konuma sahiptir. Bu önemi çeşitli uluslararası koruma statülerini düzenleyip farklı konumlarda olan

https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-7-ayda-400-bin-yeni-ukraynali-multecinin-avrupaya-gectigini-bildirdi/3391983 (09.04.2025)

[263] Hakim Bakır, "Rusya'nın Ukrayna İşgalinin Avrupa Mülteci Mevzuatı ve Ukraynalı Mülteciler Üzerindeki Hukuksal Etkisi," *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi* Cilt 7, sayı 2 (2022): 52.

[264] Bakır, "Rusya'nın Ukrayna İşgalinin Avrupa Mülteci Mevzuatı ve Ukraynalı Mülteciler Üzerindeki Hukuksal Etkisi", 55.

[265] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 54.

[266] Bakır, "Rusya'nın Ukrayna İşgalinin Avrupa Mülteci Mevzuatı ve Ukraynalı Mülteciler Üzerindeki Hukuksal Etkisi", 55. (7nolu dipnot)

[267] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382 (09.04.2025)

sığınmacıların temel hak ve hürriyetlerini güvence altına almasından kaynaklanmaktadır. Sözleşmede düzenlenen uluslararası koruma statüleri, özellikle II. Dünya Savaşı'nda günümüze kadar olan çoğu kriz ve göç durumunda hukuki anlamda çok büyük bir yarar sağlayıp hak kaybını engellemiştir.[268] Fakat daha önce de değindiğimiz üzere sözleşmede düzenlenen koruma biçimleri gerçekleşen tüm iltica durumlarıyla uyuşmamaktadır.[269] Bu durumda geçici koruma statüsünde olduğu gibi sözleşmede düzenlenen ilke ve temel kavramları baz alınarak, ihtiyaca uygun bir şekilde bir düzenleme yapılması gerekmektedir.[270]

Tavsiye niteliğini taşıyan pek çok uluslararası belge vardır. Bu belgelerin ortak buluştuğu noktaların yapılış amacında olduğunu rastlamaktayız.[271] Bir diğer anlatımla, ABGKD ve BMMYK Rehberi gibi çalışmaların ortak hedeflerinden biri geçici koruma kapsamında ve kitlesel akın şeklinde gelen sığınmacıya asgari koruma standartlarını sağlamak ve temel hak ve özgürlüklerini garanti altına almaktır. Bu bölümde BMMYK tarafından 2011 yılında akdedilen "uzman" ve "yuvarlak masa" toplantılarının neticesi olarak, geçici koruma statüsünün uygulanış biçimi ve şartlarını düzenlemek için kaleme alınan 2014 tarihli BMMYK rehberi incelenecektir.[272]

Öncelikle Rehberin içerdiği gönüllü dönüş veya geri gönderilmeme ilkeleri Rehberin esneklik ve çözüm odaklılık hedefine hizmet ettiğini hatırlatmakta fayda vardır.[273] Statünün isminden de belli olacağı üzere kalıcı bir çözümün olmamasıyla birlikte 1951

---

[268] Serdar Çakmak, "Devletler Hukuku Bağlamında 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve Çekince Koyulmayan Maddeleri" AUSBD, Cilt 6, sayı 12 (2023): 92.

[269] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 22.

[270] *1951 Cenevre Sözleşmesinde geçici korumanın ne tanımı ne de kitlesel bir sığınma hareketin olmasına karşı herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra, sözleşmenin 1. Maddesinin 2. Fıkrasında düzenlenen "mülteci" kavramı bazı taraf devletlerin inisiyatifine bırakılarak coğrafi bir sınırlamaya tabi tutulmuştur. Bunun için "mülteci" statüsü kimi ülkelerde sadece Avrupa topraklarından gelen sığınmacılara verilmektedir. Bu nedenle, sözleşmede kitlesel sığınma durumların düzenlenmediği gibi başka alternatif bir çözüm sunulmamıştır. Dolayısıyla geçici koruma statüsü için özel olarak bir hukuki düzenlemenin yapılması zorunlu bir hal almıştır.* (Aksoy, "Geçici Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türk Vatandaşlığını Kazanması,"s 6). *Aksi takdirde, Türkiye gibi coğrafi sınırlamayı şart koşan ülkelerin kitlesel akın durumlarında sığınmacı kabul etmeleri her zaman "istisnai" bir hal olarak karşımıza çıkacaktır.* Çakmak, "Devletler Hukuku Bağlamında 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve Çekince Koyulmayan Maddeleri", 94.

[271] *Bu tür önemli belgelerin taraflar için herhangi bir bağlayıcı yönün bulunmaması sığınma hakkının bir ihlal teşkil etmesinden dolayı eleştirilmiştir.* Ümmühan Elçin Ertuğrul, "Geçici Koruma ve Mülteci Yükünün Paylaşılmasındaki Normatif Boşlukların Giderilmesiyle İlgili Öneriler", İstanbul Hukuk Mecmuası Cilt 80, sayı 2 (2022): 665.

[272] Gülerce, "İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 15.

[273] Topal, "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü", 13. (20 nolu dipnot)

sözleşmesindeki "mülteci" tanımının yerine geçmemektedir.[274] Bu çerçevede BMMYK Rehberine göre geçici koruma statüsünün olabilmesi için bazı temel şartlar vardır. Bunlar, kitlesel akının varlığı ve bireysel koruma hallerinden faydalanmak için yeterli bir kapasitenin bulunmamasıdır.[275] Bu şartlardan, kitlesel sığınma hareketlerinin daha önce planlanmaksızın aniden yapılması ve ev sahibi devletin sübjektif takdirine bağlı olarak sığınmacıların bireysel (olağan) koruma hallerini kapsamında tutmanın olanaksız olması anlaşılmaktadır. Buna karşın, zamanla geçici korumadan "mülteci" gibi diğer koruma hallerine geçmenin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Örneğin Yugoslavya Krizi esnasında Birleşik Krallık ve İspanya kitlesel akın şeklinde gelen sığınmacılara önce geçici koruma daha sonra bireysel koruma statülerine geçme izni vermiştir. Anlattığımız gibi geçici koruma statüsü diğer olağan koruma statülerinden farklı olup daha "pragmatik" ve "istisnai" bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle, bireysel koruma hallerinden farklıdır, hatta tabir yerindeyse sınırlı haklar sağlaması doğaldır çünkü ev sahipliği yapan devlet, ilgili sığınmacılara olabildiğince hızlı ve pratik bir şekilde geçici koruma işlemlerini halletmelidir. Bu durumda, devletin iç huzur ve güvenin sarsılması olanaklıdır. Geçici korumanın sahibine sağladığı hakların geniş veya dar tutulmasında en büyük takdir yetkisi ev sahipliği yapan devletindir. Buna rağmen, bu konuda yapılacak düzenlemeler her zaman ölçülülük ilkesinin kapsamında olup keyfi tutumlardan uzak ve temel hakları ihlal etmeyen bir nitelik taşımalıdır.[276]

Tezin devamında geçici koruma statüsünün sahibine sağladığı haklar detaylı biçimde incelenmiştir. Dolayısıyla, burada sadece bu hakları saymakla yetinilecektir. Bu anlamda, sığınma hakkından çıkan güvenli bölgeye giriş ve kabul, resmi bir kimlik belgesi edinme, kalış süresine uygun olarak geçerli bir oturum izni düzenlemek, barınma, sağlık, eğitim, çalışma hakları, ulusal güvenlik ve kamu düzenine bozmayacak şekilde serbest dolaşım hakkı, refakatsiz çocukların kendi yararlarının gözetilmesi için özel bakım hakkı, engelli ve özel ihtiyaç sahibine özel bakım hakkı, ayrımcılık yasağının korunması[277] ve aile birleşim hakkına saygı gösterilmesi,

[274] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 24.
[275] Yıldırım Mat, Azaklı Köse, İspirili Armağan, "Kitlesel Sığınmada Avrupa Birliği Sığınma Politikası: Ayrımcılık Yasağı Temelinde Bir İnceleme", 413.
[276] Davor Sopf, "Temporary Protection in Europe After 1990: The 'Right to Remain' of Genuine Convention Refugees," *Journal of Law and Policy* No. 6 (2001): 142.
[277] *Statünün niteliğine bakılmaksızın her türlü ayrımcılığa karşı önlemlerin alınması gerektiğini bütün uluslararası belgeler tarafından onaylanmıştır. BMMYK Rehberinde minimum bir hak olarak*

korumanın sağladığı haklardır.[278] Sayılan bu haklar Rehberde asgari haklar şeklinde sayılmış olup devlet, imkanına bağlı olarak daha fazla hakkı güvence altına sağlama yetkisine haizdir.[279] Sığınmacılara sunulması gereken asgari standart hakları sadece BMMYK Rehberinde sayılmamış, Tampere Zirvesi'nde 2003 tarihinde "Sığınmacıların Kabulü için Asgari Standartları Belirleyen Yönerge"de de kabul edilmiştir.[280] Yönergenin amacı olabilecek mağduriyetleri önleyerek sığınmacıları kabul eden devletlerin, sağlaması gereken hakları tespit etmeye yardımcı olmasıdır.[281]

Geçici koruma statüsü "geçici" "acil" ve "zorunlu hallere karşı çözüm odaklı" olmasından kaynaklı belli bir süreye bağlı tutulmuştur.[282] Statünün sona erme nedenlerinden biri belirlenen azami sürenin bitmesidir. BMMYK Rehberi'nin tavsiyesi üzerine geçici koruma statüsünün azami süresi 5 yıldır. Halbuki, ABGKD'nin 4. maddesinin 1 fıkrasında belirlenen süre 5 yıldan daha az olup, 1 ila 3 yıl olmak üzere düzenlenmiştir.[283] 1 yıldan 3 yıla kadar yapılan uzatmalar 6'şar ay şeklinde yapılmalıdır. Bunun yanı sıra, nitelikli çoğunluğun sağlanmasıyla AB üyesi devletin talebi üzerine konsey tarafından uzatma işlemleri yapılabilir.[284]

Geçici koruma statüsüne herhangi bir süre öngörmeden, onu süresiz bir şekilde düzenlemek statünün nitelik ve yapılış amacına aykırı olmasının yanı sıra, ev sahipliği

---

nitelendirilen ayrımcılık yasağın düzenlemesinin dayanağı 1951 Cenevre Sözleşmesinden kaynaklandığını rahatlıkla söylenebilir. Sözleşmenin 3. maddesinde "mülteci" açısından "... ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmadan ..." hükmü geçici koruma statüsü için geçerlidir. Yılmaz, "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı", 97.

[278] https://www.unhcr.org/media/guidelines-temporary-protection-or-stay-arrangements paragraf 13. (09.04.2025)

[279] Öztürk, "Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme", 236.

[280]http://www.madde14.org/index.php?title=S%C4%B1%C4%9F%C4%B1nma_isteyenlerin_%C3%BClkeye_kabul%C3%BCne_ili%C5%9Fkin_asgari_standartlar%C4%B1_belirleyen_27_Ocak_2003_tarihli_2003/9/EC_Say%C4%B1l%C4%B1_Konsey_Y%C3%B6nergesi (09.04.2025)

[281] Adem Akgün, "Avrupa Birliği'nin Değişen Göç Politikalarının Sığınma Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi" (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2016), 82, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Z4t3y3yalzTUfVkbrZYHwA&no=x8d_f--G2aJ5BthrrK-fRg

[282] Gökçe Arıkan, "10 Yıla Yaklaşan Geçici Korumada Geçiciliğin Sonu ve Kalıcı Çözümler", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi cilt 29, sayı 2 (2021): 1438.

[283] ABGKD'nin 4/1: "6cı maddeye ihlal etmeksizin, geçici koruma süresi bir yıldır. Madde 6(1)(b) uyarınca sona erdirilmediği sürece, bu süre altı aylık dönemlerle otomatik olarak en fazla bir yıl daha uzatılabilir.https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055 (10.04.2025)

[284] Aksoy, "Geçici Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türk Vatandaşlığını Kazanması", 39.

devletlerin üzerine ciddi bir yük oluşturmaktadır.[285] Nitekim, geçici koruma statüsü daha önce zikrettiğimiz nedenlerden dolayı diğer koruma türlerine nazaran daha sınırlı özgürlükler sağlamaktadır. Bu nedenle, geçici korumadan başka bir korumaya geçmek isteyen sığınmacı belirlenen sürenin bitmesini beklemek zorundadır. Oysa süresi belli olmayan geçici koruma sistemi bu anlamda bir eksikliğe yol açmıştır.[286]

3.6. Geçici Koruma Statüsü ile Geri Gönderilmeme İlkesi

Sığınma hakkının türevi ve mülteci hukukunun temel ilkelerinden biri olan geri gönderilmeme ilkesi, mültecilerin temel hak ve hürriyetlerinin zedelenme riski olduğu tehlikeli ülkelere geri gönderilmemeleri anlamını taşıyan bir ilkedir.[287] Başta 1951 Cenevre Sözleşmesi başta olmak üzere geri gönderilmeme ilkesi, mültecileri korumaya yönelik hemen hemen bütün uluslararası sözleşmelerinde yer almaktadır.[288]

Bu bölümde ilkenin niteliğinden ve tezahür etme alanlarından ziyade, geçici koruma rejimiyle olan bağlantısı anlatılacaktır. 1951 Sözleşmesi'nin 33. maddesinde düzenlenen geri gönderilmeme ilkesi hükmü "mülteci" tabirini kullanarak kaleme alınmıştır. Maddenin lafzından dolayı ilgili ilkenin sadece mülteciler için geçerli olabileceğine dair görüşler ortaya çıkmıştır.[289] Çoğunluğun savunduğu görüşe göre geri gönderilmeme ilkesi sadece mülteci olarak kabul edilenler için değil, bütün koruma statüleri için geçerliliğini korumaktadır.[290] Üstelik, ülkeye yasa dışı bir şekilde giriş sağlayan sığınmacılar da bu kapsamın içinde değerlendirilebilir. Tartışmaya son noktayı koyan 1977 tarihli BMMYK İcra Komitesinin 6nolu kararı, ilkenin hem mülteciler hem de sığınmacılar için geçerli olabileceğini açıklamıştır.[291] Geçici koruma

[285] Arıkan, "10 Yıla Yaklaşan Geçici Korumada Geçiciliğin Sonu ve Kalıcı Çözümler", 1438.
[286] Gülerce, "İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 23.
[287] Necmiye Merve Şahin, "1951 Cenevre Sözleşmesi ve Türk Hukukundaki Geçici Koruma Statüsünün Karşılaştırması Üzerine Yapay Zeka Çalışması" (Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2022), 19 .
[288] Özdemir, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Kitlesel Sığınma", 84.
[289] Yılmaz, "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı", 40.
[290] http://www.madde14.org/index.php?title=No:22_Kitlesel_S%C4%B1%C4%9F%C4%B1nma_Durumunda_S%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lar%C4%B1n_Korunmas%C4%B1 (12.04.2025)
[291] 6 nolu (c) fıkrasına göre *"Sınırda ya da bir Devletin toprakları içinde olsun, iade edildikleri takdirde zulme uğrayabilecek kişilerin, mülteci olarak resmen tanınmış olup olmadıklarına bakılmaksızın, geri gönderilmeme ilkesine uyulmasının temel önemini bir kez daha teyit eder."* https://webarchive.archive.unhcr.org/20170118014215/http://www.refworld.org/docid/4b28bf1f2.html (10.04.2025)

düzenlemeleri bakımından, geri gönderilmeme ilkesinin tatbik edilmesi, ev sahipliği yapan ülkenin geçici koruma politikasıyla ve sığınmacılara hak ve yükümlülük açısından ne kadar alan tanıdığıyla bağlantılıdır.[292] Bu doğrultuda, Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesinde açıkça, devletlerin daimi bir sığınma durumu kabul etme zorunluluğunun olmadığı belirtilmiştir. Bu anlamda, kitlesel akın halinde gelen sığınmacı hareketleri, devletin öz uygulamalarına bırakıldığından dolayı bazen hukuki bağlamdan çıkıp siyasi bir niteliğe bürünebilmektedir.[293] Özellikle, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde geri gönderilmeme ilkesinin geçici koruma statüsünde veya kitlesel akın durumunda uygulanması yönünde bir hükmün düzenlenmesi ileri sürülmüşse de uygulama yapılmamıştır. Buna rağmen, sözleşmenin yapılış amacından yola çıkarak geri gönderilmeme ilkesinin bütün durumlarda uygulanması gerektiğiyle ilgili görüşler mevcuttur.[294]

Uluslararası iş birliği ve devletler arası dayanışmanın eksik olduğu durumlarda geri gönderilmeme ilkesinin uygulanmayacağını savunan görüşler vardır. Bu görüşlerin dayanak noktası, kitlesel akına kapılarını açan devletin ulusal güveliği tehlikeye girdiğinde ve kaynakları ciddi anlamda eksilme tehlikesi yaşadığında geri gönderilmeme sorumluluğunu göz ardı edebileceğidir.[295] Yine aynı görüşler 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin başlangıç kısmındaki "uluslararası iş birliği" hükmü, literatürde bir ilke olarak kabul edilse de devletlerin uluslararası antlaşmalarından doğan bir yükümlülük olarak görülmemektedir.[296] Bu görüşlere karşı, BMMYK Rehberi ve AB Direktifi, "geçici koruma ve yerleştirme düzenlemelerinin geri gönderilmeme ilkesini korumaya dair temel asgari muamele kapsamında değerlendirildiğini açıkça ifade etmiştir. AB yönergesinin 3. maddesinde ise, "üye devletler geçici korumayı insan hakları ve temel özgürlüklere ve geri gönderme yasağına ilişkin sorumluluklarına uygun şekilde saygı göstererek uygulamalıdırlar" şekilde vurgulamıştır.[297] Konuyla bağlantılı olarak AİHM'de görülen Ahmed v.

[292] Yılmaz, "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı", 46.
[293] Özdemir, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Kitlesel Sığınma", 85.
[294] Yılmaz, "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı", 65.
[295] Yılmaz, "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı", 68.
[296] Edwards, "Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention", 39.
[297] Zenginkuzucu, "Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi", 54.

Austria davasına göre, "başvurucu Şerif Hüseyin Ahmet Somali uyruklu olup Avusturya'ya 1990 yılında sığınmacı olarak gelmiş, 1992 yılında ise mülteci statüsünü kazanmıştır. Ancak 1993 yılında Avusturya'da soyguna teşebbüs suçundan hakkında kamu davası açılarak koruma statüsünden alıkoyulmuş. Avusturya'nın adli makamları "ağır bir suç" işlemesinden dolayı kendisini sınır dışı etmek istemiştir. AİHM'e başvuran davacı Ahmet, lehine çıkan kararda "Mahkeme topraklarında bulunduğu ülkenin sınır dışı etme yetkisi 1951 Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesinde düzenlenen geri gönderme yasağın ihlaline yol açmayacağını, başvurucunun cezai geçmişi onun yargılanıp cezalandırılmasına yeterli olsa da işkence ve insanlık dışı muamelenin riski altında bırakarak onu sınır dışı etmemenin gerektiği ve Somali'ye geri göndermek AİHS 3. maddesine ihlal etmek anlamına geleceğini karara bağlamıştır."[298]

3.7. Geçici Korumanın Sona Erme Halleri

BMMYK Rehberi'nin 21/i paragrafında geçici korumanın hangi durumlarda sona ereceği düzenlenmiştir. AB yönergesindeyse, AB üyesi ülkelerin istemi üzerine AB, oy çokluğuyla korumayı sonlandırabilir. Sona erme kararından sonra geçici koruma altındaki insanların çıkışları yapılırken, insan hak ve hürriyetine saygı duyarak herhangi bir ihlalin bulunmadığından emin olmak gerekir. AB yönergesinin 3/3 maddesine göre, geçici korumayı sona erdiren kararın ilanı ve uygulanış biçimi, başta BMMYK daha sonra diğer uluslararası örgütlere bildirilmelidir.[299] BMMYK Rehberi'nde belirlenen sona erme durumları nesnel ve öznel olmak üzere iki karardan oluşmaktadır.[300] Buna göre BMMYK 21/i'ye göre "Geçici koruma şu durumlarda sona erer: (i) geçici koruma uygulamasına neden olan insanlık krizinin sona erdiğine dair açık ve net bulguların bulunması ve gönüllü geri dönüşün makul, güvenli ve onurlu olması durumunda, (ii) Geçici koruma statüsü bir diğer koruma biçimiyle değiştirildiğinde, (iii) kişinin oturum izni veya çalışma izni gibi bireysel başka ikamet

[298] AİHM, Ahmed ve Avusturya Kararı, başvuru no: 25964/94 (1996). https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58001%22]} (12.04.2025)

[299] AB Yönergesinin 3/3 maddesine göre *"Geçici korumanın kurulması, uygulanması ve sona erdirilmesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve diğer ilgili uluslararası kuruluşlarla düzenli önermeleri üzerinde karara bağlanır."* https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055, 14 (13.04.2025)

[300] Zenginkuzucu, "Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi", 56.

statüsüne geçmiş olması, (iv) kişinin insani nedenlerle veya üçüncü bir ülkeye kabul edildiğinde yerleştirme yoluyla başka bir ülkeye kabul edildiğinde.[301] AB yönergesinin 6. maddesi, korumanın azami süresinin dolmasıyla, geçici korumanın kendiliğinden sona ereceğini öngörmüştür. Böylece, belirlenen sürenin dolması geçici koruma statüsünü sonlandıran bir diğer sebep olarak karşımıza çıkmaktadır.[302]

3.7.1. Gönüllü Geri Dönüş Kavramı

Geçici koruma statüsünü sona erdiren hallerden biri de gönüllü geri dönüştür. İlgili koruma statüsü geçici bir süreliğine sığınmacıyı korumak için tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu korumadaki düzenlemelerin tamamı sığınmacıya daim olmayan kriz yönetimine yardımcı olması için hazırlanmıştır.[303] Buna karşın bazen geçici koruma sonlanırken sığınmacıya alternatif çözümler sunmaktadır. Bu alternatif çözümler kalıcı nitelikte olup literatürde 3'e ayrılmaktadır: 1- gönüllü geri dönüş 2- yeniden yerleştirme 3- yerel entegrasyon. Bu ayırımın kaynağı 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci statüsünü sona erdiren hallerden çıktığını söyleyebiliriz.[304] Bu bölümde gönüllü geri dönüş kavramı incelenecektir.[305]

Gönüllü geri dönüş, sığınmacıların üzerlerinde herhangi bir baskı hissetmeden, kendi öz iradeleriyle ve güvenli bir şekilde kendi ülkelerine geri dönmeleri anlamına gelmektedir. Sayılan kalıcı çözümlerin arasında herhangi bir öncelik veya hiyerarşik bir sıralama yoktur. Fakat, hangi çözüm yolunun kullanılacağı kişinin öz koşulları ve o anki somut durumun şartlarına bağlıdır. Yine de uluslararası arenada en çok tercih edilen kalıcı çözüm aslında gönüllü geri dönüştür.[306] Bunun en temel nedenleri, ev

[301]https://www.unhcr.org/us/media/guidelines-temporary-protection-or-stay-arrangements (13.04.2025)
[302] Eren, "Geçici Koruma Statüsü ve Türkiye'deki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlere İlişkin Bir Değerlendirme", 120.
[303] Yüksel, "Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 74.
[304] Cenevre Sözleşmesinin 1(C)'ye göre "*1- Kendi isteğiyle vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yeniden yararlanırsa, 2- Vatandaşlığını yitirdikten sonra, kendi isteğiyle yeniden kazanırsa, 3- Yeni bir vatandaşlık kazanır ve vatandaşlığını kazandığı yeni ülkenin korumasından yararlanırsa, 4- Kendi isteği ile zulme uğrama korkusundan ötürü, ayrıldığı ya da dışında kaldığı ülkeye kendi isteğiyle yeniden yerleşirse, 5-Sığınmacı olarak tanınmasına neden olan koşulların ortadan kalkmasından ötürü, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmayı geri çevirmeye artık devam etmezse, 6- Vatansız bir kimse olup sığınan olarak tanındığı koşulların ortadan kalkmasından ötürü daha önce ikamet ettiği ülkeye geri dönebilirse…"*
[305] Özdemir, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Kitlesel Sığınma", 81.
[306] BMMYK Yürütme Komitesinin 2005 tarihli kararında kalıcı çözümlerin birbiriyle bağlantısını şu şekilde ifade etmiştir. *"... gönüllü geri gönderme, yerel entegrasyon ve yeniden yerleştirme geleneksel*

sahipliğini yapan ülkenin mali yükünü hafifletmek ve insancıl bir çözüm olması sebebiyle devletlerin arasındaki dayanışma ve iş birliği hedefine hizmet etmesidir.[307]

Bu düzlemde yapılan geri dönüşler kesinlikle gönüllü ve kişinin kendi isteğine bağlı yapılsa da söz konusu gönüllü geri dönüşlerin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi ve kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve yeniden öz topraklarına uyumlanabilmeleri için menşe ülkelerden çeşitli adımların atılması beklenir.[308] Gönüllü geri dönüşlerin gerçekleştiği önemli örneklerden biri 1989 yılında Afganistan'da yaşanmıştır.[309]

1979-1989 yıllarında Afganistan'a yapılan komünist darbeler ve Sovyet işgali sonucu çok sayıda kişi sığınmacı konumuna düşmüştür. 2001 yılında tekrardan ABD önderliğindeki NATO kuvvetlerinin Afganistan'ı işgali, yeni bir mülteci dalgasına sebep olmuştur.[310] 2002-2010 yıllarında Bonn Antlaşması'yla BMMYK Afgan mültecilerin ülkelerine geri dönüşleri için büyük bir geri dönüş programı düzenlemiştir. 2012 yılının başında komşu ülke olan Pakistan ve İran'dan 2.664.436 mülteci Afganistan'a gönüllü bir dönüş yapmıştır.[311]

3.7.2. Yerel Entegrasyon Kavramı

Yerel entegrasyon yöntemi ikinci kalıcı çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Ev sahipliği yapan ülkeler, yerinden edilmiş veya yurtlarından çıkıp tehlike ve ciddi zorluklardan kaçan kişilerin sığındıkları ülkeye uyum sağlamaları ve bulundukları

---

kalıcı çözümlerdir ve bunların hepsi geçerliliğini ve önemli etkilerini korumaktadır. Bunlar arasından gönüllü geri dönüş, çoğunlukla hâlâ en çok tercih edilen çözüm olarak kabul edilir. Kalıcı çözüm türleri içinden, her mültecinin durumunun özel şartları dikkate alınarak kendisi için en uygunu seçildiğinde kalıcı çözümler başarılabilir." Cansu Kaya, "Kalıcı Çözüm Türü Olarak Gönüllü Geri Dönüş ve Geçici Koruma Kapsamında Yer Alan Bakımından Türk Hukukundaki Düzenlenme Şekli," *Hukuk Fakültesi Dergisi,* sayı 2, 2019. Syf 516.

[307] Zeynep Derya Tarman, "Gönüllü Geri Dönüş," *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, sayı 1 (2023): 8.

[308] Sema Buz, Sema Korç, "Mültecilere Yönelik Kalıcı Çözümlerden Biri Olarak Gönüllü Geri Dönüş," *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, yıl: 21, Sayı:50 (2021): 203.

[309] Afganistan'ın yanı sıra, Bosna-Hersek, Eritre, Guatemala, Şili, Angola, Ruanda, Tacikistan, Vietnam, Kamboçya, Etiyopya, Mozambik, Burundi, Bangladeş, Sri Lanka, Irak, Liberya ve Güney Sudan gibi tarihte gönüllü geri dönüşlerin yapıldığı kaynak ülkelere örnek teşkil etmektedir. Selda Geyik Yıldırım, "Gönüllü Geri Dönüş: Uluslararası Deneyimler ve Türkiye," *Liberal Düşünce Dergisi* yıl 28, sayı 110 (2023):182.

[310] Arzu Güler, "Uluslararası Mülteci Rejimi: Afganistan Örneği Üzerinden Bir Rejim Etkinliği Analizi," *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, cilt 9, sayı 36 (2013): 110.

[311] Müge Dalkıran, "Eve Geri Dönüş: Afganistan" Global Political Center İstanbul Kültür Üniversitesi Küresel Eğilimler Serisi Çalışma Kâğıdı No.10 (2013): 2.

ortama ekonomik ve kültürel açıdan uyumlanabilmeleri için bu yola başvurur. Bu çözüm yolundaki asıl amaç bireyi yaşadığı topluma kazandırmak ve o toplumun bir parçasını olabilmesini sağlamaktır.[312]

Genel olarak ev sahibi devletler kalıcı çözümler arasında yer alan yerel entegrasyon yoluna çoğunlukla mültecilerin güvenlik sorunları gibi nedenlerden dolayı sıcak bakmamaktadır. Kişilerin topluma entegre olabilmesi için yapılan düzenlemelerin yanı sıra, ayrımcı ve düşmanca yaklaşmalarından korunmaları ve bu gibi davranışları kontrol etme çabası beklenir.[313] Yerel entegrasyonu anlatan en iyi örneklerden biri de Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki entegrasyon sürecidir. Çalışmanın ilerleyen bölümünde bu örneğin üzerinde durulacaktır.[314]

3.7.3. Yeniden Yerleştirme Kavramı

Menşe ülkesine geri dönmeyen aynı zamanda ev sahibi ülkede kendisine yeterli koruma sağlanamayan kişinin başka daha güvenli korumanın sağlandığı ülkeye yerleştirilmesi anlamına gelmektedir.[315] Kalıcı çözümlerin başında gönüllü geri dönüş yöntemi yer alırken, ikinci sırada yeniden yerleştirme yolu yer almaktadır.

1956 yılında II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği'ne yöneltilen ilk büyük tehdit Macaristan ayaklanmasıdır. Ayaklanma, Macaristan'daki komünizme ve diğer Sovyet politikalarına karşı yapılmıştır. Bu ayaklanmanın bastırılması çok sayıda kişinin ülkeden kaçmasına sebep olmuştur.[316] BMMYK, sığınmacı konumuna düşen 200.000 Macaristanlı kişiyi Angola, Mozambik, Bangladeş ve Zimbabwe gibi özgürlüğüne yeniden kavuşan ülkelere yerleştirerek krizi çözmüştür.[317] Yeniden yerleştirme kavramının bir diğer boyutu da sığınmacının bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye kendi bireysel başvurusu ile yeniden yerleşmesidir.[318] Bu halde kişi, ülkesine

[312] Tarman, "Gönüllü Geri Dönüş", 5.
[313] Sema Buz, Sema Korç, "Mültecilere Yönelik Kalıcı Çözümlerden Biri Olarak Gönüllü Geri Dönüş" , 200.
[314] Neva Öztürk, "Türkiye'de Bulunan Suriyelilere İlişkin Tespiti ve Öneriler," Göç Araştırma Derneği (2019): 3.
[315] Cansu Kaya, "Kalıcı Çözüm Türü Olarak Gönüllü Geri Dönüş ve Geçici Koruma Kapsamında Yer Alan Bakımından Türk Hukukundaki Düzenlenme Şekli," *Hukuk Fakültesi Dergisi*, sayı 2, (2011): 516.
[316] https://www.turkmacar.org.tr/1956-macar-devrimi/ (16.04.2025)
[317] Yıldırım, "Gönüllü Geri Dönüş: Uluslararası Deneyimler ve Türkiye", 87.
[318] Adem Ali İren, Abdüssamet Kahraman, "Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Hukuki Statüsü," *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi,* yıl:5, sayı:13 (2023): 84.

dönemediği ve aynı zamanda sığındığı ülkede kendisine yeterli korumanın sağlanamadığını fark ettiği için başka (üçüncü) bir ülkeye sığınmaya çalışır.[319]

Dublin Sözleşmesi'nin 3. maddesi üçüncü bir ülkeye yerleştirme çözümünü düzenlemiştir. Yapılan düzenleme geri gönderilmeme ilkesini göz önünde bulundurarak ve ilkeyi güvence altına alarak şu şekilde kaleme alınmıştır: "Üye devletler, sınır veya geçiş bölgeleri de dahil olmak üzere, herhangi birinin topraklarında başvuruda bulunan bir üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız bir kişi tarafından yapılan herhangi bir uluslararası koruma başvurusunu inceleyeceklerdir."[320] Hükümden anlaşılan, ev sahibi ülke, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nün hükümleri uyarınca sığınmacının temel insan hak ve hürriyetlerine saygı duyan güvenli bir ülkeye gönderilmesini sağlamalıdır. Aksi halde geri gönderilmeme ilkesine bariz bir ihlal olacağı vurgulanmaktadır.[321]

3.8. Türk Mevzuatında Geçici Koruma Statüsü

II. dünya Savaşı'ndan beri Türkiye çeşitli iltica hareketlerine ve kitlesel sığınmalara şahit olmuş ve ev sahipliği yapmıştır. 1939 – 1945 yılları arasında Hitler'in Almanya'daki Yahudilere yaşattığı ayrımcılık ve ırksal soykırım neticesinde Almanya'dan dünyanın farklı bölgelerine çok sayıda sığınma hareketleri yaşanmıştır. 1979 yılında yaşanan İran devrimi ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi gibi tarih boyunca yaşanan krizlerden dolayı Türkiye kitlesel akınlarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle 2011 yılında 54 yıllık Esed rejimine isyan edilerek daha sonra bir savaşa dönüşen Suriye krizi, komşu ülke olan Türkiye'ye çok sayıda ve kitlesel biçimde sığınmacıların yerleşmelerine sebep olmuştur.[322] Hatırlatmakta fayda var ki, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayıp taraf olan Türkiye Cumhuriyeti, sözleşmeye coğrafi bir sınırlama koşulu ileri sürerek bağlanmıştır. Bu nedenle Suriye'den gelen sığınmacılara "mülteci" statüsü verilmemektedir. Kitlesel akın halinde ülkeye gelmelerini göz önünde bulundurarak onlara geçici koruma statüsü verilmiştir. Zira,

[319] Kaya, "Kalıcı Çözüm Türü Olarak Gönüllü Geri Dönüş ve Geçici Koruma Kapsamında Yer Alan Bakımından Türk Hukukundaki Düzenlenme Şekli", 517.
[320] https://oktayozdemir.com.tr/kutuphane/gocmenhukuku/dublin-sozlesmesi-turkce-tam-metin-taslak/ (19.04.2025)
[321] Gökhan Taneri, "Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi İlkesi," *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (2012): 161.
[322] Özdemir, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Kitlesel Sığınma", 122.

durumun aciliyeti ve belirsizliğinden dolayı başlarda 2014 tarihli 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. Maddesine dayanarak statünün hukuki niteliği ve işlevi sağlanmıştır.[323]

2014 Tarihli YUKK'den önce, 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği uygulama alanı buluyordu, ancak bahsedilen yönetmeliğin mülteci tanımını sadece Avrupa topraklarından gelen sığınmacılar kategorisine indirgemesi ve sığınmacıların sağlık ve temel sosyal hizmetlere erişimini göz ardı etmesi onu oldukça yetersiz kılmıştır.[324] 2011 yılı Suriye'de yaşanan krizden sonra 2012 yılında başbakanlık tarafından yayımlanan bir genelgeyle Suriyeli sığınmacıların geçici koruma statüsü altına alınacakları bildirildi.[325]

Göçle ilgili çoğu hükümler birkaç genel ulusal mevzuatın içinde yer almaktadır. Bunlar, 2510 Sayılı İskân Kanunu, 5682 Sayılı Vatandaşlık Kanunu, 5683 Sayılı Pasaport Kanunu ve 5687 Sayılı Yabancıların İkamet ve Hareket Kanunu'dur. Fakat, sayılan bu mevzuatın hiçbiri gelen kitlesel akınları ve ülkede 2011 yılından sonra oluşan sığınmacı hareketlerini düzenlemek için yeterli değildir. Bu doğrultuda, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girip, Türkiye'de yaşayan sığınmacıların yasal haklarını güvence altına almıştır.[326] YUKK'nin 91. maddesinde geçici koruma statüsüyle ilgili açıklama yapılmıştır.[327] YUKK'nin 92. maddesinde ise AB ve BMMYK'nin ana hedefleri arasında olan uluslararası iş birliği ve devletler arası dayanışmanın elzemliğine değinilerek geçici koruma statüsünün

[323] Topal, "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü", 14.
[324] 1994 tarihli yönetmeliğin 3. maddesine göre "Mülteci; Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı…" https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2021/07/1994-Yonetmeligi.pdf (21.04.2025)
[325] Doğuş Şimşek, "Göç Politikaları ve İnsan Güvenliği': Türkiye'deki Suriyeliler Örneği," *Toplum ve Bilim Dergisi* (2017): 19.
[326] Gülerce, "İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukukunda Geçici Koruma Statüsü", 212.
[327] YUKK madde 91"Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Avrupa'nın uyguladığı rejimden esinlenerek düzenleneceği vurgulanmıştır.[328] YUKK'nin 92-95. maddelerinde geçici koruma statüsü düzenlenmiştir. Ancak YUKK'de yapılan düzenleme genel hatlarla yapılmış olup uygulanması için detaylı bir mevzuata ihtiyaç vardır. 2014 yılında geçici koruma statüsünün uygulanış biçimini anlatan detaylı bir yönetmelik çıkarılmıştır. 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların bütün hukuki durumlarını düzenlemektedir. İlgili yönetmelik sayesinde Türkiye'ye kitleler halinde gelen Suriyelilerin hukuki niteliği belirlenmiştir. Bu sayede, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olan Türkiye'nin ileri sürdüğü coğrafi sınırlamadan dolayı Suriye'den gelen sığınmacılar ne "mülteci" ne de diğer koruma statülerinin kapsamına girmemektedir. GKY'nin 7. maddesine dayanarak Suriyeli sığınmacılar geçici korumanın altındadırlar. Madde metnine göre

> "Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır. (2) Geçici koruma, Cumhurbaşkanı tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, geçici koruma ilanının geçerliliğinden önce, geçici koruma ilanına esas teşkil eden olayların olduğu ülkeden veya bölgeden ülkemize gelmiş olanları kapsamaz. (3) Geçici korunanlar, Kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmaz."329

GKY ile AB tarafından hazırlanan yönergenin arasında benzerlikler bulunmaktadır. Örneğin hem AB yönergesi hem de GKY, geçici koruma altında olan sığınmacının korumasının devam etmesi halinde diğer bireysel koruma statülerine başvurmasını engellemektedir.[330] Yönetmelikte geçici koruma altındaki kişilere dair bütün hususlar düzenlenmiştir. Geçici koruma kapsamındaki kişilerin hakları, yükümlülükleri,

---

[328] YUKK madde 91*"Bakanlık, bu Kısımda yazılı uluslararası koruma süreçleriyle ilgili konularda, 5/5/1969 tarihli ve 1173 sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun çerçevesinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü, diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabilir. (2) Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına nezaret etme görevini yerine getirmesinde, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğiyle gerekli iş birliği sağlanır. Bakanlık, bu Kanun çerçevesindeki uluslararası koruma, başvuru, değerlendirme ve karar süreçlerini belirlemeye, bu amaçla Dışişleri Bakanlığının uygun görüşü alınmak suretiyle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğiyle uluslararası anlaşma niteliği taşımayan protokoller yapmaya yetkilidir. (3) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş kişilere sınır kapıları da dâhil olmak üzere erişimi ve başvuru sahibinin de kabul etmesi şartıyla, başvurusuyla ilgili bilgilere erişimi sağlanır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, başvurunun her aşamasında görüşlerini yetkililereiletebilir."*https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6458&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (22.04.2025)

[329] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf (22.04.2025)

[330] Merve Akbulut, *Türk Yabancılar Hukukunda İdari Gözetim*, (İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2020) 37.

korumanın işleyiş biçimi, korumadan yararlanabilecek olanlar gibi hususlar düzenlenmiştir. Yönetmelikte düzenlenmeyen ve oldukça tartışma konusu olan mesele, geçici korumanın süre tayinidir. Daha öncede BMMYK ve AB Yönergesinde geçici koruma için tayin edilen azami süreçler anlatılmıştır. Türk geçici koruma modelinde ise, herhangi bir süre öngörülmemiştir. Sürenin tayin edilmemesi geçici koruma statüsünün niteliği ve "geçici" yapısına aykırı olduğu gerekçesiyle birçok yazar tarafından eleştirilmiştir.[331]

3.8.1. Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Durumu

Önce Tunus'ta başlayan Arap Baharı daha sonra Libya, Yemen, Irak ve Lübnan ülkelerinde domino etkisi göstermiştir.[332] Arap dünyasında artarak yayılan işsizlik ve kötü ekonomik şartların, yeraltındaki bilinmeyen, karanlık tutsak evlerinde yapılan işkencelerin çoğalması, ifade ve özgürlüğün sınırlanmasının ve şiddetle bastırılmasının, usulsüzlükler ve kötü yaşam koşullarının yanı sıra toplumsal tabakalaşma ve eşitsizliğin artık tahammül edilmeyecek bir hale gelmesi kimi ülkede siyasi rejimlere karşı ayaklanmaya yol açmış kimi ülkede sadece reform talep etmekle yetinilmiştir.[333] Suriye Arap Cumhuriyeti'nde önce D'era ilinde halk tarafından reform hareketlerini hedefleyen ayaklanmalar olmuştur. Ayaklanmaları bastırmak için ateş açılınca bu hareket barışçıl olmaktan çıkıp iç çatışma halini almıştır. Sonuç olarak, 15 Mart 2011 yılından itibaren Suriye hem kendi içinde hem de dış kuvvetlerle bir savaş halindedir.[334] Ülkesinde olan zulüm ve savaştan kaçan Suriyeliler sınır ülkesi olan Türkiye'ye sığınmışlardır. 8 Aralık 2024 tarihinde tam olarak saat 06.18'de Suriye, Esed'in kaçtığı ve kanlı Ba'as Partisinin artık olmadığı bir sabaha uyanmıştır.[335] Suriye Arap Cumhuriyeti'nin coğrafi sınırlarına bakıldığında Ürdün, Lübnan, Türkiye ve Irak'la sınırları olduğu görülecektir. Aşağıda BM kriterlerine göre kayıtlı Suriyeli mülteci sayıları verilmiştir.

---

[331] Gökçe Arıkan, "10 Yıla Yaklaşan Geçici Korumada Geçiciliğin Sonu ve Kalıcı Çözümler," *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* cilt 29, sayı 2 (2021): 1439.
[332] Sadettin Paksoy, Mustafa Paksoy, Erdal Alancıoğlu, "Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı," *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* cilt 12, sayı 46 (2013): 178.
[333] Coşkun Topal, "Suriye İç Savaş ve Uluslararası Düzen," *KTÜ SBE Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 9, (2015): 118.
[334] Çağatay Özdemir, "Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim Mi, Bölgesel ve Küresel Güçler Mi?," *Bilgi Dergisi* Cilt 33 (2016): 83.
[335] https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-medyasi-suriyede-61-yillik-baas-rejiminin-cokusunu-mansete-tasidi/3418247 (05.03.2025)

Tablo 3.1. Kayıtlı Suriyeli Mülteci Verileri (BMMYK, 2024)

Sıra No.	Mültecilerin Bulunduğu Ülke	Suriyeli Nüfus
1	*TÜRKİYE*	3.214.780
2	*LÜBNAN*	1.515.070
3	*ÜRDÜN*	730.000
4	*IRAK*	12.909
	TOPLAM	5.472.759

Kaynak: UNHCR Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Erişim Tarihi (15.10.2024)[336]

Yukarıda Suriyeli sığınmacıların en çok hangi ülkelere gittiği gösterilmiştir. Verilere göre Suriyeliler en çok Türkiye'ye sığınmıştır. Bunun nedeni Türkiye'nin uyguladığı "açık kapı politikası" ve mültecilere yönelik düzenlemelerdir. Başlarda aniden ve kitleler halinde gelen Suriyeli sığınmacıların durumları birçok açıdan belirsizdi. Daha doğru bir ifadeyle, hukuki nitelikleri ve ondan doğan hak ve görevleri, Türkiye'de ikamet durumları, Türkiye dışına çıkma halleri, Suriye'den kaçtıkları için yasa dışı bir şekilde ülkeye giriş ve oturum izinleri, ayrıca ne kadar kalacakları bilinmediğinden dolayı eğitim, sağlık ve çalışma gibi temel ihtiyaçların karşılanması konusunda tartışmalar olmuştu. Bu nedenle "misafirperverlik" kavramından yola çıkarak gelen Suriyeli sığınmacılara "misafir" muamelesi yapılmıştır. Lortoğlu ilgili makalesinde "misafirperverlik" kavramını açıklayıp bu kavramın zamanla ayrımcılığa ve iki halk arasında gerginliğe yol açacağını anlatmaktadır. Ona göre açık kapı politikasıyla beraber geçici korumanın süresiz bir şekilde düzenlenmesi Derrida'nın "misafirperverlik" yasasına aykırı düşmektedir.[337] Zira Derrida'ya göre

> *"*Misafirperverliğin öznesi, evin efendisi olarak oraya kimi davet edeceğine karar veren bir ev sahibidir. Ancak böylesine egemen oto-kontrolden dolayı ev sahibi, evini istila ederek onu bir ev sahibinden (host) esire dönüştürmekle (hostage) tehdit eden bazı ötekilerden korkmaya başlar"

Zamanla Suriyeli sığınmacıların sayısının arttığı görülerek bu durumun hemen biteceği anlaşılmıştır. Bilhassa, Türkiye aleyhine AİHM tarafından Suriyeli sığınmacıların sınır dışı edilme ve idari gözetimle iltica başvuruları reddetme

[336] https://www.unhcr.org/jo/ar/addresses-offices-jordan (15.10.2024)
[337] Lortoğlu, "Suriyeli Mültecilerin "Misafir" Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış", 73.

kararlarıyla ilgili hukuki dayanak yoksunluğundan ve kanunilik ilkesine aykırılıktan dolayı dava açılmasından sonra, Türk hükümeti konuyla ilgili kapsamlı bir mevzuat çalışması yapmasının elzem hale geldiğini görmüştür.[338] Buna istinaden İç İşleri Bakanlığı tarafından "2012 tarihli Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyet Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" yürürlüğe konulmuştur.[339] Türkiye'ye sığınmak için gelen Suriyeli vatandaşların hukuki statülerini şu şekilde izah etmek gerekmektedir: Mülteci olmamaları, 1951 tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ndeki Türkiye'nin ileri sürdüğü coğrafi sınırlamadan kaynaklanmaktadır. YUKK'nin 61. maddesinde mülteci tanımı şu şekilde yapılmıştır:

> "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir."

Suriye, Avrupa'da olmadığından dolayı Suriyeli sığınmacılar mülteci olarak değerlendirilmeyeceklerdir. Zamanında coğrafi sınırlamadan dolayı çokça eleştiriye maruz kalan Türkiye, önce Irak sonra Suriye olaylarından sonra sınırlamanın gerekliliği konusunda haklılığını kanıtlamıştır.[340]

Coğrafi sınırlamanın yanı sıra, Suriyeli sığınmacıların mülteci olarak nitelendirilmelerine engel olan bir başka neden, "ırklarından, dinlerinden, tabiiyetlerinden, belirli bir toplumsal gruba mensubiyetlerinden veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrama korkusundan değil var olan siyasi rejimi değiştirmek amacıyla ayaklanmaları bastırmak için yapılan silahlı saldırıdan kaçmalarındandır. Bu anlamda mülteci tanımın özüyle bir bağdaşmama sorunu söz konusudur.[341]

---

[338] Zehra Aksu. "Uluslararası Hukukta Mülteci Kavramı ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu" (Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi ,2017, 992)

[339] https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici koruma#:~:text=Bu%20çalışma%20süreci%20sonunda%2030,İçişleri%20Bakanlığı%20tarfından%20yürürlüğe%20konulmuştur. (15.10.2024)

[340] Dost, "Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu", 59.

[341] Nuray Ekşi,"Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü," *Legal Hukuk Dergisi* (2012): 8.

Suriyeli sığınmacıların şartlı mülteci statüsünün kapsamı dışında olmalarının sebebi aslında YUKK'nin 62. maddesinden kaynaklanmaktadır. İlgili maddede her ne kadar "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle …" yazsa da tanımda "bireysel sığınma" hareketlerinin kastedildiği bilinmektedir. Oysa Suriyeli sığınmacılar "kitlesel halde" geldiklerinden dolayı onları şartlı mültecilik kavramı içerisinde ele almak isabetsizdir. Buna karşın YUKK'nin 63. maddesinde tamamlayıcı nitelikte olan ikincil koruma hükmü düzenlenmiştir. Maddedeki düzenleme mülteci veya şartlı mülteci olarak sayılmayan ve menşe ülkesine veyahut ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalma durumu olan kişiye verilecek statüdür. Kural olarak Türkiye'ye sığınmak için gelen Suriyeli sığınmacılara ikincil koruma statüsünün verilmemesi için herhangi bir engel yoktur. Ancak kanun maddesinde sığınma hareketine bireysel veya kitlesel olarak bir belirleme yapılmadığı için tartışmaya yer açılmıştır. Çoğunluğa katılmakla beraber belirtmek isteriz ki, geçici koruma gibi kitlesel sığınma hareketleri için özel bir düzenleme var iken başka alternatif koruma yollarını aramak isabetli değildir.[342]

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların hukuki niteliği YUKK'nin 91. maddesi uyarınca geçici korumadır. Kanunda korumanın sınırlarını ve şartlarını düzenleme yetkisi İç İşleri Bakanlığı'na bırakılmıştır. Örneğin, geçici koruma statüsüne sahip olanların çalışma haklarıyla ilgili 2016/8375 sayılı "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" çıkarılmıştır.[343] Genel olarak geçici korumanın işleyişi ve hizmetlerin düzenlenmesiyle ilgili 2014 tarihli 6458 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği hazırlanmıştır. Yönetmeliğin 19. maddesine göre geçici koruma kapsamına alınacak yabancıların hizmetlerden yararlanabilmeleri için daha önce Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından kaydedilmiş olmaları gerekmektedir. Ardından, eğitim, sağlık, çalışma, oturum izni gibi hizmetlerden yararlanabileceklerini ifade etmektedir.[344] AB Geçici Koruma Yönergesi'nden farklı olarak geçici koruma halinin sona ermesiyle ilgili belli bir bitiş süresi öngörülmemiştir. Söz konusu yönetmeliğin 11. maddesi gereğince, İç İşleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu geçici koruma uygulamasını sonlandırma veya durdurma hakkına sahiptir.

---

[342] Dost, "Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu", 53.

[343] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20168375&MevzuatTur=3&MevzuatTertip=5 (15.10.2024)

[344] Topal, "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü", 18.

3.8.2. Geçici Koruma Yönetmeliğine Göre Gönüllü Geri Dönüş

GKY 42. maddesi, geçici koruma altında olanların menşe ülkelerine gönüllü geri dönüşlerini düzenlemektedir. Buna göre "Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan gönüllü olarak ülkesine dönüş yapacaklara gerekli kolaylık gösterilir ve imkânlar ölçüsünde destek sağlanabilir." Bu madde hükmüne dayanarak Suriye'de 08.12.2024 tarihinde Esed rejimi sona ermesi ve Ba'as Partisi iktidarının devredilmesinden sonra çok sayıda geçici korumalı Suriyeli ülkesine geri dönmek istemektedir. Bunun için, Türkiye gönüllü geri dönüş işlemlerini oldukça kolaylaştırarak 2024 tarihli Gönüllü Geri Dönüş Genelgesini yayımlamıştır.[345] Göç İdaresi Başkanlığı'nın resmî web sitesinde yayımlanan adımları takip ederek kolay biçimde geri dönüş işlemleri sağlanmaktadır.[346] Sağlanan kolaylıklara örnek olarak, Ocak ile Temmuz 2025 tarihleri arasında durum değerlendirmesi ve gereken hazırlıkların yapılması amacıyla 3 defa olmak üzere Suriye'ye geçici koruma statüsünün sona erdirmeksizin çıkış ve giriş izinlerine müsaade edilmiştir.[347]

3.8.3. ABD Örneği

Daha önce de belirtildiği üzere, geçici koruma statüsü, kitlesel akınların olduğu istisnai ve geçici bir süreliğine tarihteki yaşanan olayların sebep olduğu ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkmıştır. Zamanla ülkeler tarafından ve AB gibi uluslararası kuruluşların önderliğinde bir takım çeşitli geliştirmeler yapılmıştır. AB ve BM'nin geçici koruma statüsüyle ilgili önerilerinin dışında, bazı ülkeler kendi inisiyatiflerini kullanarak Avrupa modelinden etkilenip ancak kendi çıkarlarını önemseyerek toplumuna ve kültürüne uygun bir biçimde özel bir geçici koruma modeli benimsemiştir. Bu bölümde ağırlıklı olarak Türk mevzuatına göre geçici koruma statüsü ele alınmıştır. Geçici koruma statüsünün hem Türkiye hem de Avrupa'dan farklı olarak uygulanış

[345] https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Gonullu-Geri-Donus/2024/Gonullu-Geri-Donus/TICARET-BAKANLIGI-_-SURIYE-ARAP-CUMHURIYETI-VATANDASLARININ-GERI-DONUS-ISLEMLERINE-ILISKIN-GENELGE.pdf

[346] https://www.goc.gov.tr/gonullu-geri donus#:~:text=G%C3%B6n%C3%BCll%C3%BC%20Geri%20D%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%20Hangi%20S%C4%B1n%C4%B1r,ve%20Yaylada%C4%9F%C4%B1%20s%C4%B1n%C4%B1r%20kap%C4%B1lar%C4%B1ndan%20y%C3%BCr%C3%BCt%C3%BClmektedir (22.04.2025)

[347] https://www.ayrim.org/guncel/suriyelilerin-bitmek-bilmeyen-imtihani-geri-donecekler-mi/ (22.04.2025)

biçimini aktarabilmek için geçici koruma statüsü ABD'de perspektifinden anlatılacaktır.

AB ve Türk geçici koruma modeli kitlesel akınları yönetmeye çalışırken, ABD'de uygulanan modelin amacı ülkedeki yaşayan bireylerin geri gönderilmemeleridir. Bir diğer anlatımla ABD sistemine göre geçici koruma statüsü ülke dışında meydana gelen krizler nedeniyle ABD'de yaşayan sığınmacıları zorlayan durumları yönetmek için tasarlanmıştır.[348] Amerikan geçici koruma statüsü 1990 tarihli Göçmenlik Yasasının 244. bölümünde düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemeye göre Amerikan geçici koruma sistemi daha önce anlattığımız Avrupa sisteminden birçok açıdan farklıdır. ABD'de geçici koruma statüsünün kapsamında olabilmek için kişinin ülkede yaşıyor olması gerekmektedir. Nitekim, sınırda veya ülke dışında olup ABD'de geçici koruma statüsüne başvuramaz; halihazırda ABD'de yasadışı veya düzensiz biçimde de olsa fiziken bulunması gerekmektedir.[349] Geçici koruma statüsü savaş, tehlike halleri, doğal afet veya olağanüstü durumlar bulunduğu takdirde söz konusu olabilir. 1990 yılında göçmenlik yasasının kabulünden sonra geçici korumanın ilk tatbik edildiği durum 1992 yılı, Orta Amerika'nın kuzeyinde El Salvador bölgesinin iç savaşı nedeniyle kaçan sığınmacılara verilmiştir. 2001 yılında El Salvador bölgesi art arda iki şiddetli depreme maruz kalmıştır. Sonucunda yaklaşık 204.000 sığınmacı ABD'nin geçici koruma statüsü kapsamına girmiştir.[350] İlgili yasada korumanın süresi 6 ila 18 ay olarak tayin edilmiştir. Ancak, bu süreler hükümetin takdir yetkisine bırakılmıştır ve geçici korumanın gerektirdiği nedenlerin henüz sonuçlanmamasına bağlı olarak uzatılmaya müsaittir. Tıpkı, El Salvador örneğinde olduğu gibi önce iç savaş daha sonra depremden etkilenen El Salvador bölge sakinlerinin geçici koruma statüsü 9 kere uzatılmıştır. 1998 yılında, Karayip Denizi'ne yakın olan Honduras ve Nikaragua bölgelerine "Mitch" adında ölümcül bir kasırga, felaketlere yol açmış, ardından 1.5 milyon kişiyi evsiz bırakmıştır.[351] Bu durumda kalan evsiz insanlar Amerika'nın geçici koruması altına girmiş ve statüleri 10 kere uzatılmıştır.

---

[348] Lital Ladsteiner, "A Comparative Study of Asylum Laws and Policies in the European Union and United States: Similarties, Divergences and Common Trends," (Master Thesis, Dissertation Publishing Microform, 2004), 168.

[349] "An Overview of Temporary Protected Status (TPS)", *Community Explainer*, Aralık, 2022, https://www.ilrc.org/sites/default/files/2023-02/An%20Overview%20of%20Temporary%20Protected%20Status%20%28TPS%29.pdf

[350] Cecilia Menjivar, "Temporary Protection Status in The United States: The Experiences of Honduran and Salvadoran Immigrants" Center of Migration Research (2017): 3.

[351] https://www.dmax.com.tr/blog/tarihin-en-yikici-kasirgalari?page=5 (20.04.2025)

Diğer sistemlerden farklı olarak ABD tarafından sunulan geçici koruma statüsü sahibine hiçbir şekilde ne uzun vadeli ikamet iznine ne de vatandaşlığı kazanma fırsatını tanımaktadır. Ancak koruma, sınır dışı edilmeme, çalışma, belirli koşullarla ve sınırlı bir şekilde seyahat etme, temel eğitim, sağlık ve geri gönderilmeme hakları gibi temel nitelikteki hakları sunmaktadır.[352] Amerikan Göç İdaresi'nin resmî web sitesinde ABD'de geçici koruma statüsüne halihazırda haiz olan devletler sayılmıştır. Buna göre Afganistan, Myanmar, Kamerun, El-Salvador, Etiyopya, Haiti, Honduras, Lübnan, Nepal, Nijerya, Somali, Sudan, Suriye, Ukrayna, Venezuela ve Yemen ülkelerinden gelen kişiler ABD'de geçici koruma statüsüne başvurabilmektedir.[353] Aktarıldığı üzere, ABD'de geçici koruma rejimi, statünün verildiği kişi kitlesi, süresi ve hakları bakımından değişiklik göstermektedir. Bununla beraber, kitlesel akın kavramının diğer sistemlerin aksine, bir öneminin olmadığı görülmüştür.[354]

[352] https://www.uscis.gov/humanitarian/temporary-protected-status/temporary-protected-status-designated-country-el-salvador (20.04.2025)

[353] https://www.uscis.gov/humanitarian/temporary-protected-status (Countries Currently Designated For TPS) (20.04.2025)

[354] Lital Ladsteiner, "A Comparative Study of Asylum Laws and Policies in the European Union and United States: Similarties, Divergences and Common Trends" (PhD Thesis, University of Leicester, 2004),167.
https://figshare.le.ac.uk/articles/thesis/A_comparative_study_of_asylum_laws_and_policies_in_the_European_Union_and_United_States_similarities_divergences_and_common_trends/10141958

BÖLÜM IV

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ ALTINDAKİ SURİYELİLERİN HAKLARI VE HAKLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

4.1. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sahip Olduğu Haklar

Birçok uluslararası belge, uluslararası koruma statü sahiplerinin haklarını düzenlemek yerine doğrudan insan haklarını düzenleyen ve koruyan belge ve antlaşmalara atıfta bulunarak dolaylı yoldan sığınmacıların haklarını güvence altına almaktadır.[355] Zira, sığınmacılar bütün statülerinden önce insandır. Dolayısıyla insan haklarının genel çerçevesini incelemek aslında mülteci haklarını incelemekten çok uzak kalmamaktadır. Bu düzlemde, sığınmacılara "sığınmacı" statüsü yüklendikten sonra statüye bağlı birtakım hakların varlığından söz edilmektedir. Bu hakların özü, insan haklarından gelmektedir. Daha önce izah edildiği gibi İHEB ve ESKHS gibi temel uluslararası belgelerde mültecilere özel olarak ele alınan düzenlemeler "uygun yaşam düzeyi" veya "yeterli yaşam düzeyi" olarak nitelendirebileceğimiz "asgari yaşam olanaklarıdır"[356] İnsan hakları, niteliği gereği diğer hakların üzerinde bir üstünlük taşımaktadır. Yani, insan haklarına yönelten talep ve koruma istekleri diğer haklara nazaran öncelik ve elzemlik taşımaktadır.[357]

Norman Barry'e göre *"insanların bir sosyal pratiğin üyeleri veya bir ahlaki yahut hukuki ilişkinin tarafları olarak değil de insanlar olarak ... sahip oldukları haklardır"*[358] Mülteci haklarına saygı gösterilmesi talebi, tıpkı insan haklarına saygı gösterilmesi talebine benzemekte olup yaygın ve etkili bir siyasi ahlak çağrısıdır. Her ne kadar insan haklarının öznesi insanın kendisi (birey) olsa da uygulamada, bu

[355] Eda Bozbeyoğlu, "Mülteciler ve İnsan Hakları," *Moment Dergisi,* Cilt 2, Sayı 1, (2015): 66.
[356] Özbek,"Sığınma Hakkı ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması", 169.
[357] Saparca Yılmaz, "İnsan Hakları, Mülteciler ve Devlet: Eleştirel Bir Yaklaşım," *TİHEK Akademik Dergisi*, Cilt 6 (2023): 109.
[358] Norman P. Barry, *Modern Siyaset Teorisi*, (Ankara, Liberte Yayınları, 2018), 352.

hakların asıl muhatabı "devlettir" Bu haklar ister insan hakları ister spesifik olarak mülteci veya sığınmacı hakları olsun devlet, söz konusu hakları koruma potansiyeline sahiptir.[359] Fakat, devlet, en çok koruma potansiyeline sahip olduğu gibi paradoksal olarak hakların en büyük ihlal edicisi olabilmektedir.[360]

2011 yılında Arap Suriye Cumhuriyeti'nde başlayan savaşın sonucunda ülkesindeki tehlikeden kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacıların özelinde bir inceleme yaptığımızda, Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü kapsamında eğitim ve sağlık gibi haklar sağlanmıştır. Bu hakların temeli 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nden kaynaklansa da aslında söz konusu yönetmelik uluslararası antlaşmalar dolayısıyla yukarıda bahsi geçen insan haklarını koruyan belgelerdendir.[361] Buna bağlı olarak, T.C. Anayasası'nda Cumhuriyet'in nitelikleri 2. maddede yazılıp, "insan haklarına saygılı" bir devlet olduğu açıkça yazıldığı gibi anayasadaki güvence altına alınan hakların "herkes" için geçerli olduğu yazılmıştır.[362] Bu anlamda, Türkiye'deki geçici koruma statüsü kapsamında yaşayan Suriyelilere sağlanan haklar, çalışmanın ikinci bölümünde anlatılan AB yönergesine dayanarak düzenlenmiştir. Yönergenin 26. maddesinde geçici koruma statüsü altında olan kişilere sağlanan sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardımdan istifade gibi haklar düzenlenmiştir.[363]

Bu başlığın altında Türkiye'de yaşayan geçici koruma statüsü kapsamında Suriyelilere sağlanan eğitim, sağlık hizmetlerine erişim, çalışma ve ekonomik faaliyetler yapma, hukuki koruma ve hak arama özgürlüğü ve adalete erişim hakları incelenecektir.

[359] https://oad.org.tr/yayinlar/insan-haklari-ozgurluk-ozerklik-ve-onur/ (10.10.2025)
[360] Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, (İstanbul, Siyasal Kitabevi, 2018) ,164.
[361] Ahmet Hamdi Topal, "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü," *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* cilt 2 (2015), 17.
[362] T.C. Anayasası 2. Madde *"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."* https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf (03.08.2025)
[363] Esra Yılmaz Eren, "Geçici Koruma Statüsü ve Türkiye'deki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlere İlişkin Bir Değerlendirme," *Middle East Journal Of Refugee Studies*, Cilt 1, Sayı 2 (2016):123.

4.1.1. Eğitim Hakkı

Sosyal hakların arasında oldukça önemli ve temel insan hak ve hürriyetlerinden olan eğitim hakkı, tarih boyunca uluslararası belgeler ve başka birtakım çeşitli mekanizmalarla güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Bu hakkın önemi bugünün ve gelecek nesillerin gelişimini etkilemesinden kaynaklanmaktadır.[364] Bir diğer anlatımla eğitim hakkından mahrum kalan bireyler dolaylı yoldan pek çok haktan mahrum kalacaktır. Özhanlı 2022 yılında yayımladığı "En Tehlikeli Silah "Cehalet" adlı makalesinde eğitimsizliğin neden olabileceği durumları anlatmıştır. Makalesine,

> "Bizans'ı yıkan savaşlar, salgın hastalıklar, deprem ve zelzeleler değil, cahil bırakılmış halk ve cahil halkın seçtiği liyakatsiz yöneticiler ve bu yöneticilerin rüşvet, torpil ve iltimasla iş yapmaları" şeklinde bir Bizans Kronikçisinin alıntısıyla başlayan Özhanlı "Cehalet, salgın hastalıklardan daha hızlı yayılma yeteneğine sahip, deprem ve savaşlardan daha kalıcı yıkımlar meydana getirebilmektedir. Cahil bırakılmış bir topluma her şey yaptırılır. Bundan dolayı toplumları yönetenler daha da güçlenmek istediklerinde cehaleti, tabandan tavana kadar toplumların her katmanına harç yaparlar ve cehalet silahını rakiplerine karşı kullanmak üzere her zaman hazır bulundururlar"

şeklinde devam ederek eğitimin önemini ifade etmiştir.[365]

Temel bir insan hakkı olan eğitim hakkı birçok uluslararası belgede ele alınmıştır. Bunlardan İHEB'in 26. maddesinde eğitim hakkının genel hatlarıyla ilgili bir düzenleme yapılmıştır.[366] Buna göre

> "Her şahsın öğrenim hakkı vardır. Öğrenim hiç olmazsa ilk ve temel safhalarında parasızdır. İlk öğretim mecburidir. Teknik ve mesleki öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim, liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır. (2) Öğretim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının kuvvetlenmesini hedef almalıdır. Öğretim bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. (3) Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türünü seçmek hakkını öncellikle haizdirler"

Madde metninden açıkça anlaşılabileceği üzere, kanun koyucu, eğitim hakkının önemini ve eğitimin her hâlükârda temel insan hak ve hürriyetlerinden olduğunu vurgulamıştır. Bununla beraber ilk ve orta öğretim düzeyinin ücretsiz olduğu ortaya konmuş, ayrıca ilkokul düzeyini zorunlu kılmıştır. Yüksek öğretim açısından liyakat

---

[364] Ümit Binbir, Gökhan Arastaman, "Eğitim Hakkı: Bir Sistematik Derleme Çalışması," *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* Cilt 18 (2021): 5069.
[365] https://www.ozyalvac.com/prof-dr-ozhanli-yazdi-en-tehlikeli-silah-cehalet.html (18.11.2024)
[366] https://www.hsk.gov.tr/eklentiler/dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf (16.08.2025)

temel öge olup öğrenim kişinin tercihine bırakılmış ancak eğitim kurumlarında herhangi bir ayrımcılığın yapılması yasaklanmıştır. Madde metni genel olarak çocuklara verilecek eğitimin ayrıntılarını seçmenin ve karar vermenin ebeveynlerin hakkı olduğunu düzenlemiştir.

ESKHS'nın 13. maddesinin 2. bendi, eğitim hakkının tam olarak 1. bende düzenlenen amaçlara uygun olarak gerçekleşebilmesi için tasarlanan maddelerden oluşmaktadır.[367] Buna göre:

a) İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız olacaktır;
b) Teknik ve mesleki eğitim de dahil olmak üzere, orta öğretimin çeşitli biçimlerinin, her türlü uygun yöntemle ve özellikle parasız eğitimin tedricen yaygınlaştırılması yoluyla herkes için açık ve ulaşılabilir olması sağlanacaktır;
c) Yüksek öğretimin, özellikle parasız eğitimin tedricen geliştirilmesi yoluyla, kişisel yetenek temelinde herkese eşit derecede açık olması sağlanacaktır.
d) İlköğretim görmemiş ya da ilköğretimi tamamlamamış olanlar için temel eğitim elden geldiğince teşvik edilecek veya yoğunlaştırılacaktır;
e) Her düzeyde okullar sisteminin geliştirilmesi aktif bir şekilde yürütülecek, yeterli bir burs sistemi yerleştirilecek ve öğretim personelinin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilecektir

İHEB'den farklı olarak ESKHS'de eğitim hakkı, biraz daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu anlamda ilk defa hakkın içeriğiyle ilgili rehber ilkeler ve taraf devletlerin yükümlülükleri açıkça vurgulanmıştır. Ayrıca eğitim hangi düzeyde olursa olsun mevcudiyet *(availability)*, erişebilirlik *(accessibility)*, kabul edilebilirlik *(acceptability)* ve uyarlanabilirlik *(adaptability)* kriterlerini barındırması gerektiğini içermektedir.[368]

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. ve 29. Maddesinde, eğitim hakkıyla ilgili düzenlemelerde, ilköğretimin parasız ve hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm çocuklar için

[367] https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/06turkish/TIntCovEcSocCulRights.pdf (16.08.2025)
[368] Pelin Taşkın, "Eğitim Hakkının Uluslararası Yasal Dayanakları" (Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Enstitüsü, 2014), 9.

hak ve zorunlu olduğu açıkça ifade edilmiştir.[369] Bununla beraber, sağlanan eğitimin niteliğinin çocukların gelişimlerini arttırması, kendi kültürüne ve farklı kültürlere saygısını, ayrımcılığa karşıtlığını, doğaya saygısını arttıracak biçimde olması gerektiğini belirtmiştir. Buradaki yükümlülük, eğitim sistemini düzenleyen ve eğitimin içeriğini tasarlayan heyetin üzerine düşmektedir.[370]

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 10. ve 11. maddeleri genel olarak, kadın ve erkeklerin arasında eğitim hakkıyla ilgili ayrımcılığın önlenmesini anlatmaktadır ve sırasıyla (1) eğitime erişimde kadın ve erkeklerin arasındaki eşitliğin sağlanması, (2) eğitim sistemindeki toplumsal cinsiyet rolüne dayalı kalıpların ortadan kaldırılmasıyla kadın ve erkeklerin arasında eşitliğin sağlanması, (3) kadınlarla erkeklerin eğitim düzeyleri arasındaki farkları kapatmaya çalışarak kadın ve erkeklerin arasında eşitliğin sağlanması şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.[371]

Temel bir uluslararası hukuk belgesi olma özelliği taşıyan AİHS'e baktığımızda eğitim hakkı, belgenin 1 Numaralı Ek Protokolü'nün 2. maddesinde düzenlenmiştir.[372] Maddede bireylerin hem eğitim özgürlüğü hem de eğitim hakkı garanti altına alınmıştır. Madde 2'ye göre *"Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir."* Bu konuyla bağlantılı olarak AİHS'in düzenlemelerinin bağlayıcı mekanizması olan AİHM'e gelen bir davaya göre davacı Timishev, Çeçen kökenli olup Rusya'da mülteci olarak ikamet etmektedir. Oturum belgesinde ve etnikten doğan ırkçı nedenlerden dolayı yasal olarak belgelerinde sorunlar yaşamıştır. O sıralarda ilköğretimde olan çocuğun eğitimi, oturum belgelerinin bitiminden dolayı 2 yıl durdurulmuştur. Bu nedenle, davacı, AİHS Ek Protokolü'nün 2. maddesi olan eğitim hakkının ihlalinden dolayı AİHM'e başvuruda bulunmuştur. Mahkeme gerekli değerlendirmenin ardından eğitim hakkının oturum

[369]http://www.defne.gov.tr/cocuk-haklari-sozlesme-maddeleri#:~:text=28%2D%20Her%20%C3%A7ocuk%20e%C4%9Fitimini%20tam,%C3%A7ocuklar%20i%C3%A7in%20hak%20ve%20zorunludur. (18.11.2024)
[370] Zülfü Demirtaş, "Uluslararası Antlaşmalar Çerçevesinde Engellilerin Eğitim Hakkı" Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu sayı 2 (2019): 109.
[371] Taşkın, "Eğitim Hakkının Uluslararası Yasal Dayanakları", 13.
[372] https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_2_protocol_1_tur (16.08.2025)

izinleriyle bağlı olamayacağına ve somut olayın olgularına bakarak sözü geçen AİHS 1 nolu Ek Protokolü'nün 2. maddesine göre gerçek bir ihlalin var olduğuna karar vermiştir.[373]

Genel olarak eğitim hakkını tanıyan ve koruyan belirgin bazı temel uluslararası belgelerden bahsedilmiştir. Nitekim, mülteci ve diğer uluslararası farklı koruma statüsüne sahip olanları özel olarak kapsayan uluslararası belgeleri ele aldığımızda, ilk olarak 1951 tarihli Cenevre Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme akla gelmektedir.[374] Sözleşmenin 22. Maddesi, mültecilerin taraf devletin vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin hem aynı temel eğitimleri hem de aynı temel eğitimlerin dışında kalan eğitim çeşitlerini almasına hükmetmiştir. 22. maddenin 2. fıkrasında taraf devletlere, mültecilerin sağlanan eğitim hakkına kolayca erişebilmesi için olabildiğince maddi kolaylıkların sağlanması emredilmiştir. Buna göre

> "Taraf devletler, mültecilere temel eğitimin dışındaki eğitim konusunda ve özellikle çalışmalardan yararlanma, yabancı ülke okullarından alınmış eğitim sertifikalarının, üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması, harç ve resimlerden muafiyet ve eğitim bursları alanlarında mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel aynı şartlar içindeki yabancılara tanınanlardan daha az müsait olmayan şekilde muamele edeceklerdir"

Mülteciler açısından madde hükmünde eğitim hakkının güvence altında olması gerektiği gibi bu hak sağlanır gözükse de ne yazık ki kapsam dışında bırakılmış önemli hususlar bulunmaktadır. Eğitimin verileceği dil konusu veya mültecinin ülkede ikamet etmesinin alacağı eğitimden bağımsız olduğunu belirtme ihtiyacının eksik kalması konuya ilişkin önemli örneklerdendir. Keza diğer uluslararası belgelerden farklı olarak eğitimin hangi aşamalarının mecburi olup olmadığı açıkça vurgulanması beklenirken herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ayrıca temel eğitimin hangi düzey veya yaş gruplarını kapsadığıyla ilgili bir düzenleme yoktur. Burada BM ESKHK'nin eğitim hakkıyla ilgili 13 No'lu Genel Yorumundan istifade edilebilir. BM ESKHK'nin ilgili Genel Yorumuna göre

> "Temel eğitim hakkının kullanılması sadece yaşa ve cinsiyete göre sınırlandırılmamaktadır. Söz konusu hak, çocukları, gençleri, yetişkinleri ve yaşlıları da kapsamaktadır. Bu nedenle temel eğitim, yetişkin eğitimi ve hayat boyu eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Temel eğitimin

[373] https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-71627%22]} (18.11.2024) Timishev v. Russia davası E. 55762/00 Tarih 13.12.2005.

[374] https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf (16.08.2025)

> bütün yaş gruplarının sahip olması gereken bir hak olması nedeniyle, müfredat ve ders verme teknikleri her yaştaki öğrenciye uygun olmalıdır"375

Türkiye'de eğitim hakkı öncelikle Anayasa'nın 42. maddesinde "Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi" başlığı altında düzenlenmiştir.[376] Madde hükmünden anlaşılacağı üzere eğitim ve öğrenim hakkına erişimde kişilerin arasında herhangi bir ayırım yapılamaz. Eğitim ve öğrenim hakkının içeriği ve kapsamı kanunlarla tespit edilir. 42. maddenin 2. fıkrasında Türk eğitim sisteminin Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına da uygun olması gerektiği yazılıdır. Aksi takdirde açılan eğitim kurum ve kuruluşları anayasa hükmüne aykırılık nedeniyle kapatılacaktır. Maddenin devamında ilköğretim eğitiminin kız ve erkekler için zorunlu olup devlet okullarında verilen eğitimin ücretsiz olduğu açıkça belirtilmiştir.[377]

Maddenin devamında Türkiye'de eğitim hakkının genel sınırları çizilerek şu şekilde düzenlenip ayrıntılı ve özel hususların kanunla düzenlenmesi uygun görülmüştür. Buna göre

> "Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır".

---

375 https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=135 (18.11.2024)

376 AY Madde 42 *"Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. (2) Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz. (3) Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. (4) İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. (5) Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. (6) Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. (7) Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. (8) Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez…"*https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (16.08.2025)

377 Nurettin Beltekin, Ufuk Çete, "Eğitim Hakkını Yeniden Tanımlamak," *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1 (2019): 28.

Eğitim ve öğretimin çerçevesini ayrıntılı olarak belirleyen çok sayıda kanun tasarlanmıştır; bazıları şunlardır: 4306 Sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 tarihli ve 3418 sayılı kanunda değişiklik yapılması ve bazı kâğıt ve işlemlerden eğitime katkı payı alınması hakkında kanun" veya 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu gibi özel kanunlar.

Mülteciler açısından YUKK 89. maddesinin ilk fıkrasında "Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyeleri, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanır" şeklinde bir düzenleme yer almaktadır.[378] Bununla beraber 2019 yılında 4+4+4 sistemine geçilerek yapılan reformla 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunun 22. maddesi uyarınca Türkiye'de zorunlu eğitim yılı 12 yıla çıkartılarak sadece ilköğretim değil, orta ve lise eğitimi de zorunlu hale gelmiştir. Türkiye'deki liseler 3 farklı kategoriye ayrılmaktadır. Anadolu lisesi ve düz liseler, Mesleki ve Teknik Anadolu liseleri ve karma niteliğinde çok programlı ve mesleki liselerdir.[379] Geçici koruma statü sahipleri de tıpkı T.C vatandaşları gibi ücretsiz bir şekilde eğitim alma hakkına sahiptir.

4.1.1.1. Uygulamada Karşılaşılan Temel Sorunlar

Eğitim hakkı konusunda bir değerlendirme yapıldığında, öğrencilerin rahat bir şekilde ders kaynaklarına ve ders materyallerine erişim fırsatı elde edemediklerini görülebilmektedir.[380] Bunun temel nedeni bilgi eksikliği ve kaynaklara erişim imkânın oldukça az olmasıdır. Buna yönelik geliştirilen çözümlerin arasında MEB 2003 yılından bu yana her geçen eğitim yılında gelişerek devam eden "Onaylı Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım Projesi" sayesinde dağıtılan ders kitaplarının hem özel hem de devlet okullarında bakanlığın denetiminden geçerek yanlış ve uygunsuz öğrenmenin önüne geçilmiş olur.[381] Söz konusu bu eğitici kaynakların tamamen ücretsiz olması kanun

[378] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf (16.08.2025)
[379] https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_12/09162636_Okul_Turleri.pdf (16.08.2025)
[380] https://www.bire1haber.com/2025/09/29/kaynak-kitap-sorunu-egitimde-esitsizlige-neden-oluyor/ (10.10.2025)
[381] https://ookgm.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-onayli-ucretsiz-ders-kitabi-okutmayan-ozel-okullara inceleme/icerik/2076#:~:text=Mill%C3%AE%20E%C4%9Fitim%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20onayl%C4%B1%20ders,kademelerinde%20devlet%20taraf%C4%B1ndan%20%C3%BCretsiz%20da%C4%9F%C4%B1t%C4%B1l%C4%B1yor. (19.11.2024)

tarafından garanti edilmiştir. Ücret veya bağış adı altında herhangi bir maddi ödeneğin talep edilmesi durumu, başta anayasa sonra diğer kanun ve yönetmeliklerin ihlaline yol açtığı için, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne şikâyette bulunma yükümlülüğünü doğurmaktadır.[382]

İzmir şehrinde öğretmenlerin gözünden mülteci öğrencilerin uyum ve eğitim süreçleri boyunca karşılaştıkları engeller ve sorunların araştırılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 27 öğretmenden (22 kadın ve 5 erkek) oluşmaktadır. 2021 yılında yapılan söz konusu araştırmada uyruk sıralamasında ilk sırada Suriyeli öğrencilerin olması pek çok doğaldır. Suriye'den sonra gelen sıralamada Irak Cumhuriyeti, Türkmenistan, Afganistan ve İran İslam Cumhuriyeti'nden gelen öğrenciler vardır. Çalışmadan elde edilen bilgilere göre öğrencilerin en çok zorlandıkları hususlar sırayla dil, yaş ve gelişim farklılıkları, sınıf atmosferinin değişmesi ve göçün meydana getirdiği kültürel farklılıklardır.[383] MEB sözü edilen zorlukların varlığından haberdar olmalı ki bu konuyla alakalı olarak oldukça olumlu adımlar atmıştır. Bir diğer aktarımla, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nce "Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı" birimini oluşturarak okullardaki mülteci ve göçmen öğrencilerde oluşmuş veya oluşabilecek fiziksel veya psikolojik travmaların önüne geçebilmek, gerekli uyum sağlama ve eğitim ortamlarını hazırlamak için kurulmuştur. Araştırmada bahsedilen öğrencilerin arasındaki kültür farklılıklarının ilerde dışlama ve suçlama hatta ırkçı nefret söylemlerine dönüşmemesini önlemek ve gerekli müdahaleleri yapabilmek için geliştirilmiştir. Suriyelilere özel olarak 2016 yılında (PIKTES) "Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi" adlı bir proje hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında Suriyeli öğrencilere özel olarak Geçici Eğitim Merkezleri'nde okulöncesinden 18 yaşına kadar uyum çalışmaları ve Türkçe dil eğitimi verilmektedir. GEM'lere bağlı olarak gerektiğinde hızlandırılmış Eğitim Programları sunulmaktadır.[384] "*Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, MEB,*

[382] Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği Madde 53/6 "*Okullar tarafından ders kitabı adı altında hiçbir ücret alınamaz."* https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_02/06110901_yonetmelik06.02.2025.pdf

[383] Umut Arslan, Merve Ergül, "Mülteci Öğrencilerin Eğitimlerinde Yaşadıkları Sorunlar: Öğretmenlerin Perspektifinden Bir Delhi Çalışması," *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt, 54 (2022): 4.

[384] Ertuğrul Yazar, "Sığınmacı ve Mültecilerin Hak ve Özgürlüklerinin Güvenlik Kapsamında Değerlendirilmesi" (Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, 2017), 80.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Kızılay iş birliğiyle öğrencilerin okul terk ve okuldaki başarısızlıkların oranlarını azalıp okul kaydını teşvik ederek okullardaki mülteci öğrenci sayısını arttırmak hedeflenmiştir"[385]

Son olarak bütün bu olumlu çabalara ve sunulan imkanlara rağmen ne yazık ki, hala eğitim hakkına erişmekte zorluk çeken çok sayıda sığınmacı öğrenci vardır. Eğitim hakkı her ne kadar yasal güvencelerle garanti altına alınmaya çalışılsa da bazı durumlarda keyfi ve ırkçı tavırların önüne geçmenin olanağı yoktur. Yasal güncellemelerden bihaber olan sorumluların sebep olabilecekleri olumsuz sonuçlar çocukların eğitim haklarından mahrum kalmalarına yol açabilmektedir. "Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Engellenen Eğitim Hakkı" başlığı altında İnsan Haklarını İzleme Örgütü'nün yayımladığı bir rapora göre okula kaydolmanın önündeki engellerin arasında bazen şu durumlara rastlanabiliyor: "prosedürü uygulayanlar tarafından keyfi olarak ya da bilgisizlik sebebiyle Suriyelileri zorlar hale getiriliyor. Kayıt sırasında Suriyeli ailelerden sunmaları mümkün olmayan, muhtardan alınacak ikametgâh belgesi, kira kontratı ya da elektrik-su faturası gibi, belgeler talep edilebiliyor. Bu tür zorluklar çocukların okula kaydının yapılmasının önünde ciddi engel oluşturuyor. Bunun yanı sıra, Öğretmenler hem mülteci çocuklar hem prosedürler konusunda yeterli bilgiye sahip değil. Sınıf içerisinde çıkabilen ayrımcılık, dışlama vb. sorunlarla baş etmede yetersiz kalabiliyorlar."[386] Öğrenciler bilhassa çocuklar eğitim hakkından mahrum kaldıklarında veya yetersiz bir biçimde eğitim hakkına eriştiklerinde bu yetersizliğin bir göstergesi olarak suça sürüklenme, küçük yaşta evlenme, sokaklarda yaşama ya da küçük yaşta çalışma durumlarıyla karşılaşılmaktadır.[387] Yapılan bir araştırmaya göre, okur yazar olmayan çocukların toplu halde suç işleme oranı %60 oranındadır. Araştırmaya göre *"Çocukları suç işlemeye iten faktörlerin başında sevgi yoksunluğu, yetersiz eğitim, baskıcı disiplin yöntemleri, gecekondulaşma, yöresel gelenek ve görenekler ve ekonomik bunalımlar geliyor"*[388]

[385] Ümüt Arslan, Merve Ergül, "Mülteci Öğrencilerin Eğitimlerinde Yaşadıkları Sorunlar: Öğretmenlerin Perspektiflerinden Bir Delhi Çalışması," *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 54 (2022): 5.
[386]https://tr.boell.org/tr/2015/12/29/suriyeli-multeci-cocuklar-ve-engellenen-egitim-hakki (19.11.2024)
[387] Hicran Atatanır, "Türkiye'de Çocukların Eğitim Hakkı," *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırması Dergisi* Cilt 3, Sayı 5 (2023): 59.
[388] https://www.yenisafak.com/gundem/egitimsizlik-suca-itiyor-2685006 (19.11.2024)

Türkiye'de Suriyeli ve genel olarak geçici koruma altında olan öğrenciler için tahsis edilen Geçici Eğitim Merkezleri'nde görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları inceleyen bir araştırmaya göre karşılaşılan zorluklar şu şekilde sıralanabilir:

a) Türkçe öğretimine yönelik kaynakların yetersizliği (okuma-yazma öğretimine yönelik kitapların anlatımında yetersizlik)
b) Suriyeli öğrenciler ve Türk öğrenciler arasındaki anlaşmazlıklar
c) Suriyeli ailelerin Türkiye'deki eğitimin geçerliği konusundaki endişeleri

Zira bu sorunlara karşı, Suriyeli ailelerin iş birliğine yönelik olumlu tutumları ve müfredat konusunda Suriye'deki müfredatla uyum sağlanması için çalışmaların yapılması durumun çözümlenmesine yardımcı olsa da çaresiz kalınan birtakım eksiklikler ve engeller bulunmaktadır.[389] Müfredata uyum sağlama çalışmaları sonucunda Suriyeli öğrencilerin çift dilde eğitim almalarını sağlanmıştır. Yine de ailelerin ilgileri bu eğitimin önüne çıkan sorunların çözümünü kolaylaştırmıştır.[390] Tam anlamıyla çözülmüş sayılmayan sorunların arasında GEM'lerde çalışan gönüllü öğretmenlerin düşük ve yetersiz maaşlarla çalıştırılıyor olmasıdır. Ücretlerin düşüklüğü çok sayıda öğretmeni işi bırakmaya veya öğretmenlik görevini aksatarak ikinci ek bir iş arayışına girmeye sevk etmiştir. Yol masrafı ve ulaşım sorunu bilhassa köylerde ve şehir merkezlerinden uzak okullarda çalışan öğretmenlerin görevinden vazgeçmesine yol açmıştır.[391]

4.1.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim Hakkı

Temel hak ve hürriyetlerden biri olan sağlık ve sağlık hizmetlerine erişim hakkı, insan onuruyla ve yaşama hakkı gibi birçok çekirdek haklarla da bağdaşmaktadır. Bu hakkın korunması ve gereken hizmetin teminiyle ilgili çok sayıda uluslararası düzenlemeler vardır. 1946 tarihli Dünya Sağlık Örgütü Anayasası'nın sağlıkla ilgili yaptığı tanım bu

[389] Betül Balkar, Sevilay Şahin, Nur Işıklı Babahan,"Geçici Eğitim Merkezlerinde Görev Yapan Suriyeli Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar" Eğitimde Kuram ve Uygulama Makaleleri cilt 12 sayı 6 (2016): 1302.
[390] Araştırmada ki katılanlara göre *"Aileler çok ilgili. Hepsinin telefon numarası zaten bizde var. İhtiyacımız olduğunda onları arayıp konuşabiliyoruz. Onlar da isteklerimize her zaman yanıt veriyorlar"* şeklindeki ifadeleriyle ailelerden sağlanan desteği belirtilmiştir. Betül Balkar, "Geçici Eğitim Merkezlerinde Görev Yapan Suriyeli Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar", 1303.
[391] Faik Tanrıkulu, "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri," *Liberal Düşünce Dergisi* cilt 22, sayı 86 (2017): 141.

konuda ilk ve temel dayanak olma özelliği taşır. Buna göre *"Sağlık, sadece hasta veya sakat olmama hali değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan iyi olma halidir ..."* şeklinde bir ifade yer alır. DSÖ'nün anayasasında yaptığı bu yaklaşım, birçok devlet tarafından kabul görmediği gibi BM ESKHS'nin hazırlanış sürecinde de benimsenmemiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün benimsediği bu tanım günlük hayat pratiğinde soyut kalmış, idealist bir tavır olarak görülmüştür. Bunun üzerine, hastalık ve sosyal çevre arasındaki tutarlı ilişkiye ışık tutularak ortaya çıkartılması gerektiği savunulan "sosyal sağlık" kavramı geliştirilmiştir. Buna rağmen ESKHS "sosyal sağlık" kavramıyla ilgili "*ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardı"* ifadesiyle yetinmiştir. Yine de 2000'li yıllara gelindiğinde sağlığın sosyal belirleyicilerinin etkisinin göz ardı edilemeyeceğini ifade etmiştir.[392] Sağlık hakkı konusunda dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise diğer haklarla bağlantısıdır; yani, sağlığın yaşantımızın her detayında yer almasından dolayı "sosyal sağlık", DSÖ'nün bu kavramı değerlendirirken dikkate aldığı bir husus olmuştur. Mesela, konut edinme hakkının içeriğinde "Konut Sağlığı Prensipleri" tasarlanmıştır.[393] Söz konusu prensiplerde hastalığa sebep olabilecek çevresel faktörler, kötü yaşam koşulları araştırılmış ve onun sonucunda elverişli/elverişsiz şeklinde bir konut değerlendirmesine gidilmiştir.[394]

Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi'nin 3 maddesine göre *"Taraflar, sağlığa duyulan ihtiyaçları ve kullanılabilir kaynakları göz önüne alarak, kendi egemenlik alanlarında, uygun nitelikteki sağlık hizmetlerinden adil bir şekilde yararlanılmasını sağlayacak uygun önlemleri alacaklardır"* şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. BM, ESKHS'nin 12. maddesinde sağlık hakkının fiilen sağlanması için öngördüğü 4 tedbirin hayata geçmesiyle gerçekleşeceğini ön görmektedir. Bu dört tedbir sırasıyla şöyledir:

> "1- Ölü doğum ve çocuk ölümleri oranlarının düşürülmesini ve çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlamak 2- çevresel ve sınai sağlık şartlarının her yönüyle iyileştirilmesi 3- salgın, yöresel, mesleki ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü 4- Hastalık durumunda herkese tıbbi hizmet ve tıbbi bakım sağlayacak koşulların yaratılması."395

[392] Nozad Habibi Abbas Kaki, "İnsan Hakları Bağlamında Sağlık Hakkı" (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2023), 5, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

[393] Detaylı bilgi için bkz. "Health Principles of Housing" https://iris.who.int/handle/10665/39847 (20.11.2024)

[394] Pelin Şatıroğlu Güldalı, Reyhan Atasü Topcuoğlu, "Elverişli Konut İlkeleri Çerçevesinde Sosyal Yardım Alan Ailelerin Barınma Koşulları ve Psikolojik İyi Oluşları," *İnsan ve İnsan Dergisi*, Cilt 12, sayı 39 (2025): 34.

[395] https://www.ihd.org.tr/ekonomik-sosyal-ve-ktel-haklar-uluslararasi-sleesi/ (16.08.2025)

Yukarıda bahsedilenin dışında sağlık hakkını düzenleyen ve güvence altına alan uluslararası belgeler vardır. Bunlardan ikisi 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve 1985 tarihli Yaşadığı Ülkenin Uyruğunda Olmayan Kişilerin İnsan Hakları Bildirisi'dir. Ancak bu belgelerin hiçbirinde sağlık hakkının içeriğine dair açık bir tanım yapılmamıştır. Bu doğrultuda, ESKHK, 14 No'lu Genel Yorumunda sağlık hakkının sosyal bir hak olması nedeniyle devletin üzerine düşen görevi hatırlatmaktadır.[396] Bu anlamda devletin kaynaklarını kullanarak *"sağlık hakkı ulaşılabilecek en yüksek sağlık standardının gerçekleşmesi için gerekli olan birçok faaliyet, mal, hizmet ve şartlardan yararlanma hakkı şeklinde anlaşılmalıdır"*

Eğitim hakkına benzer bir şekilde, sağlık hakkının sağlanması mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik ve kalite gibi 4 temel unsurun sağlanmasıyla söz konusu olabilmektedir. Kalite konusunda kastedilen şey, sağlık kurumların ve sağlık hizmetlerin sunumunda bilimsel olarak *"belli bir kalitenin bulunması"* gerektiği şeklinde anlaşılması gerekmektedir.[397]

Yine, BM ESKHK 14 No'lu Genel Yorumuna göre

> "devletler, özel olarak hükümlü veya tutuklular, azınlıklar, sığınmacılar veya yasadışı göçmenler de dahil herkesin önleyici, tedavi ve palyatif sağlık hizmetlerine eşit erişimlerini yadsımaktan veya sınırlamaktan imtina etme; devlet politikası olarak ayırımcı politikalar yürürlüğe koymaktan kaçınma ve kadınların sağlık statüsü ve ihtiyaçlarıyla ilgili olarak ayrımcı uygulamalar ortaya koymaktan kaçınma yoluyla sağlık hakkına saygı duyma yükümlülüğü altındadır"

Buna paralel olarak, AB Temel Haklar Bildirisi'nin 35. maddesi uyarınca *"Herkes, ulusal yasalar ve uygulamalarda belirtilen şartlar çerçevesinde koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına ve tıbbi tedaviden yararlanma hakkına sahiptir"* Ne yazık ki uygulamada bazı AB ülkeleri kendi çıkarları gereği sadece öz vatandaşlarına sağlık hakkı tanımaktadır.[398]

---

[396] http://www.ihop.org.tr/dosya/ESKHK/ESKHKGY14.doc (16.08.2025)

[397] Sertaç Şahin Atabay, "Sağlık Hakkı ve Unsurları," *Türkiye Biyoetik Dergisi,* Cilt 9, Sayı 3 (2022): 5.

[398] http://www.tut.gov.tr/ab-temel-haklari#:~:text=Madde%2035.%20%2D&text=Herkes%2C%20ulusal%20yasalar%20ve%20uygulamalarda,t%C4%B1bbi%20tedaviden%20yararlanma%20hakk%C4%B1na%20sahiptir. (16.08.2025)

Anayasa'nın 56. maddesinde "Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması", 59. maddede "Sporun Geliştirilmesi ve Tahkim" başlıkları altında sağlık hakkıyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Anayasa'nın 56. maddesinin 2 vd. fıkralarında devletin sağlık hakkını sağlaması için yerine getirmesi gereken edim ve yükümlülükleri düzenlemektedir. Buna göre

> "Devlet, herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak, insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. (2) Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. (3) Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir"

AY'nin 59. maddesinde yer alan sağlık hakkının spor faaliyetleri kapsamında değerlendirilmesi, DSÖ "sağlık" tanımıyla az bir ölçüde olsa da uygun düştüğü söylenebilir. Çünkü 59. madde metninden anlaşılacağı üzere sağlık sadece bedensel (maddi) olarak algılanmamalıdır; sağlık, psikolojik (manevi) anlam da taşımaktadır. Daha iyi açıklayabilmek için Anayasa Mahkemesi'nin sağlık hakkıyla ilgili görüşlerine bakılmasında fayda vardır. Buna göre

> "… Sağlık hakkı, insanların sağlıklarının korunması, hastalandıklarında iyileşmeleri, tıbbi bakım görebilmeleri ve tedavi edilebilmeleri için Devletin sağladığı her türlü imkândan yararlanma hakkıdır. Sağlık hakkı, insanların doğuştan kazandıkları vazgeçilemez ve devredilemez haklarının başında gelmektedir. Yine devlet, Anayasa'nın 17 maddesine göre, kişilere tanınmış olan yaşam hakkını güvence altına almakla yükümlüdür. Aynı maddede "herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" denilmektedir. Kişinin yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığını koruma hakkı, birbirleriyle sıkı bağlantıları olan, devredilmez ve vazgeçilmez haklardan olup Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen nedenlerle sınırlanamaz"[399]

Benzer bir yaklaşım 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun'un 2. maddesinde yer almaktadır. Buna göre *"Sağlık, yalnız hastalık ve maluliyetin yokluğu olmayıp bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan tam bir iyilik halidir."*[400]

Kanunlar nezdinde, temel kanunların arasında, oldukça eski olmasına rağmen çok kapsamlı olan 1930 tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 1. maddesine göre *"devletin görevleri arasında ülkenin sağlık koşullarını iyileştirmek, milletin*

[399] AYM karar, 3.10.2013, E. 2012/103, K. 2013/105, R.G. 17.12.2014 (20.11.2024)
[400] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.224.pdf (16.08.2025)

sağlığına zarar veren hastalık ile mücadele etmek, neslin sağlıklı olarak yetişmesini sağlamak, halkla sağlık yardımı ve sosyal yardımlar yapmak" olduğunu ifade etmektedir.[401] Bir diğer mevzuata göre 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu'nun "Temel Esaslar" başlığı altında düzenlenen 3/f fıkrasına göre *"Herkesin sağlık durumunun takip edilebilmesi ve sağlık hizmetlerinin daha etkin ve hızlı şekilde yürütülmesi maksadıyla, Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarınca gerekli kayıt ve bildirim sistemi kurulur"*[402]

Türkiye'de yaşayan mültecilerin ve farklı uluslararası koruma statüleri olan kişilerin sağlık haklarının hukuki dayanaklarına dair ilk mevzuat 2014 tarihli YUKK'nin 89. maddesinin 3. fıkrasındadır. Madde hükmüne dayanarak, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve aynı zamanda ödeme gücü bulunmayanlar, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun hükümleri uyarınca genel sağlık sigortasından 1 yıllık süreyle faydalanacaklardır.[403] Ancak, özel ihtiyaç sahiplerine ve Sağlık Bakanlığı tarafından sigorta kaydının devam etmesi uygun görülen kişilere 1 yıllık sınır uygulanmaz. Maddenin devamında "Genel Sağlık Sigortası'ndan faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir. Başvurusu hakkında idarece olumsuz karar verilen yabancılar genel sağlık sigortası kapsamından çıkarılır." Hükümden anlaşılacağı üzere 1 yıllık sürenin aşılması durumunda yabancı kişi GSS'ye bağlı olup ona göre sağlık hizmetlerinden yararlanmaya başlar. Sığınmacı ve mülteciler, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 60/2 maddesine göre *"Genel sağlık sigortalısı sayılanların arasında ikametgahı Türkiye'de olan kişilerden, Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler"* olarak sayılmıştır.

Geçici korunma statüsü olan kişilerin dayandığı hukuki temel, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 27. maddesidir. Ona göre sağlık hizmetleri, geçici barınma

[401] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1593.pdf (16.08.2025)
[402] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3359&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (16.08.2025)
[403] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5510&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (16.08.2025)

merkezlerinde Sağlık Bakanlığı gözetiminde gerçekleşecektir. Bununla beraber sağlık merkezlerinde yeterli sayıda ambulans ve sağlık personeli bulundurulacaktır. Ayrıca, temel ve acil tedavi (ilaçlar dahil) için herhangi bir hasta katılım payı alınmayacaktır. Sunulan sağlık hizmet bedeli, Sağlık Bakanlığı kontrolünde, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmeyecek şekilde AFAD tarafından ödenecektir.[404] Burada AFAD'ın emekleri göz ardı edilemez. Çadırkentlerde düzenli olarak sığınmacıların tedavileri ve aşı takip ve tarama işlemleri sistematik olarak ücretsiz bir şekilde yapılmaktadır. 2013 tarihinde AFAD tarafından kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıları ilgilendiren "Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri Hakkında" adında bir genelge yayımlanmıştır.[405]

Suriyelilere hastane ve sağlık ocaklarında verilecek tıbbi hizmetin yanı sıra Türk Eczaneler Birliği'yle ortak bir çalışmanın sonucunda Suriyeli hastalara ilaç temini yapılıp faturalandırma işlemi AFAD tarafından yapılacağını bildirmiştir.[406]

Son olarak, 2019 yılının sonunda Çin Halk Cumhuriyeti'nden tüm dünyaya yayılan COVİD-19 salgınının Türkiye'de özellikle mültecilerin sağlık hakkına olan etkisinden kısaca bahsedecek olursak ilk olarak beklenenin aksine BMMYK'nin Türkiye için ayırdığı birikim, finansal açıdan bu krizin sadece %32'sini karşılayabilmiştir. Bu nedenle salgın dönemi boyunca Sivil Toplum Kuruluşları ve belediyelerin desteğiyle zorlu süreci en az hasarla atlatmak amaçlanmıştır. Salgın dönemi boyunca mültecilerin kolayca anlamaları için gerekli bilgilendirmeler ve Sağlık Bakanlığı'nın COVİD-19 algoritmaları Arapçaya tercüme edilmiştir.[407] STK tarafından farklı dillerde bilgilendirici dokümanlar ve sunumlar hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra 2399 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile herhangi bir sigortaya bağlı olmaksızın herkese ücretsiz olarak kişisel koyucu malzemeler, tanı testleri ve ilaç tedavisi dağıtılmıştır.[408]

---

[404] Melike Çallı, "Türkiye'de Mültecilerin ve Sığınmacıların Sağlık Hakkı," *İş ve Hayat Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3 (2016): 152.

[405]https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2311/files/Suriyeli_Misafirlerin_Saglik_ve_Diger_Hizmetleri_Hakkinda_Genelge_20138.pdf (02.09.2025)

[406] Yılmaz, "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı", 260.

[407] Gülfer Tunalı, Olcay Şener Erkırtay, "Mültecilerin Temel Hizmetlere Erişiminde İletişim Engelleri ve Mülteci Çevirmenliğinde İyi Uygulama Pratikleri," *İstanbul Üniversitesi Çevribilim Dergisi*, cilt 21 (2024):86.

[408] https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200414-16.pdf (16.08.2025)

Kamplarda ise, sağlık tarama işlemlerin yapılması için giriş ve çıkışlarda ateş ölçümü yapılarak semptomlar aranmaya başlanmıştır. Olası vakalar özel nakil araçlarla hastaneye götürülüp test sonuçları çıkana kadar izole edilmiştir.[409]

4.1.2.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar

Yukarıda geçici koruma statüsüne sahip olan kişiler için düzenlenen sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık hakkına yönelik yapılan düzenlemeler anlatılmıştır. Her ülkede olduğu gibi işleyiş ve tatbik edilmelerle ilgili her daim eksiklik ve yanlış uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Fakat, 2019 yılının sonunda meydana gelen ve tüm dünyayı olumsuz etkileyen Covid-19 salgını Türkiye'de yaşayan herkesi derinden sarsmıştır. Ne yazık ki, ciddi kayıplar yaşandığı gibi kanun ve yönetmeliklerle düzenlenen hükümleri uygulamak zorlaşmıştır. Salgın sürecinde geçici koruma statüsünde olan kişilerin yaşadığı zorlukların temelinde bilgi eksikliği ve sürekli güncellenen hizmetlere erişim kısıtı yatmaktadır. Ankara'da yapılan bir araştırma, Ankara'daki Suriyeli mültecilerin pandemi süresinde yaşadıkları deneyim ve karşılaştıkları zorlukları saptayıp oluşan olumsuzlukları analiz etmiştir. Araştırmaya göre, herkes gibi hastalığın yaşattığı sağlık sorunlarının dışında ekonomik zorluklar yaşanmıştır. Ancak sığınmacıların önüne herkesten farklı sorunlar çıkmıştır. İlk zorluk dil ve iletişim konusunda yaşanmıştır. Bu soruna bir çare olarak Sağlık Bakanlığı hem özel web sitesi üzerinde yayınladığı bilgilendirici videolar ile bilgi notları hem de dağıttığı broşürlerle Arapça diline çevrilmiş hastalıktan korunma ve sağlanan tedavi hakkında bilgiler paylaşmıştır.[410]

Yaşanan bir diğer sorun ise, Türkiye'de ilk vaka tespitin ardından Cumhurbaşkanı kararnamesiyle herkese Covid-19 tedavisinin uygulanacağı bildirilmiştir. Bu durumda Türk vatandaşı olsun olmasın hastaların uyruklarına ve sigorta kayıtlarının olup olmamasına bakılmaksızın herkese eşit bir sağlık hizmeti sağlamak amaçlanmıştır. Bu sürede kurumların uzaktan çalışmaya geçmesi ve olağanüstü durumun gerektirdiği üzere sokağa çıkma yasağının uygulanması Sivil Toplum Kuruluşlarının karardan bir

[409] Deniz Mardin, "Covid-19 Sürecinde Türkiye'de Göçmen ve Mültecilerin Durumu," *Sağlık ve Toplum,* Özel sayı (2020): 115.
[410] Zelal Özdemir, Gökten Doğangün, Asuman Özgür Keysan "Covid-19'un Suriyeli Mültecileri İçin Yarattığı Çok Boyutlu Zorluklar: Ankara Vaka Çalışması," *Alternatif Politika*, Cilt 14, sayı 3 (2022): 522.

süreliğine habersiz kalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bazı kişiler hastalığın belirtilerini göstermesine rağmen hastaneye başvurma durumunda en az 15 günlük bir süre içinde karantinaya alınıp izole olacağını düşündüğünden dolayı tedavi başvurusunda bulunmadığını ifade etmiştir.[411] İlginç olan bir diğer sorun ise, ülkede mülteci ve sığınmacıların sınır dışı edilebileceği düşüncesiyle, sığınmacılar hastalık belirtileri gösterdiğinde Sağlık Bakanlığı'na ihbar edilmeleri söz konusu olmuştur. Aynı zamanda eşler tarafından ev içi şiddetin arttığı saptanmıştır. Bunun sebebi salgının olmasına ve sonucunda oluşan işsizlik ve maddi durumların kötüleşmesine yöneltilmiştir.[412]

4.1.3. Çalışma Hakkı ve Ekonomik Faaliyetler

Mültecilerin herhangi bir insan gibi bulundukları ülkede yaşamlarını idame ettirmeleri için gelir getirecek bir iş arayışı içinde olmaları gerekmektedir. Çoğu ülkede belli başlı meslekleri denklik şartı sağlamadıkları sürece icra ettirmeleri yasaklamaktadır.[413] Dolayısıyla, mülteciler menşe ülkelerinde sahip oldukları mesleklerini gittikleri her yerde her zaman devam ettiremeyebilirler. Yine de başka işlerle uğraşmaları kanunen çalışma hakkının temel hak ve hürriyetlerin arasındadır. İHEB'in 23. maddesinde çalışma hakkıyla ilgili olarak şu ifadeler geçmektedir:

> "Her insanın çalışmaya, mesleğini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizliğe karşı korunmaya hakkı vardır. Herkesin, hiçbir ayrım yapılmaksızın eşit iş karşılığında eşit ücret hakkı vardır. Çalışan her insanın kendisine ve ailesine insan onuruna yakışır bir yaşam sağlayacak ve gerekirse sosyal güvencelerle de tamamlanacak adil ve yeterli bir ücrete hakkı vardır. Herkesin çıkarlarının korunması amacıyla sendikalar kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır."

ESKHS'nin 6. maddesinde ise bağlayıcı bir hüküm düzenlenmiştir. Buna istinaden, *"Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin özgürce seçtiği ya da benimsediği bir işte çalışarak yaşamını kazanma fırsatına sahip olma hakkını içeren çalışma hakkını tanır ve bu hakkı korumak için uygun girişimlerde bulunur."* Bu düzenlemeden ve madde

[411] Özdemir, Doğangün, Özgür Keysan,"Covid-19'un Suriyeli Mültecileri İçin Yarattığı Çok Boyutlu Zorluklar: Ankara Vaka Çalışması", 535.

[412] https://korona.hasuder.org.tr/pandemi-surecinde-gocmenler-ve-multecilerle-ilgili-durum/ (01.09.2025)

[413] Örneğin Almanya'da kamu kurumları, işverenler ve bireyler tarafından yabancı diploma ve eğitim programlarının tanınırlığını ve denklik durumunu değerlendirmek için kullanılan resmi bir iş atama sitelerinden biri de Anabin database. (https://anabin.kmk.org/cms/public/startseite#drawer)

metninin devamından anlaşılacağı üzere çalışma hakkının uygulanabilmesi için devlettin bir edimde bulunması gerekmektedir. Keza sözleşmeye taraf olan devletler kişinin statüsüne göre ayırım yapmaksızın çalışma hakkının gerçekleşmesi için fiilen kişilerin seçtiği işleri yapmalarına izin vermenin yanı sıra adil ücret ve koşullar kapsamında çalıştırılması için gereken teşvikleri sağlamalıdır.[414]

Yukarıda bu hakkın kimseye ayırım yapılmadan herkese sağlanması gerektiği ifade edilse de önemle vurgulamak gerekir ki çalışma hakkı bütün uluslararası koruma statülerini kapsadığı gibi kadın erkek ayırımı yapmadan bütün cinsiyetleri de kapsar. Bu doğrultuda Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'nin 11. ve 14. maddeleri çalışma hakkı ve istihdam konusunda ayrım yapılmayacağı konusunda düzenlemeler içermektedir.[415] 1951 Mülteci Sözleşmesi'ne baktığımızda, sözleşme "çalışma hakkını" diğer belgelerden farklı bir şekilde düzenlemiştir. Kazançlı işler başlığı altında yaptığı düzenlemesiyle mültecilerin çalışma hakkını çok sıra dışı, kapsamlı ve olabildiğince adil bir şekilde kaleme almıştır. Sözleşmeye göre, ücretli ve ücretsiz olmak üzere iki tür iş bulunmaktadır. Ücretli işler 3 farklı kategoriye ayrılmakta olup farklı madde hükümlerinde detaylıca açıklanmıştır. İlk olarak işgücü piyasalarını korumak için çeşitli sınırlamaların öngörülebildiği ülkelerde, bazı koşullara sahip mültecilerin söz konusu sınırlamalardan muaf olabileceğine dair madde hükmü bulunmaktadır.

Sözleşme'deki ilgili hükmün devamında mültecinin sığındığı ülkede üç seneden fazla ikamet etmesi ve ülkenin bir vatandaşıyla evli veya ülkenin vatandaşından bir veya birkaç çocuğu olması halinde yukarıda bahsedilen sınırlamalardan muaf tutulabilecektir. Bir diğer düzenlemeye göre çalışma hakkının uygulanması mültecilerin ülkedeki ikamet durumlarına bağlı kılınmıştır. Bir diğer anlatımla, mülteci ikamet ettiği ülkede yasal olarak oturum iznine sahip ise çalışma iznine sahip olabilmektedir. Bu anlamda mülteciler, yabancılarla eşdeğerde olup her ülkenin kendi iç hukukuna bağlı olarak ikamet koşullarını takip etme ve koşulara uyma yükümlülüğü altındadırlar. Sözleşme'nin 24. maddesinde sosyal durum başlığı altında çalışmanın

[414] Hatice Hilal Tiritoğlu Ersoy, "Türkiye'de Mültecilerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları," *YBHD* Cilt, 4 (2019): 448.
[415]https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/kadinlarakarsiherturluayrimciligin.pdf (17.11.2024)

koşulları düzenlenmektedir. Sözleşmeye göre bu konuda mülteci ile vatandaş aynı konumdadır.[416] Buna göre mülteci, sosyal güvenlik yardımlarından 24/a maddesine dayanarak yararlanabilmektedir:

> "Mevzuatla düzenlendiği veya idari makamların yetkisine tabi oldukları nispette, istihkaka dahil olmak şartıyla, aile yardımları da dahil, işçi istihkakları, çalışma müddeti, munzam çalışma saatleri, ücretli tatil, evde çalışmaya ait tahditler, çalışmaya başlama yaşı, çıraklık ve mesleki yetiştirme, kadınların ve gençlerin çalışması, kollektif iş mukaveleleri ile bahşolunan menfaatler" maddenin ikinci fıkrasında ise "iş kazalarına, meslek hastalıklarına, analığa, hastalığa, sakatlığa, yaşlılığa, ölüme, işsizliğe, aile mükellefiyetlerin durumları sosyal güvenlik sigortasının kapsamında saymakta, sosyal güvenlik sigortanın açısından kazanılmış olan hak ve kazanılmakta olan haklara ilişkin taraf devletlerin aralarında yaptıkları sözleşmelerden mülteciler de sözleşmeyi imzalayan devlet vatandaşı ile aynı koşulları taşımaları durumunda yararlanabileceklerdir."417

Yukarıda 1951 tarihli Cenevre Mülteciler Sözleşmesi'nin ücretli çalışmaların düzenlemelerinden bahsedilmiştir. Sözleşme'nin diğer maddeleri, ücretsiz serbest meslek sahibi, kendi iş yerlerini açmak isteyen mültecilerin çalışma hakkını düzenlemeyi hedeflemiştir. Buna göre Sözleşme'nin 18. maddesinde tarım, sanayi, küçük sanat, ticaret sahaları, sanayi ve ticari şirket kurmak gibi girişimlerde bulunulmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir. 19. maddede serbest meslek icrası konusunda mülteci ile yabancının arasında herhangi bir ayrım yapılmasının gerekmediği öngörülmüştür.[418]

Türkiye'de çalışma hakkı ve sosyal güvenlik hakkının korunmasına yönelik uygulamalara değinecek olursak ilk olarak T.C. Anayasa'nın 49. maddesine bakmamız gerekmektedir. "Çalışma hakkı ve Ödevi" başlığı altında

> "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır."

---

[416] Cansu Kaya, "Türkiye'de Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancıların Çalışma Hakları," *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1 (2017): 61.
[417] Mürvet Ece Büyükçalık, *Mülteci Hukukunun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları*, (Eskişehir, On İki Levha, 2014), 163.
[418] Cansu Yener Keskin, "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi,* Cilt 25, Sayı 1 (2019): 422.

şeklinde olan düzenlemeden açıkça anlaşılacağı üzere çalışma hakkı ayrım yapılmaksızın herkes için güvence altına alınmıştır.[419] Bunun yanı sıra, devlet sadece üzerine düşen sorumluluğu üstlenip çalışmanın şart ve sınırlarını çizip çalışma hakkını anayasal koruma altına almıştır. AY 50. maddesinde bedensel ve ruhsal anlamda yetersiz olanların çalışmasını engelleyip destekte bulunacağını şu ifadelerle düzenlemiştir: *"Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar."* Keza emeğin karşılığının mutlaka adil bir ücret olması gerektiğini 55. maddesinde vurgulamıştır.

> "Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alı. Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur."

Bu hükümlerin beraberinde AY 90/5 maddesini hatırlatmakta önem vardır. Buna göre

> "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır."

Bu hüküm uyarınca Türkiye'nin taraf olduğu 1951 tarihli Cenevre Mülteciler Sözleşmesi'nde "Çalışma Hakkı" düzenlemeleri Türkiye bakımından kanun hükmündedir.[420] Zira, Türkiye sözleşmeye taraf olurken coğrafi bir sınırlama ileri sürdüğünden ve "mülteci" olarak sadece Avrupa topraklarından gelen kişileri kabul edeceğinden dolayı uygulamada gerçekten "mülteci" statülü çok kişi yoktur. Ulusal mevzuatın mültecilerin çalışma hakkını korumasına yönelik kaleme aldığı düzenlemeleri incelediğimizde ilk sırada, uzun adıyla bilinen

> "Türkiye'ye İltica Eden veya başka bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"

---

[419] Asiye Şahin Emir, "Türkiye'de Geçici Koruma Statüsünde Olan Kişilerin Çalışma Hakkı," *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt 23, özel sayı (2021): 61.
[420] Dost, "Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu", 44.

veyahut kısaca "1994 Yönetmeliği"nin 27. maddesi uyarınca *"Mülteci ve Sığınmacıların ülkemizde kalacakları süre ile sınırlı olarak öğrenim görmeleri ve çalışmaları genel hükümlere tabidir."* Ancak bu Yönetmelik'in ihtiyacı karşılamamasına karşı 2016 yılına kadar 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'a göre yabancıların ve YUKK uyarınca sığınmacıların çalışması 3 farklı çeşit çalışma iznine bağlı olarak çalışma hakkı korunmaktadır. 2016 yılından itibaren 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle farklı düzenlemeler meydana gelmiştir. 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Türkiye'de çalışmak isteyen yabancıların çalışma izni muafiyet belgesi veya çalışma izni alma durumlarını düzenlemektedir.[421] Bununla beraber geçici koruma statülü olanlara özel olarak 2016 tarihli Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, geçici koruma altında en çok 2011 yılından itibaren Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacıların durumuna uygun olarak tasarlanmış ve çalışma koşullarını düzenlemiştir.[422] Böylece Suriye'den yasa dışı yollarla gelen ama Türkiye'de çalışmak isteyen kişilerin sayısının adı geçen yönetmelikte kayıt altına alınması amaçlanmış olup hem Suriyeli işçi ve işverenlerin sosyal hakları ve iş güvencelerinden yararlanması hedeflenmiştir.[423]

İlgili yönetmeliğin 3. maddesine göre yönetmeliğin uygulanmasından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı sorumludur. Bu bağlamda geçici koruma altında olan kişilerin Türkiye'de çalışmak istemesi veya çalıştırılmak istenmesi durumunda geçici koruma kayıt tarihinden 6 ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvurmaları şarttır.[424] 2013 tarihli YUKK'nin 51. maddesinin Ç fıkrasında Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 16/f maddesine atıfta bulunarak *"uluslararası koruma sahibi, şartlı mülteci, geçici koruma sağlanan veya vatansız ya da mağdur destek sürecinden yararlanan insan ticareti mağduru"* olanların çalışma izni, yabancılara istisnai olarak verilenler arasında yer aldığı belirtilmektedir. Yine mülteci ve ikincil koruma statüsüne yönelik YUKK'nin ilgili maddelerinde bazı kolaylıklar bulunmaktadır.

[421] Efe Balcı, "6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'na Göre Yabancıların Türkiye'deki Çalışma Hakları" (Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 44, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=pqroaY_UuoRUH5v7a0irfQ&no=jn65zaP_VTQ_VRvHtCtWnQ

[422] Bilge Sena Erdem, "AB Geçici Koruma Yönergesi ve Türk Mevzuatında Geçici Koruma Statüsü Sahiplerinin Çalışma Hakkının Kapsam ve Sınırları," *SDE Akademi Dergisi*, Cilt 3 (2023): 88.

[423]Canan Öykü Dönmez Kara, "Türkiye'de Yabancıların Çalışma Hakkı: Suriyelilerin İşgücü Piyasasındaki Durumu," *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Yıl 2, Sayı 2 (2016): 170.

[424] Şahin Emir, "Türkiye'de Geçici Koruma Statüsünde Olan Kişilerin Çalışma Hakkı", 30.

Örneğin, her ne kadar çalışma hakkı sadece çalışma izniyle yasallaşabilse de mülteci ve ikincil koruma olanların statü aldıkları andan itibaren kimlik belgeleri çalışma izin belgesi olarak değerlendirilebilecektir.[425] Bu konuyla bağlantılı olarak 2003 yılında Yargıtay'ın önüne AY 90/5 maddesi uyarınca 1961 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin 24. maddesine dayanarak bir dava gelmiştir. Davanın konusu, davacı mülteci her ne kadar iç mevzuattaki 1479 sayılı "Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu" ilgili maddesi hükmünde Türk Soylu olmamasından dolayı Bağ-Kur Sigortalısı olmasının mümkün olmamasına rağmen yine de adı geçen uluslararası sözleşmenin 24. maddesinde mültecilere sosyal sigortaya (yaşlılık sigortası buna dahildir) ve beraberinde "Vatandaşlarla, Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit Muamele Yapılması Hakkında 118. Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi'nin 3. ve 10. maddelerinde karşılılık şartının aranmamasından dolayı davacının yaşlılıktan doğan yaşlılık aylığı tahsis talebini yasal faiziyle birlikte kabul ve tespit edilmesine, ayrıca davacıya ödenmesine oybirliğiyle karar vermiştir.[426]

4.1.3.1. Çalışma Hakkı ve Ekonomik Faaliyetleri Yapmanın Önündeki Zorluk ve Engeller

Daha önce bahsedildiği üzere Türk olmayan çalışanlar, bir işte çalışmak istediklerinde, serbest iş yapmak isteseler bile mutlaka bir çalışma iznine ihtiyaç duymaktadırlar (çalışma izin muafiyeti olduğu durumların dışında). Uygulamaya baktığımızda, işverenlerin yabancı çalışanları kayıt dışı istihdam etmeyi SGK primlerini ödememek gibi çeşitli sebeplerden dolayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum ise, çalışanların sosyal haklardan ve diğer işçilik haklarından mahrum bırakılmalarına yol açmaktadır. Her ne kadar önlem alınmaya çalışılsa da ne yazık ki denetimin eksik kalmasından dolayı gözden kaçan pek çok kayıt dışı istihdam söz konusu olabilmektedir.[427] Kayıt dışı çalıştırmak iş ortamında çalışana karşı mobbing uygulama riskini arttırdığı gibi

[425] Erkan Savar, Umut Kedikli, "Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacılara Sağlanan İmkanlar ve Uyum Sorunları: Çankırı Örneği," *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 15, Sayı 4 (2019): 1127.

[426] Yargıtay Kararı – 10. HD., E.2003/1898 K. 2003/3807 T.24.04.2003 https://www-lexpera-com-tr.offcampus.ihu.edu.tr/ictihat/yargitay/10-hukuk-dairesi-e-2003-1898-k-2003-3807-t-24-4-2003-1 (18.11.2024)

[427] GKSYÇİY md. 10 *"Geçici Koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemez"* https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf (01.09.2025)

çalışanı işten çıkartılma tehdidi altında bırakmaktadır. Bu ciddi sorunu ortadan kaldırmak için, denetimi sıkılaştırmak ve idari para cezasını uygulamak bir çözüm önerisi olarak düşünülebilmektedir.[428] Her ne kadar kanunen asgari ücretin altında bir ücretle çalıştırmak yasak olsa da denetimin eksikliğinden dolayı maalesef çok sayıda yabancı işçi piyasa ücretlerinden daha az ücretle çalıştırılmaktadır.

Mardin şehrinde yapılan bir araştırmaya göre çoğunluk ülke genelinde yaşanan işsizlik durumundan şikayetçidir. Halkın geneli, bu sorunların geçici koruma statüsü kapsamında yaşayan Suriyelilerden kaynaklandığını, onların vergi mükellefiyetinden muaf olduklarını, aynı zamanda T.C. vatandaşlarından daha az elektrik/su benzeri faturaları ödediğini iddia etmektedir ve bu nedenle iş piyasasında diğer işçilerden farklı olarak daha az ücretlerle çalışmayı kabul ettiklerini düşünmektedir.[429]

Ne yazık ki genel bir sorun haline gelmiş olan ayrımcılık ve ırkçı tavırların uygulanması iş sektöründe de yaşanmaktadır. İş Kanunu'nun 5. maddesinin eşit davranma ilkesine göre *"İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılmaz."* Bu kanun hükmü uyarınca çalışanlara hiçbir şekilde ayrımcılıkla yaklaşılmayacaktır.[430] Fakat, iş ortamlarında Türk ile yabancı çalışanlar arasında çalışma şartları dışında tavır ve davranışlarda ciddi ayırımcılık olaylarının yaşandığı ifade edilmiştir.[431]

---

[428] Şahin Emir, "Türkiye'de Geçici Koruma Statüsünde Olan Kişilerin Çalışma Hakkı", 34.

[429] Katılımcıların arasında (kadın 50 yaşında okur yazar olmayan bir ev hanım)'ın ifadesine göre *"iş kalmamış. Suriyeli kalkıp ben otuz liraya çalışırım diyor ama Türkiye'deki biri ben almam diyor. Çünkü adam elektrik veriyor, su veriyor kira veriyor bana yetmez diyor. Ama Suriyeli vergi vermiyor onu vermiyor bunu vermiyor otuz lira bana yeter diyor. Bu yüzden millet aç yani milletin işlerini ellerinden almışlar. İşte bizim boyacı bir komşumuz var nereye gitse senin istediğin yetmiş lira yevmiye ama işte biz Suriyeliye kırk liraya verdik deyip geri gönderiyorlar, adamın çocukları sürekli aç. Esnaf çok şikayetçi, iş kalmadı kiralar yükseldi"* Fatıma Doğan, Serdar Ünal, "Suriyeli Göçmenlere Yönelik Ayrımcı, Dışlayıcı Söylem ve Eylemlerin Meşrulaştırıcı Kaynakları: Mardin İli Örneği," *Sosyolojik Bağlam Dergisi,* Cilt 2, Sayı 3 (2021): 20.

[430] İK md.5 *"İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz. (2) İşveren, esaslı sebepler olmadıkça tam süreli çalışan işçi karşısında kısmî süreli çalışan işçiye, belirsiz süreli çalışan işçi karşısında belirli süreli çalışan işçiye farklı işlem yapamaz. (3) İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz. (4) Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamaz. (5) İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz. (6) İş ilişkisinde veya sona ermesinde yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davranıldığında işçi, dört aya kadar ücreti tutarındaki uygun bir tazminattan başka yoksun bırakıldığı haklarını da talep edebilir."* https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030610.htm (02.09.2025)

[431] "Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik 2022 Raporu," Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (2024): 62.

4.1.4. Hak Arama Özgürlüğü ve Adalete Erişim Hakkı

Modern demokrasi ve hukuk devleti olma vizyonu taşıyan devletlerin anayasalarında güvence altına alınan ve zamanla önemi artan temel bir hak olan hak arama özgürlüğü ve adalete erişim hakkı, hak arama yollarını çoğaltarak ve o yollara ulaşma şekillerini kolaylaştırarak sağlanmaktadır.[432] Bu başlığın altında hak arama ve adalete ulaşma özgürlüğünün mülteciler ve geçici koruma altında olan kişiler bakımından nasıl sağlandığı ve bunun önündeki engeller anlatılmaya çalışılacaktır.

İnsanlar sahip olduğu hakların ihlal edilme riskine maruz kalabilmektedir. Zira, ister kişilerin birbiriyle olan etkileşiminin bir sonucu olsun ister başka sebeplerden kaynaklansın ihlaller her zaman yaşanabilmektedir. Her hâlükârda, yapılan ihlallere karşı hukuk düzeninden yola çıkarak söz konusu ihlalin ortadan kaldırılması veyahut telafi edilmesine hak arama özgürlüğü denilmektedir.[433]

Uluslararası belgelerde hak arama özgürlüğü farklı şekillerde güvence altına alınmaya çalışılmıştır. İlk olarak 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 16. maddesinin ilk fıkrasında mültecinin aynı vatandaş gibi ikamet ettiği ülkenin topraklarında hukuk mahkemelerine başvurabileceği açıkça ifade edilmektedir. Maddenin devamında mültecinin adli yardım talep edebileceği yazmaktadır.[434] Hükümden anlaşılacağı üzere hak arama özgürlüğünün uzantısı olarak Adli Yardım Kurumu kurulmuştur. Bu anlamda, maddi gücü yeterli olmayan, hakkını yargı mercilerinde aramak için önünde ekonomik engeller olan kişiler için düzenlenen bu kurum hak arama özgürlüğünün ayrılamaz bir parçasıdır.[435] Bir diğer anlatımla, yargı yollarına başvurmanın önünde objektif açıdan bir imkânsızlık söz konusu ise o zaman temel hak ve hürriyetlerden biri olan hak arama hürriyetinin gerçekleşmesinde ciddi bir engel vardır. Zira, bu engeli kaldırmak için insan haklarıyla ilgilenen uluslararası merciler ve sosyal

---

[432] İsmail Köküsarı, "Hak Arama Özgürlüğü ve 2010 Anayasa Değişiklikleri," *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 1 (2011): 164.

[433] Cengiz Gül, Fatih Birtek, "Hak Arama Özgürlüğü ve Türk Pozitif Hukukunda Yargı Yolu Kapalı İşlemler," *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, sayı 1-2 (2007): 6.

[434] Madde 16 *"Her mülteci, bütün Taraf Devletler'in toprakları üzerindeki hukuk mahkemelerine serbestçe ve kolayca başvurabilecektir.*
Her mülteci, sürekli ikametgahının bulunduğu Taraf Devlette, adli yardım ve teminat akçesinden muafiyet dahil, mahkemelere müracaat bakımından vatandaş gibi muamele görecektir."

[435] Aslı Aras, "Mülteci ve Sığınmacıların Adalete Erişiminde Adli Yardım" *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 23, Özel Sayı (2021): 44.

devletlerin tedbir almaları şarttır.[436] Bu konuda AİHS'in 6. maddesinde adli yardım şu şekilde koruma altına almıştır:

> "Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir…"437

Keza, İHEB'in 10. maddesinde hak arama hakkı koruma altına alınmıştır: *"Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır."*

Adli Yardım Kurumu mülteciler bakımından çeşitli uluslararası belgeler tarafından güvence altına alınmıştır. Bunun önemi, eşitlik ilkesi ve hak arama özgürlüğünün sağlanması açısından, sadece mülteciler değil bütün uluslararası koruma statüsü kapsamında olan kişilere hizmet etmesidir. BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine Dair Sözleşme'sinin 6. maddesinde hak arama özgürlüğü ve adli yardım kurumunu düzenlemiştir. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde de bu hususlara yer verilmiştir.[438]

TBB'nin adli yardım yönetmeliğinde kurumun amacı şu şekilde ele alınmıştır:

> "Bireylerin hak arama özgürlüklerinin önündeki engelleri aşmak ve hak arama özgürlüğünün kullanımında eşitliği sağlamak üzere, avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanların avukatlık hizmetlerinden yararlandırılmasıdır."439

Bu tanımda ifade edilmek istenen şey şudur ki herkes hakkını arama özgürlüğü kapsamında adli yardım seçeneğinden yararlanma hakkına sahiptir. AİHS'in 13.

---

[436] Ayşe Kılınç, "Bir İnsan Hakkı Olarak 'Adli Yardım," *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi,* Cilt 3, sayı 1 (2011): 8.

[437] https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur (20.08.2025)

[438] Etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkı Madde 6: *"Taraf Devletler kendi egemenlik alanları içinde bulunan herkese, bu Sözleşmeye aykırı olarak insan haklarını ve temel özgürlükleri ihlal eden her türlü ırk ayrımcılığına karşı, yetkili ulusal yargı yerleri ve diğer Devlet kurumları vasıtasıyla etkili bir koruma ve başvurabilecekleri hukuki yolları sağlar, ayrıca bu tür ayrımcılığın sonucu olarak uğranılan zararlar için yargı yerlerinden gerçekçi ve tatmin edici bir giderim isteme hakkı tanır."* https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093651bm_09.pdf (20.08.2025) İHEB Madde 28: *"Herkesin bu bildirgede ileri sürülen hak ve özgürlüklerin tam olarak gerçekleşebileceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır"* https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/ (21.08.2025)

[439] https://d.barobirlik.org.tr/2024/3_Y%C3%B6netmeliktammetni.pdf (21.08.2025)

maddesinde hak arama özgürlüğü "Etkili Başvuru Hakkı" başlığı altında bu ifadelerle güvence altına alınmıştır *"Bu Sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir."* Buna paralel olarak, AİHM'de "Bireysel Başvuru" yolu düzenlenmiştir.[440] Buna göre, AİHS kapsamında herhangi bir hakkın ihlal edildiğini düşünen herkes bireysel başvuru yoluyla AİHM'e başvurma hakkına sahiptir. Başvurucunun iç hukuk yollarını tüketmiş olması ve kararın kesinleşmesinden itibaren 4 ay içerisinde mahkemeye başvurmuş olması gibi birtakım şartlar vardır.[441]

Türkiye'de hak arama özgürlüğünü mülteci ve gececi koruma statülü kişiler bakımından değerlendirdiğimizde ilk incelenmesi gereken hukuki dayanak 1982 T.C. Anayasası'dır. AY'ın 5. maddesinde "Devletin Temel Amaç ve Görevleri" başlığının altında düzenlenen hükme göre

> "… kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

Bu maddeden anlaşılan, Türkiye, ülkede yaşayan herkesin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devletinin ve adaletin doğrultusunda güvence altına almakla mükelleftir. Bunun ışığında AY'ın 125. maddesinde yargı yolunu izleyerek hak arama hürriyeti garanti altına alınmıştır. Bu maddeye göre *"İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.*" Kişiler haklarını yargı yoluyla arayabilirler, iç hukuku tükettikten sonra yine bir sonuca varamadıklarında ise, AİHM'nin sunduğu bireysel başvuru yolunu izleyebilirler.[442]

AY'ın 36. maddesinde "Hak Arama Hürriyeti" başlığı altında şu şekilde açık bir düzenleme yapılmıştır: *"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle*

---

[440] AİHS Madde 34 "*Bu Sözleşme veya protokollerinde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflardan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir. Yüksek Sözleşmeci Taraflar bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasını hiçbir surette engel olmamayı taahhüt ederler."* (21.08.2025)

[441] https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/avrupa-insan-haklari-mahkemesine-basvurular-hakkinda-sss28112019034114 (21.08.2025)

[442] Bayram Doğan, "İnsan Hakları Açısından Göç ve Mültecilik: Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Bağlamında İnceleme," *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi,* cilt 2 (2023): 722.

yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz." Buna paralel olarak AY'ın 40. maddesinde *"Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvuru imkânın sağlanmasını isteme hakkına sahiptir."* ibaresi yer alır. Bu çerçevede AYM'nin önüne gelen bir davaya göre,

> "Afganistan vatandaşları olan başvurucu Mohamma Salem Pashto ve Nazı Salemin Türkiye'yle Afganistan'ın arasında mütekabiliyet şartının bulunmamasından dolayı talep ettikleri adli yardım hizmetinden faydalanmaları engellenmiştir. Başvurucular, oğullarının bıçaklı saldırı sonucu hayatını yitirmesi sonucunda dava açma ve yargılama masraflarını karşılamak için adli yardım talepleri reddedilerek mahkemeye erişim imkanları sınırlandığı gibi hak arama özgürlükleri de ihlal edilmiştir. Buna karşın, AYM mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği sonucuna varmış ve yeniden yargılama yoluna karar vermiştir. Ayrıca, Anayasa'nın 36. maddesine aykırı bularak kanun hükmünün ihlalin iptal edilmesi için TBMM'ye iletilmesine hükmedilmiştir."[443]

Böylece mütekabiliyet şartının bulunması dava açan yabancıların hak arama haklarını ve dolayısıyla adli yardım hizmetinden yararlanma haklarını ihlal etmektedir. Bu sayılan hakların ihlali dolaylı yoldan mahkemeye erişim hakkını zedelemektedir.[444]

Çeşitli hükümlerden anlaşılacağı üzere Türkiye, taraf olduğu milletlerarası antlaşmalara uygun olarak mevzuatını insan hak ve hürriyetlerini garanti altına alarak düzenlemiştir. Burada dikkat çekmemiz gereken bir ayrıntı var ki hak arama yolunun yetkili merci olan mahkeme aracılığıyla yapılmasının anlaşılmaması gerektiğidir.[445] Zira, mülteciler açısından Göç İdaresi Başkanlığı dışında mülteci ve diğer uluslararası koruma statü sahiplerinin temel hak ve hürriyetlerinin ihlallerine karşı iç hukukta iki idari mekanizma geliştirilmiştir. Bunlar, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ile Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK)'dur. 6701 sayılı "Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu" adlı kanunun birinci maddesinde

> "İnsan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere …"

[443] AYM. Mohamma Salem Pashto ve Nazı Salem, Başvuru No. 2019/26339, Karar Tarihi 17.05.2023.
[444] Berkan Hamdemir, "Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kararlarında İhlal Edilen Mülteci ve Sığınmacı Temel Hak ve Hürriyetleri," *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, cilt 5, Sayı 1 (2025): 293.
[445] Eyüp Kaan Demirkıran, "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve 1982 Anayasası Bağlamında Etkili Başvuru Hakkı ve Adil Yargılanma Hakkının Kapsam Alanlarının Karşılaştırılması," *Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 2, Sayı 1 (2020): 56.

şeklinde kanunun yapılış amacı belirtilmiştir.[446] Keza söz konusu kanunun hükümlerinin olması gerektiği gibi tatbik edilmesi için ve idarenin işleyişine ilişkin şikayetlerin önüne geçmek için Kamu Denetçiliği Kurumları kurulmuştur.[447]

Yukarıda Hak arama hürriyeti kapsamında Adli Yardım Kurumu'nun kurulduğundan bahsedilmiştir. Ulusal mevzuata baktığımızda YUKK'nin 80. maddesinde uluslararası koruma statüsü sahiplerinin hakkında alınan kararlara karşı idari itiraz ve yargı yoluna başvurabildiği açıkça yazmaktadır.[448] Yine, YUKK'nin 81. maddesinin 2. fıkrasında "Avukatlık Hizmetleri ve Danışmanlık" başlığı altında uluslararası koruma statülülerinin adli yardım hizmetinden 1136 sayılı olan Avukatlık Kanunu'nun 176. maddesi uyarınca faydalanabilecekleri ifade edilmiştir.[449] Maddenin 3. fıkrası ise sivil toplum kuruluşlarının önemini pekiştirerek yine uluslararası koruma statü sahipleri ve adli yardım başvurucularının bundan istifade edebileceklerini şu şekilde düzenlemiştir: *"Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişi, sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan danışmanlık hizmetlerinden faydalanabilir."*[450]

Geçici Koruma altında olan kişilerin hak arama özgürlüğünü güvence altına alan hükümlere baktığımızda, Yönetmeliğin 53. maddesi uyarınca yönetmelik kapsamındaki kişilerin haklarını ararken veya idari mercilerine karşı yapacakları

---

[446] https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6701.pdf (25.08.2025)

[447] TBB, "Türkiye'de Adli Yardım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi Adli Yardım Avukatı Olma", 39. https://adliyardim.adalet.gov.tr/files/stratejik-plan-turkce.pdf

[448] YUKK Madde 80 *"(1) Bu Kısımda yazılı hükümler uyarınca alınan kararlara karşı idari itiraz ve yargı yoluna başvurulduğunda aşağıdaki hükümler uygulanır. a) İlgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından kararın tebliğinden itibaren on gün içinde Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonuna itiraz edilebilir. Ancak 68'inci, 72nci ve 79'uncu maddelere göre verilen kararlara karşı sadece yargı yoluna başvurulabilir. b) İdari itiraz sonucu alınan karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Kararın olumsuz olması hâlinde, ilgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir. c) Bakanlık, verilen kararlara karşı yapılan idari itiraz usullerini düzenleyebilir. ç) 68 inci maddede düzenlenen yargı yolu hariç olmak üzere, 72nci ve 79uncu maddeler çerçevesinde alınan kararlara karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün, alınan diğer idari karar ve işlemlere karşı kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde, ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından yetkili idare mahkemesine başvurulabilir. d) 72nci ve 79'uncu maddeler çerçevesinde mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. e) İtiraz veya yargılama süreci sonuçlanıncaya kadar ilgili kişinin ülkede kalışına izin verilir."*https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6458&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (25.08.2025)

[449] Madde 176 "*Adli yardım, avukatlık ücretlerini ve diğer yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanlara bu kanunda yazılı avukatlık hizmetlerinin sağlanmasıdır"* https://d.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/avukatlik_kanunu/1136sayiliavukatlikkanunu.pdf (25.08.2025)

[450]https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6458&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (25.08.2025)

işlemler sırasında avukat tarafından temsil edilebilecekleri; yargılama ve avukatların masraflarını karşılayamayacak durumunda olan kişilerin Avukatlık Kanunu'ndaki adli yardım hükümlerinden yararlanabilecekleri ifade edilmiştir.[451] Keza tercümanlık hizmetinden her daim yönetmenliğin 31. maddesi uyarınca yararlanabilmektedirler.[452]

Hak arama özgürlüğü kapsamında birden fazla hak içermektedir. Anayasa'nın 36. maddesine göre, hak arama özgürlüğünü şu şekilde yorumlamıştır:

> Sav ve savunma hakkı, birbirini tamamlayan ve birbirinden ayrılması olanaksız bir kurum niteliğiyle hak arama özgürlüğünün temelidir … insan varlığını soyut ve somut değerleriyle koruyup geliştirmek amacıyla hukuksal olanakları kapsamlı biçimde sağlama, bu konuda tüm yollardan yararlanma hakkını içeren hak arama özgürlüğü, hukuk devletini başlıca ölçütlerinden, demokrasinin en çağdaş gereklerinden vazgeçilmez koşullarından biridir."453

Bu yorum maddenin ruhunu ve amacını anlatmaktadır. Ondan yola çıkarak hak arama özgürlüğünün tam olarak sağlanması için beraberinde dilekçe hakkı, bilgi edinme hakkı, kamu denetçisine başvurma hakkı ayrıca yetkili makamlara başvuru hakkı ve adli yardımdan istifade haklarını da barındırmaktadır.[454] Bu nedenle, hak arama özgürlüğünün tek yönlü ele alınmaması gerekmektedir. Adalet erişimi ve hak arama özgürlüğünün büsbütün sağlanması için işlemlerin işleyişi bakımından en temel hizmetlerin kısa ve masrafsız bir şekilde sağlanması, adli süreçlere ilişkin bilgiye erişimin kolaylaştırılması, mahkemelerde tercüme hizmetlerinin geliştirilmesi ve elektronik ortamda dava açma çalışmalarının uluslararası koruma statüsünde ve geçici koruma statüsü kapsamındaki kişilerin erişimine açılması gerekmektedir.[455] Bu konuda, Türkiye, AB üyeliği yolunda attığı iyileştirme adımları gereğince, adli yardımın işleyişinde ve genel olarak yargı yolunun karşısında olağan eksikleri gidermeye çalışmıştır. Örneğin İstanbul Barosu, yayımladığı 2022-2024 Yönetim Kurulu Çalışma Raporu'nda Adli Yargı Kurumu'nun sadece duruşma ve dava masraflarını karşılamak için değil, avukat tayini, danışmanlık ve arabuluculuk

[451] Aslı Aras, "Mülteci ve Sığınmacıların Adalete Erişiminde Adli Yardım", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 23, Özel Sayı (2021): 50.
[452] Madde 31 "*Bu Yönetmelik kapsamındaki iş ve işlemlerde, yabancıyla tercüman olmaksızın istenilen düzeyde iletişim kurulamadığında tercümanlık hizmetleri ücretsiz olarak sağlanır."*
[453] E. 1991/2, K. 1991/30, KT. 19.09.1991, RG. 16.09.1992, S. 21347, Syf 29-30
[454] Mesut Aydın, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğü" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 61, Sayı 3 (2015):*61.
[455] Seda Kalem Berk, *Türkiye'de Adalete Erişim: Göstergeler ve Öneriler*, (İstanbul, Tesev Yayınları, 2011), 33.

durumları için de sağlayacağını belirtmiştir.[456] Yine de uygulamada ihlal ve eksikliklerin oluşması söz konusu olabilmektedir. Buna göre,

> "AİHM'e yapılan bir başvuruya göre Türkiye'ye yasadışı yollarla gelen İran vatandaşları Mohsen Abdolkhani ile Hamid Karimnia sınır dışı edilmek üzere tutuklanmışlardır. O sırada yaptıkları iltica başvuruları dikkate alınmadığı gibi, hukuk yardım ve avukat isteklerini kale alınmamıştır. Adli yardıma erişime engellenmesi ve iltica prosedürlerinin işleme alınmasının durdurulmasından dolayı AİHM'e başvurulmuştur. Buna karşın, AİHM davayı kabul ederek başvurucular ciddi hukuki hak ihlallerin oluştuğunu tespit etmiş, Türkiye'ye serbest bırakılması yönünde karar vermiştir."457

4.1.4.1. Hak Arama Özgürlüğü ve Adalete Erişim Hakkının Önündeki Engeller

Haklarını aramak isteyen mülteciler bahsettiğimiz üzere yargı yoluna başvurabilir. Bu bölümde işleyişteki kusur ve eksiklikler, pratik hayatta mülteciler açısından hak arama özgürlüğünün ve adalete erişim yollarının önündeki sıkıntı ve engeller saptanmaya çalışılacaktır. Bu konuda ilk akla gelen engel, adli yardım taleplerini değerlendirerek çok fazla evrak ve idari prosedürle vaktin harcanmasıdır. İhtiyaç sahibi kişilerin talep ettikleri adli yardım, belgeler ve idari işleyişin yardıma erişimi fiilen uzatmasından dolayı çoğu zaman anlamı kaybetmektedir. Bu durumu ne yazık ki en çok idari gözetim altında geri gönderme merkezlerinde kalan kişiler yaşamaktadır. Orada yapılan adli yardımı hak edip etmediğine ilişkin değerlendirme eşiğinin oldukça yüksek olması bu hizmetten yararlanma fırsatını düşürdüğü gibi çok fazla hak kaybına yol açmaktadır.[458]

Adli yardım talep edildiği takdirde sığınmacılar tayin edilen avukata vekaletname vermek üzere noterlere başvurmaktadır. Ancak noterler, bu vekaletnameleri işleyip onaylamak için nüfus cüzdanı veya ehliyet belgesi gibi resmi bir belgenin gösterilmesini talep etmektedirler.[459] Bu belgelerin temin edilmemesi durumlarında ise vekaletnameyi onaylamaktan imtina edip adli yardım başvuruları bu nedenle reddedilmiş sayılmaktadır. Bu sorun yetkili mercilere ulaştırıldığında, 2014 ve 2016

---

[456] İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Çalışma Raporu 2022-2024. https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/ISTANBUL_BAROSU_CALISMA_RAPORU_2022_2024.pdf (25.08.2025)

[457] Abdolkhani and Karimnia v. Turkey, no.30471/08, European Court of Human Rights (ECTHR), 22.09.2009. https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94033 (25.08.2025)

[458] Türkiye'de Sığınmacı ve Göçmenlerin Adli Yardıma Erişimi: Tespitler ve Öneriler (Mülteci Hakları Merkezi (2019): 16. https://mhd.org.tr/yayinlar/turkiyede-siginmaci-ve-gocmenlerin-adli-yardim-erisimi-tespitler-ve-oneriler/

[459] Aras, "Mülteci ve Sığınmacıların Adalete Erişiminde Adli Yardım", 52.

yıllarında Türkiye Noterler Birliği tarafından genel bir yazı yayınlanmıştır. Yazı gereği, sığınmacılar tarafından sunulan tarihi geçmiş olsa da eski ikamet izni, vatansız kişi kimlik belgesi, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kayıt Belgesi, Yabancı Tanıtma Belgesi, Geçici Koruma Kimlik Belgeleri gibi herhangi bir tercüme yapılmaksızın kabul edileceği bildirilmektedir.[460]

Bu hakkın önüne çıkan sorunlardan biri de diğer haklarla ortak bir noktada kesişmesidir. O da dil ve iletişim kurma sorunudur. Avukatlarla görüşme sırasında ve genel olarak hak aramanın bütün işlemlerinde iletişim konusunda ciddi bir kopukluk ve anlaşmazlık söz konusu olmaktadır. Dil bariyeri tercüman tayin etmekle kısmen çözülse de çoğu zaman avukatlar geri gönderme merkezlerine girişlerde ve ilgili kişiyle görüşmekte sıkıntı yaşamaktadır.[461]

4.1.5. Seyahat ve Yerleşme Hakkı

Hareket serbestisine dayanan ve temel hak ve hürriyetlerin arasında yer alan seyahat hakkı en basit açıklamasıyla kişinin dilediği gibi yurt içinde ve dışında dolaşma imkanıdır. Bu hak sadece hareket etmekle sınırlı olmayıp yerleşme özgürlüğüyle bağdaşarak kişilerin kendi ikamet edecekleri yeri serbestçe seçme hakkını da kapsamaktadır.[462] BM İnsan Haklar Komitesi'nin seyahat özgürlüğüyle ilgili yaptığı 27 No.lu genel yorumunda, *"Seyahat özgürlüğü sözleşmede birçok hakla etkileşim halinde olup insanın özgürce gelişimi için vazgeçilmez bir şart"* olduğunu ifade etmiştir.[463]

Hem uluslararası hem de ulusal kaynaklarda seyahat hakkı tam olarak "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü" olarak geçmektedir. Özgürlüğün kapsamında, hareket etmek, gidip-gelme, yer değiştirme, yerleşme yerini seçme, hatta alıkonulmama hürriyeti gibi hususlar da yer alabilmektedir.[464] Belirtilmesi gereken bir husus vardır ki seyahat

[460]https://portal.tnb.org.tr/Lists/BirlestirilmisGenelgelerListesi/Attachments/1/Birlestirilmis%20Genelge%201.pdf (02.09.2025)
[461] Aras, "Mülteci ve Sığınmacıların Adalete Erişiminde Adli Yardım", 51.
[462] Zafer Gören, "Seyahat ve Yerleşme Özgürlüğü," *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Sayı 1-2 (2016):337.
[463] https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=695 (10.12.2025)
[464] Nesibe, Gürbüz, "Ulusal ve Uluslararası Alanda Seyahat Özgürlüğüne Bakış ve Diğer Temel Hak ve Özgürlüklerle İlişkisi," TİHEK Akademik Dergisi, sayı 3, (2019): 98.

özgürlüğü yurt içinde ve yurt dışında olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yurt içindeki seyahat ve hareket etme özgürlüğü uluslararası belgelere dayanarak herkesi kapsamaktadır. Ancak, devletler taraf olduğu uluslararası antlaşmalara aykırı olmamak kaydıyla yabancıların yurt içi dolaşımı ve yurt içindeki seyahat haklarıyla ilgili bazı sınırlamalar yapma yetkisine sahiptir. [465]

Bu bağlamda seyahat ve yerleşme özgürlüğünün uluslararası dayanakları bakımından çeşitli hukuki belgeler bulunmaktadır. AİHS 4 No.lu Protokol'ün 2. maddesinde "Serbest Dolaşım Özgürlüğü" başlığı altında şu düzenlemelere yer verilmiştir: *"Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir. (2) Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir."*[466] Sözleşme, demokratik devlet ve hukuk devleti kamu yararını ve ulusal güvenliği sağladığı müddetçe, seyahat hakkının sınırlanamayacağına dair genel bir düzenleme yapmıştır. Maddenin devamındaki kanunla yapılacak sınırlama alanları daha sonra anlatılacaktır.

İHEB'in 13. maddesinde ise seyahat hakkı daha çok serbest dolaşma açısından ele alınmış hem ikamet yeri seçme özgürlüğü hem de devletin sınırları içerisinde hareket etme şeklinde güvence altına almıştır. Maddenin ikinci fıkrasında ise, ülke sınırlarından çıkma ve tekrar geri dönme özgürlüğü tanınmış ve korunmuştur. Buna göre, *"Herkes, herhangi bir devletin sınırları içinde özgürce dolaşma ve oturma hakkına sahiptir. (2) Herkes, kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ya da kendi ülkesine yeniden dönme hakkına sahiptir."*[467] şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme genel nitelikte yapılmış, ülkelerin hak sahibi kişileri kabul etme yükümlülüğüne değinilmemiştir.[468] Zira, her devlet güvenlik, ekonomik gibi çeşitli sebeplerden ötürü topraklarına yabancıların giriş yapmasını istememe hakkına sahiptir. Özellikle, kişi yasa dışı bir şekilde ülkeye giriş yapmışsa veya hakkında iade, sınır dışı edilme kararı varsa ilgili kişinin seyahat hakkını kısıtlamak, AİHS'in 5. maddesine göre hakkın ihlali olarak sayılmayacaktır. Genel olarak, kişilerin vatandaşı

[465] Nesibe, Gürbüz, "Ulusla ve Uluslararası Alanda Seyahat Özgürlüğüne Bakış ve Diğer Temel Hak ve Özgürlüklerle İlişkisi," 98.
[466] https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur (10.12.2025)
[467] http://www.manisa.gov.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi (10.12.2025)
[468] Cansu Yener Keskin, "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* Cilt 25, Sayı 1 (2019): 414.

olmadığı devletlere giriş yapma hakkını bir insan hakkı olarak değerlendiren herhangi bir uluslararası bağlayıcı dayanak yoktur. Fakat, kişinin yaşam hakkı tehlike altındaysa, işkenceye, kötü muameleye maruz kalma riski bulunuyorsa 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesi uyarınca geri gönderme yasağı devreye girecektir.[469]

BM Medeni ve Siyasal Hakları madde 12 uyarınca, "Bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir kimse, o ülke sınırları içinde seyahat etme özgürlüğüne ve yerleşeceği yeri seçme hakkına sahiptir. (2) Herkes kendi ülkesi de dahil, bir ülkeden ayrılmakta serbesttir. (3) Yukarıda belirtilen haklar, bu sözleşmede tanınan diğer haklara uygun olarak ulusal güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık veya genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli sebepler ile hukuken öngörülmüş sınırlamalar dışında hiçbir sınırlamaya tabi tutulamaz. (4) hiç kimse, kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.*"*[470] Yapılan düzenleme açıkça hakkın niteliği ve konulma amacını açıklamıştır. Buna göre haktan yararlanabilmek için yabancıların ülkeye yasal bir şekilde giriş yapmış olması ve ülkede yasal bir şekilde bulunuyor olması gerekmektedir. Maddenin 3. Fıkrasından, hakkın özüne dair devlet tarafından yapılacak sınırlamaların hukuka uygun olarak yapılabilmesi için, sınırlamanın maddede belirlenen nedenlere dayanması gerektiği anlaşılır. Örneğin 2019 yılının sonunda bütün dünyada yayılan COVİD-19 salgını söz konusu hakkın sınırlanması için oldukça haklı bir sebep olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, diğer antlaşmalara göre daha ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiş gibi dursa da aslında içerik açısından hemen hemen aynı hususları içermektedir.

Mülteciler ve genel olarak Uluslararası Koruma Statüleri için yapıtaşı niteliğindeki 1951 tarihli Cenevre Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 26. maddesini incelediğimizde, Mültecilerin seyahat ve yerleşim yerin seçme özgürlüğü şu ifadelerle güvence altına alınmıştır: *"Her taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, genel olarak aynı koşullardaki yabancılara yönetmeliklerce sağlanan, toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme*

[469] Yener Keskin, "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler." 415.
[470] https://www.ihd.org.tr/sasve-medenhaklar-uluslararasi-slees/ (30.11.2024)

hakkını tanıyacaktır."[471] Bu madde "idari önlemler" başlığı altındaki düzenlemelerin arasında yer almaktadır. Diğer uluslararası belgelere benzer bir şekilde mültecinin diğer yabancılar gibi aynı hakka sahip olabilmesi, ülkede yasal olarak ikamet etme koşuluna bağlanmıştır.[472] Geçerli bir seyahat belgesi olmayan mültecilere sığındıkları devlet tarafından mülteci kimlik kartı çıkartılır. Sözleşme'nin 31/f.2 maddesinde mültecilerin ülkeye giriş-çıkış hareketlerine statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabul edilinceye kadar kısıtlama uygulanabileceğini düzenlemektedir.[473]

Danıştay'ın verdiği karara göre, İran uyruklu sığınmacı davacı mülteci statüsüne BMMYK'ya başvurmuş, çocuğu ile güvenli üçüncü ülkeye gönderilmeleri için, inceleme kapsamında ABD Konsolosluğu'na çağrılmışlardır. İkamet ettikleri şehirden farklı bir şehirde bulunan mülakat yerine gidebilmek için ikamet tezkereleri ve seyahat izni talebinde bulunmuştur. Ancak, talebi zımni ret ile sonuçlanmıştır. Bu nedenle 2009 yılında Ankara 7. İdare Mahkemesi'nde açtığı davada "mevzuata aykırılığın bulunmamasından dolayı" davanın reddine hükmedilmiştir.[474] Davacı, Türkiye'nin de taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesi uyarınca haklarını ve iddialarını Danıştay 10. Daire'ye ileri sürmüştür. Ancak davacının talebi Danıştay tarafından reddedilmiş, İdare Mahkemesi'nin kararı oybirliğiyle onanmıştır. Danıştay'ın ret gerekçesi olarak davacının 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ilgili maddeleriyle, ileri sürülen somut olayın olgularının birbiriyle bağdaşmaması ileri sürülmüştür.[475]

Türk Hukuk sisteminde "Seyahat Hakkı" 1982 T.C. Anayasa'nın 23. maddesinde yerleşme ve seyahat hürriyeti başlığı altında şu şekilde düzenlenmiştir: "Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. … seyahat hürriyeti suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek, amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya

[471]https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf (30.11.2024)
[472] Erdal Özbek, "Sığınma Hakkı ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması,"185.
[473] Yener Keskin, "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler." 416.
[474] Danıştay 10. Daire'nin 31.3.2010 tarihli, 2009/15254 Esas ve 2010/ 2441 Sayılı Karar
[475] Yener Keskin, "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler."420.

kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.*"*[476] Yapılan düzenlemeden anlaşılacağı üzere mevzuatta seyahat hakkı yurt içinde ve yurt dışına seyahat olarak ikiye ayrılmıştır. Kanunun lafzından yola çıkarak seyahat hakkı vatandaş veya yabancı ayrımı yapılmaksızın herkesindir. Bu bağlamda, Yabancılar ve Mültecilere yönelik iç mevzuatın seyahat hakkına ilişkin yaptığı düzenlemelere bakıldığında 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile 5682 Sayılı Pasaport Kanunu'nu temel almamız gerekmektedir.

AY 90/5 ve 16 maddelerine dayanarak,[477] 1951 tarihli Cenevre Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 28. maddesinde *"Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, ulusal güvenlikleri veya kamu düzenleri ile ilgili engelleyici ciddi sebepler bulunmadıkça, kendi toprakları dışında seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri vereceklerdir …"* Türkiye'de yasal bir şekilde yaşayan mültecilerin seyahat hakkı elde edebilmek için kendilerine "seyahat belgeleri" temin etmeleri gerekmektedir. Bu belgelerin Sözleşme'nin cetvel kısmındaki usullerine uygun olarak verilmesi gerekmektedir.[478] Bu anlamda YUKK'nin 84. maddesindeki düzenlemeye göre, *"Mültecilere, valiliklerce Sözleşme'de belirtilen seyahat belgesi düzenlenir."* Türkiye'de yaşayan mültecilere söz konusu seyahat belgesini verme yetkisi İçişleri Bakanlığı'na, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne ya da Valilik'e aittir.[479] Uygulanabilecek sınırlamalar, AY'nin 13. maddesinde düzenlenmiş olup belirli koşullara bağlanmıştır. Örnek olarak, yapılan sınırlanma öncelikle kanunla yapılması gerekir. Kanunla yapılan sınırlamanın dayanağı Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen sebeplere dayanması gerekmektedir. Örneğin, bir suç soruşturmasını veya suç işlenmesini önlemek için kişinin seyahat özgürlüğüne sınırlama getirilebilir.

---

[476] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (01.12.2024)

[477] T.C. Anayasası Madde. 16 *"Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir"*
Madde 90/5 *"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır"* https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (01.12.2024)

[478] Paragraf 1 *"2. Bu belge, ikisinden biri İngilizce veya Fransızca olacak şekilde en az iki dilde düzenlenecektir"* https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf syf 16 (01.12.2024)

[479] Yener Keskin, "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* Cilt 25, Sayı 1 (2019): 418.

Hakka getirilen sınırlama, hakkın özüne dokunmadan, içerdiği objektif olmayan unsurların sınırlandırması gibi birtakım şartlara tabidir.[480]

Yukarıda zikredilmiş Covid-19 salgını örneğinin devamı olarak, Türkiye'de Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 73 ve 77. maddelerine göre İçişleri Bakanlığı tarafından hareket ve seyahat özgürlüğü kısıtlanarak sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Yine de salgınlara karşı mücadele, İçişleri Bakanlığı değil Sağlık Bakanlığı'nın kontrolündedir. Dolayısıyla İçişleri Bakanlığı'nın sokağa çıkma yasağı uygulanmasını içeren seyahat ve hareket özgürlüğünü sınırlandıran genelgeler hukuka aykırıdır. Buna bağlı olarak, sokağa çıkma yasağı Umumi Hıfzıssıhha Kurulu Kararına dayansa da İçişleri Bakanlığı tarafından çıkartılan genelge Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Kanımızca ülkeyi birçok açıdan böylesine etkileyen önemli bir hususun en azından Resmî Gazete yayımlanması gerekirdi.[481]

Uluslararası Koruma Statülerinden, Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsüne sahip olanların durumuyla ilgili olarak YUKK 84/2 göre, *"Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin seyahat belgesi talepleri 5682 sayılı kanunun 18ci maddesi çerçevesinde değerlendirilir."*[482] 5682 Sayılı Pasaport Kanunu'nun 18. maddesi, şartlı mülteci, ikincil koruma statülü ve vatansız kişilerin durumunu yabancılarla eşdeğerde tutarak "Yabancılara mahsus damgalı pasaportlar" başlığı altında düzenlemiştir. Buna göre,

> "Tabiiyetsiz bulunan veya tabiiyet durumlarının muntazam bulunmaması hasebiyle ikamet ve seyahatleri bakımından fiilen tabiiyetsizlere tatbik edilen muamelelere tabi tutulmasında İçişler Bakanlığınca zaruret görülen kimselere icabında mezkûr Bakanlığın alacağı kararla yabancılara mahsus damgasını taşıyan ve Türk vatandaşlığını iktisap bakımından herhangi bir manayı veya hamili lehine herhangi bir hak iktisabını tazammun etmeyen bir pasaport verilir…"483

Kaleme alınan düzenlemeye göre şartlı mülteci ve ikinci koruma altında olan kişilerle vatansız kişiler için tasarlanan özel bir pasaport türü vardır. Zira, söz konusu pasaport

---

[480] Melike Yavuz Dalgıç, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Seyahat Özgürlüğünü Sınırlandırma Biçimleri Olarak Sokağa Çıkma Yasağı ve Karantina Uygulamaları," *TİHEK Akademik Dergisi* cilt 4, sayı 7 (2021): 354.
[481] Mine Turhan Kasapoğlu, "Covid-19 Pandemisinde İlan Edilen Sokağa Çıkma Yasaklarının İdare Hukuku Yönüyle Değerlendirilmesi," *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sayı 2 (2020): 554.
[482] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf (01.12.2024)
[483] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5682.pdf (01.12.2024)

Türk vatandaşlığı kazanıldığı anlamına gelmemekle beraber çok sınırlı bir şekilde hareket etme hakkını sağlamaktadır. Nitekim, YUKK'nin 5. maddesine istinaden bu yönde bir uygulamaya gidilmiştir. Buna göre YUKK madde 5'e göre *"Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış, sınır kapılarından, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılır."* İçişleri Bakanlığı'nın takdir yetkisine bağlı olarak yukarıda belirli kişilere verilecek "yabancılara mahsus damgalı pasaport" hamiline sadece iki türden bir hak verilmektedir. Birincisi, bir defaya mahsus Türkiye'ye tek giriş ve Türkiye'den tek çıkış hakkı, ikincisi, ilgili Bakanlık'ın takdirine göre 3 aydan az olmamak şartıyla bir gidiş ve geliş hakkını sağlamaktadır.[484]

Geçici Koruma kapsamında olan kişilerin yurt dışında seyahat hakkından yararlanmaları için tıpkı ikinci koruma ve şartlı mülteciler ile vatansızların durumları gibi, 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 43. maddesi uyarınca,

> "Geçerli seyahat belgesi olmayan ya da seyahat belgesi temin edemeyen bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların bu hususstaki talepleri, 15/7/1950 tarihli ve 5682 Sayılı Pasaport Kanunu çerçevesinde Genel Müdürlük tarafından değerlendirilir."485

Yurt içinde seyahat hakkı ve serbest dolaşma imkanını bakımından yasal olarak bulundukları ülke, söz konusu hakkı kanunla ve hukuka uygun olarak sınırlama yetkisine sahiptir. Yurt içindeki seyahatleri her ülkenin kendi iç mevzuatı ve ulusal düzenlemesi uyarınca yapılabilmektedir. Örneğin Türkiye'de yaşayan geçici koruma altında olan kişiler ilgili Yönetmelik'in 33/2-g maddesindeki "Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılar, genel Müdürlük veya valilik tarafından yerine getirilmesi istenilen diğer hususlara uymakla yükümlüdür." hükmüne dayanarak geçici koruma altındaki kişilerin şehirlerarası seyahatlerinde mutlaka bir "yol izni belgesi" alma ve ibraz etme zorunluluğu bulunmaktadır. Yol izin belgesi İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden veya Valilik'ten alınıp geçici koruma altında olanların kayıtlı olduğu ilden başka bir ile gitme iznine sahip olduğu anlamına gelmektedir.[486]

---

[484] Yener Keskin, "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler."418.
[485] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf (01.12.2024)
[486] https://multeciler.org.tr/gecici-koruma-altindayken-turkiyeye-giris-cikis-yapabilir-miyim/ https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriyelilere-yol-izin-belgesi-uyarisi/1534901 (01.12.2024)

4.1.5.1. Seyahat ve Yerleşme Hakkını Uygulamada Karşılaşılan Temel Sorunlar

2022 yılında Mardin şehrinde 18-35 yaş aralığında 9 kişiyle görüşmeler yapılarak Türkiye'de seyahat özgürlüğünün genel olarak mültecilere ve bilhassa geçici koruma statü sahiplerine uygulanışı araştırılmıştır. Yapılan araştırmanın özü, hedef kitlenin şehirlerarası hareketlerinin sağlanması ve yol iznine ihtiyacı olan geçici koruma altındaki kişilerin temel hak ve hürriyetlerden birisi olan seyahat hakkının kısmen veya tamamen engellenip engellenmemesinin araştırılmasıdır.[487]

2016 yılında geçici koruma altında olan kişilere bir ilden başka bir ile geçmek için "yol izin belgesi" alma şartı koşulmuştur. Uygulamanın amacı, sığınmacıların ikamet ettikleri yerde kalmaları ve kayıtlardaki sayımın değişmeyip kontrol altında tutulmasını sağlamaktır. İstenilen belge 2019 yılından itibaren e-devlet üzerinden talep edilip müracaatın olumlu sonuçlanması halinde karekod vasıtasıyla doğrulanıp verilmektedir.[488]

Araştırmanın sonucunda katılımcıların arasında fikir ve deneyim farklılıkların olmasının yanı sıra, buluştukları ortak nokta, yol izin belgesi uygulamasından önce birçok farklı açıdan Türkiye'de yaşamlarını sürdürmenin daha kolay olmasıdır. İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlere gitmek isteyen birçok kişi vardır. İleri sürdükleri sebepler arasında daha iyi bir iş imkanına yakalamak vardır. Bu anlamda katılımcıların çalışma haklarının olumsuz yönde etkilendiğini görmekteyiz. Katılımcılar, yol izin belgesi için yaptıkları başvuruların bir dönemde hepsinin reddedildiğini, reddedilmeyen başvuruların da ancak birkaç denemeden sonra çok nadir olarak olumlu bir şekilde sonuçlandığını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılara göre, belgenin kural olarak 15 günlük süreyle verilmesi gerektiği ancak çoğu zaman bir hafta hatta 3- 4 günlük süre için verildiği de oluyordur.

Yapılan bu kısıtlamanın sağlık hakkını zedelediğini de görmekteyiz. Katılımcıların birine göre, tedavi görmek amacıyla bir ilden başka bir ile nakledilmesi gereken kişinin

[487] Adnan Çetin, "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Şehirlerarası Seyahatte Karşılaştığı Sorunlar: Mardin Örneği," *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi* 9, sayı 1 (2025). 352.
[488]https://www.goc.gov.tr/yabancilarin-e-devlet-uzerinden-yol-izin-belgelerini-alabilmeleri-hakkinda (15.12.2025)

refakatçısının yol izin belgesine elde edememesi, hastanın ya tek başına nakledilmesi ya da hiç tedavi görmemesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak Geçici Koruma Statüsü altında olan ve Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin tabi oldukları yol izin belgesi uygulaması, günlük hayatlarını ve geçici koruma statüsünün onlara sağladığı temel hak ve hürriyetlerinin birçoğunu kısıtladığı ve zorlaştırdığı görülmektedir. Örneğin, kaldıkları şehirlerde işsizlik sorunu yaşayan ve çalışma için başka bir şehre taşınmak zorunda kalan, sağlık hizmetlerinden yararlanmak ve başka bir şehirde tedavi görmek isteyen kişiler gibi birçok sığınmacı temel haklarından mahrum bırakılmaktadır.[489]

[489] Çetin, "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Şehirlerlararası Seyahatte Karşılaştığı Sorunlar: Mardin Örneği." 371.

BÖLÜM V

SONUÇ

Sığınmacılar genellikle menşe ülkelerinde güveni ve insan onuruna yakışan yaşam koşullarını bulamadıklarında son çare olarak anayasal güvencelerle koruma altına alınan ve temel hak ve hürriyetlerden biri olan sığınma hakkına başvurmaktadırlar. Daha iyi bir yaşam arzusuyla zulümden, ekonomik bunalımdan, işsizlikten, siyasi gerilim ve savaştan, bazen salgın ve doğal afetlerden kaçarak başka ülkelerin himayesine girmek ve o ülkenin sağladığı haklardan yararlanmak istemektedirler.

Çalışmamızda uluslararası hukukta yeri olan koruma statülerinin genel olarak uluslararası arenalarda işleyişi ve özel olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre Türkiye'de benimsenen koruma statüleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu anlamda Göçmen, Sığınmacı, Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma, Geçici Koruma ve Vatansız statüleri ayrı ayrı incelenip her birinin birbirinden farkını ve her statünün kazanılması sonucu, doğan hak ve yükümlülüklere ışık tutarak Mülteci Hukuku'nun temel kavramlarıyla anayasal sığınma hakkı kapsamında geniş bir değerlendirme yapmak ve okuyucuya statüleri ayırt etme konusunda bir veri sunmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'de 2011 yılında savaştan kaçan Suriyeli sığınmacıların ilk başlarda hangi hukuki statüye göre değerlendirilecekleri bilinmediğinden, başlarda "misafir" kavramı kapsamında "açık kapı politikası" uygulama yoluna gidilmiştir. Daha sonra AB ve ABD'de uygulanan geçici koruma statülerinden istifade edilerek Türk mevzuatında uluslararası hukukun düzenlemelerine uygun olarak YUKK'de gereken değişiklikler yapılmış, Geçici Koruma Yönetmeliği gibi hukuki altyapı sağlanıp Suriyelilere "geçici koruma statüsü" verilmiştir. Türkiye'de ilk defa hayata geçirilen bu statü, ayrıntılı biçimde incelenmeye çalışılmıştır. Mülteci ve diğer uluslararası koruma biçimlerinin neden Suriyelilere uymadığı, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde düzenlenen "mülteci" statüsünün bizim ülkemizdeki sığınmacılara, ileri sürülen coğrafi çekinceden dolayı, uygun olmadığı açıklanmıştır.

Çalışmanın hazırlandığı süre zarfında 2011 yılından itibaren iç savaş halinde olan Suriye Arap Cumhuriyeti, 13 yılın ardından 2024 yılında rejimin devrilmesi sonucunda özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu anlamda, Türkiye'de yaşayan ve geçici koruma altında olan Suriyelilerin ülkelerine hukuki olarak dönüş yolları ele alınmıştır. Geçici Koruma Statüsünün Sona Erme Halleri başlığı altında gönüllü dönüş, yerel entegrasyon ve yeniden yerleştirme halleri araştırılmıştır. Gündemde olan Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarını sonlandırıp ülkelerine gönüllü olarak geri dönüşleri ve bu konuda Türkiye Cumhuriyeti'nin onlara sağladığı kolaylıklara örnek olarak, gönüllü geri dönüş yapacak olan Suriyelilere çıkış yapacakları sınır kapısının bağlı olduğu valilikten 15 günlük geçerli bir yol izin belgesi sağlanır. Aynı zamanda ziyaret amacıyla daha sonra temelli bir geri dönüş sağlamak isteyen Suriyelilere geçici koruma kimlikleri iptal edilmeksizin 3 defaya mahsus olmak üzere giriş-çıkış hakkı verilir. Eşya taşımak isteyen veya uzun süredir hiç gitmeyen kişilerin mağduriyet yaşamamaları için düzenlenen bir uygulamadır. Yapılan geri dönüşlerin gönüllü, güvenli, onurlu ve düzenli geri dönüş prensipleri doğrultusunda yapılması hedeflenmektedir.[490]

Son olarak, mültecilerin, özellikle geçici koruma statüsüne sahip olanların, hangi haklarının koruma altına alınacağı ve fiilen hangilerinden yararlanabilecekleri sorusunun yanıtı olarak, milletlerarası antlaşmalar ve var olan anayasal güvencelere dayanarak iç mevzuattaki düzenlemeler anlatılmıştır. Eğitim, sağlık, çalışma ve ekonomik faaliyetlere girişme, hak arama ve adalete erişim, Seyahat ve Yerleşme Özgürlüklerinden bahsederek, teoriden uzak kalarak uygulamalardaki eksiklikler ve zorluklar anlatılmaya çalışılmıştır. Daha önce Geçici Koruma Statüsünün dünyada farklı örneklerden uyarlanarak ilk defa Türkiye'de uygulandığını ifade edilmiştir. Bu anlamda, henüz ne kadar "geçici" bir süre zarfından bahsedildiğini bilmemesinden dolayı uygulamada birçok eksik ve hata söz konusu olmuştur. Keza, durumu takip etme çabasında uyarlanan kanunların bazen teorikte kalıp tatbik edilmesi oldukça zor olabilmektedir. Eğitim Hakkının incelenmesinde kasabalarda ve büyükşehir olmayan

[490]https://www.goc.gov.tr/gonullu-geri-donus#:~:text=Ge%C3%A7ici%20koruma%20alt%C4%B1ndaki%20Suriyelilerin%20belirlenen,d%C3%BCzenli%20bir%20%C5%9Fekilde%20%C3%BClkelerine%20d%C3%B6nmeleridir.&text=Geri%20d%C3%B6n%C3%BC%C5%9Flerde%20uluslararas%C4%B1%20hukuka%20uygun,d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%20prensipleri%20do%C4%9Frultusunda%20hareket%20edilmektedir (15.12.2025)

yerlerde bu hakkın tam olarak sağlanamadığından bahsedilmiştir. Kaynak ve öğretim materyallerine erişimin kısıtlandığı veyahut hiç erişmediği görülmüştür. Çalışma Hakkında ise, Geçici koruma altında olanların ve genel olarak yabancıların işyerlerinde ayrımcılığa ve nefret söylemlerine maruz kaldıklarını tespit edilmiştir. Seyahat Hakkında ise, geçici koruma altında olan kişilere yol izin belgesinin istenmesi bir amacı hizmet etmeye çalışırken, birden fazla temel hak ve hürriyetin olumsuzca etkilendiğini görülmüştür.

Özetle, araştırılan hakların her birinin uygulanışında eksiklikler ve zorluklar tespit edilmiştir. Sorunları detaylı bir şekilde aktarılmasının ardından genel olarak idari mercilerden yıllık bir denetimin yapılması çözüm önerisi olarak ortaya konulabilmektedir. Örneğin, geçici koruma statüsünün sağladığı hak ve yararları bütün kayıtlı statü sahiplerine ulaşıp ulaşmadığını kontrol eden ve denetleyen bir kurul teşkil edilebilir. Ayrımcı ve ırksal sorunlara karşı idari para cezaları uygulanabilir. Ayrımcılık şikayetlerini denetleyen özel bir arama hattı tahsis edilip işleyişiyle ilgili tanıtım ve duyuru yapmak iyileştirici çözümlerin arasında karşımıza çıkmaktadır.

REFERANSLAR

Adams, Richard. "International Migration, Remittances and The Brain Drain." Washington D.C. World Bank Policy Research Working Papers No. 3069 (2003): 5.

Akbulut, Merve. "Türk Yabancılar Hukukunda İdari Gözetim." İstanbul: On Iki Levha Yayınları, 2020.

Akdoğan, Muzaffer ve Canan Sağıroğlu. "İtalya ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa'nın Zorlu Sınavı." Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi No. 2 (2017): 146–61.

Akgün, Âdem. "Avrupa Birliği'nin Değişen Göç Politikalarının Sığınma Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi." Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Z4t3y3yalzTUfVkbrZYHwA&no=x8d_f--G2aJ5BthrrK-fRg

Aksoy, Merve Dilan. "Geçici Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türk Vatandaşlığını Kazanması." Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.

Aksu, Zehra. "Uluslararası Hukukta Mülteci Kavramı ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu." 2017 Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi, Kahramanmaraş, 14.10.2017.

Alahmad, Ziad. "Turkey's Temporary Protection: Syrians Perspective." Language, Area and Culture Studies 29 (2023): 140.

Altan, Hale Nur, ve Muhammet Musa Budak. "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Almanya Göç Politikalarının Dönüşümü." Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 4 (2023): 1409–23, 411.

"An Overview of Temporary Protected Status (TPS)." Teaching Interprenting & Changing Law Since 1979, Community Explainer, 2022. https://www.ilrc.org/sites/default/files/2023-02/An%20Overview%20of%20Temporary%20Protected%20Status%20%28TPS%29.pdf

Apan, Ahmet. "Kitlesel Akın Yönetiminde Siyasal Gerçekçilik Aracı Olarak Geçici Koruma: AB ve Türkiye Örnekleri." Amme İdaresi Dergisi Cilt 55, Sayı 1 (2022): 1–33, 12.

Aras, Aslı. "Mülteci ve Sığınmacıların Adalete Erişiminde Adli Yardım." Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 23, Özel Sayı (2021): 24.

Arıkan, Gökçe. “10 Yıla Yaklaşan Geçici Korumada Geçiciliğin Sonu ve Kalıcı Çözümler.” Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 29, No. 2 (2021): 1438.

Arslan, Ümüt, ve Merve Ergül. “Mülteci Öğrencilerin Eğitimlerinde Yaşadıkları Sorunlar: Öğretmenlerin Perspektifinden Bir Delphi Çalışması.” Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 54 (2022): 4.

Ata, Esra. “Uluslararası Hukukta Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklar.” Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, 88.https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=6G3h9gmgn8pakcOGK8NkIw&no=

Atabay, Sertaç Şahin. “Sağlık Hakkı ve Unsurları.” Türkiye Biyoetik Dergisi 9 (2022): 5.

Atatanır, Hicran. “Türkiye’de Çocukların Eğitim Hakkı.” Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırması Dergisi, cilt 3, sayı. 5 (2023): 59.

Aydın, Abdullah, Fuad Ömer Kahraman, ve İsmail Sarıteke. “Türkiye’deki Suriyeli Nüfusun Hukuki Statüsü Ile İlgili Bir Analiz.” Turkish Studies 13/7 (2018): 393.

Aydın, Mesut. “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğü.” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt 61, sayı 3 (2015): 61.

Aydıngün, Ayşegül Baydar. “Perceptions Journal of International Affairs.” Orta Doğu Teknik Üniversitesi, cilt 3, No. 4 (1999): 2.

Aydoğdu, Gamze. “Şartlı Mülteci, İkincil Koruma ve Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Boşanma Davalarında Uygulanacak Hukukun Belirlenmesi.” Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi 10, sayı 66 (2023): 536–65, 542.

Aykut, Nazan, ve Fatma Kahraman Güloğlu. “Göçmenlerin Sosyal Uyumlarının Ayrımcılığa Dönüşmesine Karşı Çokkültürcü Sosyal Hizmet.” Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 13 (2018): 397–412, 403.

Bakırtaş, Tahsin, ve Orhan Kandemir. “Gelişmektede Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği,” Kastamonu Education Journal, Cilt 18, Sayı 3 (2010): 14.

Bakır, Hakim. “Rusya’nın Ukrayna İşgalinin Avrupa Mülteci Mevzuatı ve Ukraynalı Mülteciler Üzerindeki Hukuksal Etkisi.” Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi 7, Sayı 2 (2022): 45–60, 52.

Balcı, Efe. “6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu’na Göre Yabancıların Türkiye’deki Çalışma Hakları.” Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 44. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=pqroaY_UuoRUH5v7a0irfQ&no=jn65zaP_VTQ_VRvHtCtWnQ

Balkar, Betül, Şahin, ve Işıklı Babahan Nur. "Geçici Eğitim Merkezlerinde Görev Yapan Suriyeli Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar." Eğitimde Kuram ve Uygulama Makaleleri 12, sayı 6 (2016):1302.

Barendt, Eric. "Is There a United Kingdom Constitution?" Oxford Journal of Legal Studies 17, No. 1 (1997): 137–46, 137.

Barın, Hilal. "Avrupa'da İslamofobi Bağlamında Göçmen Karşıtlığı ve Mülteci Krizi." Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi 13, ULİSA 12 (2021): 220.

Barın, Hilal. "Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri." Göç Araştırmaları Dergisi cilt 1, sayı 2 (2015): 10–56, 32.

Başaran, Fatma. Türkiye'de Beyin Göçü Sorunu. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976, 136.

Bauman, Zygmunt. "Sosyolojik Düşünmek." İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2019, 60.

Beltekin, Nurettin, ve Ufuk Çete. "Eğitim Hakkını Yeniden Tanımlamak." Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 1, Cilt 1, (2019): 28.

Berk, Seda Kalem. "Türkiye'de Adalete Erişim: Göstergeler ve Öneriler." İstanbul, Tesev Yayınları, 2011, 33.

Berki, Osman Fazıl. "Vatansızlık." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 5, sayı 1 (1948): 170.

Binbir, Ümit, ve Gökhan Arastaman. "Eğitim Hakkı: Bir Sistematik Derleme Çalışması." Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi 18, sayı 11 (2021): 5069.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği. Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı. İstanbul, Bomonti Sahaf, 1998, 15.

Boed, Roman. "The State of the Right of Asylum in International Law." Duke Journal of Comparative and International Law 5, No.1 (1994): 1–34, 3.

Bozbeyoğlu, Eda. "Mülteciler ve İnsan Hakları." Moment Dergisi (2015): 60–80, 74.

Bulgan, Birden Güngören. Georg Jellinek'in Hak ve Devlet Kuramı. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2017, 138.

Büyükçalık, Mürvet Ece. "Mülteci Hukukunun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları." Eskişehir, On İki Levha Yayınları, 2014, 163.

Buz, Sema, ve Sema Korç. “Mültecilere Yönelik Kalıcı Çözümlerden Biri Olarak Gönüllü Geri Dönüş.” Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi yıl: 21, Sayı:50 (2021): 2184–9424, 203.

Çakmak, Serdar. “Devletler Hukuku Bağlamında 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve Çekince Koyulmayan Maddeleri.” AUSBD 6, sayı 12 (2023): 87–104, 92.

Çallı, Melike. Türkiye’de Mültecilerin ve Sığınmacıların Sağlık Hakkı. İş ve Hayat, cilt 2, sayı 3, (2016): 152.

Caniklioğlu, Meltem Dikmen. “Anayasalı Devletten Hukuk Devletine Daha Çok Var Mı?” İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 1 (2015): 44.

Çatak Aşkar, Bilge Deniz, ve Sibel Erdoğan. “Türkiye’de Yaşayan Iraklıların Suriyeliler ile Paylaştıkları Mültecilik Deneyimleri.” İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi 3, sayı 2 (2023): 134–57, 139.

Çavuşoğlu, Aslı. “Doğal Haklar ve Jeremy Bentham.” Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi sayı 37 (2019): 28.

Çetin, Adnan. “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Şehirlerlararası Seyahatte Karşılaştığı Sorunlar: Mardin Örneği.” İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi 9, sayı 1 (2025).

Çelik, Elif. “İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü.” Hacettepe Fakültesi Dergisi 9, sayı 2 (2019): 282–310, 285.

Çiçekli, Bülent. “Göç Terimleri Sözlüğü.” Uluslararası Göç Örgütü 18 (2009): 49.

Çiçekli, Bülent. Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar. İstanbul, Seçkin Yayıncılık, 2009, 234.

Ciğer, Meltem İneli. Temporary Protection in Law and Practice. Vol. 10. Brill Nijhoff (2015): 3.

Ciger, Meltem İneli. “Time to Activate the Temporary Protection Directive.” European Journal of Migration and Law 18 (2016): 1–33, 15.

Ciger, Meltem İneli. “Why Do States Share The Burden During Refugee Emergencies.” SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 5, Sayı 2 (2015): 74.

Clark, Tom. “Mainstreaming Refugee Rights. The 1951 Refugee Convention and International Human Rights Law.” Netherlands Institute of Human Rights 17/4 (1999): 389–410, 392.

Dalgıç, Melike Yavuz. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Seyahat Özgürlüğünü Sınırlandırma Biçimleri Olarak Sokağa Çıkma Yasağı ve Karantina Uygulamaları.” TİHEK Akademik Dergisi cilt 4, sayı 7 (2021): 354.

Dalkıran, Müge. “Eve Geri Dönüş: Afganistan.” Global Political Center Istanbul Kültür Üniversitesi Küresel Eğilimler Serisi Çalışma Kâğıdı, sayı 10 (2013): 2.

Demirdelen, Özge. “Kanunlar İhtilafı Bağlamında Mülteci ve Vatansızların Durumu ve Vatandaşlık Esasına Göre Yetkili Hukukun Değerlendirilmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2017, 27. https://openaccess.cag.edu.tr/items/009d3ec4-1a0b-47f2-862f-0466f1d175aa/full

Demirkıran, Eyüp Kaan. “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve 1982 Anayasası Bağlamında Etkili Başvuru Hakkı ve Adil Yargılanma Hakkının Kapsam Alanlarının Karşılaştırılması.” Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, (2020): 56.

Demirtaş, Zülfü. “Uluslararası Antlaşmalar Çerçevesinde Engellilerin Eğitim Hakkı.” Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu sayı:2 (2019): 109.

Dinç, Kırlı. “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında ‘Period. End of Sentence’ Belgeseli.” Kadın/Woman 2000, Cilt 23, Sayı 1 (2022): 181–88, 185.

Doğan, Bayram. “İnsan Hakları Açısından Göç ve Mültecilik: Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Bağlamında İnceleme.” ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 2 (2023): 722.

Doğan, Fatıma, ve Serdar Ünal. “Suriyeli Göçmenlere Yönelik Ayrımcı, Dışlayıcı Söylem ve Eylemlerin Meşrulaştırıcı Kaynakları: Mardin İli Örneği.” Sosyolojik Bağlam Dergisi 2, Sayı 3 (2021): 20.

Dönmez Kara, Canan Öykü. “Türkiye’de Yabancıların Çalışma Hakkı: Suriyelilerin İşgücü Piyasasındaki Durumu.” Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl 2, Cilt 2, (2016): 170.

Dost, Süleyman. “Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu.” Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 4 (2014): 36.

Edwards, Alice. “Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention.” Melboure Journal of International Law 13 (2012): 595–635, 10.

Egemen Demir, Işıl. “YUKK Kapsamında Uluslararası Koruma Statüsü Sahiplerinin ve Sığınmacıların Ülkeden Uzaklaştırılması.” Hukuk Fakültesi Dergisi 2 (2015): 49.

Ekşi, Nuray. “İklim Mültecileri.” Göç Araştırma Dergisi, Cilt 4 (2016): 10–58, 20.

Ekşi, Nuray. “Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü.” Legal Hukuk Dergisi (2012): 8.

Elinder, Mikael, Oscar Erixson, ve Olle Hammar. “How Large Will the Ukrainian Refugee Flow Be, and Which EU Countries Will They Seek Refuge In?” Delmi Publications Policy Brief, Sayı 3 (2022): 2.

El-Rabi’i, Waleed Halit. “Uluslararası ve İslam Hukukunda Siyasi Sığınma Hakkı.” Yüksek Lisans Tezi, Kuveyt Üniversitesi, 2008, 551. https://journals.ku.edu.kw/jsis/index.php/jsis/article/view/1699

Erdem, Bilge Sena. “AB Geçici Koruma Yönergesi ve Türk Mevzuatında Geçici Koruma Statüsü Sahiplerinin Çalışma Hakkının Kapsam ve Sınırları.” SDE Akademi Dergisi Cilt 3 (2023): 88.

Erdil, Bülent. “Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye’nin Göç Politikalarına Etkileri.” Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi cilt 4, Sayı 2 (2020): 71–86, 73.

Erdoğan, Mustafa. Anayasal Demokrasi. İstanbul, Siyasal Kitabevi, 2018, 164.

Ergin, Ayşe Dicle, ve Yiğit Kader. “Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Rejiminde Geçicilik Unsuru: ‘Geçici’ Olan Nedir?” İnsan Hakları Yıllığı Cilt 42, Sayı 2 (2024): 79–122, 89.

Erten, Rifat. “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme.” Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt 19, (2015): 3.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin. “Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergersinin Etkinleştirilmesi Prosedürü.” 2nd International Conference on Scientific and Academic Research, Konya,18.03.2023, 425.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin. “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletinin Egemen Hakları.” Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt XXI, Sayı 1 (2017): 45.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin. “Geçici Koruma ve Mülteci Yükünün Paylaşılmasındaki Normatif Boşlukların Giderilmesiyle İlgili Öneriler.” İstanbul Hukuk Mecmuası 80, Cilt 2 (2022): 655–82, 665.

Ferguson, James. “Migration in the Caribbean: Haiti, the Dominican Republic and Beyond.” Minority Rights Group International (2003): 19.

Foldesi, Tamas. “The Right to Move and Its Achilles’ Heel, The Right to Asylum.” Connecticut Journal of International Law 8, No 2 (1993): 289–312, 290.

Ganiyeva, Salimya. “Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Göç Etmesi ve Türk Vatandaşlığına Alınması ile İlgili Hukuki Sorunlar.” Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 1 (2012): 22.

Gökbayrak, Şenay. “Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar- Türk Mühendislerinin Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme.” A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2006): 210.

Gökbayrak, Şenay. “Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme.” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt, 63 (2018): 73.

Gören, Zafer. “Seyahat ve Yerleşme Özgürlüğü.” İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Sayı 1-2 (2016).

Gül, Cengiz, ve Fatih Birtek. “Hak Arama Özgürlüğü ve Türk Poizitif Hukunda Yargı Yolu Kapalı İşlemler.” Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, 1-2 (2007): 6.

Gulati, R.R. “India’s Brain Drain to the US.” Current Science, Vol 59. No.4 (1999): 197.

Güler, Arzu. “Mülteci Sorunu ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme: Siyasi Gerçeklik ve Normatif Düzen İkilemi.” Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi 13, Sayı 51 (2016): 41–61, 53.

Güler, Arzu. “Uluslararası Mülteci Rejimi: Afganistan Örneği Üzerinden Bir Rejim Etkinliği Analizi.” Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi cilt 9, Sayı 36 (2013): 101–27, 54.

Gülerce, Rukiye. “İnsan Hakları Bağlamında Uluslararası Göç Hukukunda Geçici Koruma Statüsü.” Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2024): 127.

Güllüpınar, Fuat. “Almanya’da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine.” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı 1 (2014): 6.

Güner, Neslihan Özkerim. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Mültecilerin Haklarının Korunmasındaki Rolü.” Göç Araştırmaları Dergisi 2, Sayı 2 (2016): 212–41, 214.

Hamdemir, Berkan. “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kararlarında İhlal Edilen Mülteci ve Sığınmacı Temel Hak ve Hürriyetleri.” Kırıkkale Hukuk Mecmuası, Cilt 5, Sayı 1, (2025): 293.

Hellwig, Albert. “Das Asylrecht Der Naturvölker.” University of Michigan Library, (1903): 53.

Hopyar, Zehra. “Avrupa’nın Mülteci Politikası.” Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi Cilt 2, Sayı 3 (2016): 5.

İneli Ciğer, Meltem. “Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine.” Göç Araştırma Dergisi 2 (2016): 62–92, 67.

İren, Adem Ali, ve Abdüssamet Kahraman. “Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Hukuki Statüsü.” Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi yıl:5, Sayı:13 (2023): 78–86, 84.

İşcan, İsmail Hakkı. "İngiltere'nin Avrupa Birliğinden Ayrılış Sürecinde Göç Faktörünün Etkisi." BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi 6 (2021): 484–503, 490.

Kaki, Nozad Habib Abbas. "İnsan Hakları Bağlamında Sağlık Hakkı." Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2023, 5. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Kavuk, Mehmet. "Yabancılar Hukukun'da Vatansızlar ve Mülteciler." İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 14, Cilt 28 (2015): 184.

Kaya, Cansu. "Kalıcı Çözüm Türü Olarak Gönüllü Geri Dönüş ve Geçici Koruma Kapsamında Yer Alan Bakımından Türk Hukukundaki Düzenlenme Şekli." Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 2 (2019): 511–35, 516.

Kaya, Cansu. "Türkiye'de Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancıların Çalışma Hakları." Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1, Sayı 5 (2017): 61.

Kılınç, Ayşe. "Bir İnsan Hakkı Olarak 'Adli Yardım.'" Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi 3, Sayı 1 (2011): 8.

Kıprızlı, Göktuğ. "Sovyet Politikalarının Mağdurları: Ahıska Türkleri Örnek Olay (1944-1968)." Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayı 56 (2019): 91.

Köksoy, Ergün, ve Samet Kavoğlu. "Savaş İletişimi: Rusya- Ukrayna Savaşı Üzerine Bir İnceleme." Akdeniz İletişim 41 (2023): 94–116, 102.

Köküsarı, İsmail. "Hak Arama Özgürlüğü ve 2010 Anayasa Değişiklikleri." Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1 (2011): 164.

Korkut, Levent. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği." 4, Ankara Barosu Dergisi 66 (2008): 20–35.

Kozierbrodzki, Leopold Bolesta, çev. Yılmaz, Altuğ Leyde. "Le Droit d'asile." (1962): 374.

Kurtsal, Yaprak. "Türkiye'de Tersine Beyin Göçü Geçmişe ve Günümüze Bakış." İstihdamda 3İ (2011): 67–69, 68.

Ladsteiner, Lital. "A Comparative Study of Asylum Laws and Policies in the European Union and United States: Similarties, Divergences and Common Trends." Master Thesis, Dissertation Publishing Microform, 2004, 168.

Leclerc, Gabija, Maria M. Mentzelopoulou, ve Anita Orav. "Extraterritorial Processing of Asylum Claims." European Parliamentary Research Service, (2024): 2–12, 4.

Lojek, Antonin. "Modern Devletlerin Oluşum Sürecinde Sığınma Hakkı-Kısa Tarihi Yolculuk." NKÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 1 (2021): 297–305, 301.

Lortoğlu, Ceylan. “Suriyeli Mültecilerin ‘Misafir’ Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış.” İnsan ve insan, Cilt 4 (2017): 54–80, 55.

Lowell, Lindsay. “Policy Responses to the International Mobility of Skilled Labour.” ILO Migration Papers No.45, (2001):18.

Mardin, Deniz. “Covid-19 Sürecinde Türkiye’de Göçmen ve Mültecilerin Durumu.” Sağlık ve Toplum, Özel sayı (2020):115.

Menjivar, Cecilia. “Temporary Protection Status in The United States: The Experiences of Honduran and Salvadoran Immigrants.” Center of Migration Research (2017): 3.

McAdam, Jane. The Refugee in International Law. 3rd ed. Oxford University Press, 2007.

Mosca, G, çev. Mukabil, Ozyoruk. “Magna Carta’dan 20’inci Asra Kadar İngiliz Anayasa Hareketleri.” Payot Hukuk Fakültesi Dergisi (1936): 155–91, 39.

Mutlu, Ahmet, İbrahim İrdem, ve Berna Üre. “Ekolojik Mültecilik.” Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Cilt 10, Sayı 23 (2015): 97-98.

Nindi, B.C. “Africa’s Refugee Crisis in a Historical Perspective.” Gideon Were Publications No.15 (1986): 96–107, 104.

Nurdoğan, Ali Kemal, ve Mustafa Öztürk. “Geçici Koruma Statüsü ile Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı.” Süleyman Demiral Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3 (2018): 1163–72, 1166.

Oğan, Okan, ve Gözde Emekli. “Küresel İklim Değişikliği Bağlamında Kırılgan Mekanlarda Son Şans Turizimin Kıyı Kentleri ve Deniz Seviyesi Değişimleri.” Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara, 12-14.10.2022, 134.

Öktem, Mehmet Selman. “Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri.” İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2018, 14.

Önal, Zeynep. “1939 İspanyol Göçünde Sürgün ve Kimlik Kavramlarının Alımlanması.” Litera Journal of Language, Cilt 34, Sayı 1 (2024): 267–83, 270.

Özbek, Erdal. “Sığınma Hakkı ve Mültecilerin İnsan Haklarının Korunması.” Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 64. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=2MF-Olaf9MeT90ah2y4uyg&no=GDfglzAHRhQBFMZxCsAlKg

Özcan, Hüseyin. Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı. İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017, 40.

Özdemir, Ali. “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Kitlesel Sığınma.” Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (2015): 44.

Özdemir, Çağatay. “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim Mi, Bölgesel ve Küresel Güçler Mi?” Bilgi Dergisi, Cilt 33 (2016): 81–102, 83.

Özdemir, Zelal, Gökten Doğangün ve Asuman Özgür Keysan. “Covid-19’un Suriyeli Mültecileri İçin Yarattığı Çok Boyutlu Zorluklar: Ankara Vaka Çalışması.” Alternatif Politika 14, sayı 3 (2022): 522.

Özel Sibel. “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü.” Yeditepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 2 (2020): 720.

Özel, Sibel. “Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi.” B.U.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt 37, Sayı 2 (2018): 249–95, 257.

Öztürk, Neva. “Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme.” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 66, Sayı 1 (2017): 201–16, 241.

Öztürk, Neva. “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili.” İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2 (2016): 198.

Öztürk, Neva. “Türkiye’de Bulunan Suriyelilere İlişkin Tespiti ve Öneriler.” Göç Araştırma Derneği (2019): 3.

Öztürk Yılmaz, Necla. “5543 Sayılı İskân Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması.” TBB Dergisi, No. 68 (2007): 24.

Paksoy, Sadettin, H. Mustafa Paksoy, ve Erdal Alancıoğlu. “Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı.” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 46 (2013): 169–82, 178.

Perruchoud, Richard, ve Jillyanne Redpath. “Göç Terimler Sözlüğü.” Uluslararası Göç Örgütü, Cilt 31 (2004): 37.

Perry J., Michael. “The Idea of Human Rıghts: Four Inquırıes.” Journal of the Society of Christian Philosophers (2002): 257.

Pirvu, Elena Loredana. “Migration and Right to Asylum.” Acta Universitatis Danubius Juridica, No. 14 (2018): 60–74, 16.

Reisman, Ande. “Beging without Belonging: Seattle’s Ahıska Turks and the Limitations of Transnationalism for Stateless Diaspora Groups.” Master Thesis, University of Washington, 2012, 14.

Safi, Sibel. “Uluslararası Hukukta Mülteciler, Sığınmacılar ve Entegrasyonun Yasal Göstergeleri.” İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, yıl 17, Sayı 34 (2018): 31–63, 36.

Şahin Emir, Asiye. “Türkiye’de Geçici Koruma Statüsünde Olan Kişilerin Çalışma Hakkı.” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 23, Özel sayı (2021): 61.

Şahin, Necmiye Merve. “1951 Cenevre Sözleşmesi ve Türk Hukukdaki Geçici Koruma Statüsünün Karşılaştırması Üzerine Yapay Zeyka Çalışması.” Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2022, 19.

Saparca, Yılmaz. “İnsan Hakları, Mülteciler ve Devlet: Eleştirel Bir Yaklaşım.” TİHEK Akademik Dergisi, Cilt 6 (2023): 109.

Sardelic, Julija. “From Temporary Protection to Transit Migration: Responses to Refugee Crises along the Western Balkan Route.” European University Institute No. 35 (2017): 8.

Şatıroğlu Güldalı, Pelin, ve Reyhan Atasü Topcuoğlu. “Elverişli Konut İlkeleri Çerçevesinde Sosyal Yardım Alan Ailelerin Barınma Koşulları ve Psikolojik İyi Oluşları.” İnsan ve İnsan Dergisi, Cilt 12, Sayı 39 (2025): 34.

Savar, Erkan, ve Umut Kedikli. “Türkiye’de Mülteci ve Sığınmacılara Sağlanan İmkanlar ve Uyum Sorunları: Çankırı Örneği.” Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 15, Sayı 4 (2019): 1127.

Savaşan, Zerrin. “AB’de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma Sistemi Oluşturma Amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar.” İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 27 (2009): 13–34, 14.

Şeker, Güven. “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme.” İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 32, (2014): 107–29, 120.

Şengül, İrem. “Avrupa’da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri.” T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015): 42.

Şenoğlu, Fuat. “Türk Mevzuatında İnsan Hakları ile İlgili Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Normu.” İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (2005): 151.

Şimşek, Doğuş. “Göç Politikaları ve ‘İnsan Güvenliği’: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği.” Toplum ve Bilim Dergisi (2017): 19.

Şimşek, Doğuş. “Mülteci Entegreasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği.” Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 40/2, Yıl 18 (2018): 376.

Sopf, Davor. “Temporary Protection in Europe After 1990: The ‘Right to Remain’ of Genuine Convention Refugees.” Journal of Law and Policy, No. 6 (2001): 142.

Sürücü, Sinan, ve Bahar Sommer Konuk. "Çoklu Temelde Ayrımcılık Yasağı." Legal Hukuk Dergisi, Cilt 17, Sayı 203 (2019): 4609–36, 4636.

Taneri, Gökhan. "Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi İlkesi." Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (2012): 161.

Tanrıkulu, Faik. "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri." Liberal Düşünce Dergisi, Cilt 22, Sayı 86 (2017): 141.

Tanyıldız, Zeynep Esra, Selin Arslanhan, ve Yaprak Kurtsal. "Tersine Beyin Göçü Politikalarının Sanayi Politikalarına Entegrasyonu." TEPAV Politika Notu (2011): 1.

Tarman, Zeynep Derya. "Gönüllü Geri Dönüş." Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 13, Sayı 1 (2023): 1–49, 8.

Taşkın, Pelin. "Eğitim Hakkının Uluslararası Yasal Dayanakları." Ankara, Ankara Eğitim Fakültesi Enstitüsü, 2014, 9.

Tepe, Yeliz Kındap, ve Vezir Aktaş. "Suriyeli Mültecilere Yönelik Olumsuz Tutumun Belirleyicileri Dindarlık, Yurtseverlik, Ayrımcılık ve Hoşgörü Olabilir Mi?" Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2 (2019): 119.

Tiritoğlu Ersoy, Hatice Hilal. "Türkiye'de Mültecilerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları." YBHD, Cilt 4 (2019): 448.

Topal, Ahmet Hamdi. "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü." İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2, Sayı 1 (2015): 15.

Topal, Ahmet Hamdi. "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı." İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (2015): 55.

Topal, Çoşkun. "Suriye İç Savaş ve Uluslararası Düzen." KTÜ SBE Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 9 (2015): 117–22, 118.

Tunalı, Gülfer, ve Olcay Şener Erkırtay. "Mültecilerin Temel Hizmetlere Erişiminde İletişim Engelleri ve Mülteci Çevirmenliğinde İyi Uygulama Pratikleri." İstanbul Üniversitesi Çevribilim Dergisi, Cilt 21 (2024): 86.

Turhan Kasapoğlu, Mine. "Covid-19 Pandemisinde İlan Edilen Sokağa Çıkma Yasaklarının İdare Hukuku Yönüyle Değerlendirilmesi." İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 11, Sayı 2: 554.

Türkiye'de Sığınmacı ve Göçmenlerin Adli Yardıma Erişimi: Tespitler ve Öneriler. Mülteci Hakları Merkezi, 2019, 16. https://mhd.org.tr/yayinlar/turkiyede-siginmaci-ve-gocmenlerin-adli-yardim-erisimi-tespitler-ve-oneriler/

Ultan, Mehlika Özlem. "Avrupa Birliği'nde İstenen Göçmen Profili Analizi: Ekonomik Göçmen Mi, Politik Göçmen Mi?" Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Özel Sayı (2017): 1443–56, 1445.

Uzun, Ekin Deniz. "Hukuk ve Uygulamada İnsanca Sığınma Üzerine Dünyadan ve Türkiye'den Notlar." Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, cilt 30, Sayı 2 (2024): 621–54, 622.

Uzun, Şenol. "İtalya'da Göç Yönetimi: İltica Prosedürleri ve Kabul Politikaları." Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt 7, Sayı 2 (2021): 264.

Yakup, Bulut, Soner Akın, ve Sedat Karakaya. "Türkiye'nin Mülteci Politikaları: Suriyeli Mültecilerin Durumuna İlişkin Bir İnceleme." Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (2018): 207–22, 207.

Yazar, Ertuğrul. "Sığınmacı ve Mültecilerin Hak ve Özgürlüklerinin Güvenlik Kapsamında Değerlendirilmesi." Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, 2017, 80.

Yener Keskin, Cansu. "Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü ile Çalışma Hakkı Bağlamında Şartlı Mülteciler." Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 25, Sayı 1 (2019): 418.

Yılmaz Eren, Esra. Mülteci Hukukunda Geçici Koruma. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2017, 43.

Yılmaz, Sibel. "Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı." Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2016, 9. https://acikerisim.uludag.edu.tr/entities/publication/8f26e2f6-f68e-410c-b383-491da9f1fda1

Yıldırım Mat, Tülay, Miray Azaklı Köse, ve Merve İspirili Armağan. "Kitlesel Sığınmada Avrupa Birliği Sığınma Politikası: Ayrımcılık Yasağı Temelinde Bir İnceleme." Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 22, Sayı 2 (2023): 393–425, 396.

Yıldırım, Selda Geyik. "Gönüllü Geri Dönüş: Uluslararası Deneyimler ve Türkiye." Liberal Düşünce Dergisi, yıl 28, Sayı 110 (2023): 181–205, 182.

Yılmaz Eren, Esra. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Sığınma Hakkı: Sığınma Arama Hakkından Sığınma Aramaya Erişim Hakkına." TAÜHFD, Cilt 5, Sayı 2 (2023): 754–828, 754.

Yılmaz Eren, Esra. "Geçici Koruma Statüsü ve Türkiye'deki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlere İlişkin Bir Değerlendirme." Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (2016) :109–39, 120.

Yılmaz, Meltem. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8 Maddesi Kapsamında Dış Görünüş Tercihleri. İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2020, 83.

Yüksel, Sufi. Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü. İstanbul, Yetkin Yayınları,2023, 23.

Zenginkuzucu, Dikran M. "Türkiye'de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi." Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Sayı 1 (2018): 37.

ÖZGEÇMİŞ

Ad ve Soyad:
İpek Zeyn Kabbani

Eğitim

2017 – 2022 Hukuk Lisans, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul